T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

TÜRKİYE BASININDA AVRUPA BİRLİĞİ'NE ADAYLIK SÜRECİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TAYLAN KOÇ

ANKARA-2004

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

TÜRKİYE BASININDA AVRUPA BİRLİĞİ'NE ADAYLIK SÜRECİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TAYLAN KOÇ

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. M. NAİL ALKAN

ANKARA-2004

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

TÜRKİYE BASININDA AVRUPA BİRLİĞİ'NE ADAYLIK SÜRECİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI: **Yrd. Doç. Dr. M. NAİL ALKAN**

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı	İmzası
Doç. Dr. A. GÖKÇEN ALPKAYA	…….
Yrd. Doç. Dr. ABDÜLREZAK ALTUN	…….
Yrd. Doç. Dr. M. NAİL ALKAN	…….

Tez Sınavı Tarihi: …….

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KISALTMALAR……..……..…v
SUNUŞ……vi
GİRİŞ……1
1. Kuramsal Çerçeve……7
2. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı……..13
3. Çalışmanın Yöntemi……..15
4. Çalışmanın Varsayımları……...19
5. Çalışmanın Planı……20

BÖLÜM. I. BİLGİ TOPLUMU SÖYLEMİ VE MEDYA……21

I. 1. Küreselleşme ve Medya…….……..…24
I. 2. Günümüz Türkiye Basını Üzerine……...……...42
I. 3. Kitle İletişim Araçlarının Toplumun Tutumları Üzerindeki Etkileri…….53

BÖLÜM. II. AVRUPA BİRLİĞİ……63

II. 1. YAPISI VE OLUŞUMU……...63

II. 1. 1. Avrupa Birliği'nin Kısa Tarihçesi……63
II. 1. 2. Avrupa Birliği'nin Kurumsal Yapısı……69

II. 2. TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ……..……79

II. 2. 1. Türkiye'nin AET'ye Başvuru Süreci ve Gelişmeler……79
II. 2. 2. İlişkilerin Gerginleşmesi……..84

II. 2. 3. Türkiye'nin Tam Üyelik Başvurusu ve Gümrük Birliği……..86
II. 2. 4. Türkiye'nin AB'ye Adaylığının Kabulü……..89

BÖLÜM. III. TÜRKİYE BASININDA AVRUPA BİRLİĞİ'NE ADAYLIK SÜRECİ……..91

III. 1. Örneklemin Tanımlanması……...92

III. 2. Aralık 1999 HELSİNKİ Zirvesi Dönemi ……95
III. 2. 1. Köşe Yazılarının Değerlendirilmesi……..95
III. 2. 1. 1. Cumhuriyet: "Koşullu Adaylık"……...96
III. 2. 1. 2. Radikal: "Diplomasinin Zaferi"……..108
III. 2. 1. 3. Zaman: "Sadece AB'ye Giriyoruz, Uzaya Mekik Göndermiyoruz!"……...120

III. 3. Haziran 2000 FEİRA Zirvesi Dönemi……..128
III. 3. 1. Köşe Yazılarının Değerlendirilmesi……128
III. 3. 1. 1. Cumhuriyet: "Düşmana Gerek Yok!"…….129
III. 3. 1. 2. Radikal: "MGK Ne İş Yapar?"……..134
III. 3. 1. 3. Zaman'dan Milli Güvenlik Kurulu Eleştirisi……139

III. 4. Aralık 2000 NİCE Zirvesi Dönemi……....142
III. 4. 1. Köşe Yazılarının Değerlendirilmesi……142
III. 4. 1. 1. Cumhuriyet: "Paket Aynı, Ambalaj Değişik"…….143
III. 4. 1. 2. Radikal: "Devletçi Şahinliğin Toplumsal Bedeli"……154
III. 4. 1. 3. Zaman: "Başörtüsü Yasağı Bir Demokrasi Davasıdır"…163

III. 5. Haziran 2001 GÖTEBORG Zirvesi Dönemi……...…….169
III. 5. 1. Köşe Yazılarının Değerlendirilmesi……..……..169
III. 5. 1. 1. Cumhuriyet'in Anayasa Tedirginliği……170
III. 5. 1. 2. Radikal NATO Zirvesi'ne Ağırlık Veriyor……...172
III. 5. 1. 3. Zaman: "Hayaller ve Gerçekler"……..175

III. 6. Aralık 2001 LAEKEN Zirvesi Dönemi……179
III. 6. 1. Köşe Yazılarının Değerlendirilmesi……179
III. 6. 1. 1. Cumhuriyet: "Doruktaki Koruklar!"…….180
III. 6. 1. 2. Radikal'in Sorusu: "Rahat Batıyor mu?"……..184
III. 6. 1. 3. Zaman'ın AB Algısı……..188

III. 7. Haziran 2002 SEVİLLA Zirvesi Dönemi……..…..…..190
III. 7. 1. Köşe Yazılarının Değerlendirilmesi……190
III. 7. 1. 1. Cumhuriyet'ten Sert Eleştiriler…….191
III. 7. 1. 2. Radikal'in Çok Sesliliği!.....198
III. 7. 1. 3. Zaman'dan, "İnebahtı Mağlubiyeti" Benzetmesi…….204

III. 8. Aralık 2002 KOPENHAG Zirvesi Dönemi……...……208
III. 8. 1. Köşe Yazılarının Değerlendirilmesi……209
III. 8. 1. 1. Cumhuriyet: "Kasımpaşa Raconu Sökmedi"……210
III. 8. 1. 2. Radikal: "AB Buysa, Kral Tayyip!" ……229
III. 8. 1. 3. Zaman: "İyi ki AB Var, Yoksa…"……...246

III. 9. Haziran 2003 SELANİK Zirvesi Dönemi……..256
III. 9. 1. Köşe Yazılarının Değerlendirilmesi……256
III. 9. 1. 1. Cumhuriyet: "Askerin Kemirilişi"……....257

III. 9. 1. 2. Radikal: "Hedef TSK mı?"……...265

III. 9. 1. 3. Zaman: "AB Yolunda Özel Şartlar"…….273

III. 10. Aralık 2003 BRÜKSEL Zirvesi Dönemi……277

III. 10. 1. Köşe Yazılarının Değerlendirilmesi……..277

III. 10. 1. 1. Cumhuriyet, AB, Kıbrıs……..278

III. 10. 1. 2. Radikal, AKP, Kıbrıs……..283

III. 10. 1. 3. Zaman, Güneydoğu, Kıbrıs…….286

SONUÇ……..……288

KAYNAKÇA……295

ÖZET

İNGİLİZCE ÖZET

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

AKÇT: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

AT: Avrupa Topluluğu

ATAD: Avrupa Toplulukları Adalet Divanı

EURATOM: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu

KİA: Kitle İletişim Araçları

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

NATO: North Atlantic Treaty Organisation (Kuzey Atlantik Paktı Örgütü)

OECD: Organisation for Economic Cooperation and Development
(Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation
(Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu)

a.g.e. : Adı Geçen Eser

Bkz: Bakınız

Çev: Çeviren

Der: Derleyen

Ed: Editör

s : Sayfa

v.b. : ve benzeri

vd. : ve diğerleri

SUNUŞ

Bu tezin hazırlanması sürecinde sınırsız maddi ve manevi destekleri ile tezin yazılma koşullarını sağlayan sevgili babam Kazım KOÇ'a, sevgili annem Leyla KOÇ'a ve sevgili ablam Evren KOÇ'a; tüm çalışmalarımda bana destek olan ve yoğun çalışmalarım sırasında sıkça ihmal edilmesine rağmen bunu anlayışla karşılayan "müstakbel eşim" Mukadder BAYDOĞAN'a; tezimin her aşamasında değerli fikirleriyle bana yönlendiricilik yapan ve onca yoğun uğraşları arasında tezimi sürekli gözden geçiren sevgili hocalarım Yrd. Doç. Dr. Nail ALKAN'a, Doç. Dr. Gökçen ALPKAYA'ya ve Yrd. Doç. Dr. Abdülrezak ALTUN'a; ne zaman ihtiyacım olsa benden yardımlarını esirgemeyen TBMM çalışanlarından sayın Ayten GÖKSEL'e; TBMM Kütüphane ve Dökümantasyon Müdürlüğü çalışanlarından sayın Nafiz Bey'e; çalışmalarım sırasında değerli fikirlerini benimle paylaşan sevgili kuzenim Ali Ekber DOĞAN'a ve çalışmalarım boyunca yardımlarını gördüğüm ancak isimlerini sayamadığım tüm değerli insanlara sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Taylan KOÇ

Haziran 2004

GİRİŞ

Bu çalışmanın temel konusu; Türkiye basınında,[1] Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylığının kabul edildiği Aralık 1999 tarihinden itibaren, 2003 yılı sonuna kadar Avrupa Birliği ile ilgili konularda yazılan köşe yazılarının dönemlerine ayrılarak değerlendirilmesidir.

Basının her alanda çok önemli etkilere sahip olduğu günümüzde, Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki ilişkilerin basına yansıyış şeklinin ve basının bu konudaki tutumunun, toplumun konuya bakış açısını şekillendirebilecek nitelikte olduğu söylenebilir.

Kitle iletişiminin en önemli unsurlarından biri olan basın, toplumun kültürel, sosyal, siyasal ve ekonomik gelişimine paralel bir gelişim göstermektedir. Basın, toplumun genel eğilimlerini ve değerlendirme biçimlerini belirlemede oldukça etkili bir güçtür.

Türkiye basını yoğun ekonomik kaygılar içerisinde hareket eden ve bu nedenle de belirgin bir biçimde magazinleşme eğilimi sergileyen bir yapıya sahiptir. Bu magazinleşme eğilimi nedeniyle basınla bağlantılı olan çalışmalarda çok sayıda gazeteden yararlanmak oldukça zor bir durumdur. Ancak belirli bir yayın politikası çerçevesinde haber verme ve bilgilendirme görevini yerine getirme çabasında olan gazeteler bu gibi araştırmalarda kullanılabilecek niteliktedir. Bahsedilen niteliklere sahip gazetelerin sayısı ise Türkiye'de oldukça azdır. Belirtilen bu nedenlerden dolayı, çalışmada Türkiye basınını temsilen sınırlı sayıda gazeteden faydalanılmıştır.

---

[1] "**Basın**" kavramı diğer kitle iletişim araçlarını da kapsayacak biçimde bir kullanım alanına sahip olmakla birlikte, genellikle "gazeteler" için (gazeteleri kapsayacak biçimde) kullanılan bir kavramdır. Bu çalışma boyunca da "basın" kavramı yalnızca gazeteleri kapsayacak biçimde kullanılacaktır.

Dolayısıyla, çalışmada kullanılan "Türkiye Basını" kavramının kapsam ve içeriği faydalanılan bu gazeteleri içermektedir.

Çalışmada yararlanılan temel unsurlardan biri olan Türkiye basınının bazı genel özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler hemen her dönemde varlıklarını sürdürmektedirler. Türkiye basınının temel niteliklerinden birisi "milliyetçilik" tir. Bu nitelik hemen her gazetede varlığını hissettirmektedir. Diğer bir nitelik (bazı gazeteler istisna olmakla birlikte), Laikliğe ve Atatürkçülüğe bağlılıktır. Türkiye basınının öne çıkan üçüncü önemli niteliği ise, Osmanlı Devleti'nin Batılılaşma çabalarından bu yana Batıya duyulan hayranlık ve Batı karşısında duyulan eziklik ile bu duygulardan kaynaklanan kızgınlıktır.[2]

Günümüzde kitle iletişim araçlarının çok çeşitli konularda oldukça önemli işlevleri bulunmaktadır. Kitle iletişim araçlarının kamuoyu oluşumundaki ve kamuoyu üzerindeki büyük etkileri, eskiden beri iletişim alanında yapılan araştırmalara konu olmaktadır.

Bir konuda veya farklı konularda, basında yer alan haber ve yorumlar incelenerek, kamuoyunun o konu veya konular hakkında nasıl bilgilendiğini, bilgileniş biçimi ile bağlantılı olarak nasıl hareket ettiğini ve haber veya yorumların yayınlandığı ülke ile hakkında haber/yorum yapılan ülke/ülkeler arasındaki ilişkilerin ne yönde ilerlediğini saptayabilmek mümkündür.

Kitle iletişim araçlarının herhangi bir süreçte ve herhangi bir konu veya olay üzerinde oluşturduğu imajlar, bireylerin ve kitlelerin zihinlerinde oluşan imajlara da

[2] Türkiye basınının bu niteliklerini, çalışmanın üçüncü bölümünde incelenen köşe yazılarında görebilmek mümkündür.

etkide bulunabilmektedir.[3]

Son yıllarda ekonomik gelişmenin hızlanması, bilim ve teknolojideki gelişmeler, insan ihtiyaçlarının da sürekli değişim içerisinde olmasına neden olmaktadır. İnsanların bu sürekli değişim içerisinde olan ihtiyaçları arasında bilgiye (enformasyona) ve bilgilenmeye duyulan ihtiyaç da giderek ön plana çıkmaktadır. Bilgilenmeye duyulan ihtiyaç, bilgi aktarımı veya alışverişi yolu ile giderilmeye çalışılmaktadır. En kısa şekliyle "ileti alışverişi" olarak tanımlanabilen iletişimin temel fonksiyonu, insanlar arasında bilginin (enformasyonun), düşüncenin, haberin aktarımını sağlamaktır. Günümüzde bu aktarımda kitle iletişim araçları (televizyon, radyo, gazete, internet, v.b.) önemli bir yere sahiptirler.

İçinde bulunduğumuz yeni yüzyılda iletişime toplumsal bir olgu olarak çok daha fazla önem verilmektedir. Çünkü modern toplumlarda karmaşık ilişkiler ağı mesaj alışverişi ile birbirine bağlanmaktadır. Bu nedenle artık iletişim; toplumların, siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel faaliyetlerinin can damarı olarak kabul görmektedir. Özellikle iletişim teknolojilerindeki baş döndürücü gelişmelerin çağa damgasını vurduğunu söylemek mümkündür.[4]

Küreselleşmenin hız kazanması ile birlikte toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanlar başta olmak üzere birçok alanda çok önemli değişimler yaşanmaktadır. Günümüz toplumları, iletişim altyapısı üzerinde ve karşılıklı etkileşim halinde bir araya gelmekte ve farklı düzeylerde bütünleşme gösterebilmektedirler. İletişim alanının sağladığı olanaklar benzeşmeleri,

[3] Aynur Örnek, **1990-1992 ve 1996 Yıllarında Türk Basınında Alman İmajı: Karşılaştırmalı Bir İçerik Analizi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 1998, s. iii

[4] Konca Yumlu, **Kitle İletişim Kuram ve Araştırmaları**, İzmir, 1994, s. 2

farklılaşmaları, birleşmeleri, ayrışmaları v.b. –birbirine alternatif oluşturabilecek nitelikte bile olsalar- beslemektedir.[5]

Niteliği ne olursa olsun, insan iletişiminin "sosyal iletişim" olarak ele alınması ve bu şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. İletişim süreci, bireyin ait olduğu toplumdan ve o toplumu yönlendiren uluslararası kurumlardan etkilenen bir süreçtir.[6] Tarihsel materyalist bakış açısını temel alan görüşler çerçevesinde; toplumdaki iletişim ilişkilerinin sistematik olarak biçimlendiğini söylemek mümkündür. Çünkü toplum, doğa ve insanın karşılıklı etkileşim halinde olduğu organik bir bütündür.

Küreselleşen dünyada, insanların bahsedilen ihtiyaçlarını gidermelerini sağlamak üzere faaliyette bulunan kitle iletişim araçları arasında oldukça önemli bir yeri bulunan gazete, diğer kitle iletişim araçlarından bir takım yönleri ile ayrılmaktadır. Gazete, daha ziyade ekonomik ve kültürel açıdan gelişkin durumda olan toplumlarda tercih edilen bir kitle iletişim aracıdır. Bunda, belirli bir fiyat karşılığında elde edilebilir olmasının yanı sıra, faydalanabilmek için okuma-yazma bilmenin gerekliliği de oldukça etkilidir.

Gazeteyi diğer kitle iletişim araçlarından ayıran özelliklerin bazıları şunlardır:

1. Gazete, sadece göze hitap eder.
2. Gazete, yorumlu sunum için elverişlidir.
3. Okuyucu gazeteyi okuyacağı zamanı ve şekli kendisi seçer.
4. Gazete, uzmanlaştırılmış sunum için elverişlidir.
5. Gazetede metinler ayrıntılı ve derinliğine inilerek sunulabilir. Konulara istenilen uzunlukta ve istenilen derecede yer ayrılabilir.
6. Gazete metinleri saklanabilir bir belge niteliğindedir.

[5] Nimet Önür, **Küreselleşen Dünyada İletişim ve Toplum**, Ankara, Alp Yayınevi, 2002, s. 243
[6] **a. g. e.** , s. 1

7. Gazete, istenildiği zaman tekrar okunabilir veya gözden geçirilebilir.
8. Okuyucu, kendi görüşüne yakın olan gazeteyi tercih etmek olanağına sahiptir.[7]

Türkiye'de siyasal mücadelenin üzerinde yürütüldüğü kamusal alanı büyük ölçüde ulusal medya elinde tutmaktadır. İstanbul merkezli televizyonlar ve gazeteler, "ne üzerine konuşulacak"tan konuşmanın içeriğine kadar geniş bir çerçevede gündemi belirlemektedirler. Gündem etrafında partilerin, öne çıkan siyasal kişiliklerin, entelektüellerin, aydınların görüşlerini dile getirmelerine, "olaylar ve iktidar paylaşımıyla" ilgili meşruluklarını tanımlamalarına aracılık etmektedirler.[8]

Basının Avrupa Birliği Konusundaki Tutumu

10-11 Aralık 1999 tarihinde yapılan Avrupa Birliği Helsinki Zirvesi'nde, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylığı kabul edilmiştir. Bu gelişmenin ardından Türkiye'deki basın kuruluşları, Avrupa Birliği konusunda çok çeşitli yayınlar yapmış ve toplumun Avrupa Birliği'ni daha yakından tanımasında etkili olmuşlardır. Ancak oldukça dikkat çekici bir biçimde; farklı ideolojik konumda bulunan basın kuruluşları bile, konu Avrupa Birliği olduğunda benzer fikirler savunmaktadırlar.[9] Bu basın kuruluşlarının fikir ayrılığı yaşadıkları nokta Avrupa Birliği'ne girme konusu değil, Avrupa Birliği'ne girerken yapılması gerekenler ve girişin yöntemi

[7] Gülgün Tosun, "Kamuoyunun Oluşumunda Kitle İletişiminin Rolü ve Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Basının Etkisi", **Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Dergisi**, Haziran 1994, 1, 1, s. 165-179; Oya Tokgöz, **Temel Gazetecilik**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2000
[8] Naci Bostancı, **Siyaset Medya ve Ötesi**, Ankara, Vadi Yayınları, 1998, s. 168
[9] İsmail Bölükbaşı, **Avrupa Birliği Sürecinde Farklı İdeolojik Kamplardaki Gazete ve Köşe Yazarlarının Yaklaşımları Üzerine Bir İnceleme**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002, s. 4

konularıdır. Yani, Türkiye'de bulunan basın kuruluşlarının büyük çoğunluğu (bu çalışmada incelenen gazeteler dahil) Avrupa Birliği'ne girme konusunda hemfikirdirler ve Avrupa Birliği'ne girebilmek için yapılması gerekenlerin en kısa zamanda yapılması gerektiğini savunmaktadırlar. Ancak, bu basın kuruluşları Avrupa Birliği'ne girmenin yöntem ve koşulları üzerinde ciddi fikir ayrılıklarına sahiptirler. Kendi yayın politikaları doğrultusunda Avrupa Birliği'nin kimi yönlerini desteklemekte, kimi yönlerini ise eleştirmektedirler.

İleri kapitalist ülkelerin ekonomik sistemlerini örnek alarak ekonomisini geliştirmeye çalışan Türkiye'de, Avrupa Birliği sürecinin geliştirilmesi ve Avrupa Birliği'ne tam üyelik hedefi bir devlet politikasıdır. Bu nedenle ülke içinde Avrupa Birliği sürecine olumlu katkıda bulunan bir ideolojik atmosfer de mevcuttur. Devlet politikasının ve toplumdaki ideolojik atmosferin, basın kuruluşlarının yayın politikaları ile karşılıklı ilişki ve etkileşimleri oldukça önemlidir.

Gazetenin diğer kitle iletişim araçlarından farklı özellikleri olduğu belirtilmişti. Gazete piyasadaki herhangi bir ürün veya hizmetten de çok çeşitli açılardan farklıdır. Siyasi etkisi, ekonomik gücü, üst yapıyı şekillendirmesi, kamuoyu yaratması ve yönlendirmesi gibi sıradan bir ürün veya hizmette olmayan özelliklere sahiptir.[10] Gazetenin bu özellikleri ile Türkiye'deki basın sektörünün sahiplik yapısı, mevcut ekonomik yapı ve Avrupa Birliği süreci bir arada değerlendirildiğinde içinde bulunulan süreç daha iyi anlaşılabilecektir.

[10] Ragıp Duran, **Apoletli Medya**, İstanbul, Yol Yayınları, 1996, s. 26

1. Kuramsal Çerçeve

Çalışmada, ele alınan konular gerçekçi bir temelde incelenmektedir. Gerçekçi yaklaşımın (Realizm), uluslararası ilişkileri güç-çıkar ilişkileri çerçevesinde açıklamasından[11] ve Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki ilişkilerin genel anlamda bir güç-çıkar ilişkisi olduğu düşüncesinden yola çıkılarak, bu ilişkilerin basındaki yansımaları üzerinde durulmaktadır.

İletişim araştırmalarında 1960'lı yıllarda ortaya çıkan tıkanıklığı aşmak amacı ile birtakım yaklaşımlar geliştirilmiştir. Çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan yaklaşımlardan bir diğeri olan "Gündem Belirleme Yaklaşımı (Modeli)", medyanın (Kitle İletişim Araçları), okuyucunun özellikle doğrudan gözlem yapabilme olanağı bulamadığı ve dolaylı yollardan (kitle iletişim araçları yolu ile) bilgi edindiği sorunlarda önemli ölçüde bir belirleyiciliğe sahip olduğunu ileri sürmektedir.[12] Eğer basın (veya KİA) kamu gündemini belirleme gücüne sahipse, bu gücün görülebileceği en belirgin alan, doğrudan deneyim alanı dışında kalan konulardır. Genelde dış politikanın tamamı, özelde ise Avrupa Birliği konusu toplumun doğrudan deneyim alanı dışında kalan konulardır ve basının gücünün görülebileceği en belirgin alanlar arasındadır.[13]

Gündem belirleme modeline göre, kitle iletişim araçları yaşamdaki bazı konuları seçip işleyerek gündemi oluşturmaktadırlar. Toplumun, kendi belirledikleri konu veya konuları ne düzeyde önemseyeceklerini de yine kitle iletişim araçlarının

[11] Melek Fırat, "Yunanistan'la İlişkiler", Baskın Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt. II, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s.441
[12] Fred Fejes, "Eleştirel Kitle İletişimi Araştırması ve Medya Etkileri, Yok Olan İzleyici Sorunu", Çev-Der: Mehmet Küçük, **Medya, İktidar, İdeoloji**, Ankara, Ark Yayınları, 1994, s. 317-318
[13] Süleyman İrvan, **Dış Politika ve Basın: Türk Basınındaki Dış Politika Haberlerinin Gündem Belirleme Yaklaşımı Açısından Çözümlenmesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1997, s. 2

bizatihi kendileri belirlemektedir. Yani kitle iletişim araçlarının "önemsediği" konular doğrudan toplumun da önemsediği konular haline gelmektedir. Kısacası; kitle iletişim araçları yaşamdaki tüm olayları, konuları ve gelişmeleri iletemeyeceğinden, bunlar arasından kendince önemli gördüklerini seçmekte ve bu seçtikleri ile de gündemi belirlemektedirler.

Küreselleşen dünyada iletişim teknolojilerinin hızlı ve sınır tanımayan gelişimi sayesinde bilgi (enformasyon) kolaylıkla elde edilebilir hale gelmiştir. Başka bir ifadeyle; yaşanan küreselleşme sürecinde, dünyanın her yerine bilginin ulaşması mümkün hale gelmiştir ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte bilgi sınırsız bir akışkanlık kazanmıştır. Bu durum ise ulusal sınırların bir anlamda ortadan kalkmasına ve doğrudan doğruya küreselleşmenin hızlanmasına yol açmıştır.

Uluslararası ilişkiler sisteminde kitle iletişimi oldukça önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla iletişim/kitle iletişimi salt bireysel ve toplumsal değil, toplumlar arası boyutlarıyla da değerlendirilmesi gereken bir alandır.[14] Uluslararası ilişkiler sisteminde kitle iletişiminin 1980'lerden beri ön planda rol oynamaya başladığını söyleyen İrfan Erdoğan, bunun en önde gelen nedenlerini şu şekilde özetlemiştir:

a. *Milletlerarası ilişkilerde baskı ve terör yanında iknanın rolü büyük ölçüde artmaktadır.*
b. *Milletlerarası ticaret, rekabet ve mücadele gittikçe yoğunlaşmaktadır. Kitle üretiminin gereği olan kitleleri tüketime sürükleme politikası, kitle iletişim araçlarına uluslararası firmaların kontrolü ve bağımlılığını sürekli artırmaktadır.*

[14] Önür, **a. g. e.** , s. 1

c. *Milli ve milletlerarası özel ve devlet örgütlerinin amaçlarına ulaşmada kendileri için gerekli enformasyon ve iletişim akımına ihtiyaçları hızla artmaktadır. Devlet sektörlerinde bile bürokratik uyuşukluk kıpırdanma zorunda kalmaktadır: Kompütürler, faxlar, tele-konferanslar uyuşuğu dürtüklemekte, rahatsız etmektedir.*

d. *İletişim teknolojisinin bilgi toplama, depolama ve dağıtmada hızla artan kapasitesinin kullanılmasının sağladığı faydaları göz ardı etmek yarışta geri kalmak demektir.*[15]

İletişim (özellikle de uluslararası iletişim) toplumlara zaman ve mesafe konusunda önemli kolaylıklar sağladığından, kapitalizmin genişleme alanı çerçevesinde karşılaşılan birtakım engeller bu sayede hızla aşılmaktadır.

İletişim alanının gelişmesi büyük ölçüde toplumların gelişmesine bağlıdır. Öte yandan, iletişim alanının en önemli unsurları olan kitle iletişim araçları bir ülkenin sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel gelişiminin de en önemli unsurları arasındadır. Bu durum, toplumun kitle iletişim araçlarına haber ve bilgi ulaştırmanın dışında başka görevler yüklemesinden kaynaklanmaktadır. Haberle birlikte bilginin, kültürün ve sistemin topluma yayılması ve dağıtılması fonksiyonunu yerine getiren bu modern araçların işleyişleri hemen her ülkede kurumlaşmıştır. Toplumun öğrenme ihtiyacını karşılamak, bilgi yetersizliğini ortadan kaldırmak, kültürel değerlerin ve sistemin işlevselliğinin yeniden üretimini sağlamak gelinen noktada kitle iletişim araçlarının en temel görevleridir.

İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile yakından ilişkili olduğundan, gelişmiş ülkeler ile azgelişmiş ülkeler arasında bilgiye

[15] İrfan Erdoğan, **Dünyanın Çarpık Düzeni Uluslararası İletişim,** İstanbul, Kaynak Yayınları, 1995, s. 65-66

sahip olma konusunda dengesiz bir durum ortaya çıkmıştır. Gelişmiş ülkeler daha çok bilgiye sahip olurken ve bilgiye yön verme gücünü ellerinde bulundururken, azgelişmiş ülkeler bilgiye sahip olma ve yön verme konusunda oldukça geri kalmışlardır. Enformasyonun dünya çapındaki dağılımı gelişmiş ülkelerden azgelişmiş ülkelere doğru, tek yönlüdür. "Başka bir deyişle, bilgi zengini Kuzeyden bilgi yoksunu Güneye doğru, tek yönlü olarak gerçekleşen bir enformasyon akışının egemenliği söz konusudur."[16] Bu akış öylesine tek yönlü ve yoğundur ki, durum "Enformasyon Tipisi" olarak adlandırılmaktadır. Kuzeyin bu alandaki üstünlüğüne Güneyin karşılık vermesi çok zordur.

Türkiye Cumhuriyeti 31 Temmuz 1959 tarihinde Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) ortaklık başvurusunda bulunmuştur. Türkiye'nin bu başvurusunun ardından, Avrupa ülkeleri ile Türkiye arasındaki ilişkiler hep bu çerçevede gelişmiştir. Zaman içerisinde hem Avrupa ülkeleri hem de Türkiye siyasi ve ekonomik açılardan çeşitli değişimler geçirmişlerdir. Yaşanan bu değişimler ilişkilere de doğrudan yansımış ve Türkiye "Avrupalı" olma idealine henüz tam anlamıyla kavuşamamıştır. Türkiye, Ocak 1996'dan bu yana Avrupa Birliği ile "Gümrük Birliği" içindedir ve Aralık 1999'dan bu yana da Avrupa Birliği'ne "aday ülke" statüsündedir. Günümüzde Avrupa Birliği ile Türkiye arasında yakın ilişkiler sürmektedir. Ancak Avrupa Birliği'nin Kıbrıs sorunu, Kürt sorunu, demokratikleşme ve insan hakları gibi konularda Türkiye ile görüş ayrılıkları içinde bulunması zaman zaman ilişkilerde kimi gerginliklere yol açmaktadır.

[16] Sibel Sığın Karaduman, **Televizyon Haberlerinde Küreselleşme Olgusu: NTV ve CNN TÜRK'ün Dış Haberleri Üzerine Bir İnceleme,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2002, s. 86

1980'li yıllara 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle giren Türkiye, Turgut Özal liderliğindeki iktidar eliyle hızla "Yeni Dünya Düzeni" olarak adlandırılmaya başlayan global serbest piyasa sistemine eklemlenmeye yönelmiştir. Buna bağlı olarak da ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal alanlardaki geleneksel yapılar parçalanmış; bunların yerini yenileri alana kadarki süreçte Türkiye toplumu tam bir altüst oluş yaşamıştır.[17] Bu gelişmeler sonucunda Türkiye'deki basın kuruluşları da sermaye kesimi ile yoğun ilişkilere girmeye başlamışlardır. Basının sermaye ile yakınlaşmasından sonra basında, olması gereken nitelikler ile piyasa koşullarının dayattığı nitelikler arasında bir ikilem yaşanmaya başlamıştır.

Sermaye gruplarının basın sektörüne girmeleri, yerli sermaye gruplarının yabancı sermaye ile ortaklıklar kurmaları ve bu gelişmeler doğrultusunda basın sektöründe yaşanan tekelleşme olgusu günümüzün gerçekleri arasındadır. Basın, sermaye gruplarının kârlarını maksimize etme amaçları doğrultusunda kullanılan bir araca dönüştürülmüştür. Ekonomik açıdan yabancı sermaye ile ortaklıklar kurulması sonucunda, yerli sermaye grupları siyasi alanda da yabancı sermaye doğrultusunda hareket etme eğilimi içine girmiş bulunmakta ve ellerindeki medya kuruluşlarını da bu çerçevede yönlendirmektedirler. Avrupa Birliği sürecinin hızlı ilerlemesi ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olması; demokratikleşme, insan hakları v.b. gibi konularda bir takım olumlu sonuçlar doğurabilecek nitelikte olmakla birlikte, en çok sermaye gruplarının ekonomik kaygılarına hizmet edecek niteliktedir. Bu bağlamda; kitle iletişim araçlarının yayın politikalarına bu gerçeklerin yansıdığını/yansıyacağını söylemek mümkündür. Her ne kadar, Avrupa Birliği süreci Türkiye açısından pek olumlu ilerlemese de kitle iletişim araçlarında Avrupa Birliği

[17] Ruşen Çakır, "İslamî Medyanın Bağımsızlaşma ve Diğerlerine Benzeme Süreci", L. Doğan Tılıç (Der.), **Türkiye'de Gazetecilik, Eleştirel Bir Yaklaşım**, Ankara, ÇGD Yayınları, 2003, s. 282

konusunda yer alan mesajlar genellikle olumlu bir hava yaratmaya çabalar niteliktedir. Avrupa Birliği ileri kapitalist ülkelerin meydana getirdiği bir oluşum olduğundan, sermayenin ve tekellerin lehine işleyen bir süreç yaratmaktadır. Dolayısıyla sermaye gruplarının ve tekellerin elinde bulunan kitle iletişim araçlarının bu süreci geliştirip hızlandırmaya yönelik tutum ve davranışlar sergilemeleri anlaşılabilir bir durumdur.

Dünyanın ekonomik gücünün çoğunluğunu oluşturan gelişmiş kapitalist ülkelerde üretilen ve tüketime yönelik olan kitle kültürü, medya aracılığı ile topluma ulaştırılmaktadır. Günümüzde küresel bir entegrasyon süreci içinde yer alan büyük holdinglerin bir yan kuruluşu haline gelmiş bulunan basın işletmeleri, tüketime yönelik olarak üretilen kitle kültürünün taşıyıcılığını ve propagandasını yapmaktadırlar.[18] Bunu yaparken de yayın kuruluşları büyük ölçüde, para akışının devamlılığını ve siyasal atmosferin kapitalist ilişkiler çerçevesinde şekillenmesini sağlamak ve sistemin meşruluğunu artırmak için yayın politikalarını bu doğrultuda belirlemektedirler.[19]

Dünyada ve Türkiye'de meydana gelen olaylar, nesnel veya öznel birtakım değerlendirmeler yapılarak, kitle iletişim araçları tarafından topluma ulaştırılmaktadır. Dolayısıyla, toplumun çeşitli konularda bilgi sahibi olmasında ve bu bilgiye bağlı olarak fikir geliştirmesinde KİA (özellikle de basın/gazeteler) çok önemli bir role sahiptirler. Bu nedenle kitle iletişim araçlarının yayın politikalarının hangi eksene oturduğu oldukça önemlidir.

---

[18] Ceyda Ilgaz, **Küreselleşme ve 1980 Sonrası Türk Toplumuna ve Basınına Yansıması**, İstanbul, Doğan Ofset, 2000, s. 57

[19] İrfan Erdoğan, **İletişim Egemenlik Mücadeleye Giriş**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1997, s. 190

2. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Çalışmada, Türkiye basınının Avrupa Birliği'ne bakışının ve Türkiye'nin AB'ye adaylığının kabul edilmesinden sonra Türkiye basınındaki tutumun gelişim şeklinin ele alınıp değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bir başka ifadeyle; Türkiye'nin AB'ye "aday ülke" olarak kabul edilmesinden sonra gelişen süreçte, Türkiye basınında yer alan tartışmaların, fikir değişimlerinin, esnemelerin veya sertleşmelerin saptanıp, değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylığı, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde yapılan AB Helsinki Zirvesi'nde kabul edildiğinden, araştırma dönemi 1 Aralık 1999 tarihinde başlamaktadır. Araştırma dönemi 31 Aralık 2003 tarihinde sona ermektedir ve toplam 49 aylık bir süreyi kapsamaktadır. Araştırma döneminin 31 Aralık 2003 tarihinde sona ermesinin nedeni; verilerin toplanması ve değerlendirilmesi sürecinin aksamasını önlemeye yönelik olarak alınmış bir karardır.

Araştırmada amaca ulaşabilmek için öncelikle günümüz medyası ve Türkiye basını, kitle iletişim araçlarının etkileri, genel olarak Avrupa Birliği ve Türkiye-AB ilişkileri konularında genel bir çerçeve çizildikten sonra, belirtilen zaman aralığında gerçekleştirilen Avrupa Birliği zirvelerinin basına yansımaları dönemler halinde, sırasıyla incelenmektedir.

Daha önce de belirtildiği üzere; çalışmada Türkiye basınını temsilen sınırlı sayıda gazeteden faydalanılmıştır (Üç gazete: Cumhuriyet, Radikal, Zaman). Dolayısıyla, çalışmada kullanılan "Türkiye Basını" kavramının kapsam ve içeriği

faydalanılan bu gazeteleri içermektedir. Araştırma örneklemine dahil edilen bu üç gazetenin seçilme nedenleri "Çalışmanın Yöntemi" bölümünde belirtilecektir.

Çalışmanın amacı ve kapsamı, Türkiye basınının Avrupa Birliği süreci gibi Türkiye açısından oldukça önemli bir konu hakkındaki tutumunu belirlemeye yönelik olması bakımından önemlidir. Ayrıca, Türkiye'nin 2004 yılı sonlarında AB ile tam üyelik müzakerelerine başlama tarihinin belirlenmesi beklentisinde olduğu da düşünülecek olursa, konunun önemi daha iyi anlaşılabilecektir.

3. Çalışmanın Yöntemi

Araştırmada Türkiye basınını temsilen üç gazete örnekleme dahil edilmiştir: Cumhuriyet, Radikal, Zaman.

Gazetelerin seçiminde üç ölçüte başvurulmuştur:

Birincisi; örnekleme dahil edilen gazetelerin sahiplik yapısından hareketle her birinin ayrı bir sermaye grubundan olmasına dikkat edilmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi "Türkiye Basını Üzerine" başlıklı bölümde verilecektir.

İkincisi; örnekleme dahil edilen bu üç gazete de fikir gazetesi olarak tanımlanabilecek niteliktedir ve ağırlıklı olarak haber ve yorum içermektedir. Bu nedenle diğer gazetelerden bir ölçüde ayrılmaktadırlar.

Üçüncüsü; Örnekleme dahil edilen gazetelerden,

Cumhuriyet, kendisini siyasal yelpazenin solunda konumlandıran ve ağırlıklı olarak **Kemalist sol** görüşleri benimseyen insanlar tarafından tercih edilen bir gazetedir.[20]

Zaman, kendisini siyasal yelpazenin sağında konumlandıran ve ağırlıklı olarak **İslamî sağ/muhafazakâr** görüşleri benimseyen insanlar tarafından tercih edilen bir gazetedir.[21]

Radikal ise kendisini siyasal yelpazenin merkezine yakın bir noktada (veya siyasal yelpazenin solu ile merkezi arasındaki bir noktada) konumlandıran ve

[20] İrvan, **a. g. e.** , s. 116
[21] **a. g. e.** , s. 116 ; Çakır, **a. g. e.** , s. 286

ağırlıklı olarak **merkeze yakın, popüler** görüşleri benimseyen insanlar tarafından tercih edilen bir gazetedir.[22]

Örnekleme dahil edilen bu üç gazetenin Avrupa Birliği konusunda genelde Türkiye'nin, özelde ise karar alma süreçlerine en fazla etkisi olduğu düşünülen eğitimli, orta-üst gelir grubundan insanların eğilimlerini belirlemede önemli bir perspektif sunacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, sözü edilen tarihler arasındaki 49 aylık dönemde, belirtilen gazetelerde yer alan Avrupa Birliği ile ilgili köşe yazıları incelenmektedir.

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler çeşitli dönemlerde her zaman olduğundan daha yoğun bir hal almaktadır.[23] Bu durum araştırmanın kapsadığı dönemde de aynı şekilde kendisini göstermiştir. Bu nedenle çalışmada zamansal olarak bu yoğunlaşmaların yaşandığı dönemler incelenmektedir. İlişkilerde yaşanan yoğunlaşmaların zirve noktaya ulaştığı tarihin/tarihlerin iki gün öncesinden başlanarak, iki gün sonrasına kadar olan süre incelenmektedir (Zirvelerden önceki 2 gün, Zirvelerin sürdüğü 2 gün ve Zirvelerden sonraki 2 gün olmak üzere, 9 sayıda zirve için altışar günden toplam 54 gün).

Çalışmada temel olarak, Aralık 1999 tarihindeki AB zirve toplantısından başlanarak, Aralık 2003 tarihindeki AB zirve toplantısına kadar olan 9 zirve toplantısı dönemler halinde incelenmektedir. İncelenen gazetelerde, doğrudan doğruya Avrupa Birliği'nin söz konusu zirve toplantılarına ilişkin olarak verilen köşe yazıları ele alınıp değerlendirilmektedir. Türkiye-AB ilişkileri ile ilgili olan ancak söz konusu AB zirvelerine ilişkin olmayan köşe yazıları, AB üyesi bir veya birkaç

[22] Hıfzı Topuz, **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2003, s. 334-338

[23] Örneğin; Avrupa Birliği zirvelerinin yapıldığı dönemlerde ilişkiler yoğunlaşmaktadır.

ülke ile ilgili köşe yazıları, AB'nin kendi iç dinamikleri ile ilgili olan ancak Türkiye'yi ilgilendirmeyen konulara ilişkin köşe yazıları ve üçüncü bir ülke ile AB arasındaki ilişkiler hakkındaki köşe yazıları çalışmada değerlendirmeye alınmamaktadır. İncelenen dönemlerde AB ile ilgili değerlendirmeler içeren ancak, söz konusu AB zirvelerine ilişkin olmamalarından dolayı incelenmeyen köşe yazılarının sayıları belirtilmekte ve her gazete bölümünün başında bu yazılardan örnekler dipnot aracılığı ile sunulmaktadır. Yalnızca köşe yazılarının incelenmesinin nedeni, köşe yazılarındaki yorumların belli bir politikayı savunmaları dolayısıyla yönlendiricilik taşımalarıdır. Avrupa Konseyi Parlamenterler Assamblesi'nde ele alınan "Gazetecilik Etiki" başlıklı bir raporda sıralanan gazetecilik ilkelerine göre, haberle yorum arasında bir ayrım yapılması gerektiğinden söz edilmektedir. Rapora göre: "Haber, olgular ve verilerle ilgili bilgidir. Yorum ise gazetecinin ve yayın grubunun fikirleri, düşünceleri, inançları ve değer yargılarından oluşur."[24]

Araştırmada; AB zirvelerinin yapıldığı her bir dönem için ayrı bir bölüm oluşturulmaktadır (Aralık 1999 Helsinki Zirvesi Dönemi, Aralık 2003 Brüksel Zirvesi Dönemi v.b.). Her bir zirve bölümünün başında o zirvede olanlar kısaca anlatılmakta, her bölümde gazeteler aynı sıralamayla yer bulmakta (Cumhuriyet, Radikal, Zaman şeklinde) ve köşe yazıları kronolojik olarak incelenmektedir. Köşe yazılarının incelenmesinden önce, araştırma kapsamına giren ve AB ile ilgili olarak verilen köşe yazılarının sayısı tablolar halinde sunulmaktadır. Başka bir ifadeyle; araştırma boyunca incelenen her dönemde, ele alınan gazetelerde yer alan köşe yazılarının sayısı tablolar aracılığıyla belirtilmekte ve ardından Avrupa Birliği'nin

[24] Nilgün Gürkan, **Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1998, s. 20; Aktarılan Kaynak: Umur Talu, "Gazetecilik Ahlâkı", **Milliyet**, 13 Ağustos 1993

söz konusu zirve toplantılarına ilişkin değerlendirmeler köşe yazıları üzerinden yapılmaktadır.

Köşe yazıları incelenirken, öncelikle yazının içeriği aktarılarak konu ile ilgili değerlendirmelerde bulunulmaktadır. Köşe yazısının gizli kalmış yanları açığa çıkarılmaya çalışılmakta ve çalışmanın varsayımları doğrultusunda, değerlendirmelerde bulunulmaktadır.

Çalışmada incelenen dönem içerisinde, yaklaşık olarak 4410 adet gazete kapsama girmektedir (49 ay x 30 gün x 3 gazete = 4410). Ancak yaklaşık olarak 4410 adet gazeteyi inceleme zorlukları göz önüne alınarak, örneklemin daha da sınırlanması yoluna gidilmiştir. Bu çerçevede 9 AB zirvesi baz alınarak toplam 162 gazetede yayınlanan köşe yazıları incelenmiştir (9 bölüm x 6 gün x 3 gazete = 162). Bu durum çalışmanın en önemli sınırlılıklarından biridir.

4. Çalışmanın Varsayımları

Çalışmanın temel varsayımı şudur:

Türkiye basınının büyük çoğunluğu (bu çalışmada incelenen gazeteler de dahil olmak üzere) Avrupa Birliği üyeliğini istemektedirler ve Türkiye'nin AB'ye tam üye olabilmesi için yapması gerekenlerin en kısa zamanda yapılması gerektiğini savunmaktadırlar. Ancak bu basın kuruluşları AB'ye girmenin yöntem ve koşulları üzerinde ciddi fikir ayrılıklarına sahiptirler.[25]

Çalışmanın temel varsayımı çerçevesinde bazı alt varsayımları da bulunmaktadır. Bunlar şöyledir:

1. Her ne kadar, AB süreci Türkiye açısından pek olumlu ilerlemese de devlet yetkililerinin bu süreçteki söylemleri ve basında AB ile ilgili olarak yer alan mesajlar genellikle, olumlu bir hava yaratmaya çalışmaktadır.

2. Basın kuruluşları ait oldukları sermaye grubunun etkisi ile yayın politikalarını belirlemektedirler. Bu yayın politikaları doğrultusunda AB'nin kimi yönlerini desteklediklerini, kimi yönlerini ise eleştirdikleri, ancak bunları yaparken son aşamada AB sürecini geliştirip hızlandıracak tutumlar sergiledikleri varsayılmaktadır. Bu varsayımın dayanak noktası; küreselleşme sürecinin beraberinde getirdiği "sermayenin etkinliği" sonucunda, ortaya çıkan medyadaki sahiplik/mülk yapısının, bu basın kuruluşlarının aralarındaki fikir ayrılıklarını yavaş yavaş ortadan kaldırmaya yönelik sonuçlar doğurmasıdır.[26]

---

[25] Bölükbaşı, **a. g. e.** , s. 4
[26] Erdoğan, **İletişim Egemenlik Mücadeleye Giriş**, s. 120 ve 243

5. Çalışmanın Planı

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır:

"Bilgi Toplumu Söylemi ve Medya" başlığını taşıyan birinci bölümde öncelikle, eleştirel bir yaklaşımla küreselleşmenin meydana getirdiği değişimlere ve bu değişimlerin medya/kitle iletişimi alanındaki yansımalarına değinilmektedir. Küreselleşmenin "yapıcı" olmaktan çok "yıkıcı" olduğuna ve "bilgi çağı", "bilgi toplumu" gibi gösterişli söylemlerle bu durumun üzerinin örtülmeye çalışıldığına ilişkin görüşlere yer verilmektedir. Ardından Türkiye basınının günümüzdeki yapısına, konumuna ve işleyişine ilişkin değerlendirmelere ve kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkileri konusunda bazı tartışmalara değinilmektedir.

"Avrupa Birliği" başlığını taşıyan ikinci bölümde, ilk olarak AB'nin kısa tarihçesine ve kurumsal yapısına değinildikten sonra, kısaca Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin gelişiminden bahsedilmektedir.

Teze ismini veren ve çalışmanın en temel bölümü olan, "Türkiye Basınında Avrupa Birliği'ne Adaylık Süreci" başlıklı bölümde ise 1 Aralık 1999 ile 31 Aralık 2003 tarihleri arasındaki 49 aylık dönemde, AB ile ilgili konularda yazılan köşe yazıları dönemlerine ayrılarak değerlendirilmektedir. Bu çerçevede araştırmaya konu olan 49 aylık dönem 9 ayrı alt bölüme ayrılarak incelenmektedir.

BÖLÜM I. BİLGİ TOPLUMU SÖYLEMİ VE MEDYA

Küreselleşme sürecinin meydana getirdiği değişimler ve dönüşümler sonucunda dünya bir "geçiş sürecine" veya "yeni bir topluma" doğru hızla evrilmektedir. Bu aşamaya "bilgi toplumu, enformasyon toplumu, bilgi çağı v.b." isimler verilse de bahsedilen bu aşama henüz tamamlanmamış olduğundan birçok niteliği halen oluşum aşamasındadır.[27]

Herbert Schiller, bu dönemi "Gelişmiş Kapitalizm" olarak nitelendirmektedir. Schiller'e göre bu dönemde bilgi ve bilgi teknolojileri ekonomik alanı değiştirmektedir.[28] Sözü edilen bu toplumsal süreçte henüz tam bir şekillenme olmamasına rağmen, bilgisayarların hemen her alanda kullanılmakta olduğu açıktır. Dolayısıyla yeni toplumsal sürecin ekonomik, sosyal, siyasal v.b. tüm yönleri bilgisayarlar ve iletişim teknolojileri tarafından şekillendirilmektedir. Makineleşme endüstri toplumları için ne ölçüde önemliyse, bilgisayar teknolojileri de yeni toplumlar için o ölçüde önemlidir. Endüstri toplumlarının özü buhar makinesi ile başlayan çeşitli teknik özellikteki makinelerden oluşurken, yeni dönemde bilgi teknolojileri ön planda yer almaktadır. Yeni toplum bilgi ve bilgi teknolojileri üzerine yapılandığı için "bilgi toplumu, enformasyon toplumu v.b." tanımlamaların yapılması, bir anlamda endüstri toplumunun varolan yapılarının eski önemlerini kaybetmeleri anlamına gelmektedir ve bu durumun bir ifadesidir.[29]

Bilgi toplumu, enformasyon toplumu, bilgi çağı v.b. söylemler bilginin çok önemli hale geldiğini anlatmaktan çok, küreselleşmeyi ve etkilerini olumlamaya

---

[27] Önür, **a. g. e.** , s. v
[28] Herbert Schiller, "Information and Advanced Capitalism", Frank Webster (Ed.), **Theories of the Information Society**, London, Routledge, 1995, s. 75-80
[29] Önür, **a. g. e.** , s. 106 ve 108-109

yönelik geliştirilmiş söylemlerdir. Bilginin herkesçe kolay ulaşılabilen, insanlığı topyekün geliştiren bir unsur olarak gösterilmesinin, küreselleşmenin yarattığı sınıfsal eşitsizlikleri örtmeye yönelik çabalar olduğu söylenebilir. Yaşanan süreçte, enformasyona ulaşma ve onu kullanma bakımından aşağı/alt sınıftaki insanlar/toplumlar fakir kalmaya devam ederken ve hatta daha da fakirleşirken, yukarı/üst sınıftaki insanlar/toplumlar bu açıdan çok daha avantajlıdırlar ve her geçen gün bu avantajları daha da artmaktadır. Bu nedenle, "bilgi çağında" sosyo-ekonomik açıdan farklı statüdeki insanlar/toplumlar arasındaki bilgi ve bilgilenme açığı küçülmek bir yana, giderek artmaktadır. Toplumsal ve uluslararası sistemler bütünleşik bir yapı oluşturamamaktadır. Bilgiyi ve bilgi teknolojilerini kullanmakta hem toplumların kendi iç dinamikleri arasında, hem de uluslararası alanda gelişmiş ülkelerle az gelişmiş ülkeler arasında bu eşitsizlikler varlıklarını yoğun bir biçimde hissettirmektedir.

Doğan Tılıç, internet çağının, İsveç, Avustralya ve Amerika Birleşik Devletleri gibi endüstri ötesi ülkeleri yeni ekonominin de önderleri arasına soktuğunu ancak, 21. yüzyılda Sahra Afrikası, Güney Asya ve Ortadoğu'nun yoksul halklarının hala internetin nimetlerine ulaşamadığını belirtmektedir. Tılıç, yeni teknolojilerin ortaya çıkıp iletişim ortamına hakim olmaya başladığı bu yeni dönemde bilgi yoksulu ve bilgi zengini ülkeler arasındaki uçurumun gittikçe artan ölçüde derinleştiğini ve yeni teknolojiyi kullanabilen zengin ülkelerin, bunu kullanacak gelir, eğitim ve bilgi birikimine sahip olmayan ülkelerle aralarındaki farkı daha da açtıklarını ifade etmektedir.[30]

[30] L. Doğan Tılıç, "Sonuç Yerine: 21. Yüzyılda Gazetecilik, Yeni Koşullar ve Tehditler", L. Doğan Tılıç (Der.), **Türkiye'de Gazetecilik, Eleştirel Bir Yaklaşım**, Ankara, ÇGD Yayınları, 2003, s. 446-447

Tılıç'ın OECD raporlarına, Birleşmiş Milletler Kalkınma Raporlarına ve UNESCO raporlarına dayandırarak vurguladığı gibi; bilgi, zenginler için son derece hızlı ve ucuza elde edilebilir olurken, yoksullar için maliyeti yüksek, zamanında erişilemeyen ve erişildiğinde de aslında eskimiş olmakta ve bilgisayar bir yana, dünya nüfusunun büyük çoğunluğunun henüz telefona sahip olmadığı günümüzde, yeni teknolojiler kuzey-güney ayrımının daha da derinleşmesine neden olmaktadır.[31]

Bir görüşe göre; 1999'un sonlarındaki Seattle gösterilerinde atılan "Kapitalizmi Gebert, Kentleri Durdur!" sloganı yerelliklerin mahkum edildiği hamallığa, atomize olmaya ve çölleşmeye karşı duyulan tepkinin güzel bir dışa vurumudur. Bu slogan, küreselleşmeci kent efsaneleri uyduranların, yarışan yerellikler, yönetişim, bilgi toplumu gibi sav sözlerle süsledikleri gelişmelerin dünyanın ezilen ve sömürülen çoğunluğu için ne demek olduğunun anlaşılmaya başlandığını göstermesi bakımından oldukça önemlidir.[32]

Gelinen noktada, yeni teknolojiler bir "bilgi toplumu" yaratmaktan çok, zenginler ve yoksullar arasındaki uçurumun derinleştiği bir medya toplumunu beslemektedir.[33]

---

[31] Örneğin; dünyadaki internet kullanıcılarının sayısının hızla artmasına karşın 2000 yılında internete ulaşabilenlerin sayısı dünya nüfusunun ancak yüzde 4'ü kadardır. Bu kullanıcılara global düzeyde bakıldığında, bölgeler arası eşitsizliğin yeni ortamda aynen devam ettiği görülmektedir. Bugün dünyadaki internet sitelerinin yüzde 97'si, bilgisayar yazılım, program ve hizmet üretiminin yüzde 92'si ve toplam internet kullanıcılarının yüzde 86'sı gelişmiş ekonomi ve demokrasilere sahip 29 OECD ülkesinde toplanmış bulunmaktadır. Sadece İsveç'te bulunan internet kullanıcılarının sayısı Afrika Kıtası'nın tümündeki internet kullanıcılarının sayısından daha fazladır. Yalnızca New York şehrinin ev sahipliği yaptığı internet sitelerinin sayısı Afrika Kıtası'nın tamamındakilerden daha fazladır. Bu çarpık durum, gelişmiş ülkeler arasında da/bile gözlenebilmektedir. Bugün bütün dünyadaki internete bağlı nüfusun üçte ikisi yalnızca beş büyük ülkede toplanmış durumdadır (ABD, Japonya, İngiltere, Kanada, Almanya). Aynı eşitsizlikler belirli bir toplumdaki farklı tabaka ve sınıflar arasında da gözlenebilmektedir. Tüm bunlar, doğal olarak, yeni iletişim teknolojilerinin dünyada varolan eşitsizlikleri yeniden üreteceği konusundaki kuşkuları beslemektedir. (L. Doğan Tılıç, **a. g. e.** , s. 447-448)

[32] Ali Ekber Doğan, **Birikimin Hamalları, Kriz, Neo-Liberalizm ve Kent**, İstanbul, Donkişot Yayınları, 2002, s. 4-5

[33] Tılıç, **a. g. e.** , s. 440

I. 1. Küreselleşme ve Medya

Küresellik dünyayı tek bir yer olarak kavrayan yeni bir bilincin şekillenmesini kapsamaktadır. Bu doğrultuda küreselleşme, bir bütün olarak dünyanın somut yapılanması ve sürekli yeniden kurulan bir çevre olduğu düşüncesinin küresel düzeyde yayılması ekseninde tanımlanmaktadır.[34]

Günümüzde küreselleşme ile birlikte ülkeler ve toplumlar arasında siyasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik alanlarda değişimler yaşanmaktadır. Farklı toplumsal kültürler ve inançlar iç içe geçmekte, ülkeler arasında her türden ilişkiler giderek yaygınlaşmakta ve yoğunlaşmaktadır. Bu süreçte dünya bir yandan küçülürken, diğer bir yandan da parçalanmakta ve dünyadaki tüm insanların her alanda yoğun bir iletişim ve etkileşim sürecine girmeleriyle birlikte değişim olgusu evrensel bir nitelik kazanmaktadır.

İlk olarak Kanadalı iletişimci Marshall McLuhan 1962 yılında "Küresel Köy" kavramını ortaya atmıştır. McLuhan'a göre, elektronik medyadaki ve telekomünikasyondaki gelişmeler dünyayı küresel köy haline getirmekte ve başarılı bir iletişim doğrultusunda "küresel köy" dünyanın bir bütün olarak homojenleşmesini (benzeşmesini) ifade etmektedir.[35] Ancak Ünsal Oskay'a göre, McLuhan'ın dünyanın küresel bir köye dönüşebileceğini söylemekle kastettiği değişimin, ileri sanayi ülkelerinin dünyayı kendilerince biçimlendirmelerinin yansımalarıyla sınırlı bir değişim olduğu söylenebilir.[36]

---

[34] Gordon Marshall, **Sosyoloji Sözlüğü**, Çev: Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1999, s. 449
[35] Ien Ang, **Living Room Wars**, London, Routledge, 1996, s. 163; Ilgaz, **a. g. e.** , s. 9
[36] Ünsal Oskay, **Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri**, İstanbul, Der Yayınları, 1993, s. 217

Anthony Giddens, küreselleşmeyi modernleşmenin bir sonucu ve dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin bir yoğunlaşması olarak kabul etmektedir. Giddens'e göre; küreselleşme süreci günümüzdeki toplumsal değişimi yansıtmaktadır ve yerel tutumlar çok uzaklardaki olayların bir sonucu olarak gelişmektedir. Yerelliği belirleyen küresel koşulların etkisidir.[37]

Bir başka görüşe göre ise küreselleşme, hangi alanda olursa olsun, dünyaya açılarak yerellik ve ulusallık reddedilmeden bu alanların dışına çıkılması ve evrensellikle birleşilmesidir.[38]

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan Soğuk Savaş döneminin, 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması ve 1991'de Doğu Bloğu'nun dağılmasıyla son bulmasından sonraki dönem "Yeni Dünya Düzeni" olarak nitelendirilmiştir.[39] Oluşturulan yeni uluslararası sitemin tanımlanması konusunda birbirinden farklı ve karmaşık birçok görüş bulunmaktadır.

Küreselleşmeyi savunanlara göre, küreselleşme ile birlikte değişik kültürleri teke indirmek olası olacaktır. Bu görüştekiler dünyayı küçük bir köy olarak varsaymakta ve dünyada tek bir ekonomik model ile ortak bir düşünce biçiminin olması gerektiğini savunmaktadırlar.[40] Ancak küreselleşme lehindeki görüşlere ve bu sürece karşı çıkanlar da vardır.

Baskın Oran, küreselleşmeyi *"emperyalizmin 21. yüzyıl başındaki adı"* olarak nitelemekte ve küreselleşme sürecini; ekonomik bakımdan, siyasal bakımdan ve uluslararası düzen bakımından olmak üzere üç yönü ile ele almaktadır.[41]

---

[37] Anthony Giddens, **Modernliğin Sonuçları**, Çev: Ersin Kuşdil, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1994, s. 62-63
[38] Nazım Güvenç, **Küreselleşme ve Türkiye**, İstanbul, BDS Yayınları, 1998, s. 318
[39] Kimileri ise bu dönemi tam bir düzensizlik olarak nitelendirmektedir.
[40] Ilgaz, **a. g. e.** , s. 4
[41] Baskın Oran, **Küreselleşme ve Azınlıklar**, Ankara, İmaj Yayınları, 2000, s. 2-3

Taner Timur'a göre; küreselleşme süreci, çağdaş emperyalizmin 1980'lerden sonra yaygınlaşan ve Sovyet sisteminin çöküşünün ardından tek ve kaçınılmaz bir olgu gibi dünyaya sunulan yeni adıdır. Timur'a göre; nasıl ulusal devletlerde egemen sınıfların ideolojisi geniş ölçüde ezilen sınıflara da nüfuz ediyorsa, küreselleşme ideolojisi de ileri kapitalist ülkelerin ideologları tarafından tüm dünyaya empoze edilmektedir.[42]

Francis Fukuyama'ya göre, liberalizmin zaferi tarihin sonudur. Tarih sonrası dönem yine ulus devletlerden oluşmaya devam edecek, ancak tek tek devletlerin milliyetçiliği liberalizmle barışık olacak ve ifadesini genellikle salt özel yaşamda bulacaktır. Bu arada pazarların ve üretim tarzlarının tekdüzeleşmesiyle ekonomik rasyonalizm, egemenliğin birçok geleneksel özelliğini ortadan kaldıracaktır. Yani Fukuyama, liberalleşen ve küreselleşen dünyada ulus devletlerin varlığını devam ettireceklerini ancak çeşitli nitelik değişimleri yaşayacaklarını ifade etmektedir.[43] Ancak bir başka görüşe göre, ulus devletlerle emperyalizm/liberalizm arasındaki çatışmanın ortadan kalkması bir yana, şiddetlenerek sürdüğünü söylemek mümkündür.[44]

Soğuk Savaş sonrası dönemi ve yeni uluslararası sistemi tanımlamak için Samuel Huntington "Medeniyetler Çatışması" tezini ortaya atmıştır. Huntington'a göre yeni sistemde dünya yedi veya sekiz uygarlık arasındaki etkileşimle şekillenecektir. Bu uygarlıklar: Batı, İslam, Konfüçyüs, Japon, Slav/Ortodoks, Latin

[42] Taner Timur, **Küreselleşme ve Demokrasi Krizi**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1996, s. 339
[43] Francis Fukuyama, **Tarihin Sonu ve Son İnsan**, Çev: Zülfü Dicleli, İstanbul, Gün Yayınları, 1999, s. 261
[44] Alpaslan Işıklı, **Devlet ve Demokrasi**, Ankara, Kuvayı Milliye Yayınları, 1999

Amerika ve muhtemelen Afrika uygarlıklarıdır. Bu uygarlıklar arasındaki etkileşimler çerçevesinde dünyanın geleceği yeniden şekillenecektir.[45]

Paul Kennedy oluşan yeni dönemi düzensizlik olarak niteleyenlerdendir. Uluslararası siyasal sistemin iki kutuplu yapısının bozulmasının ve küreselleşmenin etkisi ile yeniden şekillenmeye başlamasının ardından oluşan dönem Kennedy'e göre yeni dünya düzeni değildir. Bunalıma düşmüş ve bölünmüş bir dünyadır.[46]

Korkut Boratav küreselleşmeyi, emperyalizm denen olguya saygınlık kazandırma ve emperyalizm karşısında çaresizlik yaratma çabası olarak nitelemektedir.[47]

Anıl Çeçen'e göre yeni dünya düzeni, uluslararası sermayenin imparator şirketler düzenini gerçekleştirmek amacıyla oluşturmaya çalıştığı haksız ve adaletsiz bir düzendir.[48]

Samir Amin'e göre, gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde üretimin olağanüstü artması, yeni pazar arayışlarını başlatmıştır. Bu çerçevede ilk olarak ihracat geliştirilmiş ve yabancı ülkelerde yatırımlar yapılmıştır. Ancak rekabetin doğal sonuçlarından biri olan sermayenin bazı tekellerde toplanması, bu tekeller arasındaki rekabeti iyice artırmıştır. Artan rekabet koşulları, sermayenin kolay hareketinin önündeki engelleri kaldırma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Sermayenin, serbestçe hareket edebilmesinin ve gelişmesinin önündeki engelleri ortadan kaldırmak için bulduğu yol ise küreselleşmedir. Küreselleşme, ABD ve AB (veya Batı) merkezli bir gelişmedir. Batılı güçler bu süreçte çoğu zaman ortak tutumlar geliştirmişler ve

[45] Samuel Huntington, "Medeniyetler Çatışması", **Türkiye Günlüğü**, Çev: Mustafa Çarlık, 23/Yaz, İstanbul, 1993, s. 34
[46] Paul Kennedy, **Yirmibirinci Yüzyıla Hazırlanırken**, Çev: Fikret Üçcan, Ankara, İş Bankası Yayınları, 1999, s. 452
[47] Korkut Boratav, "Ekonomi ve Küreselleşme", Işık Kansu (Der.), **Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme**, Ankara, Güldiken Yayınevi, 1999, s. 25
[48] Anıl Çeçen, "Dünyadaki ve Bölgedeki Gelişmeler Açısından Küreselleşme", Işık Kansu (Der.), **Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme**, Ankara, Güldiken Yayınevi, 1999, s. 86

"Üçüncü Dünya" olarak nitelendirilen azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, sermayenin kolay hareketinin önündeki her türlü engelin kaldırılmasına çalışmışlardır. Bu durum, gelişen dünya koşullarında kapitalizmin ayakta durabilmesinin dayattığı bir zorunluluktur.[49]

Samir Amin'e göre günümüz dünyasında varolan küreselleşme olgusu beş unsura dayanmaktadır:

- Teknolojik üstünlüğe sahip monopollerin dünya işbölümünü kontrol etmeleri,
- Sanayilerin gelişebilmeleri için küreselleşmiş finansal sermayeye tabi olmaları,
- İletişim araçlarının gelişimine paralel olarak iletişim olanaklarının çok gelişmiş olması,
- Stratejik hammaddelerin denetiminin merkez güçlerin elinde olması,
- Kitle imha silahlarının yine merkez güçler tarafından kontrol altında tutulması.[50]

Küreselleşme sürecinde çokuluslu şirketler oldukça önemli işlevlere sahiptirler. Anti kapitalist perspektiften bakıldığında, çokuluslu şirketlerin küreselleşme ile birlikte artan sömürünün ve eşitsiz gelir dağılımının tüm dünyaya yayılmasında en önemli rolü üstlendiğini söylemek mümkündür. Gencay Şaylan, liberalleşme ve küreselleşmenin yeni dünya düzeninin belirleyici öğeleri ve küreselleşme sürecinin

[49] Samir Amin, **Emperyalizm ve Eşitsiz Gelişme**, Çev: Semih Lim, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1992; Samir Amin, **Kaos İmparatorluğu**, Çev: Işık Soner, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1993

[50] Burak Gürbüz, "Küreselleşme ve Kalkınma Krizi: Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Bir Değerlendirmesi", Faruk Sönmezoğlu (Der.), **Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar**, İstanbul, Der Yayınları, 1998, s. 484, Aktarılan Kaynak: Samir Amin, **Le dévoloppmement autonome dans la démocratie: une alternative pour l'Afrigue et le Moyen**, Orient. Alternatives sud. , Vol. IV, 1997, s. 57

yürütücüsünün ise büyük çokuluslu şirketler olduğunu belirtmektedir.[51] Günümüzde çokuluslu şirketler bu işlevlerini daha etkin bir biçimde yerine getirebilmek için faaliyette bulundukları ülkelerin yerel özelliklerine daha fazla uyum göstermektedirler.

Küreselleşme ile birlikte ülkeler, toplumlar, gruplar, örgütler, şirketler, v.b. arasındaki mesafeler kısalmakta, ancak ezen-ezilen döngüsü, işsizlik, ekonomik eşitsizlik (hem ülkeler arasında hem de ülkelerin kendi iç sınıfsal yapıları arasında), yoksulluk ve sömürü giderek artmaktadır.

Günümüzde küreselleşme sürecinin de etkisiyle emperyalizm kendisine geniş bir faaliyet alanı yaratmıştır. Ekonomik ve siyasal alanlarda olduğu gibi haberleşme alanında da gelişmiş emperyalist ülkelerin ağırlığı bulunmaktadır. Dünyanın belli başlı haber ajansları bu ülkelerin denetimindedir ve bu ülkelerin çıkarlarına uygun bir haberleşme ağı çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmektedirler.

İrfan Erdoğan iletişim teknolojisinin bugünkü yapısı olmadan küreselleşmenin başarısından söz edilemeyeceğini belirtmektedir. Erdoğan'a göre uluslararası sermaye, hızlı iletişim olanaklarına sahip olmadan ekonomik, siyasi, askeri ve kültürel/ideolojik kontrolünü şimdiki gibi sağlayamaz. Çünkü sermayenin dünyanın her yerindeki hızlı hareketi ancak modern iletişim teknolojisinin sunduğu olanaklarla mümkün olabilmektedir.[52]

Hızla gelişen teknoloji iletişimin farklı dallarını, farklı işlevlerini giderek birbiriyle bütünleşir hale getirmektedir. Küresel süreçlerin birbirleri ile etkileşimlerinde medyanın çok önemli bir rolü bulunmaktadır. Yaşanan medyalaşma süreci, kitle iletişim alanında faaliyette bulunan kuruluşların hızla büyümesini ve

[51] Gencay Şaylan, **Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1995, s. 149
[52] Erdoğan, **Dünyanın Çarpık Düzeni Uluslararası İletişim,** s. 65-69

iletişim ağları aracılığı ile mal haline getirilmiş olan simgelerin giderek genişleyen alıcı kitlelerine ulaştırılmasını kolaylaştırmaktadır.[53]

Küreselleşmenin bir aldatmacadan ibaret olduğunu ve emperyalizmin günümüz koşullarına uydurulmuş hali olduğunu savunanlara göre, sanayileşme ve modernleşme her ülkede aynı hızla gelişmediği için az gelişmiş ülkeler sömürülmüşler ve sürekli az gelişmiş olarak kalmışlardır. Dünyayı küçük bir köy gibi gören, herkesin ve her şeyin tek bir felsefeye, tek bir ekonomik modele ve tek bir düşünceye göre ayarlanabileceğini varsayan küreselleşme, Batı'daki ileri kapitalist ülkelerin ürettiği bir tezdir.[54]

Günümüzde uluslararası iletişim alanı, varolan ekonomik düzenin bir tamamlayıcısı olarak düzenlenmekte ve sürdürülmektedir. Az gelişmiş ülkelerin insanlarının haber ve bilgileri tam ve doğru olarak edinmeleri, bilinçlenmeleri ve dünyayı özgür bir biçimde algılayıp yorumlamaları engellenmektedir. Tüm bunlar, mevcut uluslararası yapıyı meşrulaştırmak ve daha da sağlamlaştırmak amacıyla yapılmaktadır.[55]

Medya klasik tanımıyla demokrasilerde yasama, yürütme ve yargıdan sonra, kamuoyu üzerindeki etkilerinden dolayı "Dördüncü Güç" olarak nitelendirilmektedir. Ancak kitle iletişim alanında yaşanan hızlı teknolojik gelişimlerin etkisi ile medya zaman zaman bu güç sıralamasında daha üst sıralara da çıkabilmektedir. Bu bağlamda, sözü edilen "Dördüncü Güç" kavramı medyanın etkilerini ve varolan niteliğini meşrulaştırmaya ve olumlamaya yönelik olarak geliştirilmiş bir aldatmacadır. "Demokratik kültürün ve anlayışın tam anlamıyla yerleşmediği

---

[53] Ilgaz, **a. g. e.** , s. 31; Rana A. Aslanoğlu, **Kent, Kimlik ve Küreselleşme**, Bursa, Asa Kitabevi, 1998, s. 136

[54] Halil Nadaroğlu, "XX. Yüzyılın Genel Görüntüsü", **Finansal Forum**, 13 Ocak 1999, s. 4

[55] Zafer Özcan, **Uluslararası Haberleşme ve Az Gelişmiş Ülkeler**, Ankara, Dayanışma Yayınları, 1983, s. 16

ülkelerde görülebileceği gibi, demokratik ahlaka sahip olmayan, ticarette daha çok kâr etmek için değişik yöntemlere başvurabilen zihniyetlerin elinde medya çok tehlikeli bir güç haline gelebilmektedir".[56]

Sınırların ve sermeyenin kolay hareketinin önündeki engellerin ortadan kaldırılması için söz konusu ülke halkının ideolojik olarak "ikna" edilmesi gerekmektedir. Halkın ikna edilmesi için olağanüstü çaba ve para harcandığını, istihbarat örgütlerinin bile kitle iletişim alanında faaliyette bulunduğunu belirten Michael Parenti, emperyalizmin, iletişim dünyası üzerinde de denetim sahibi olduğunu söylemektedir. Parenti'ye göre, Amerikan sinema filmleri, televizyon şovları, müziği, modası ve tüketim maddeleri Batı ve Doğu Avrupa kadar, Latin Amerika, Asya ve Afrika'yı da etkisi altına almaktadır. ABD reklam ajansları, dünya yayın ve reklam sanayisine egemen durumdadırlar. Her yıl, ABD kaynaklı milyonlarca basın haberi, fotoğraf, yorum v.b. diğer ülkelere akmaktadır. Serbest piyasa ekonomisinin harikalarını öve öve bitiremeyen milyonlarca çizgi roman ve dergi pek çok dile çevrilmekte ve ABD (dez)enformasyon ajanslarınca dağıtılmaktadır. Tek başına CIA, bütün dünyada 200'ün üzerinde gazete, dergi, radyo istasyonu ve yayınevine doğrudan sahiptir.[57]

Küreselleşmenin Kültürel Yönü

Kapitalist ekonomik sistemin bir uzantısı olan küreselleşmenin temelinde ekonomi olmakla birlikte, küreselleşmenin kültürel yönü de oldukça önemlidir. Küreselleşme kültürleri etkileyerek küresel bir kültür oluşturmakta ve bu kültürel

[56] Vedat Demir, **Türkiye'de Medya ve Özdenetimi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1998, s. 117
[57] Bölükbaşı, **a. g. e.** , s. 21, Aktarılan Kaynak: Michael Parenti, **İmparatorluğa Karşı**, Çev: Özcan Buze, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1996

küreselleşme dünya kültürünü homojenleştirmektedir. Bu bağlamda dünya çapında ünlü markaların, çok uluslu şirketlerin, küresel etkinliği olan ürünlerin ve starların egemenliğindeki bir küresel kültürden söz etmek olasıdır.[58]

Küreselleşmenin bir başka boyutu da tüketim kalıplarında yarattığı değişimdir. İnsanlar daha çok gelire sahip olmak ve daha çok tüketmek eğilimindedirler. Egemen kültür kalıpları çerçevesinde yapılan harcamalarla "çağa ayak uydurmaya", "modernleşmeye" çalışmaktadırlar. Yaratılan tüketim kültürü günümüz toplumlarının önemli özelliklerinden biridir ve tüketim kültürünün etkileriyle küresel anlamda belirli bir ideolojinin yaygınlaşması sağlanmaya çalışılmaktadır. Küreselleşen kapitalizm, dünyaya yaydığı kültürel öğelerle tam anlamıyla bir türdeşleşmeyi ve tekdüzeleşmeyi dayatmaktadır. Medya yoluyla yaygınlaştırılan küresel tüketim kültürü, harcama yapmayı ön plana çıkarmakta ve bunu çok çeşitli yöntemlerle teşvik etmektedir.[59] Batı merkezli küreselleşmenin etkisiyle artık dünyanın herhangi bir yerindeki, herhangi bir siyasal, ekonomik veya kültürel olay çok uzaklardaki başka bir olayı etkileyebilmekte ve bu sürecin sağlanmasında kitle iletişim araçları çok önemli rol oynamaktadırlar. Tüketim kültürünün oluşturulmasında ve insanların tüketimin ve yapay hazların sakinleştirici etkisine kapılmasında da durum aynıdır. Bu bağlamda, medya yoluyla yaygınlaştırılan tüketim kültürünün bir bakıma toplumların değerlerini örselediğini ve yaşamdaki gerçek konuların ciddiye alınmasını önlediğini söylemek mümkündür.[60]

Küreselleşmeyle birlikte, tüm dünya toplumlarında giderek her alan ticarileşmektedir. Medya bu sürecin değerlerini ve ideolojisini yaygınlaştırmak

---

[58] Paul du Gay, **Production of Culture/Cultures of Production**, London, Sage Publications, 1997, s.33

[59] Ilgaz, **a. g. e.** , s. 58-59; Jean Baudrillard, **Tüketim Toplumu**, Çev: Hazal Deliceçaylı ve Ferda Keskin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1997, s. 90-91

[60] Yavuz Odabaşı, **Tüketim Kültürü**, İstanbul, Sistem Yayınları, 1999, s. 30-31

yoluyla sisteme hız ve işlerlik kazandırmaktadır. Görünürde bir çeşit "iletişim özgürlüğü" yaratılmışsa da alternatif bilgi kaynakları topluma/kamuya sunulmamaktadır. Artan ticarileşme kamusal alanı işler kılacak kurumsal medya politikalarını bozmaktadır. Neo liberal politikalar sonucunda artan ticarileşme, kamu yayıncılığı hizmetini geri plana itmektedir. Medya kültürü yoluyla medya tüketimi, eğlence ve müzik ağırlığı temeline indirgenmekte, zevkler ve beğeni standartları aşağı çekilmekte ve manipüle edilmektedir.[61]

Günümüzde alternatif iletişim ve medya alanlarının geliştirilmesi oldukça zor bir durumdur. Ancak mevcut sisteme muhalif güçlerin de (örneğin, küreselleşme karşıtları) seslerini duyurma konusunda yine mevcut yapının olanaklarından belirli oranlarda faydalandıkları görülmektedir.

Yeni teknolojilerle birlikte insanlar büyük bir hızla "bilgi" bombardımanına tutulmaktadır. İnsanların erişebildikleri bilgi çok büyük bir hızla arttığından bu durumu "bilgi çığı altında kalmak" olarak niteleyenler bulunmaktadır. Kimlerine göre, bu kadar fazla bilgi insanlar için bir avantaj değildir. Bilgi daha fazla hale geldikçe, anlam da daha az hale gelmektedir. Günümüz toplumlarında insanlar artan bilgi yığınları karşısında bir çeşit gerilim ve yabancılaşma yaşamaktadırlar.[62]

Küreselleşme sürecinde bilginin aktarımı çok önemli hale geldiği için bu alan giderek geliştirilmiştir ve halen de çok hızlı bir biçimde geliştirilmektedir. Bilginin hızlı ve kolay aktarımı temelinde gelişen küresel yapının ve kapitalizmin (özellikle de Amerikan kapitalizminin), dünya çapında varlığını sürdürebilmesi için yine dünya çapında gelişmiş bir enformasyon sistemi gerekmektedir. Yaşanan küreselleşme ve değişme sürecinde enformasyon teknolojileri telekomünikasyon alanıyla birleşerek

[61] Önür, **a. g. e.** , s. 225 ve 239
[62] L. Doğan Tılıç, **a. g. e.** , s. 453

etkili olmaktadır. Dolayısıyla günümüzde iletişim teknolojileri geliştikçe, bir yandan da medya endüstrileri hızla gelişmektedir.

Başlangıçtan günümüze kapitalizmin dinamikleriyle kurulup gelişen ve uluslararası hale gelen iletişim alt yapısı, devletlerarası, kültürel, ekonomik, teknolojik, siyasal, toplumsal v.b. etkileşimleri hızlandırmaktadır. Söz konusu uluslararası iletişim alt yapısıyla merkez/gelişmiş ülkeler, çevre/az gelişmiş ülkeleri birçok yönden manipüle etmektedirler.[63]

Enformasyon teknolojilerinin yayınlaşmasıyla ve dünya ekonomilerinin eklemlenmeleriyle küreselleşmeye bir alt yapı kurulmaktadır. Bu süreçte medya sistemlerinin küreselleşmesi ise tek kültürlülüğe doğru giden dünyada, ideolojik ve düşünsel açılardan bütünleşme ve tekdüzeleşme eğilimini hızlandırmaktadır. Kültür endüstrileri ve uluslararası medya sistemlerinin etkileşimleri sonucunda Batılı ülkelerin kültürleri (özellikle de ABD kültürü), "İnsanlığın Kültürü" olarak öne çıkmakta ve tüm dünyaya yayılmaktadır. Bu noktada, öne çıkarılan kültürün ait olduğu ulusun/ülkenin dünya sistemi içerisindeki yeri oldukça belirleyicidir. Yaşanan süreç bazı kültürleri güçlü ve yaygın hale getirirken, bazılarını ise ötekileştirmektedir. Bu gelişmeleri uluslararası sistemin yarattığı dengesiz güç dağılımına dayandırmak mümkündür. Kuzey/gelişmiş ülkelerle Güney/az gelişmiş ülkeler arasında kapitalist sistem sonucu oluşan, tabakalaşmış bir güç dağılımı söz konusudur.[64]

Küreselleşmenin hızı arttıkça gelişmiş kapitalist ülkelerin büyüme hızları da artmakta ve daha da gelişmektedirler. Ancak az gelişmiş çevre ülkelerde aynı durum söz konusu değildir. Bu durum, bilginin ve bilgi teknolojilerinin gelişmiş kapitalist

[63] Önür, **a. g. e.** , s. IV-V
[64] **a. g. e.** , s. 6

ülkelerde daha yoğun olarak kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Herbert Schiller, sınıfsal eşitsizliklerin bilginin alınma kapasitesinde, geçişinde ve dağılımında temel faktör olduğunu belirtmektedir. Schiller'e göre, çok ayırıcı olmamakla birlikte sınıf farklılığı, kimin hangi bilgiyi elde edeceğinde etkili olabilmektedir. Dolayısıyla bireyler toplumsal hiyerarşideki konumlarına göre, söz konusu bilgi devriminden faydalanıcı veya kaybedici olarak etkilenmektedirler. Schiller'in bu düşünceleri, uluslararası anlamda ülkeler arası bilgi eşitsizliği konusuna da açıklık kazandırma noktasında dikkate değerdir.[65]

Kültür emperyalizmi tezine göre; gelişmiş kapitalist ülkelerde üretilen ve tüm dünyaya yayılan kültürel ürünlerde, medyanın doğasında var olan ideolojik ve kültürel bir çerçeve sürekli kurulmakta ve yeniden üretilmektedir. Uluslararası iletişim bu sayede, gelişmiş kapitalist ülkelerin uluslararası çıkarlarına ve güçlerini artırmalarına yardımcı olmaktadır. Özellikle ABD'nin her alandaki küresel üstünlüğüne hizmet eden bir araç niteliğindedir. İletişim materyallerinin ve kültürel ürünlerin, tüm dünyadaki akışı bunları üreten ülkeleri dünya sistemi içerisinde dominant hale getirmektedir. Gelişmişliğin sağladığı bilgi alt yapısı, gelişmiş ülkelerin hegemonya yeteneklerini sürekli artırmaktadır. Başta ABD merkezli kapitalist değerler ve çıkarlar küresel homojenleşmeye gidişi hızlandırmakta ve yerel kültürleri aşındırmaktadır. 1980'li yıllardan itibaren tüm dünya aynı etki alanına girmiştir. Medya ve iletişim teknolojileri az gelişmiş ülkelere ihraç edildikten sonra, o ülkeler uluslararası kapitalizmin bir parçası haline getirilmektedir. Medya sisteminin gerektirdiği teknolojiler ve programlar az gelişmiş ülkeler tarafından üretilemediği için bu ülkeler gelişmiş ülkelere bağımlı hale gelmektedirler ve bu

[65] Schiller, **a. g. e.** , s. 77

sayede gelişmiş ülkelerin kapitalist değerleri ve kültürel üretimleri giderek yaygınlık kazanmaktadır.[66]

Küresel iletişim sistemi iki önemli yolla tüm toplumları etkilemektedir. Birincisi; küresel ekonominin de önemli bir bölümünü oluşturan bilgi-iletişim sektörüdür. Bu sektör küresel iletişim sistemi içerisinde en hızlı büyüyen alandır. İkincisi; küresel medya-bilgisayar ve telekomünikasyon marketleridir. Bu alan dünyadaki iletişim sistemine hakim olan dev şirketlerin etkisindedir.[67] Gelişen bu küresel eğilim içerisinde, gelişmekte olan ülkelerin zayıflatıldığı ileri sürülmektedir. Bilgi alt yapısı ve ekonomik güç gelişmiş ülkelerde toplandığı için yapısal bir oligarşi yaratılarak uluslararası etkileşimler bu yapıya bağlanmaktadır. Bu çerçevede birtakım "hümanist" değerlerin tanımlanması ve yaygınlaştırılması bu oligarşik merkezi yapıyla dayatılmaktadır. İletişim hakkı, konuşma özgürlüğü, insan hakları v.b. söylemler tüm ülkelere bir dayatma şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte merkez ülkelerin çevre ülkeler üzerinde yaptırımları söz konusu olmaktadır. Hatta küreselleşme süreci ile birlikte "ara oluşumlar" olarak bölgesel örgütlerin de ulus devletler üzerinde yaptırımları artmaktadır.[68] Alternatif iletişim ve medya olanaklarının geliştirilip yaygınlaştırılamadığı dünyada, iletişim ve medya sistemleri uluslararası kapitalizmin kontrolünde kalmaktadır.

Uluslararası alanda faaliyette bulunan medya şirketleri kullandıkları yeni iletişim teknolojileri ile ulusal sınırları aşmakta ve küresel sermayenin serbest hareketi için gerekli olan ideolojik ve kültürel değişimleri yaratarak faaliyet alanlarını genişletmektedirler. 2000'li yıllarda küresel alanda yaklaşık olarak 40

[66] Önür, **a. g. e.** , s. 159-160 ve 163
[67] E. S. Herman ve R. W. McChesney, **The Global Media**, London, Cassel Ltd. , 1997, s. 106-109
[68] Önür, **a. g. e.** , s. 222

kadar medya şirketi varlığını sürdürmektedir. Bu şirketlerden 10'u ABD merkezli şirketlerdir.[69]

Medya alanındaki bu gelişmeler, kültür emperyalizmi kavramının bir versiyonu olarak kabul edilen "medya emperyalizmi" kavramının uygulamadaki göstergeleridir.[70] Bu durum, uluslararası alanda yaşanan her türlü (siyasal, ekonomik, kültürel, sosyal alanlarda ve doğal olarak iletişim alanında) eşitsizliği yeniden üretmekte ve küreselleşmeyi daha da belirgin hale getirmektedir.

Küreselleşme Sürecinde Enformasyon Kullanımı

Uluslararası iletişim açısından haber ajansları son derce önemli kuruluşlardır. Sahip oldukları iletişim olanakları sayesinde haberi toplama, işleme ve yayma faaliyetlerini çok hızlı ve ucuza mal ederek gerçekleştirmektedirler. Uluslararası haber ajanslarının faaliyetleri konusunda en çok tartışılan nokta, bu ajansların bulundukları ülkelerin ekonomik, kültürel ve siyasi konumlarından etkilenerek, bu ülkelerin çıkarlarını gözetmeleridir. Bu ajanslar tarafından hazırlanan haberler dünyanın her yerine dağıtılmaktadır ve bu durum "haberin küreselleşmesi" olarak adlandırılabilecek niteliktedir.

Uluslararası alanda faaliyet gösteren en önemli (ve en büyük) haber ajansları; ABD kökenli Associated Press (AP) ve United Press International (UPI), İngiltere kökenli Reuters ve Fransa kökenli Agence France Presse'dir (AFP).[71]

---

[69] E. S. Herman ve R. W. McChesney, **a. g. e.** , s. 48
[70] G. Reeves, **Communication and Third World**, New York, Routledge, 1993, s. 53-54
[71] İdris Adil, **Haberde Dışa Bağımlılık,** İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1991; Filiz Seçim, Seyfettin Turan, **Haber Ajansları**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1994; Önür, **a. g. e.**

"Günümüzde dünya haber medyasının ihtiyacı olan dış haberlerin yüzde 90'ını, uluslararası dört büyük haber ajansı AP, UPI, Reuters ve AFP ile beş televizyon haber servisi, BBC World Service, CNN, Reuters, Visnews ve WTN sağlamaktadır."[72]

Gelişmiş ülkelerin iletişim araçları ile verilen haberlerde, gelişmiş ülkeler ile ilgili olarak çoğunlukla olumlu haberlere rastlanırken, azgelişmiş ülkeler ile ilgili olarak daha çok doğal afet, iç savaş gibi olumsuz konular ön plana çıkarılmaktadır. Nurdoğan Rigel, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin, uluslararası medya organizasyonları için sürekli haber konusu olduğunu, ancak habere konu olma durumunun beraberinde bazı olumsuzlukları da getirdiğini ifade etmektedir. Rigel'e göre doğal afet, savaş, iç savaş gibi konularla uluslararası medya organizasyonlarının haber gündemine giren bu ülkeler, geçmişte doğal kaynakları nedeniyle nasıl sömürge olarak kullanıldılarsa, şimdi de haber malzemesi olarak sömürülmektedirler.[73]

Güney'deki az gelişmiş üçüncü dünya ülkeleri ile Kuzey'deki gelişmiş Batılı ülkeler arasında haber akışı açısından büyük bir dengesizliğin söz konusu olması, üçüncü dünya ülkelerine ilişkin haberlerin çarpıtılması, uluslararası haber ajanslarının haber alanındaki ezici hakimiyeti, üçüncü dünya ülkelerinin birbirleri hakkındaki haberleri bile değer sistemi, ideolojisi, önyargıları kısacası dünya görüşü kaçınılmaz olarak iletilen haberlere yansıyan yabancı (Batılı ülkeler ve haber ajanslarına mensup) gazetecilerden almak zorunda bırakılmaları üçüncü dünya ülkelerinin bu bağlamda ileri sürdüğü belli başlı şikayetlerdir. Tüm bunlar bir tür

[72] Sığın Karaduman, **a. g. e.**, s. 88; Aktarılan Kaynak: Melek Atabey, **Television News Broadcasting and Journalism in Turkey**, The Impact of Political, Economic and Socio-Cultural Change in the 1990s, unpublished PhD thesis, The University of London, London, 1998, s. 187-188
[73] Nurdoğan Rigel, **Haber, Çocuk ve Şiddet**, İstanbul, Der Yayınları, 1995, s. 78

medya emperyalizminin doğmasına neden olmakta ve dolayısıyla üçüncü dünya ülkelerinin gelişmiş Batılı ülkelere zaten varolan bağımlılıklarını daha fazla artırmaktadır.[74]

Enformasyonun dünya devletleri arasındaki dengesiz dağılımı rakamsal olarak ifade edildiğinde oldukça çarpıcı bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Konuya ilişkin olarak daha 1984 yılında UNESCO tarafından gerçekleştirilen bir araştırmanın sonuçlarını Cees Hamelink şöyle sıralamaktadır:

a. Dünyadaki bilgisayar teknolojisinin sadece %4'üne, çevredeki azgelişmiş ülkeler sahip durumdadır.

b. Dünyadaki 700 milyon telefonun %75'i dünyanın en zengin 9 ülkesinde bulunmaktadır. Fakir ülkeler bu 700 milyon telefonun sadece %10'una sahiptir ve fakir ülkelerin kırsal bölgelerinde 1000 kişiye birden az telefon düşmektedir. 1998'deki istatistiklere göre121 milyon insanın yaşadığı Japonya'daki telefon sayısı, -Japonya'dan dört kat fazla nüfusa ve 80 kat daha geniş bir yüz ölçüme sahip olan ve- 50'den çok ülkeden oluşan Afrika Kıtası'ndaki tüm telefon sayısından çok daha fazladır.

c. 39 gelişmemiş çevre ülkede henüz herhangi bir gazete yayımlanmamakta ve 30 çevre ülkede de sadece birer tane gazete yayımlanmaktadır. Oysa Amerika Birleşik Devletleri'nde 168, Japonya'daysa 125 günlük gazete yayımlanmaktadır.

d. Amerika'da 1000 kişiye 268 günlük gazete düşerken, bu oran Japonya'da 1000 kişi için 562 günlük gazetedir. Afrika'daysa 1000 kişiye sadece 16.5 günlük gazete düşmektedir.

---

[74] Paul A. V. Ansah, "Uluslararası İletişimde Haklar ve Değerler Mücadelesi", **Enformasyon Devrimi Efsanesi,** Çev.-Der: Yusuf Kaplan, Kayseri, Rey Yayınları, 1991, s. 202

e. Avrupa'da her yıl 12.000 yeni kitap yayımlanmaktayken, bu sayı Afrika'da sadece 350 civarındadır. Avrupa'da her ülkede yararlanması bedava olan ortalama 14.000 halk kütüphanesi vardır. Oysa Afrika'da, ülke başına sadece 18 kütüphane düşmektedir.

f. Tüm dünyada ortalama 1000 kişiden 330'u bir radyoya sahiptir. Bu rakam, merkezdeki ülkelerde 990 (Amerika Birleşik Devletleri'nde 2100) iken, çevrede yer alan ülkelerde 142'dir. 34 çevre ülkede televizyon yayınları yoktur. Dünya genelinde her 1000 kişiye 137 televizyon seti düşmektedir; bu bağlamda zengin ülkelerle fakir ülkeler arasındaki açık oldukça çarpıcı: Zengin ülkelerde her 1000 kişiden 447'si bir televizyon setine sahipken, fakir ülkelerde her 1000 kişiden sadece 36 kişi bir televizyon setine sahip bulunmaktadır.[75]

Uluslararası haber dolaşımı konusu, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde de yer alan bir konudur. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesinde konuya şu şekilde değinilmektedir:

Herkes düşüncelerinde ve düşüncelerini açıklamada özgürdür; bu özgürlük, düşüncelerinden dolayı tedirgin edilmeme, ülke sınırları gözetilmeksizin bilgi ve düşünceleri herhangi bir medya yoluyla açıklama, yayma, elde etme ve araştırma hakkını da içerir.[76]

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde de değinilen bu konunun, beyannamede belirtildiği gibi gerçekleşmediği açıktır. İletişim teknolojilerinin (özellikle de internetin) çok hızlı bir gelişim göstermesinin ardından gelişmiş ülkelerle az gelişmiş ülkeler arasındaki bilgi açığı iyice artmaktadır. Bu durumun

---

[75] Cees Hamelink, "Merkez ve Çevre Ülkeler Arasındaki Enformasyon Dengesizliği", **Enformasyon Devrimi Efsanesi**, Çev.-Der: Yusuf Kaplan, Kayseri, Rey Yayınları, 1991, s. 259-260

[76] Zeynep Çetin, "Yayıncılıkta Globalleşme ve Uluslararasılaşma", **İletişim Fakültesi Dergisi**, VI, İstanbul, İ.Ü. Basımevi, 1997, s. 112

sonucunda da az gelişmiş ülkeler hemen her alanda gelişmiş ülkelere daha fazla bağımlı hale gelmektedirler.

Az gelişmiş ülkeler dünyada olup bitenleri gelişmiş ülkelerin sahip olduğu uluslararası haber ajanslarından, uluslararası alanda yayın yapan televizyon ve radyo kanallarından öğrenmektedirler. Bu durum enformasyon akışının tek yönlü yapısının pekiştirilmesinin yanında, Batılı ülkelerin kendi değerlerini az gelişmiş ülkelere empoze etmelerine ve onları siyasal, ekonomik ve sosyal açılardan kontrol altında tutmalarına olanak sağlamaktadır. Gelişme yolundaki ülkelerin iletişim alanında endüstrileşmiş büyük Batı ülkelerine bağımlı olmaları, "iletişim emperyalizmi" veya "medya emperyalizmi" tezlerini doğrular niteliktedir.[77] Uluslararası haber dolaşımındaki dengesizliği ortadan kaldırma konusunda, özellikle 1970'li yıllarda UNESCO bünyesinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ancak gelinen noktada pek fazla ilerleme kaydedilemediği açıktır.

Günümüzde, küresel kültür bağlamında medyanın ve şirketlerin birbirleri ile olan ilişkileri çok karmaşık bir hal almıştır. Küreselleşme adı altında insanlar her geçen gün biraz daha fazla etkilenmekte ve yönlendirilmektedir. Küreselleşme sürecinin etkisiyle iletişim alt yapısı küresel ekonomik sistemin bir parçası haline gelmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak aşınan ulus bağlılıkları, etnik, dinsel ve milliyetçi hareketlerin doğmasına yol açmakta ve ulusal kültürler kendi halklarına yabancılaşmaktadır.[78]

[77] Hıfzı Topuz, **Uluslararası İletişim**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1984, s. 29
[78] Önür, **a. g. e.** , s. 169

I. 2. Günümüz Türkiye Basını Üzerine[79]

Türkiye 1980'li yıllara bir askeri darbe ile başlamıştır. 12 Eylül 1980'de sistemin tıkanmasını ve terörü gerekçe gösteren askerler yönetime el koymuşlardır. Bu süreçte sadece partilerin kapatılması ve parlamenterlerin evlerine gönderilmesi ile yetinilmemiş ayrıca, tüm belediye başkanları ve belediye meclisleri de azledilmiştir. Bütün iktidar ordunun, özellikle de 14 Eylül 1980'de resmen Devlet Başkanı ilan edilen Genelkurmay Başkanı Kenan Evren'in başkanı olduğu ve kuvvet komutanlarının bulunduğu Milli Güvenlik Konseyi'nin elinde toplanmıştır. Milli Güvenlik Konseyi darbeden bir hafta sonra emekli Amiral Bülent Ulusu'nun yönetiminde 27 üyeli bir kabine atamıştır. Kabinenin işlevi sadece, Milli Güvenlik Konseyi'ne tavsiyelerde bulunmak ve onun kararlarını icra etmek olarak belirlenmiştir. İşte bu ortam, tüm ülke genelinde, özellikle de basının merkezi olan İstanbul'da gazetelerin sürekli kapatılması, gazetecilerin ve yazı işleri müdürlerinin tutuklanması ve bağımsız gazetecilik yapmanın imkansız hale getirilmesi gibi sonuçları beraberinde getirmiştir.[80]

Ülkenin bütün alanlarında kendisini gösteren askeri yönetim, basını da büyük ölçüde etkilemiştir. Askeri yönetimin devam ettiği üç yıl içerisinde çok sayıda gazeteci gözaltına alınarak askeri mahkemelerde yargılanmış ve çok sayıda gazete uzun süreli olarak kapatılmıştır. Bu dönemde yasaklamalar, gazetelerin kapatılması, ve gazetecilerin askeri mahkemelerde yargılanması şeklinde gerçekleşen basın

[79] Bu bölümde; özellikle 1980'den sonra Türkiye basınının ve genel olarak medyasının geçirdiği değişimlere ve günümüzde içinde bulunduğu duruma değinilecektir. Bu nedenle basın tarihi çalışmalarında olduğu gibi, tarihsel olarak daha gerilere gidilmeyecektir.

[80] Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1995, s. 406

özgürlüğüne yönelik kısıtlamalar, basının gelecekteki tutumları üzerinde oldukça belirleyici olmuştur.[81]

12 Eylül döneminde basın, genellikle sıkıyönetim tarafından denetlenmekle birlikte, zaman zaman doğrudan doğruya beş general tarafından, özellikle de Konsey Başkanı Kenan Evren tarafından denetimden geçirilmiştir. "Hoşa gitmeyen" yazılar için gazetelere sıkıyönetim tarafından sık sık uyarılar yapılmış, kimi zamansa kapatma cezaları uygulanmıştır. Gazeteciler ve yazarlar gözaltına alınmış, tutuklanmış, mahkum edilmiştir. Sıkıyönetim, hemen her gün yayın yasakları uygulamıştır.[82]

12 Eylül rejimi, kendisinden önceki askeri darbelerden daha kalıcı olmayı amaçladığı için özgürlükleri öncekilerden çok daha genişletilmiş bir biçimde kısıtlamış ve toplumu depolitize ederek sindirmeyi amaçlamıştır. 1980-1984 yılları arasında gazeteci, yazar, çevirmen ve sanatçılara verilen mahkumiyet kararlarının ve uygulanan baskının çok yüksek boyutlara ulaşması basının halktan uzaklaşmasına ve olaylara apolitik bir perspektiften yaklaşmasına sebep olmuştur.[83] Halkın sorunları ile ilgilenmekten ve bu sorunları yansıtmaktan çok, iktidar elitlerinin hoşuna gidecek çizgide tutum takınan ve giderek de magazinleşen basın, bu dönemin sonuçlarından biridir.

Türkiye toplumu 12 Eylül rejimi ile birlikte siyasetten arınma sürecine girmiştir ve toplumun hemen her alanında bir çeşit aşınma, değer kaybı veya yozlaşma görülmeye başlanmıştır. Bu dönemin ardından toplumun hemen her alanı devletin kontrolü altına alınmıştır ve her alanda yoğun bir baskı mekanizması işletilmeye

---

[81] Ahmet Kahraman, **Cici Basının Sefalet ve Rezaleti**, İstanbul, Tüm Zamanlar Yayıncılık, 1996, s. 247

[82] Alpay Kabacalı, **Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Basın Sansürü**, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1990, s. 210

[83] Ilgaz, **a. g. e.** , s. 45-46

başlanmıştır. Sivil topluma geçiş sürecinde, yurttaşlık hakları ve sivil demokrasi anlayışının geliştirilmesinde en önemli dinamiklerden biri olan kitle iletişim araçları da askeri yönetimin etkilerinden payına düşeni almıştır. Bu yıllarda basın üzerinde askeri yönetimin ağır baskı uygulamaları söz konusudur.[84]

12 Eylül döneminin ardından Türkiye, dünyaya entegre olabilmek için ekonomik sistemini devletçilikten liberalizme kaydırmıştır. İktisadi liberalizm felsefesi, toplumsal ilişki modelini faydacılık ve insanın diğer insan için canavar olması varsayımı üzerine kurduğundan bireylerin en fazla faydayı elde etmek için yarışmalarını öngörmektedir. Bu dönemde toplumdaki değer yargıları aşınmış, yolsuzluk, soygunculuk bir anlamda meşrulaştırılmıştır. Sonuçta eskisinden çok farklı bir toplum ortaya çıkmıştır.[85]

1980'li yıllara askeri darbenin etkisi ile zorlu bir giriş yapan Türkiye basını, bu dönemde teknolojik alanda yoğun bir değişim sürecine girmiştir. Teknolojideki gelişmeler ve yeni teknolojileri kullanabilmek için gerekli olan yatırım sorunu, basını çok pahalı bir alan haline getirmiştir. Bu durumun bir sonucu olarak da basın giderlerini karşılayabilmek için reklama çok daha fazla bağımlı hale gelmiştir ve daha çok satabilmek kaygısıyla yoğun bir magazinleşme eğilimine sürüklenmiştir.

Basın alanındaki bu yeni koşullar ve siyasi etkiler sonucunda Türkiye basınındaki zaten çok dar olan düşünce yelpazesi ve bu yelpazeyi temsil eden gazeteler bir bir kapanmaya başlamışlardır. Yeni koşullara ancak çok güçlü basın organları karşı koyabilmiştir. Önceki yıllarda gazeteci ailelerin elinde olan basın organları hızla iş adamlarının veya büyük şirketlerin eline geçmiş ve basın eski

[84] **a. g. e.** , s. 43-44
[85] Ahmet İnsel, **Türkiye Toplumunun Bunalımı**, İstanbul, Birikim Yayınları, 1990, s. 199

geleneksel yapısını yavaş yavaş kaybetmeye başlamıştır.[86] 1980'li yıllarda dünyada esmeye başlayan liberal politikaların bir sonucu olarak ortaya çıkan küreselleşme sürecinin etkisiyle ilk olarak Batılı ülkelerde yaşanan, büyük şirketlerin küçük girişimcileri ezip yok etmeleri ve giderek tekelleşmeleri, Türkiye basınında da yaşanır hale gelmiştir. Büyük holdingler giderek basın alanında daha etkin hale gelmişler ve bu alanı büyük ölçüde kontrolleri altına almışlardır.[87] "Ekonomik açıdan bu sürecin en temel özelliği, kapitalist serbest rekabetin yerini, kapitalist tekellerin almasıdır."[88]

Cumhuriyet döneminde basın sektöründe oluşan, "gazeteci aile" geleneği, özellikle 12 Eylül darbesi ile birlikte başlayan yeni süreçte tamamen değişmiştir. 1980 öncesinde kendi çabasıyla varlığını devam ettiren gazeteci aileler bulunmaktaydı. Ancak 1979 yılında, gazetecilik mesleğinden olmayan Aydın Doğan'ın Milliyet Gazetesi'ni satın almasıyla birlikte büyük sermaye basın sektörüne giriş yapmıştır ve dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye basını da büyük sermaye ile tanışmıştır. Bu girişimin ardından, 1988 yılında Turgut Özal iktidarı döneminde bir başka girişimci olarak Asil Nadir, Günaydın Gazetesi'ni satın alarak basın alanında çok büyük yatırımlar yapmıştır.[89] Bunlardan başka esasen gazeteci bir aileden gelen ve Yeni Asır Gazetesi'nin sahibi olan Dinç Bilgin 1985 yılında, Sabah Gazetesi'ni kurarak basın alanına yeni teknolojilerin sokulmasına öncülük etmiştir. Bu gelişmelerin etkisiyle büyük holdingler giderek basın (ve genel olarak medya) alanında daha etkin hale gelmişler ve bu alanı büyük ölçüde kontrolleri altına

[86] Ilgaz, **a. g. e.** , s. 49
[87] Umur Talu, **Dipsiz Medya**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2000, s. 11
[88] V. İ. Lenin, **Kapitalizmin En Yüksek Aşaması, Emperyalizm**, Çev: Olcay Geridönmez, İstanbul, Evrensel Basım Yayın, 2001, s. 118
[89] Gül Kayhanlı, **Türkiye'de ve Avrupa Birliği'nde Basın Özgürlüğü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002, s. 22

almışlardır. Gazeteler, dergiler, dağıtım kuruluşları ve televizyonlar büyük holdinglerin yönetimine geçmiştir. Tüm bu gelişmelerin etkisiyle basın zamanla amaçlarından sapmış ve aslında "*oligopolistik bir yapı içerisinde oluşmaya başlayan tekelleşme*"[90] sürecine girmiştir.

1980 sonrasında büyük holdinglerin basın alanına girmeleriyle birlikte gazeteler, asıl işlevleri olan kamuoyunu doğru bilgilendirme, topluma eğitici ve kültürel hizmetler sunma gibi amaçlarından uzaklaşarak, bağlı bulundukları holdinglerin, sektör dışı ilişkilerini güçlendirmek ve kârlılıklarını artırmak için kullandıkları birer ticari araç haline gelmişlerdir. Gelinen noktada, bu holdingler sadece gazete sahipliği ile yetinmemişler ve bünyelerine radyolar, televizyonlar, dergiler v.b. katarak medya alanındaki etkinliklerini iyice pekiştirmişlerdir. Medya dışı alanlarda faaliyet gösteren holdinglerin, medyaya bu derece hakim olması, toplumsal açıdan büyük tehlikeleri beraberinde getirmektedir. Basın kuruluşlarının, esas görevi olan "kamu yararı"ndan saparak, ait oldukları holdingin ya da ticari grubun, diğer faaliyetlerinden kâr elde etmesinin bir aracı olarak kullanılması basın özgürlüğü açısından büyük bir tehlike teşkil etmektedir. Ayrıca bu kuruluşların, ait oldukları holdingin ticari ilişkilerini yürütmek amacına yönelik olarak siyasi iktidar üzerinde bir baskı aracı olarak kullanılması, önemli bir diğer tehlikedir. Bu tehlikeler, zamanında büyük sermaye sahipleri/kuruluşları tarafından keşfedilerek, medyanın yüksek maliyetli yapısına rağmen, yatırım yapılan bir alan haline gelmesine yol açmıştır. Bu sektörün kârlı olduğunu söylemek çok güçtür. Ancak kamuoyundaki etkinlik ve politik güç, bu alandaki kârı geri plana itmektedir.[91]

[90] **a. g. e.** , s. 22
[91] Talu, **a. g. e.** , s. 11

1980 sonrasında büyük sermaye çevreleri tarafından kontrol edilmeye başlanan basın/medya günümüzde artık gerçek işlevini yitirmiştir. Basın sektörü veya genel olarak medya, artık sadece iletişimin çeşitli kollarında değil, farklı sektörlerde de faaliyet gösteren ve bu alanlarla iç içe geçmiş bir yapıya dönüşmüştür. Reklam ve ilan gelirleri olmadan yaşayamaz hale gelen Türkiye'deki basın kuruluşları; siyasal iktidar, iş çevreleri, ve basın-yayın patronları arasındaki, denetlenemeyen ve düzenlenemeyen yoğun ve karmaşık çıkar ilişkilerinin dolgu malzemesi haline gelmiştir.[92]

Türkiye basınında yaşanan tekelleşme veya holdingleşme olgusu, çeşitli dönemlere göre sayıları farklılaşan birkaç holdingin etkisiyle gelişmiştir. Bir dönem, hem yazılı basında hem de görsel medyada özellikle dikkati çeken iki büyük holding varken (Aydın Doğan'ın sahibi olduğu Doğan Holding ve Dinç Bilgin'in sahibi olduğu Medya Holding), günümüzde basın/medya sektöründe etkinliği bulunan ikiden fazla gruptan söz etmek mümkündür. Bu gruplar, sadece basın sektöründe faaliyette bulunan değil, bankacılıktan otomotiv sektörüne, sigortacılıktan sağlık sektörüne, giyimden inşaat sektörüne, marketçilikten turizm sektörüne, ulaşımdan enerji sektörüne kadar daha birçok alanda faaliyette bulunan çok büyük kuruluşlardır.

Mustafa Sönmez, finans-medya-telekomünikasyon hatta hipermarketçilik alt dallarının belirli bir büyüme modelinin ayaklarını oluşturduğunu ifade etmektedir. Sönmez'e göre 1980'ler Türkiye'sinde sermayenin medyaya girişini özendirecek nedenler oluşmuştur. Bu nedenler şu şekilde sıralanabilmektedir:

- siyasi çevrelerde itibar görmek,

[92] **a. g. e.** , s. 12

- gerektiğinde elindeki "silahı" savunma amaçlı olarak, yeri gelince de saldırı amaçlı olarak kullanmak,
- diğer sektörlerdeki yatırımların etkinliğini artırmak (devlet ihaleleri ve özelleştirmelerden pay almak, devlet bankası kredilerinden yaralanmak v.b.),
- devlet teşviklerinden ve diğer rantlardan öncelik kapmak,
- medyayı, grubun banka ve şirketlerinin reklamlarında kullanmak,
- medyayı kullanarak pazarlama faaliyetlerini artırmak,
- finans sektörünün gözde olduğu 1980 sonrası dönemde itibar ve güven isteyen finansçılıkta medyadan yararlanmak.[93]

Günümüzde Türkiye basınını kontrolü altında tutan en büyük kuruluşlar şunlardır:

- Aydın Doğan'a ait olan Doğan Holding,
- Dinç Bilgin yönetiminde faaliyete başlayan Medya Holding,
- Ferit Şahenk yönetimindeki Doğuş Holding,
- Mehmet Emin Karamehmet yönetimindeki Çukurova Holding,
- Uzan ailesine bağlı Rumeli Holding (İmarbank ve Adabank'a el konulmasıyla başlayan süreçte Uzan ailesinin tüm şirketlerine Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından el konulmuştur. Ancak konu mahkeme aşamasındadır),
- Turgay Ciner yönetimindeki Park Holding,

[93] Mustafa Sönmez, "Türkiye Medyasında Yeni Sahiplik Yapısı, Cepheler ve Profiller", L. Doğan Tılıç (Der.), **Türkiye'de Gazetecilik, Eleştirel Bir Yaklaşım**, Ankara, ÇGD Yayınları, 2003, s. 110

- Enver Ören yönetimindeki İhlas Holding. [94]

Sözü edilen bu holdinglerin Türkiye basınının ve genel olarak medyasının çok büyük bir bölümüne hükmetmeleri, ülkede doğru haber dolaşımını olumsuz yönde etkilemektedir. Kitle iletişim araçlarının tek elde (veya birkaç elde) toplanması toplumun tek yönlü haber ve bilgi dolaşımı yoluyla gerçeklerden büyük ölçüde uzaklaştırılmasına yol açmaktadır. Topluma ulaştırılacak bir haber değişik isimler altında faaliyette bulunan kitle iletişim araçlarında, aynı anda ve aynı tarz bir yorumla yer almakta ve toplum bu durum karşısında etkisiz kalmaktadır. Bu durum halkın basına duyduğu güvenin sarsılmasına neden olmaktadır.[95]

Gelişen teknoloji nedeniyle büyük sermaye gerektiren ve asıl amacının, halkı sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel konularda aydınlatıp bilinçlendirmek olması gereken basın kuruluşları, yaşanan tekelleşme nedeniyle bu amaçlarından saparak, hem halkın haber alma özgürlüğünü engelleyici, hem de gazetecilerin yararlandıkları hakları ortadan kaldırarak gazetecilerin basın özgürlüğünü kısıtlayıcı bir yapıya sahip olmuştur.[96]

Kemal Balcı'ya göre, günümüz Türkiye'sinde yaşanan tekelleşme sürecinin de etkisiyle siyasi iktidar ve hegemonya ilişkilerinde medya, artık en güçlü ve vazgeçilmez silahlardan biri konumuna gelmiştir. Bu silahı ele geçirmeden veya yanına almadan ekonomik veya siyasi bir güçlülükten söz edilmesi imkansız hale gelmiştir. Bu bağlamda, medya ile siyasetçi ilişkisi çıkar eksenli bir bağımlılık haline

[94] Topuz, **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, s. 331-345; Sönmez, **a. g. e.** , s. 113-119; Kayhanlı, **a. g. e.** , s. 24
[95] Kayhanlı, **a. g. e.** , s. 32; Ilgaz, **a. g. e.** , s. 52 ve 54
[96] Güneş N. Berberoğlu, **Basın İşletmeciliği**, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1991, s. 17

gelmiştir. Bu durum özelleştirme furyasına da yansımış ve enerji üretim ve dağıtım ihalelerinden aslan payını medya patronları almıştır.[97]

Medya kamuyu bilgilendirme sürecinde zaman zaman siyasi iktidarı sorgulamakta, ancak bunu belirli çıkarlar çerçevesinde gerçekleştirmektedir. Medya tekelleri ile siyasi iktidarlar arasında karşılıklı bağımlılığın ortaya çıktığı ve özel çıkarların genel çıkarlar biçiminde medyanın gündemini belirlediği bu ortamda, bilgi üzerinden toplum manipüle edilmektedir.[98]

Son yıllarda teknolojideki hızlı gelişmelerin ve medya alanındaki değişimlerin etkisi ile gazeteler radyo, televizyon ve internet gibi güçlü rakipler karşısında zor durumda kalmıştır. Ancak yine de modern hayatın içinde gazetelerin oldukça sağlam bir yeri bulunmaktadır. Toplumsal hayatın kitleselleşmesinin ve insanlar arasındaki ilişki ve etkileşimlerin her geçen gün biraz daha karmaşık ve özsüz bir hal almasının en somut ifadelerini bulduğu yerlerden birinin günlük gazeteler olması, bu durum üzerinde önemli bir etkendir.[99]

Doğan Tılıç, televizyonun ve internetin insanlara sunduğu olanakların, ciddi gazetelere olan gereksinimi yok etmediğini belirtmektedir. Tılıç'a göre, bu durumun en iyi kanıtı, savaş dönemlerinde ciddi gazetelerin (veya fikir gazetelerinin) gerçekleştirdiği tiraj patlamasıdır. Savaş dönemleri toplumsal merakın doruğa çıktığı dönemler olduğundan bu dönemlerde gelişmeleri anında insanlara aktaran iletişim araçları avantajlı duruma geçmektedirler. Körfez Savaşı sırasında yapılan araştırmalar, bu dönemde Batı'nın çok satan tabloid gazeteleri tiraj kaybederken, ciddi gazetelerin tirajlarının yükseldiğini göstermiştir. Aynı durumun, 11 Eylül

[97] Kemal Balcı, " Türkiye'de Gazeteci-Politikacı İlişkileri: Bir Çürümenin Perde Arkası", L. Doğan Tılıç (Der.), **Türkiye'de Gazetecilik, Eleştirel Bir Yaklaşım**, Ankara, ÇGD Yayınları, 2003, s. 101-102
[98] Noam Chomsky, **Medya Gerçeği**, İstanbul, Tüm Zamanlar Yayıncılık, 1993, s. 119-120
[99] Nabi Avcı, **Enformatik Cehalet**, Ankara, Rehber Yayınları, 1990, s. 95

Saldırıları'nın ardından da yaşandığı bir gerçektir. Dolayısıyla yeni teknolojik gelişmelere rağmen ve diğer tüm olumsuzluklara rağmen, ciddi gazetelere olan ilginin yok olmadığı görülmektedir.[100]

İncelenen Gazeteler

Araştırma kapsamında incelenen gazetelerin üçü de fikir gazetesi (veya ciddi gazete) olarak adlandırılabilecek niteliktedir.

Cumhuriyet, Yunus Nadi, Zekeriya Sertel ve Nebizâde Hamdi tarafından kurulmuş ve 1924 yılında yayın hayatına başlamıştır.[101] Temelde Atatürk ilke ve inkılaplarını savunan Cumhuriyet gazetesinin yayınları ortanın solunda ve demokratik sosyalist çizgide yer almaktadır.[102] Gazetenin künyesine göre, imtiyaz sahibi Cumhuriyet Vakfı adına İlhan Selçuk'tur. Gazeteyi yayınlayan ise Yeni Gün Haber Ajansı ve Yayıncılık A.Ş.'dir.

Cumhuriyet gazetesi 253 ortaklı bir şirkettir. Ortakların pay oranları tam olarak bilinmemektedir. Ancak Hıfzı Topuz'un aktardığına göre payların % 40'ı Turgay Ciner yönetimindeki Park Holding'e, % 40'ı Mehmet Emin Karamehmet yönetimindeki Çukurova Holding'e aittir. Payların geri kalanı ise diğer 251 ortak arasında paylaşılmaktadır.[103]

---

[100] L. Doğan Tılıç, **a. g. e.** , s. 450
[101] M. Nuri İnuğur, **Türk Basın Tarihi (1919-1989)**, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1992
[102] Mustafa Gündüz, **Basın ve Terör**, İzmir, Saray Medikal Yayıncılık, 1996
[103] Topuz, **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi** , s. 341 ve 345-346

Cumhuriyet gazetesinin günlük satışı ortalama 40-50 bin arasında değişmektedir.[104]

Radikal gazetesi, Aydın Doğan'ın sahibi olduğu Doğan Holding'e aittir. Gazetenin yayınları ağırlıklı olarak merkez ile sol arasında yer almaktadır ve popüler görüşleri temsil etmektedir.[105]

Radikal gazetesinin günlük satışı ortalama 40-45 bin arasında değişmektedir.[106]

Zaman gazetesi, Eylül 1986'da Ankara'da yerel bir gazete olarak yayın hayatına başlamıştır. Ancak Kasım 1986'dan itibaren tüm Türkiye'ye yayın yapmaya başlamıştır.[107] Zaman gazetesi yaklaşık bir yıl sonra el değiştirmiş ve ağırlıklı olarak İslamî sağ/muhafazakâr görüşleri temsil etmeye başlamıştır.[108]

Zaman gazetesinin künyesine göre, gazetenin imtiyaz sahibi Feza Gazetecilik A. Ş. adına Ali Akbulut'tur. Gazetenin künyesinde bu bilgi yer almakla birlikte, gazetenin Fethullah Gülen cemaatine ait olduğu bilinmektedir. Bu cemaat, Zaman gazetesi ile birlikte Samanyolu TV'ye, Burç FM isimli radyoya, Aksiyon ve Sızıntı isimli iki dergiye daha sahiptir.[109]

Zaman gazetesinin günlük satışı ortalama 200-300 bin arasında değişmektedir.[110]

---

[104] **a. g. e.** , s. 341; Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, **İşte Türkiye** (Tanıtım Kitabı), 2002, s. 409
[105] Topuz **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi,** s. 334-338
[106] **a. g. e.** , s. 337; Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, **a. g. e.** , s. 409
[107] İnuğur, **a. g. e.**
[108] Çakır, **a. g. e.** , s. 286
[109] **a. g. e.** , s. 286-288; Topuz, **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi** , s. 411
[110] Topuz, **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, s. 411; Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, **a. g. e.** , s. 409

I. 3. Kitle İletişim Araçlarının Toplumun Tutumları Üzerindeki Etkileri

Bir toplumda kitle iletişim araçlarının kullanımı, siyasal dengenin ve istikrarın sağlanmasında oldukça belirleyici ve etkindir. Kitle iletişim araçları bireylerin toplumsallaşma süreçlerine katkıda bulunduğu için ve aynı zamanda toplumun genelinin gelişimini ve toplumdaki dengelerin oluşumunu etkilediği için de çok önemli ve gereklidir. Enformasyon, kitle iletişim araçlarının hammaddesi olarak ekonomik değeri olan ve pazarlanabilir bir mal olmanın yanı sıra, toplumsal süreçlerin oluşumunu belirleyen ve toplumların demokratikleşme sürecini doğrudan etkileyen bir unsurdur.

Modernleşen dünyada kitle iletişim araçları, ulusal politik enformasyonun en büyük birincil kaynağıdır.[111] Toplumdaki çeşitli olayları, gelişmeleri, durumları v.b. haber verme işlevini yerine getirerek yine topluma ulaştırmaktadır. Bu sayede önemli toplumsal, siyasal ve ekonomik gelişmeleri konuyla ilgilenen kamuya aktarmaktadır. Bir başka ifadeyle kitle iletişim araçları, haber verme işlevi sayesinde önemli gelişmeler üzerine toplumun dikkatini çekmekte ve kamuoyu oluşumunda belirleyici bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla, toplumun çeşitli değerlerde enformasyon sahibi olmasında ve buna bağlı olarak fikir geliştirmesinde kitle iletişim araçlarının rolü yadsınamayacak niteliktedir.

Günümüz toplumlarında (ağırlıklı olarak parlamenter demokrasi ile yönetilen toplumlarda) kitle iletişim araçlarının içeriklerini belirleyenler, bu araçların toplumun görüşlerini veya toplumda (kamuoyunda) oluşan oydaşma çerçevesindeki görüşleri ağırlıklı olarak yansıtmaya çalıştıklarını ileri sürmektedirler. Oysa tam da bu

[111] Maxwell McCombs ve Donald Shaw, "Kitle İletişim Araçlarının Gündem Oluşturma İşlevi", Çev: Abdülrezak Altun, **İletişim**, sayı 1-2, Ankara, 1994, s. 268-269

"oydaşma" noktasında bir çelişkinin/tutarsızlığın, hem kendi söylemlerinde ve işlevlerinde hem de kitle iletişim araçlarının doğası gereği yürüttükleri faaliyetlerde varolduğunu göz ardı etmektedirler. Bahsedilen "oydaşma"nın aslında kamuoyunun özgürce düşünüşünün doğal bir sonucu olmadığını; bu "oydaşma"nın kapsamını ve içeriğini yine kitle iletişim araçlarının belirlediğini; belirlenmiş bir konu üzerinde, belirlenmiş bir çerçeve içerisinde ve belirlenmiş biçimdeki oydaşmaya yönelik bir faaliyetin sonucunun "oydaşma" olarak nitelendirilmesinin bir aldatmacadan ibaret olduğunu göz ardı etmemek gerekmektedir. Bu bağlamda, kitle iletişim araçlarının içeriklerini belirleyenlerin de bu durumu bilinçsizce değil de bilinçli bir biçimde ve özellikle dillendirmediklerinin altı çizilmelidir. Bahsedilen oydaşmanın gerçek bir oydaşma olmadığı, oluşturulmuş ve/ya üretilmiş bir rıza olduğu açıktır. Kitle iletişim araçları, toplumda varolan statükonun sürdürülmesi konusunda ideolojik bir işleve sahiptirler ve sistemin hegemonyasının sürdürülebilmesi için gerekli olan toplumsal rızanın kazanılabilmesinin en önemli aracıdırlar.[112]

Karl Marx ve Friedrich Engels'e göre, bir toplumda ekonomiyi denetim altında bulunduran güçler, o toplumu mevcut sistemin devam etmesi için ikna etmek durumundadırlar. Bunu yapabilmek için de üstyapı kurumları (ideoloji, siyaset, kültür, sanat, felsefe v.b.) aracılığıyla topluma sürekli müdahale etmekte ve mevcut yapının devamı için gerekli olan ideolojik rızayı üretmeye çalışmaktadırlar. İdeolojik aygıtlar aracılığı ile topluma kendi fikirlerini aktarmakta ve toplumun belirli yönde düşünce ve tutum geliştirmesini sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu yolla kitlelerin, sınıfsal olarak kendilerine ait olmayan fikirleri savunmalarına ve kendilerine ait

[112] Stuart Hall, "İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü", Çev-Der: Mehmet Küçük, **Medya, İktidar, İdeoloji**, Ankara, Ark Yayınları, 1994, s. 120-124

olmayan bir düşünüş yapısı ile hareket etmelerine neden olmaktadırlar. Günümüzde tüm bunları yapabilmek içinse en uygun araç kuşkusuz kitle iletişim araçlarıdır.[113]

Louis Althusser kitle iletişim araçlarını "Devletin İdeolojik Aygıtları"ndan (DİA) birisi olarak nitelendirmektedir ve kitle iletişim araçlarına "Haberleşme DİA'sı" adını vermektedir. Althusser'e göre, Devletin İdeolojik Aygıtları ile Devletin Baskı Aygıtı'nı karıştırmamak gerekmektedir. Devletin Baskı Aygıtı olarak; hükümet, yönetim, ordu, polis, mahkemeler, hapishaneler v.b. gösterilirken ve "Baskı" kelimesinin hiç olmazsa en son durumda söz konusu devlet aygıtının zor kullandığını belirttiği savunulurken, Devletin İdeolojik Aygıtlarının zor kullanarak değil, ideoloji kullanarak işlediği belirtilmektedir. Bir başka ifadeyle; Althusser kitle iletişim araçlarını ideoloji kullanarak işleyen DİA'lar olarak nitelendirmektedir.[114]

Raşit Kaya'ya göre, medya modern toplumda ideoloji üreten tek kurum değildir. Ancak, günümüzde her zamankinden çok daha güçlü bir yapıya sahiptir. Kaya, giderek güçlenen ticari medyaya çağdaş toplumda düşen rolün, varolan toplumsal yaşam ile aynı verili maddi koşullarda o toplumda yaşayanların önemli bir kısmı için mümkün olabilecek değişik ve daha iyi bir yaşam tarzı arasındaki farkı muğlaklaştırmak, anlamsızlaştırmak ve giderek buharlaştırmak olduğunu belirtmektedir. Kaya'ya göre, güçlü ve etkili bir medya hiçbir zaman sorunsuz bir yaşam tablosu sunmamaktadır. Aksine, toplumda varolan çatışmalar, şiddet ve karşıtlıklar hep öne çıkartılmakta ve abartılmaktadır.[115]

---

[113] Karl Marx ve Friedrich Engels, **Alman İdeolojisi**, Çev: Sevim Belli, Ankara, Sol Yayınları, 1992

[114] Louis Althusser, **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, Çev: Yusuf Alp ve Mahmut Özışık, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s. 32-38

[115] A. Raşit Kaya, "Türkiye'de 1980 Sonrası Medyanın Gelişimi ve İdeoloji Gereksinimi", **Türk-İş Yıllığı 99, Yüzyıl/Binyıl Biterken Dünyada ve Türkiye'de Durum**, Ankara, Türk-İş Araştırma Merkezi, 1999, s. 654-655

Kitle iletişim araçlarının yoğun bir biçimde kullanılması, küreselleşmeyle birlikte oluşturulan tüketim alışkanlığı ve özlemle ulaşılmaya çalışılan yaşam biçimleri, bireyleri toplumsal gerçekliklere yabancılaştırmaktadır. Birbirlerine ötekileşen insanlar çok uzaklarda değil, birbirlerinin hemen yanıbaşında olan, aynı kültürü paylaşan, aynı toplumsal gerçeklikler ve sınıfsal yapılar içerisinde yaşayan insanlardır. Kitle iletişim araçları giderek bireysellikleri ve farklılıkları derinleştirip körüklemekte, birebir ilişkileri yüzeyselleştirmekte ve farklı eğilimleri de güçlendirmektedir.[116]

Süleyman İrvan'a göre basın (veya kitle iletişim araçları) sadece gündem belirlemekle kalmamaktadır. Gündemine aldığı sorunların değerlendirilmesinde kullanılan çerçeveleri de belirlemektedir. İrvan'a göre, basındaki sunumlar dış haberlere konu olan ülkelere ilişkin genel tutumları etkilemektedir. Bir ülkenin Türkiye'ye tehdit oluşturup oluşturmadığına ilişkin yargıların temel belirleyicisi, basında (veya kitle iletişim araçlarında) yer alan o ülkeye yönelik haberlerin niteliğidir. Eğer herhangi bir ülke Türkiye ile sürekli çatışma halinde gösteriliyorsa, o ülkeye yönelik tehdit algılaması yüksek olacaktır. Toplumun, yüksek tehdit oluşturduğu düşünülen ülkeye yönelik tutumları da olumsuz olacaktır.[117]

Kitle toplumunun ortaya çıkışından sanayileşme, kentleşme ve modernleşmeyi sorumlu tutan bir görüşe göre, kitle iletişim araçları yeni toplumsal yapının hem oluşturulmasında hem de tüm olumsuzluklarıyla birlikte sürdürülmesinde önemli işlevler üstlenen araçlardır.[118]

---

[116] Önür, **a. g. e.** , s. 240-241
[117] İrvan, **a. g. e.** , s. 6-7
[118] Denis McQuail, **Mass Communication Theory: An Introduction**, London, Sage Publications, 1989, s. 252-256

Kitle iletişim araçlarının etkileriyle oluşturulmuş yeni toplumsal yapı içerisinde bireyler artık kendilerine ve çevrelerine giderek yabancılaşmakta ve her geçen gün bu araçlara daha fazla bağımlı hale gelmektedirler. Kitle iletişim araçlarının iletileri için kullanılan "sihirli mermi" ve "deri altına iğne" eğretilemeleri[119], bireylerin bu araçlar karşısında düştükleri durumun (bu bağımlılığın) en iyi ifadeleridir.

Kitle iletişim araçları, içerdikleri çok çeşitli enformasyonla ve verdikleri haberlerle dünyanın her tarafındaki insanları etkilemektedirler. Çok sayıda insanın bilgi edinmek, eğlenmek veya boş vakitlerini değerlendirmek amacıyla bu araçlardan yararlanmaları ve bu insanların pek çoğunun sosyal ve siyasal gelişmeler hakkında bilgi edinebilecekleri alternatif kaynaklarının olmayışı, bu araçların insanlar üzerinde çok etkili olmasına yol açmaktadır.[120]

Kitle iletişim araçlarının etkileri konusunda iletişim araştırmacıları tarafından sosyoloji temelli dört medya etkisi modeli geliştirilmiştir. Bu modeller şunlardır:

1. Gündem Belirleme/Koyma Modeli (Agenda Setting),
2. Suskunluk Sarmalı Modeli (Spiral of Silence),
3. Bilgi Gediği Modeli (Knowledge Gap),
4. Medyaya Bağımlılık Modeli (Media Dependency)[121]

Gündem Belirleme Modeli'nin ardındaki temel düşünce, medyanın izleyici için gündem oluşturduğudur. Buradaki medya etkisi, halka ne düşünmesi gerektiğini anlatmak biçiminde değil, ne hakkında düşünmesi gerektiğini anlatmak biçiminde ortaya çıkmaktadır.[122] Bu modele göre, kitle iletişim araçları yaşamdan bazı haber konularını seçmekte ve bu konuları, gündemi oluşturmada kullanmaktadırlar.

[119] İrfan Erdoğan ve Korkmaz Alemdar, **İletişim ve Toplum**, Ankara, Bilgi Yay. , 1990, s. 151-152
[120] Emir Turam, **Medyanın Siyasi Hayata Etkileri**, İstanbul, İrfan Yayıncılık, 1994
[121] Fred Fejes, **a. g. e.** , s. 317
[122] **a. g. e.** , s. 318

Toplumun kendi belirledikleri konu veya konuları ne düzeyde önemseyeceklerini de kitle iletişim araçları bizzat kendileri belirlemektedirler. Yani kitle iletişim araçlarının önemsediği konular doğrudan, toplumun da önemsediği konular haline gelmektedir. Bir başka ifadeyle, kitle iletişim araçları yaşamdaki tüm olayları ve konuları iletemeyeceğinden, bu olaylar ve konular arasından kendince önemli gördüklerini seçmekte ve bu seçtikleri ile de gündemi belirlemektedirler.

Suskunluk Sarmalı Modeli bireylerin toplumda çoğunluk tarafından benimsenmeyen tutumlar, inançlar ya da kanaatler benimsemekten kaçınarak, yalıtılma veya dışlanmaya maruz kalmamaya çalıştıkları varsayımına dayanmaktadır.[123] Bu modele göre, insanların doğasında toplumsal bir yalnızlık korkusu bulunmaktadır. Kendi düşüncelerinin toplumun geneli tarafından kabul edilmediğini ve azınlıkta kaldığını düşünen birey, toplumun çoğunluğu tarafından dışlanma korkusu ile kendi düşüncelerini açığa vurmamaktadır. Kitle iletişim araçları toplumun çoğunluğu tarafından kabul edilen, baskın düşünceleri sıkça gündeme getirdiği için bu durum birey üzerinde bir baskı unsuru oluşturmaktadır. Çoğunluğun düşünceleri ve kitle iletişim araçları tarafından çevreye iletilen düşünceler bireyin kendi özgün düşüncelerinin önüne geçmektedir. Bu durumda bireysel düşünceler etkili olamamakta ve kitle iletişim araçları baskın olmaktadır.

Bilgi Gediği Modelinin ardında yatan temel düşünce şudur: Kitle iletişim araçlarından yayılan enformasyon bir toplumsal sistem içinde yerleşiklik kazandıkça, bu enformasyonu nüfusun daha yüksek sosyo-ekonomik statüde bulunanları, daha düşük sosyo-ekonomik statüde bulunanlardan daha fazla edinme eğilimine girmektedirler. Bu nedenle toplumsal katmanlar arasındaki bilgi gediği küçülmekten

[123] **a. g. e.** , s. 319

ziyade büyümektedir.[124] Fred Fejes, medyanın sınıf yapısındaki eşitsizlikleri koruyacak şekilde hareket etmekle kalmayıp, bu eşitsizlikleri çoğaltıp güçlendirdiğini belirtmektedir. Fejes'e göre, enformasyon edinme bakımından aşağı sınıflar fakir kalmaya devam ederken, hatta görece daha da fakirleşirken, yüksek toplumsal sınıf dilimleri daha da zenginleşmektedir.[125]

Medyaya Bağımlılık Modeli, toplumlar giderek daha karmaşık hale geldikçe, bireylerin de daha kapsamlı hale gelen toplumsal dünya hakkında enformasyon edinebilmek ve tutum geliştirebilmek için medyaya daha fazla bağımlı hale geldiğini öne sürmektedir. Fejes'e göre bu model, izleyici etkilerinin sonuçta toplumsal sistem ve kurumlar üzerinde etkilere yol açabileceğini belirtmektedir.[126]

Kitle iletişim araçlarının etkileri konusunda bir dizi de önerme bulunmaktadır:

1. Kitle iletişim araçlarının aktardığı iletiler, kitle toplumunun üyeleri tarafından aşağı yukarı aynı şekilde algılanırlar.

2. Bir uyaran görevini yerine getiren bu iletiler, bireylerin duygu ve düşüncelerini güçlü bir biçimde etkilerler.

3. Uyarıcı iletilere benzer biçimde tepki gösteren bireylerin tutum ve davranışlarında ortaya çıkan değişmeler de benzerdir.

4. Yeni toplumsal yapıda, bireyleri bir arada tutan organik bağlar, gelenekler ve görenekler olmadığı için kitle iletişim araçlarının etkileri güçlü, benzeşik ve doğrudandır.[127]

---

[124] **a. g. e.** , s. 321, Aktarılan Kaynak: P. J. Tichenor, "Status, Communication and Social Evolution: Evolution of the Knowledge Gap Hypothesis", **Masscommunicate**, C. 10, No. 3, 1982, s. 81
[125] Fred Fejes, **a. g. e.** , s. 321
[126] **a. g. e.** , s. 322-323
[127] İrvan, **a. g. e.** , s. 60, Aktarılan Kaynak: Shearon A. Lowery ve Melvin DeFleur, **Milestones in Mass Communication Research**, New York, Longman, 1988, s. 4-10

Kitle iletişim araçlarının etkileri konusunda Birinci Dünya Savaşı sırasında yaşananlar oldukça önemlidir. Savaş sırasında, o dönemin en önemli kitle iletişim aracı konumunda bulunan gazeteler, ulusal kamuoylarını yönlendirebilmek için tam anlamıyla birer propaganda aracı olarak kullanılmışlardır. Yine, Birinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da yükselişe geçen faşizm de büyük ölçüde kitle iletişim araçlarının desteğiyle gelişmiştir.[128] Bunlardan başka İkinci Dünya Savaşı, Vietnam Savaşı, Kore Savaşı, Körfez Savaşı v.b. dönemlerde, 11 Eylül Saldırıları'nın gerçekleştirildiği dönemde, Afganistan ve Irak Savaşları öncesinde ve sonrasında ve bunlara benzer daha başka bir çok önemli gelişmede, kitle iletişim araçları ulusal ve uluslararası kamuoylarını belirli bir çerçevede yönlendirebilmek için yoğun bir biçimde kullanılmışlardır.

Kitle iletişim araçlarının seçmenler üzerindeki etkilerini araştıran bir çalışmanın sonuçlarına göre veriler, medya tarafından önem verilen konularla seçmenlerin bu konulara verdikleri önem arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir.[129] Walter Lippmann, bireylerin doğrudan edindikleri bilgiler ışığında değil, kendi kafalarında oluşturdukları ya da kendilerine verilen resimler ışığında hareket ettiklerini belirtmektedir. Lippmann'a göre, dünya hakkındaki tasarımlar herhangi bir anda bireylerin nasıl hareket edeceğini belirleyebilmektedir.[130]

Kitle iletişim araçlarının etkileri konusunda en yaygın düşünce; bu araçların insanların "ne düşüneceklerini" tam olarak belirleyemese bile, "ne hakkında düşüneceklerini" belirlemede oldukça etkili oldukları, hatta bazı sorunlarda sadece

[128] İrvan, **a. g. e.** , s. 60-61
[129] Maxwell McCombs ve Donald Shaw, **a. g. e.** , s. 259-270
[130] Walter Lippmann, **Public Opinion,** New York, The Free Press, 1965, s. 16

ne hakkında düşüneceklerini değil "ne hakkında nasıl düşüneceklerini" de belirledikleri yönündedir.[131]

Kitle iletişim araçları insanların dikkatlerini belirli sorunlar üzerinde yoğunlaştırmaktadırlar. Siyasal kişiliklerin kamusal imgelerini oluşturmaktadırlar. Sürekli olarak belirli konuları gündeme getirerek, insanların ne hakkında düşünmeleri gerektiğini, neleri bilmeleri gerektiğini, ne hakkında duygulara sahip olmaları gerektiğini önermektedirler.[132]

Kitle iletişim araçlarında kullanılan söylemler toplumun etki altında bırakılmasında oldukça önemlidir. Kardeş, düşman, iyi, kötü, biz, onlar, terörist, gerilla v.b. söylemlerle kurgusal ayrımlar meşrulaştırılmakta ve yeniden üretilmektedir. Kitle iletişim araçlarının içeriğini belirleyenlerin gücü ve etkinliği, kendisinden olanları onama ve yüceltme, kendisinden olmayanları ise dışlama ve küçültmeye yönelik söylemlerle söz konusu ayrımları meşrulaştırmaktadır. Bu yolla bireysel ve toplumsal kimliklerin belirli bir biçimde geliştirilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır.[133]

Kitle iletişim araçları yalnızca öne çıkardıkları konularla değil, öne çıkarmadıkları, bilinçli olarak ihmal ettikleri veya küçümsedikleri konularla da insanların/toplumun düşünceleri üzerindeki bahsedilen etkilerini pekiştirmektedirler. Gelişmiş medya uygulamaları ve eğlence/zevk temelli içerikler yoluyla yaratılan sanal bir gerçeklik içerisinde, kamunun ilgileri çarpıtılmaya çalışılmakta ve önemli toplumsal ve siyasal sorunlar bilinçli olarak gündemden uzak tutulmaktadır. Kitle

[131] İrvan, **a. g. e.** , s. 65 ve 228
[132] **a. g. e.** , s. 67, Aktarılan Kaynak: Kurt Lang ve Gladys Engel Lang, "The Mass Media and Voting", Morris Janowitz ve Paul Hirsch (Der.), **Reader in Public Opinion and Mass Communication**, New York, Free Press, 1981, s. 337
[133] Önür, **a. g. e.** , s. 226

iletişim araçlarının gündemi, toplumsal ve siyasi alanda etkin ve güçlü olanların bakış açısına uygun olarak belirlenmektedir.

Herbert Marcuse, kitle iletişim araçlarının tikel çıkarları tüm insanların çıkarları olarak satmakta pek güçlük çekmediklerini ifade etmektedir. Marcuse, toplumun politik gereksinimlerinin kitle iletişim araçları tarafından bireysel gereksinimler ve özlemler haline getirildiğini belirtmektedir.[134]

[134] Herbert Marcuse, **Tek Boyutlu İnsan, İleri İşleyim Toplumunun İdeolojisi Üzerine İncelemeler**, Çev: Aziz Yardımlı, İstanbul, İdea Yayınları, 1986, s. 9

BÖLÜM. II. AVRUPA BİRLİĞİ

II. 1. YAPISI VE OLUŞUMU

II. 1. 1. Avrupa Birliği'nin Kısa Tarihçesi

Avrupa bütünleşmesi hareketinin tarihsel kökenleri XIII. yüzyıla kadar inmektedir. Ancak, Avrupa'nın hem ekonomik hem de siyasal olarak bir araya gelebileceğini gerçekçi temellere dayandırarak ileri sürenler ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra taraftar toplamaya başlamışlardır. [135]

İnsanlık tarihi boyunca pek çok savaşa sahne olan Avrupa, 20. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı iki büyük savaşın yıkımının ardından, kıtada barışı kalıcı kılma amacı ve tek tek ulus devletlerin bunu sağlamada yetersiz kalmaları sonucu, uluslarüstü bir güce ihtiyaç duymaya başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında bile Avrupa bütünleşmesi düşünceleri yankı bulmamış, ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra devletler bu konuda ciddi düşünmeye başlamışlardır. [136]

Savaş sonrasında, Avrupa'nın bir daha bu tür çatışmalara sahne olmaması için toplumsal örgütler ve devlet adamları düzeyinde başlatılan, bütünleşmiş bir Avrupa oluşturmaya yönelik girişimler, 1950'lerin başından itibaren kalıcı meyvelerini vermeye başlamıştır. [137]

---

[135] Çağrı Erhan ve Tuğrul Arat, "AET'yle İlişkiler", Baskın Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt. I, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s. 808-809

[136] İlhan Tekeli ve Selim İlkin, **Türkiye ve Avrupa Topluluğu I, Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'ya Türkiye'nin Yaklaşımı**, cilt. I, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1993, s. 39

[137] Erhan ve Arat, **a. g. e.** , s. 808

Fransa ile Almanya arasında anlaşmazlıklara ve savaşlara sebebiyet veren, o yıllarda savaş teknolojisinin ana maddesi olan kömür ve çelik üretiminin ve kullanılmasının, Avrupa ülkelerinin üye olacağı uluslarüstü bir örgüte bırakılması amacıyla Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman, "Schuman Planı" olarak adlandırılan bir plan sunmuştur. Schuman'ın, Fransız Planlama Örgütü Başkanı Jean Monnet'in fikirlerinden esinlenerek hazırladığı plana göre, Ruhr bölgesinde bulunan zengin kömür yatakları ve çelik tesislerinin işletilmesi için uluslarüstü bir örgüt kurulacak, Fransa ve Almanya'nın bu örgüte üye olmasıyla bu iki ülke arasında uzun yıllardır süren kan davası ortadan kalkacak ve yeni Avrupa çatışmaları önlenecektir. Schuman'ın bu planı kısa süre içinde uygulamaya konulmuş ve 18 Nisan 1951 tarihli Paris Antlaşması ile günümüz Avrupa'sının çekirdeğini oluşturan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kurulmuştur. Antlaşmanın yürürlüğe girmesiyle Fransa, Federal Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg kömür ve çelik üretimlerini birleştirmişlerdir.[138]

AKÇT'nin kuruluşunu sağlayan Schuman Planı, Fransa ve Almanya'nın tarihsel rekabetine son vererek, bu iki ülkenin birbiri ile savaşının düşünülmez değil ancak çok zor hale getirilmesini amaçlamıştır.[139]

1950'lerin ilk yarısında AKÇT ile birlikte, Avrupa Savunma Topluluğu (1952) ve Avrupa Siyasal Birliği (1953) adlı iki bütünleşme hareketi daha başlatılmıştır. Ancak bunlar başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Siyasal düzlemde başarısızlığa uğranması, önce ekonomik bütünleşmenin, daha sonra ise siyasal bütünleşmenin

---

[138] Rıdvan Karluk, **AB ve Türkiye**, İstanbul, Turhan Kitabevi, 1996, s. 42; Abdullah Torun, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri / Gümrük Birliği Anlaşması'nın Türkiye'nin Tam Üyeliğine Etkileri Üzerine Bir İnceleme**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2001, s.21; Erhan ve Arat, **a. g. e.** , s. 809-810

[139] Veysel Bozkurt, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, İstanbul, Alfa Yayınevi, 1997, s. 68

hedeflenmesinin daha iyi olacağı yolundaki görüşlerin güçlenmesine yol açmıştır.[140] Bir üstyapı kurumu olan siyasi birliğin, ancak altyapıdaki bütünleşme ile yani ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi sonucunda sağlanabileceği fikriyle hareket eden Avrupa liderleri, Avrupa ekonomisinin tüm sektörlerini kapsayacak bir bütünleşme hareketi üzerinde çalışmaya başlamışlardır. Çalışmalar sonucunda, 25 Mart 1957 tarihinde İtalya'nın Başkenti Roma'da imzalanan Roma Antlaşmaları ile Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM)[141] adlı iki örgüt daha kurulmuştur. AKÇT, AET ve EURATOM'un asli organları 1 Temmuz 1967'den geçerli olmak üzere "Füzyon" adı verilen antlaşmayla birleştirilmiştir. Bu birleşmenin ardından üç topluluğu birden ifade etmek için Avrupa Toplulukları (AT) kavramı kullanılmaya başlanmıştır.[142]

Avrupa Toplulukları'ndan AET, 7 Şubat 1992'de imzalanan Maastricht Antlaşması ile Avrupa Topluluğu adını almıştır. Yani AKÇT, AET ve EURATOM 1967 de birleştirildikten ve bu üç örgüte birden Avrupa Toplulukları adı verildikten sonra, 1992 Maastricht Antlaşması ile de Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) adı Avrupa Topluluğu (AT) olarak değiştirilmiştir. Bu antlaşmayla ayrıca ekonomik bütünleşmenin yanına siyasal bütünleşme hedefi de konulmuştur. Bu nedenle Maastricht Antlaşması'nın ardından, Avrupa entegrasyonunun siyasal boyutunu ve entegrasyon hareketinin tümünü ifade etmek üzere, Avrupa Birliği (AB) kavramı kullanılmaya başlanmıştır.[143]

---

[140] Sibel Turan, "Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri ya da Bitmeyen Senfoni", **Balkan Araştırmaları,** Edirne, Trakya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Merkezi Yayını, 1998, s. 299

[141] Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) o dönemde, atom enerjisinin sanayi ve enerji üretiminde barışçıl amaçlar için kullanılmasını sağlamaya yönelik olarak kurulmuştur.

[142] Erhan ve Arat, **a. g. e.** , s. 810-811; Torun, **a. g. e.** , s. 22-23; Berna Türkdoğan, **Ulus Devletler ve Avrupa Birliği**, Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2001, s.42

[143] Çağrı Erhan ve Tuğrul Arat, "AT'yle İlişkiler", Baskın Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt. II, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s. 84

1992 yılında imzalanan ve 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile tamamlanacak bir İç Pazar, tek bir para birimi kullanımı ve üst düzeyde eşgüdümü sağlanan ekonomi politikaları çerçevesinde oluşacak bir Ekonomik ve Parasal Birliğin yanına, Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası ile Adalet ve İçişleri alanlarında işbirliği eklenmiştir. Tüm bunlarla birlikte Avrupa Bütünleşmesi, 1950'li yılların başından itibaren en büyük atılımını gerçekleştirmiş ve Avrupa Birliği'ni oluşturmuştur. Böylece ekonomik entegrasyonun yanına siyasal birlik hedefi de eklenmiştir.[144]

Avrupa Birliği kuruluşundan 2004 yılına kadar olan süre içinde dört önemli genişleme dalgası yaşamıştır. AKÇT'nin kurulmasına ilişkin Paris Antlaşması ile AET ve EURATOM'un kurulmasına ilişkin Roma Antlaşmaları altı kurucu üye tarafından imzalanmıştır: Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg.

Örgüt, 1973 yılında Danimarka, İrlanda ve Birleşik Krallık'ın (İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda) üyeliğe alınmasıyla ilk genişlemesini yaşamıştır. 1981 yılında Yunanistan'ın üyeliğe alınması örgütün ikinci genişleme halkasını oluşturmuştur. 1986'da Portekiz ve İspanya'nın üyeliğe alınmasıyla üçüncü kez genişleyen örgüt, 1995 yılında Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in de katılımıyla son genişlemesini yaşamış ve üye sayısını 15'e çıkarmıştır. 1995 yılından itibaren 15 üyeli olarak faaliyette bulunan Avrupa Birliği ile Birliğe aday 10 ülke arasında (Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya) 16 Nisan 2003 tarihinde Atina'da tam üyelik sözleşmeleri imzalanmıştır ve Mayıs 2004'ten itibaren bu 10 ülkenin Avrupa Birliği'ne tam üye

[144] Sanem Baykal ve Tuğrul Arat, "AB'yle İlişkiler", Baskın Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt. II, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s. 330

olmalarına karar verilmiştir. Bu durum, AB'nin kuruluşundan bu yana gerçekleştirdiği en büyük genişleme anlamına gelmektedir. Avrupa Birliği'ne aday ülkelerden Bulgaristan ve Romanya'nın 2007 yılında AB'ye tam üye olması beklenmektedir. 1996 yılından itibaren Avrupa Birliği ile "Gümrük Birliği" içinde olan ve Aralık 1999'dan itibaren Avrupa Birliği'ne adaylığı kabul edilen Türkiye'nin ise Birliğe ne zaman üye olacağı henüz belli değildir.[145]

Avrupa Birliği, mevcut devletler yerine oluşturulan yeni bir devlet olmadığı gibi, diğer uluslararası örgütlerle de karıştırılmamalıdır. Kurucu ülkelerin birtakım egemenlik haklarını devretmeleri ile uluslarüstü bir örgüt olarak kurulan Avrupa Birliği, bu özelliği ile daha önce kurulmuş örgütlerden farklı bir yapıya sahiptir. Üye devletler, ortak çıkarları ilgilendiren konulardaki karar verme haklarını Birliği temsil eden kurumlara devretmişlerdir. Tüm kararlar ve usuller, üye devletler tarafından onaylanmış antlaşmalar çerçevesinde alınmaktadır. Ulus devletlerin uluslararası sistemde temel aktör olarak faaliyette bulundukları bir dönemde kurulan Avrupa Birliği, uluslararası ilişkiler disiplini açısından bir ilktir.[146]

Avrupa Birliği'nin oluşumu şu şekilde özetlenebilir:

1. *Kurucu Üyeler:*

   Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg.

2. *Antlaşmalar:*

- 1951 Paris Antlaşması ile AKÇT kurulmuştur.
- 1958 Roma Antlaşmaları ile AET ve EURATOM kurulmuştur.

[145] Erhan ve Arat, "AT'yle İlişkiler", s. 90; Torun, **a. g. e.** , s. 25; Türkdoğan, **a. g. e.** , s. 43-44
[146] http://www.fp6.org.tr/web/e_dokuman/ab_genel/ABnin_abc.doc, Erişim Tarihi: 20 Şubat 2004; Torun, **a. g. e.** , s. 23

- 1967'de AKÇT, AET ve EURATOM'un asli organları "Füzyon" adı verilen antlaşmayla birleştirilmiştir. Bu birleşmenin ardından üç topluluğu birden ifade etmek için Avrupa Toplulukları (AT) kavramı kullanılmaya başlanmıştır.
- 1992 Maastricht Antlaşması'ndan sonra Avrupa entegrasyonunun siyasal boyutunu ve entegrasyon hareketinin tümünü ifade etmek üzere, Avrupa Birliği (AB) kavramı kullanılmaya başlanmıştır.

3. Katılımlar:

- 1973'te Dokuzlar Avrupası. Danimarka, İrlanda ve Birleşik Krallık (İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda) örgüte katılmıştır.
- 1981 'de Onlar Avrupası. Yunanistan örgüte katılmıştır.
- 1986'da Onikiler Avrupası. İspanya ve Portekiz örgüte katılmıştır.
- 1995'te Onbeşler Avrupası. Avusturya, Finlandiya ve İsveç örgüte katılmıştır.
- 16 Nisan 2003 tarihinde Atina'da imzalanan tam üyelik sözleşmeleri ile Mayıs 2004'ten itibaren, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya'nın Avrupa Birliği'ne tam üye olmalarına karar verilmiştir.[147]

[147] Şeyma İpek Köstekli, **Türkiye ve Avrupa Birliği**, Ankara, Türk-İş Eğitim Yayınları, No:11, 1999, s. 5-15

II. 1. 2. Avrupa Birliği'nin Kurumsal Yapısı

Kurulduğundan bu yana yapısı ve işleyişi bakımından çeşitli değişikliklere uğrayan Avrupa Birliği'nin kurumları, en son Maastricht Antlaşması ile şekillendirilmiştir.

Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısı, "asli yapısal kurumlar" dan ve "işlevsel kurumlar" dan oluşmaktadır.

Avrupa Birliği'nin asli yapısal kurumları şunlardır:

1. *Avrupa Parlamentosu,*
2. *Avrupa Komisyonu,*
3. *Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi,*
4. *Avrupa Toplulukları Adalet Divanı,*
5. *Avrupa Sayıştayı.*

Avrupa Birliği'nin işlevsel kurumları ise şunlardır:

1. *Ekonomik ve Sosyal Komite,*
2. *Bölgeler Komitesi,*
3. *Avrupa Yatırım Bankası,*
4. *Avrupa Merkez Bankası,*
5. *Ombudsman (Kamu Denetçisi).*[148]

Bu kurumlardan başka, 1974'te kurulan ve Avrupa devlet veya hükümet başkanları ile Komisyon başkanından oluşan **Avrupa Doruğu** veya **Avrupa Zirvesi**[149] de Avrupa Birliği'nin geleceği üzerinde büyük söz sahibidir. Zirve yılda iki kez toplanmakta ve gelecekte girişilecek faaliyetlerin ana hatlarını

[148] Erhan ve Arat, "AET'yle İlişkiler", s. 810-811
[149] Avrupa Konseyi de denir (European Council).

belirlemektedir. Ülkelerin Dışişleri Bakanları da devlet veya hükümet başkanlarına yardımcı olmak üzere zirve toplantılarına katılmaktadır.[150]

Asli Yapısal Kurumlar

Avrupa Parlamentosu

Avrupa Parlamentosu, 1979'dan bu yana Avrupa halklarının demokratik temsilcisi olan, üyeleri AB'ye üye ülke halklarının oylarıyla ve tek dereceli genel seçimle iş başına gelen bir kurumdur. Parlamento Birlik içinde demokratik denetimi gerçekleştirmekte ve karar alma süreçlerine çeşitli biçimlerde katılmaktadır.[151]

2004 yılının Nisan ayı itibariyle Avrupa Parlamentosu 626 parlamenterden oluşmaktadır. AB'ye üye her ülke Parlamento'ya nüfusu oranında parlamenter göndermektedir ve her devletten kaç üye seçileceği antlaşmalarda belirtilmektedir. 2004 yılının Nisan ayı itibariyle Parlamento'da Almanya 99, Fransa, İtalya ve Birleşik Krallık 87'şer, İspanya 64, Hollanda 31, Belçika, Yunanistan ve Portekiz 25'er, İsveç 22, Avusturya 21, Danimarka ve Finlandiya 16'şar, İrlanda 15 ve Lüksemburg 6 üye ile temsil edilmektedir.[152]

Beş yıllık bir süre için seçilen Parlamento üyeleri, Parlamento'da mensup oldukları ülkelere göre değil, mensup oldukları siyasal görüşe göre grup oluşturmaktadırlar. Parlamento gruplarının oluşturulabilmesi için gereken rakamlar tek uluslu ve çok uluslu bir grubun oluşmasına göre farklılaşmaktadır. En az 13 parlamenter ile 4 ayrı devletin temsilcisi olmak kaydıyla bir grup oluşturulabilir.

---

[150] Türkdoğan, **a. g. e.** , s.49-50; Köstekli, **a. g. e.** , s. 16

[151] Erhan ve Arat, "AET'yle İlişkiler", s. 810; Türkdoğan, **a. g. e.** , s.48

[152] http://www.fp6.org.tr/web/e_dokuman/ab_genel/AB_Kurumlari.doc, Erişim Tarihi: 20 Şubat 2004; http://www.yasamdersleri.com/yazi.asp?id=566, Erişim Tarihi: 20 Şubat 2004; Türkdoğan, **a. g. e.** , s.48; Torun, **a. g. e.** , s. 28

Buna karşılık, tek devlet temsilcilerinin bir grup oluşturabilmesi için en az 26 parlamenter gerekmektedir.[153]

Avrupa Parlamentosu genel kurulu, Parlamento binasının bulunduğu Strasbourg'da toplanmaktadır. Bazı kısmi oturumlar ile komisyon toplantıları, Konsey ve Komisyon ile ilişkilerde kolaylık sağlamak amacıyla Brüksel'de yapılmaktadır. Parlamento'nun Sekreteryası ise Lüksemburg'dadır.[154]

Avrupa Parlamentosu, parlamenter sistemlerdeki parlamentolardan farklı bir yapıya ve farklı yetkilere sahiptir. Parlamento, ortak karar alma usulü, bütçenin onaylanması, Komisyon'un atanması ve görevden alınması, antlaşmaların onaylanması ve yeni üyelerin kabulü gibi çeşitli alanlarda onay verme yetkisine sahiptir. Parlamento ve Konsey bütçe konusundaki yetkileri paylaşmaktadırlar. Birlik bütçesi, ancak Parlamento ve Konsey'in onaylaması halinde geçerlilik kazanmaktadır. Parlamento, siyasi itici güç olarak Birlik politikalarının hazırlanması için gerekli olan insiyatifleri üretmektedir. Birliğin yasama ve yürütme yetkilerinin kullanımını demokratik bir şekilde denetlemekte ve Birliğin işleyişini kontrol etmektedir. Ayrıca Parlamento, AB kurumlarının faaliyetlerini gerçekleştirmesi sırasında ortaya çıkan görevi kötüye kullanma olaylarıyla ilgili olarak vatandaşların şikayetleriyle ilgilenmekle görevli bir ombudsman atama yetkisine sahiptir.[155]

Avrupa Parlamentosu'nun toplantıları ve çalışmaları halka açıktır. Parlamento'nun kararları, görüşleri ve tartışmaları, AB'nin Resmi Gazetesi olan *Official Journal of the European Communities* tarafından yayımlanmaktadır.[156]

---

[153] Füsun Arsava, " Avrupa Birliği'nin Kurumsal Yapısı ve Karar Alma Süreci", **Avrupa Birliği El Kitabı**, Ankara, Merkez Bankası Yayını, 1999, s. 61

[154] Türkdoğan, **a. g. e.** , s.48

[155] http://www.fp6.org.tr/web/e_dokuman/ab_genel/AB_Kurumlari.doc, Erişim Tarihi: 20 Şubat 2004; Torun, **a. g. e.** , s. 29; Erhan ve Arat, "AET'yle İlişkiler", s. 810

[156] http://www.fp6.org.tr/web/e_dokuman/ab_genel/AB_Kurumlari.doc, Erişim Tarihi: 20 Şubat 2004

Avrupa Komisyonu

Avrupa Komisyonu, AB'nin yürütme organıdır ve AB'nin uluslarüstü yönünün en belirgin olduğu kurumdur. Avrupa Birliği'nin ortak çıkarlarının koruyucusu ve Birlik antlaşmalarının bekçisi konumunda bulunan Komisyon, Birlik içindeki yürütme yetkisini elinde bulundurmaktadır. Ortak çıkarları ve antlaşmaları korumanın yanısıra, bütünleşme yönünde daha büyük bir itici güç oluşturmak amacıyla kurulmuştur.[157]

Avrupa Komisyonu, AB üyesi devletlerin ortak kararı ve Avrupa Parlamentosu'nun onayı ile 5 yıllık bir süre için atanan 20 üyeden (komiserden) oluşmaktadır. Komisyon Başkanı, AB'ye üye devletler tarafından Avrupa Parlamentosu'nun onayı alındıktan sonra atanmaktadır.[158]

Avrupa Birliği'ni uluslararası ilişkilerde temsil etme yetkisi Avrupa Komisyonu'na verilmiştir. Komisyon, Birlik adına mütarekelere katılmakta, antlaşmaları paraflamakta ve imzalamaktadır.[159] Avrupa Komisyonu, yürütme organı olmasından dolayı, Konsey tarafından alınan kararları uygulamakla ve gerekli düzenlemeleri yapmakla görevlidir. AT Antlaşması çerçevesinde karar alma sürecini başlatma yetkisi Komisyon'a aittir. Dolayısıyla Komisyon, Birliği harekete geçiren kurumdur.[160]

Komisyon üyeleri, görevlerini yerine getirirken kendi ulusal hükümetlerinden tamamen bağımsız olarak davranmakla ve yalnızca AB'nin çıkarlarını gözetmekle yükümlü olan, her biri bir veya birkaç politika alanında özel sorumluluğa sahip kişilerdir. Komisyon'da kararlar oybirliği ile ve kolektif sorumluluk ilkesine göre

[157] Köstekli, **a. g. e.** , s. 18; Erhan ve Arat, "AET'yle İlişkiler", s. 810
[158] Erhan ve Arat, "AET'yle İlişkiler", s. 810; Torun, **a. g. e.** , s. 27
[159] Arsava, **a. g. e.** , s. 54
[160] Erhan ve Arat, "AET'yle İlişkiler", s. 810

alınmaktadır. Avrupa Parlamentosu güvensizlik oyu ile Komisyon'u görevden alma yetkisine sahiptir.[161]

Komisyon'un merkezi Brüksel'dedir. Komisyon'un idari personelinin büyük çoğunluğu Brüksel'de, bir kısmı da Lüksemburg'da görev yapmaktadır. İdari personel, genel müdürlüklere ve ek uzman servislere dağılmış yaklaşık 16 bin görevliden oluşmaktadır. Her genel müdürlük, genel müdürlüğün siyasi ve yönetim sorumluluğunu üstlenen Komisere karşı sorumlu olan bir genel müdür tarafından yönetilmektedir. Komisyon'un faaliyet giderleri, toplam Birlik bütçesinin yüzde beşini geçmez.[162]

Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi

Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, AB'nin kurumsal yapısı içinde yasama ve nihai karar alma kurumudur. Üye devletlerin çıkarlarının doğrudan ifade bulduğu kurum, üye devletlerden aldığı talimatlara göre hareket etmekle birlikte, Birliğin bütünleşme yönündeki çıkarlarını da gözetmekle yükümlüdür ve Komisyon tarafından hazırlanan tasarıları ele alıp, bunların yasalaşmasını sağlamaktadır.[163]

Konsey, üye devletlerin her biri kendi hükümetini taahhüt altına sokmaya yetkili, bakan düzeyindeki temsilcilerinden oluşmaktadır. Ele alınacak konuya göre Konsey toplantılarına farklı bakanlar katılmakta (Dışişleri Bakanları, Tarım Bakanları, Çalışma Bakanları v.b.) ve Konsey Başkanlığı, üye devletler arasında dönüşümlü olarak, 6 aylığına üstlenilmektedir. Ele alınan konunun niteliğine göre, oy çokluğu, oy birliği veya nitelikli çoğunlukla karar alabilen Konsey, ortak karar

[161] Türkdoğan, **a. g. e.** , s. 51
[162] http://www.fp6.org.tr/web/e_dokuman/ab_genel/AB_Kurumlari.doc, Erişim Tarihi: 20 Şubat 2004; Türkdoğan, **a. g. e.** , s. 52
[163] Erhan ve Arat, "AET'yle İlişkiler", s. 810; Torun, **a. g. e.** , s. 26; Köstekli, **a. g. e.** , s. 17

çerçevesinde Parlamento ile birlikte hareket ederek Birliğin siyasi amaçlarını belirlemekte, üye ülkelerin politikaları arasında eşgüdümü sağlamakta, Avrupa'nın geleceği ve çok sayıda AB mevzuatı hakkında çok önemli kararlar almaktadır.[164]

Konsey'in merkezi Brüksel'dedir, ancak bazı toplantılar Lüksemburg'da yapılmaktadır. Üye ülkelerin Birlik nezdindeki büyükelçilerinden oluşan Daimi Temsilciler Komitesi, Konsey'e çalışmalarında yardımcı olmaktadır.[165]

Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, Avrupa devlet veya hükümet başkanlarından oluşan Avrupa Konseyi (European Council - Avrupa Doruğu veya Avrupa Zirvesi de denir) ile veya 43 ülkenin üye olduğu ve 1949 yılından bu yana insan hakları, kültür, eğitim gibi alanlarda üye ülkeler tarafından kabul edilmek üzere Avrupa çapında kurultaylar hazırlayan, kültür, eğitim ve insan haklarının korunmasına ilişkin antlaşmalar kabul eden ve hükümetler arası bir örgüt olan Avrupa Konseyi (Council of Europe - AB'nin bir organı değildir) ile karıştırılmamalıdır.[166]

Avrupa Toplulukları Adalet Divanı

Avrupa Toplulukları Adalet Divanı, her üye devletten bir yargıçtan ve onlara yardımcı olan kanun sözcülerinden oluşan, Avrupa antlaşmalarının hukuka uygun biçimde yorumlanmasını ve uygulanmasını sağlamakla yükümlü olan ve İlk Derece Mahkemesi ile birlikte yargı işlevini yerine getiren AB'nin bağımsız yargı organı niteliğindeki kurumdur.[167]

ATAD, Topluluk hukukunun yorumu ve uygulanmasında birliği ve bütünlüğü sağlamakla görevli olduğundan, her durumda aynı biçimde uygulanan bir Topluluk

[164] http://www.fp6.org.tr/web/e_dokuman/ab_genel/AB_Kurumlari.doc, Erişim Tarihi: 20 Şubat 2004; Torun, **a. g. e.** , s. 26
[165] Türkdoğan, **a. g. e.** , s. 50
[166] http://www.fp6.org.tr/web/e_dokuman/ab_genel/AB_Kurumlari.doc, Erişim Tarihi: 20 Şubat 2004
[167] Erhan ve Arat, "AET'yle İlişkiler", s. 810; Torun, **a. g. e.** , s. 30; Köstekli, **a. g. e.** , s. 18

hukukunun yaratılmasına yardımcı olmuş ve bu sayede Avrupa'nın bütünleşme sürecini hızlandırmada oldukça etkin bir görev üstlenmiştir.[168]

Merkezi Lüksemburg'da bulunan ATAD'a AB'ye üye ülkeler, Birlik organları ve gerçek ve tüzel kişiler başvuru hakkına sahiptir. Üye devletler tarafından 6 yıllığına atanan kişilerden oluşan ATAD'ın kararları bağlayıcıdır.[169]

Avrupa Toplulukları Adalet Divanı, Birleşmiş Milletler'in bir organı olan ve Lahey'de bulunan Uluslararası Adalet Divanı ile veya Avrupa Konseyi'nin bir organı olan ve Strasbourg'da bulunan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile karıştırılmamalıdır.[170]

Avrupa Sayıştayı

Maastricht Antlaşması ile AB'nin asli yapısal kurumları arasına dahil edilen Sayıştay, Konsey tarafından Avrupa Parlamentosu'nun görüşü alındıktan sonra oybirliği ile atanan 15 üyeden oluşmaktadır. Sayıştay Başkanı üyeler tarafından kendi aralarından seçilmektedir ve Başkan eşitler arasında birinci (primus inter pares) konumundadır. Başkanlık süresi üç yıldır ve üç yılın sonunda ikinci bir üç yıl için yeniden seçilmek mümkündür.[171]

Çalışmalarını Lüksemburg'da sürdüren Sayıştay, Topluluğun tüm gelir ve giderlerinin yasal yönetmeliklere uygun ve düzenli biçimde yapılıp yapılmadığını ve maliye yönetiminin tutarlı olup olmadığını inceleyerek, işlemlerin hukuksallığını ve usule uygunluğunu denetlemekle görevlidir.[172]

---

[168] Türkdoğan, **a. g. e.** , s. 53
[169] http://www.fp6.org.tr/web/e_dokuman/ab_genel/ABnin_abc.doc, Erişim Tarihi: 20 Şubat 2004; Torun, **a. g. e.** , s. 30
[170] http://www.fp6.org.tr/web/e_dokuman/ab_genel/ABnin_abc.doc, Erişim Tarihi: 20 Şubat 2004
[171] Torun, **a. g. e.** , s. 30
[172] Erhan ve Arat, "AET'yle İlişkiler", s. 810

İşlevsel Kurumlar

Ekonomik ve Sosyal Komite

Ekonomik ve Sosyal Komite, Bakanlar Konseyi ve Komisyon'a yardımcı olması amacıyla kurulmuş bir danışma organıdır. Komite, Topluluk çapında menfaat gruplarından seçilen üyelerden (üreticiler, tüketiciler, işçiler, işverenler, çiftçiler, taşımacılar, küçük esnaf ve zanaatkârlar, serbest meslek sahipleri, küçük ve orta ölçekli işletmelerin temsilcileri, çevreciler, dernek ve kooperatif temsilcileri v.b.) oluşmaktadır.[173]

Brüksel'de toplanan Komite, antlaşmalarda öngörülen birçok konuda danışılması zorunlu olan bir kurumdur ve Birliğin karar alma süreçlerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Komite üyeleri, Konsey tarafından 4 yıllık bir süre için atanmaktadırlar.[174]

Bölgeler Komitesi

Maastricht Antlaşması ile kurulan ve üye ülkelerin bölgesel ve yerel topluluklarının ve yönetimlerinin temsilcilerinden oluşan danışma nitelikli bir kurumdur.[175]

Maastricht Antlaşması, Konsey ve Komisyon'un, bölgesel çıkarların sözkonusu olduğu (bölgesel politika, eğitim, gençlik, kültür, toplum sağlığı,

[173] Köstekli, **a. g. e.** , s. 19; Erhan ve Arat, "AET'yle İlişkiler", s. 811
[174] http://www.fp6.org.tr/web/e_dokuman/ab_genel/ABnin_abc.doc, Erişim Tarihi: 20 Şubat 2004; Türkdoğan, **a. g. e.** , s. 54
[175] Köstekli, **a. g. e.** , s. 20; Erhan ve Arat, "AET'yle İlişkiler", s. 811

ekonomik ve toplumsal bütünleşme, ulaşım, telekomünikasyon, enerji ağları v.b.) konularda Bölgeler Komitesi'nin görüşüne başvurmalarını karara bağlamıştır.[176]

Komite üyeleri görev süreleri 4 yıl olan asil ve yedek üyelerden oluşmakta ve Komitenin çalışmaları, yılda 5 kez düzenlenen genel kurul toplantılarının yanı sıra 8 komisyon ve 4 alt komisyon tarafından yürütülmektedir.[177]

Avrupa Yatırım Bankası

Avrupa Birliği'nin finans kurumu olan Avrupa Yatırım Bankası, Birliğin hedeflerini gerçekleştirmesine yardımcı olacak yatırımları finanse etmek amacıyla 1958 yılında kurulmuş, tüzel kişiliği ve mali özerkliği olan bir kurumdur.[178]

Merkezi Lüksemburg'da bulunan ve AB'ye üye olan ülkelerin üyesi olduğu Avrupa Yatırım Bankası'nın öncelikli hedefi, AB'nin dengeli gelişimine katkıda bulunmaktır. Bu amaçla üye ülkeler arasındaki ekonomik ve toplumsal bağlılığı ve dengeli kalkınmayı teşvik ederek belirli projelere katkıda bulunan Banka, kâr amacı taşımayan bir kurumdur.[179]

Avrupa Merkez Bankası

1994'te Frankfurt'ta kurulan ve parasal birlik için gerekli ön hazırlıkları ve teknik alt yapı çalışmalarını tamamlamakla görevli olan Avrupa Para Enstitüsü, 1998 yılından itibaren yerini Avrupa Merkez Bankası'na bırakarak tasfiye edilmiştir.

[176] Türkdoğan, **a. g. e.** , s. 55
[177] http://www.fp6.org.tr/web/e_dokuman/ab_genel/ABnin_abc.doc, Erişim Tarihi: 20 Şubat 2004
[178] Erhan ve Arat, "AET'yle İlişkiler", s. 811; Torun, **a. g. e.** , s. 31
[179] Türkdoğan, **a. g. e.** , s. 56; Torun, **a. g. e.** , s. 32

Avrupa Merkez Bankası, AB'nin para politikasını oluşturmak ve yönetmekle görevli olan kurumdur.[180]

Ombudsman (Kamu Denetçisi)

Maastricht Antlaşması ile oluşturulmuş bir kurum olan Ombudsman (Kamu Denetçisi) Avrupa Parlamentosu tarafından atanmaktadır. Üye devlet vatandaşlarından veya üye devletlerde ikâmet eden gerçek ve tüzel kişilerden gelen, ATAD ve İlk Derece Mahkemesi dışında kalan AB kurumlarının faaliyetlerine ilişkin kötü yönetim ve hukuka uygunsuzluk iddialarını incelemekle görevlidir.[181]

Ombudsman, her Parlamento seçiminden sonra Avrupa Parlamentosu tarafından seçilmekte ve bir sonraki seçime kadar görev yapmaktadır. Yaptığı soruşturmaların sonuçlarını içeren bir raporu her yıl Avrupa Parlamentosu'na sunmakla yükümlüdür.[182]

[180] Özgür Tonus, **Avrupa Birliği'nde Ekonomik ve Parasal Birlik ve Türkiye**, İstanbul, İKV Yayını, No: 163, 2000, s. 54; Erhan ve Arat, "AET'yle İlişkiler", s. 811
[181] Erhan ve Arat, "AET'yle İlişkiler", s. 811
[182] http://www.fp6.org.tr/web/e_dokuman/ab_genel/ABnin_abc.doc, Erişim Tarihi: 20 Şubat 2004

II. 2. TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

II. 2. 1. Türkiye'nin AET'ye Başvuru Süreci ve Gelişmeler

Batılı değerlerle gelişmeyi ve Batılılaşmayı Osmanlı İmparatorluğu'nun bir mirası olarak devralan Türkiye, Kurtuluş Savaşı yıllarından itibaren Batıya karşın Batı yanlısı bir dış politika izlemiştir.[183] Bu çerçevede Türkiye, kendi içinde yaşadığı sorunlara ve "Altılar"ın geleceğinin belirsizliğine rağmen, tarihsel, ideolojik, siyasal ve ekonomik etkenlerden kaynaklanan bir güdüyle 1959'dan itibaren, Avrupa ekonomik bütünleşmesinin temel örgütü olan AET ile yakın ilişkiler kurmanın yollarını aramaya başlamıştır. Türkiye'nin AET ile ilişkilerini geliştirme düşüncesinin temelini, içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılardan kurtuluşunu kolaylaştıracak bazı imkânlar elde edebileceği yönündeki beklentileri oluşturmuştur.[184]

Türkiye-AET ile ilişkilerinin seyrini belirleyen önemli faktörlerden biri de Türkiye'nin Batı kurumları içinde Yunanistan'ı yalnız bırakmama politikasıdır. Bu politika gereği Türkiye, AET ile ilişkiler konusunda Yunanistan'ın izleyeceği tutumu yakından izleme ve birlikte hareket etme kararı almıştır.[185]

Türkiye, Yunanistan'ın 15 Temmuz 1959'da AET'ye üyelik için başvurusu karşısında büyük bir endişeye kapılmış ve bu başvurunun hemen ardından 31

[183] Turan, **a. g. e.** , s. 303
[184] Erhan ve Arat, "AET'yle İlişkiler", s. 811 ve 813
[185] Mehmet Ali Birand, **Türkiye'nin Ortak Pazar Macerası, 1959-1985**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1985, s. 56-57

Temmuz 1959'da, Roma Antlaşması'nın 238. maddesi uyarınca AET'ye üyelik başvurusunda bulunmuştur.[186]

Türkiye'nin bu başvurusu Avrupa'da olumlu karşılanmıştır. Yunanistan ile Türkiye arasındaki rekabetin farkında olan Avrupalı politika saptayıcıları, her iki ülkeyle olan ilişkilerde dengeyi koruma konusunda çok dikkatli davranmışlardır. Ayrıca, Soğuk Savaş ortamının yarattığı faktörler Avrupalıların stratejik düşüncelerle hareket etmelerine neden olduğundan, cephe hattı devletleri konumunda bulunan Türkiye ve Yunanistan'ın siyasal istikrarları için ekonomik güçlülüklerinin çok önemli olduğu fikri hakim olmuştur. Bu bağlamda, güvenlik kaygılarının artan önemi Avrupalıların Türkiye'nin üyeliğine ekonomik yönden itirazlar yöneltmelerine engel olmuştur.[187]

AET Bakanlar Konseyi, 11 Eylül 1959'da aldığı karar ile Yunanistan ve Türkiye'nin başvurularını kabul etmiştir. Bu karar sonucunda Türkiye ve AET arasında ilk görüşme 28 Eylül 1959'da yapılmıştır.[188]

Taraflar arasındaki görüşmeler devam ederken, 27 Mayıs 1960 askeri darbesi ile demokrasiye ara veren Türkiye, Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Maliye Bakanı Hasan Polatkan'ın idam edilmesi ile AET karşısında zor durumda kalmıştır. Gelişmeler AET ülkelerinde büyük tepkiyle karşılanmıştır. Ancak Milli Birlik Komitesi'nin AET ile başlatılan görüşmelerin devam ettirileceğini ve kısa süre içinde yeniden demokrasiye geçileceğini açıklaması ilişkileri nispeten yumuşatmıştır.[189]

---

[186] Torun, **a. g. e.** , s. 39-40; Erhan ve Arat, "AET'yle İlişkiler", s. 819
[187] Atila Eralp, "Değişen Savaş Sonrası Uluslararası Sistemde Türkiye ve Avrupa Topluluğu", **Türkiye ve Avrupa İlişkileri**, Yayına Hazırlayanlar: Canan Balkır, Allan M. Williams, Çev: Bülent Tanatar, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1996, s. 42
[188] Erhan ve Arat, "AET'yle İlişkiler", s. 820
[189] Mehmet Ali Birand, **Bir Pazar Hikayesi**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1978, s. 100-102

Türkiye'deki siyasal gelişmeler nedeniyle kesilen görüşmelerin 18 Haziran 1962'de yeniden başlamasıyla birlikte Türkiye, en kısa zamanda somut bir noktaya varılması amacıyla etkili girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimler neticesinde, 12 Eylül 1963'te Türkiye ile AET arasında ortaklık yaratan Ankara Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşma 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir.[190]

Ankara Antlaşması

12 Eylül 1963'te Ankara'da imzalanan ve 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Antlaşması, Türkiye ile AET arasında ortaklık ilişkisi kuran temel belgedir.

Antlaşma 33 maddelik bir ana metin, ek bir Geçici Protokol, bir Mali Protokol, bir Son Senet, dört Niyet ve Yorum Bildirisi ve bir Mektup'tan oluşmuştur.[191] Antlaşmanın ayrıntıları, ayrılmaz parça olarak kabul edilen Protokoller ile belirlenmiştir.

Antlaşmaya göre, Türkiye ile AET arasındaki ortaklık ilişkisi "hazırlık", "geçiş" ve "son dönem" olarak üç aşamalı bir takvime bağlanmıştır.[192]

Hazırlık Dönemi: Bu dönemde, ortaklık ilişkisinin geçiş döneminde ve son döneminde üzerine düşecek yükümlülükleri üstlenebilmesi için Türkiye Topluluğun yardımıyla ekonomisini güçlendirecektir. Bu dönemde Türkiye'ye Topluluğun yapacağı yardımlar, Antlaşmaya eklenen Geçici ve Mali Protokoller ile belirlenmiştir. Antlaşmaya göre bu dönem en az beş, en fazla on yıl sürecektir.[193]

---

[190] Eralp, **a. g. e.** , s. 42; Erhan ve Arat, "AET'yle İlişkiler", s. 830-831
[191] Erhan ve Arat, "AET'yle İlişkiler", s. 831
[192] Köstekli, **a. g. e.** , s. 38-39
[193] Türkiye 1 Ocak 1969'da başlayan bu dönemi beş yılda tamamlamış ve 1969 yılında geçiş dönemi müzakerelerine başlamıştır. (Köstekli, **a. g. e.** , s. 38)

Geçiş Dönemi: Bu dönemde Hazırlık döneminden farklı olarak Türkiye de yükümlülükler üstlenmektedir. Tarafların karşılıklı ve dengeli olarak yükümlülükler üstlendiği bu dönem Antlaşmaya göre en fazla 12 yıl sürecektir. Bu dönemin amacı, Türkiye ile Topluluk arasında bir gümrük birliğinin gittikçe gelişen şekilde yerleşmesini sağlamaktır.[194] 1970 yılında imzalanan Katma Protokol ile Antlaşmada öngörülen 12 yıllık süre belirli alanlarda 22 yıla çıkarılmıştır.[195]

Son Dönem: Hukuk sistemlerinin ve ekonomi politikalarının birbirine yakınlaştırılmasının planlandığı son dönem, Antlaşmada öngörülen diğer ilkelerin uygulanması konusunda önemli bir süreçtir. Türkiye, 1 Ocak 1996 tarihinde Gümrük Birliği'ne geçilmesiyle son döneme girmiştir. Ancak son dönemin ne zaman tamamlanacağı henüz belli değildir.

Ankara Antlaşması ile ayrıca, Türkiye ve AET arasındaki ilişkileri düzenlemek ve üzerinde uzlaşmaya varılan hükümlerin yürütülmesini sağlamak amacıyla Ortaklık Konseyi, Ortaklık Komitesi ve Türkiye-AT Karma Parlamento Komisyonu adı verilen bazı kurumlar oluşturulmuştur.[196]

Katma Protokol

Topluluğun 1968 yılında hazırladığı bir rapora göre Türkiye, hazırlık döneminde yeterli performansı sergileyememiştir. Türkiye'nin sergilediği performans geçiş döneminin başlatılması için yeterli görülmediğinden, taraflar bu döneme geçişi sağlayacak bir Katma Protokol üzerinde çalışmaya başlamışlardır. 1969 yılının Mart ayında başlayan Katma Protokol müzakereleri, 23 Kasım 1970'te

[194] Torun, **a. g. e.** , s. 44
[195] Geçiş Dönemi, 1 Ocak 1996 tarihinde Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği'nin gerçekleştirilmesiyle son bulmuştur. (Köstekli, **a. g. e.** , s. 39)
[196] Erhan ve Arat, "AET'yle İlişkiler", s. 834-835

imzalanan metinle sonuçlandırılmıştır. Fakat 12 Mart 1971 askeri müdahalesi nedeniyle imzalanan metin ancak Temmuz 1971'de onaylanabilmiştir. Katma Protokol, AET ülkelerinin de onay işlemleri tamamlandıktan sonra, 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe girmiştir.[197]

Türkiye'nin ekonomi politikalarının Topluluğun politikalarına yakınlaştırılmasını sağlayarak, geçiş sürecinin başlatılmasına yardımcı olmayı amaçlayan Katma Protokol, Ankara Antlaşması'nın bir eki niteliğindedir.

[197] **a. g. e.** , s. 843-844

II. 2. 2. İlişkilerin Gerginleşmesi

Katma Protokol'ün imzalanması Türkiye ile AET arasındaki kimi gerginlikleri önleyememiştir. Türkiye'nin 1974 yılında Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunması, Yunanistan'da Albaylar Cuntasının devrilmesi ve bunlara bağlı olarak Topluluğun Türkiye'ye ve Yunanistan'a bakışının değişmesi gibi gelişmeler Türkiye'nin ekonomik yetersizlikleriyle de birleşince Türkiye ile AET arasında soğuk rüzgârlar esmeye başlamıştır.[198]

Türkiye bu sorunlarla uğraşırken, Yunanistan askeri rejimin devrilmesinden sonra 1975'te AET'ye tam üyelik başvurusu yapmıştır.[199] Türkiye ise 25 Aralık 1976 tarihinde, Katma Protokol'ün 60. maddesine dayanarak tek taraflı olarak ilişkilerin dondurulmasına karar vermiştir.[200] Yunanistan'ın ve Türkiye'nin bu hamlelerinden sonra, iki ülkenin yıllardır paralel seyreden AET maceraları kesin bir biçimde birbirinden ayrılmıştır.[201]

Türkiye'de 12 Eylül 1980 askeri darbesi ile demokrasi bir kez daha kesintiye uğrarken, Yunanistan artık Topluluğa üye olma konusunda hayli ilerlemiştir. 12 Eylül'ü gerçekleştiren askeri yönetimin Toplulukla ilişkiler konusunda verdiği iyi mesajlar, Topluluğun darbeye tepkisini nispeten azaltmıştır. Ancak yine de ilişkilerde bir iyileşmenin olabilmesi için Türkiye'de sivil yönetimin tekrar iş başına geçmesi gerekmiştir. Bu çerçevede Avrupa ülkeleri Türkiye ile ilişkilerinde bir bekle-gör politikası izlemeye başlamışlardır.

---

[198] **a. g. e.** , s. 848-849
[199] Eralp, **a. g. e.** , s. 44
[200] Torun, **a. g. e.** , s. 53
[201] Erhan ve Arat, "AET'yle İlişkiler", s. 849

Askeri yönetim 20 Eylül 1980 tarihinde Emekli Oramiral Bülent Ulusu'nun başkanlığında bir hükümet atamıştır. Oluşturulan hükümetin Başbakan Yardımcılığına 24 Ocak Kararları'nın mimarı Turgut Özal getirilmiştir.[202] Hükümet, programında Avrupa ülkeleri ile ilişkilere Ankara Antlaşması'nı işaret ederek olumlu bir biçimde değinmiş ve ilişkilerin geliştirilmesine çalışmıştır.[203]

12 Eylül Müdahalesi'nin ardından, Müdahalenin lideri Kenan Evren'in şahsi kanaatiyle Rogers Planı çerçevesinde Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına dönmesini kabul eden Türkiye, uzun vadede Topluluk içindeki çıkarlarını engelleyecek olan Yunanistan'a karşı kullanabileceği önemli bir kozunu kaybetmiş olmakla birlikte, 1 Ocak 1981'de Yunanistan'ın AT'ye tam üye olarak katılmasıyla 1950'lerin sonlarından beri süren yarışta, kesin olarak geride kalmıştır.[204]

Türkiye'de yaşanan siyasi baskılar ve diğer gelişmeler, özellikle 1981'in ikinci yarısından itibaren AT'nin askeri yönetime karşı takındığı tavrı sertleştirmesine neden olmuş ve ilişkiler iyice gerginleşmiştir. Bu gerginlik ancak 6 Kasım 1983 seçimleri ile Türkiye'de demokrasiye geçiş sürecinin başlatılmasıyla hafiflemiştir.[205] Turgut Özal'ın liderliğindeki Anavatan Partisi bu seçimlerden galip çıkarak iktidar olmuştur.

Özal, iktidara geldikten sonra Avrupa ülkeleri ile ilişkileri iyi tutmaya çalışmıştır. Bu yönde geliştirilmeye çalışılan ilişkiler, Türkiye'nin 14 Nisan 1987 tarihinde AT'ye tam üyelik başvurusu yapmasıyla doruk noktaya çıkmıştır.

---

[202] Gülten Kazgan, **Tanzimattan XXI. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi, 1. Küreselleşmeden 2. Küreselleşmeye**, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 1999, s. 147-148

[203] Torun, **a. g. e.** , s. 59

[204] İlhan Tekeli ve Selim İlkin, **Türkiye ve Avrupa Birliği, Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'ya Türkiye'nin Yaklaşımı**, cilt. III, Ankara, Ümit Yayıncılık, 2000, s.35; Erhan ve Arat, "AT'yle İlişkiler", s. 83-85

[205] Erhan ve Arat, "AT'yle İlişkiler", s. 87; Torun, **a. g. e.** , s. 60

II. 2. 3. Türkiye'nin Tam Üyelik Başvurusu ve Gümrük Birliği

Türkiye 14 Nisan 1987 tarihinde, Avrupa Toplulukları'na tam üyelik için Avrupa Toplulukları Konseyi'ne başvuruda bulunmuştur.[206]

Türkiye'nin tam üyelik başvurusunda, Türk dış politikasını şekillendiren iki geleneksel faktör olan Batılılaşma ve Yunanistan'ın uluslararası eylemleri oldukça belirleyici bir rol oynamıştır.[207]

Topluluk ile Türkiye arasında sorunların yaşandığı ve normalleşmenin yeni başladığı bir ortamda Türkiye'nin tam üyelik başvurusu topluluk tarafından olumlu karşılanmamıştır. Türkiye'nin başvurusu 27 Nisan 1987'de Konsey tarafından, incelenmek üzere Komisyon'a havale edilmiştir.[208]

Komisyon konuyla ilgili olarak hazırladığı ve Aralık 1989'da açıkladığı raporda, Türkiye'nin tam üyelik istemine ilişkin olumsuz görüş bildirmiştir. Türkiye'nin Topluluktan tamamen kopmasını önlemek için ise Ankara Antlaşması'nda öngörülen Gümrük Birliği hedefine ulaşılmasını ve çeşitli alanlarda işbirliğine gidilmesini önermiştir.[209]

Komisyon'un görüşleri, 5 Şubat 1990 tarihinde yapılan AT Bakanlar Konseyi toplantısında aynen kabul edilmiş ve Türkiye'nin tam üyelik başvurusu reddedilmiştir.[210]

Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin dış politikası tamamen Doğu-Batı ekseninde şekillenmiş ve Toplulukla ilişkiler de bu çerçeveye oturtulmuştur. Ancak

---

[206] N. Dilek Çopuroğlu Demirdelen, **Türk Basınında Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, İçerik Analizi Çalışması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2000, s. 24; Eralp, **a. g. e.** , s. 49; Torun, **a. g. e.** , s. 61; Erhan ve Arat, "AT'yle İlişkiler", s.95; Köstekli, **a. g. e.** , s. 45

[207] Eralp, **a. g. e.** , s. 49

[208] Demirdelen, **a. g. e.** , s. 24-25; Erhan ve Arat, "AT'yle İlişkiler", s.97

[209] Eralp, **a. g. e.** , s. 53-54; Demirdelen, **a. g. e.** , s. 29; Erhan ve Arat, "AT'yle İlişkiler", s. 99

[210] Erhan ve Arat, "AT'yle İlişkiler", s. 101; Torun, **a. g. e.** , s. 61; Eralp, **a. g. e.** , s. 54

Soğuk Savaş döneminin giderek yerini yumuşamaya bırakmasıyla birlikte, uluslararası sistemde Doğu-Batı ekseni önemini yitirmiştir. Buna bağlı olarak da ülkeler dış politikalarını gözden geçirme ihtiyacı hissetmişlerdir.[211] 1980'li yılların sonlarında Doğu Bloğu'nda başlayan çözülmelerin ve Sovyetler Birliği'ndeki gelişmelerin küresel sonucu olarak Soğuk Savaş gerileyince Türkiye'nin Doğu-Batı çatışmasındaki jeo-politik konumu eski önemini yitirmiştir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, Türkiye-Avrupa ilişkileri de gerilemiştir. Avrupa'nın eskiden olduğu gibi Doğudan tehdit algılaması ortadan kalktığı için Avrupa ülkelerinin 1950'lerin sonlarında ve 1960'lı yıllarda Türkiye ile ilişkilerde izledikleri politikalar da değişmiştir. Türkiye'nin tam üyelik başvurusunun reddedilmesi ve 1990'lı yıllarda Türkiye-Avrupa ilişkilerinin belirleyici dinamikleri hep bu çerçevede değerlendirilebilecek gelişmelerdir.[212]

1990'lı yıllarda Türkiye'nin Avrupa ile ilişkilerinin iki temel belirleyici unsuru, Soğuk savaş'ın sona ermesi ve Avrupa bütünleşmesi yolunda meydana gelen hızlı ilerlemelerdir. Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Sovyetler Birliği'nin dağılması, dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi Avrupa'da da siyaset, ekonomi ve güvenlik algılamalarında ve politikalarında önemli değişiklikler yaratmıştır. Avrupa'nın Doğudan algıladığı tehdit ortadan kalkınca, Türkiye'nin batı nezdindeki stratejik önemi tartışılmaya başlanmıştır.[213]

Sözü edilen nedenlerden dolayı 1990'lı yıllarda Türkiye-Avrupa ilişkileri Gümrük Birliği temelinde şekillenmeye başlamıştır. Gümrük Birliği'nin tamamlanmasının öngörüldüğü 1995 yılının sonlarına doğru, Gümrük Birliği

---

[211] Demirdelen, **a. g. e.** , s. 29
[212] Erol Manisalı, **Avrupa Çıkmazı**, İstanbul, Otopsi Yayınları, 2001; Erhan ve Arat, "AT'yle İlişkiler", s. 101; Eralp, **a. g. e.** , s. 58
[213] Baykal ve Arat, **a. g. e.** , s. 326

Türkiye'de bir amaç olarak kamuoyuna sunulurken, ekonomik sorunlardan kurtuluşun bir yolu olarak da dönemin siyasi iktidarı tarafından sürekli bir propaganda malzemesi olarak kullanılmıştır. Böylesi bir ortamda Türkiye, 31 Aralık 1995 tarihi itibariyle Gümrük Birliği'ne geçiş sürecini tamamlamış ve AB'ye tam üye olmadığı halde Gümrük Birliği'ne dahil olmuştur.[214]

1 Ocak 1996'da yürürlüğe giren Gümrük Birliği'nin ardından Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerde yeni bir döneme girilmiştir. Türkiye'nin bu dönemde beklentisi, ekonomik entegrasyon alanında sağlanan bu önemli gelişmeden sonra hızla tam üyeliğe doğru ilerlemek olmuştur. Ancak AB tarafı Türkiye gibi düşünmediğini kısa süre içinde ortaya koymuş ve Türkiye ile ticaretini genişletip yoğunlaştırma amacında olduğunu göstermiştir.[215]

Tam üyelik öncesinde Gümrük Birliği'ne giren Türkiye, AB'nin ekonomik, sosyal, siyasal v.b. hiçbir karar mekanizmasında yer almaması nedeniyle tamamen kendisi dışında, tek taraflı olarak alınan kararlara bağımlı hale gelmiştir. Türkiye AB dışında olduğu halde AB üyesi ülkeler gibi tek taraflı yükümlülükler üstlenmiştir. AB açısından bu durum, Türkiye ile ilişkilerde ideal bir çözüm olmuştur. AB, Türkiye'yi içine almadan, ekonomik açıdan istediği pek çok şeyi elde etmiştir.[216]

[214] Köstekli, **a. g. e.** , s. 50; Bölükbaşı, **a. g. e.** , s. 41
[215] Baykal ve Arat, **a. g. e.** , s. 341
[216] Manisalı, **a. g. e.** ; Köstekli, **a. g. e.** , s. 50

II. 2. 4. Türkiye'nin AB'ye Adaylığının Kabulü

12-13 Aralık 1997'de düzenlenen Lüksemburg Zirvesi'nde AB, genişleme sürecinin ana hatlarını belirlerken Türkiye'yi bu genişleme sürecinin dışında tutmuştur. Bunun üzerine gerginleşen Türkiye-AB ilişkileri, AB Komisyonu'nun Ekim 1999'da açıkladığı ilerleme raporunda Türkiye'nin tam üyeliğe adaylığından bahsetmesiyle yerini sıkı ilişkilere bırakmıştır.[217]

Komisyon'un raporunun ardından, Aralık 1999'da Helsinki'de toplanacak olan AB zirvesinde Türkiye'nin adaylık statüsünün açıklanacağına dair beklentiler iyice güçlenmiştir. Nitekim beklenen olmuş ve 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde Türkiye, oybirliği ile AB'ye aday ülke kabul edilmiştir.[218]

Aralık 1999'dan itibaren AB'ye aday ülke statüsü kazanan Türkiye, bu tarihten itibaren AB'nin yeni genişleme stratejisine dahil olmuştur. Bu çerçevede ilk olarak, AB Komisyonu tarafından hazırlanacak bir Katılım Ortaklığı Belgesi'nin AB Bakanlar Konseyi tarafından kabulü ile bu belgeye paralel olarak Türkiye'nin hazırlayacağı bir Ulusal Programın benimsenmesi gerekli hale gelmiştir. Katılım Ortaklığı Belgesi, 8 Kasım 2000 tarihinde AB Komisyonu tarafından açıklanmış ve 4 Aralık 2000 tarihinde AB Bakanlar Konseyi tarafından kabul edilmiştir. Türkiye'nin AB tarafına sunacağı Ulusal Program ise 19 Mart 2001 tarihinde kabul edilmiş ve 24 Mart 2001 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.[219]

Gelinen noktada, Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki yakın ilişkiler sürmektedir. Türkiye, Avrupa Birliği ile tam üyelik müzakerelerinin başlatılabilmesi için yoğun

[217] Baykal ve Arat, **a. g. e.** , s. 346-347 ve 350
[218] Torun, **a. g. e.** , s. 142; Baykal ve Arat, **a. g. e.** , s. 350
[219] Baykal ve Arat, **a. g. e.** , s. 355 ve 362

çaba sarf etmektedir ve 2004 yılı içerisinde bu konu ile ilgili olarak bir tarih alma beklentisindedir. Bu süreçte Avrupa Birliği'nin Kıbrıs sorunu, Kürt sorunu, demokratikleşme ve insan hakları gibi konularda Türkiye ile birtakım görüş ayrılıkları içinde bulunması ilişkilerin seyrini etkileyen önemli faktörlerdir.

BÖLÜM III. TÜRKİYE BASININDA AVRUPA BİRLİĞİ'NE ADAYLIK SÜRECİ

Çalışmanın en temel bölümü niteliğindeki bu bölüm hem dikey (kronolojik) hem de yatay (tematik) olarak okunabilecek biçimde hazırlanmıştır. Yani hem belli bir dönem (örneğin Helsinki Zirvesi dönemi) içinde incelenen üç gazetenin konuya yaklaşımları toplu olarak görülebilmektedir; hem de tüm dönemlerde gazeteler ayrı ayrı başlıklar altında ele alındığı için her gazetenin tek tek takip edilebilmesi mümkündür.[220]

Çalışmada kullanılan köşe yazıları "Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphane ve Dökümantasyon Müdürlüğü Gazete Veri Tabanı"ndan alınmıştır. Adı geçen bu veri tabanından alınan bilgiler çeşitli kütüphanelerdeki gazete arşivlerinden faydalanılarak doğrulanmıştır. Ancak yine de temel kaynak TBMM Kütüphane ve Dökümantasyon Müdürlüğü Gazete Veri Tabanı olduğu için, bu veri tabanının gazetelerdeki konuyla ilgili köşe yazılarının çok büyük bir bölümünü içermekle birlikte tamamını içermeme olasılığı da göz önüne alınarak, belirtilen tüm sayılar "kesin" değil de "yaklaşık" olarak algılanmalıdır.

[220] Bkz: Baskın Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt. I, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s.7-8

III. 1. ÖRNEKLEMİN TANIMLANMASI

Çalışmada zamansal olarak zirvelerden önceki 2 gün, zirvelerin sürdüğü 2 gün ve zirvelerden sonraki 2 gün olmak üzere toplam 6 günlük süre içerisinde, doğrudan doğruya Avrupa Birliği'nin söz konusu zirve toplantılarına ilişkin olarak verilen köşe yazıları incelenmektedir. İncelenen dönemlerde, AB ile ilgili değerlendirmeler içeren ancak, söz konusu AB zirvelerine ilişkin olmamalarından dolayı incelenmeyen köşe yazılarının sayıları belirtilmekte ve her gazete bölümünün başında bu yazılardan örnekler dipnot aracılığı ile sunulmaktadır.

Tablo 1/1

İNCELENEN GAZETELER	HELSİNKİ Zirvesi Dönemi (8-13 Aralık 1999)		FEİRA Zirvesi Dönemi (17-22 Haziran 2000)		NİCE Zirvesi Dönemi (5-10 Aralık 2000)	
	Zirve İle Doğrudan İlgili Olanlar	Zirve İle Doğrudan İlgili Olmayanlar	Zirve İle Doğrudan İlgili Olanlar	Zirve İle Doğrudan İlgili Olmayanlar	Zirve İle Doğrudan İlgili Olanlar	Zirve İle Doğrudan İlgili Olmayanlar
CUMHURİYET	**21**	**10**	**3**	**4**	**15**	**16**
RADİKAL	**24**	**7**	**5**	**5**	**7**	**13**
ZAMAN	**8**	**0**	**2**	**3**	**4**	**3**
TOPLAM	**53**	**17**	**10**	**12**	**26**	**32**

Tablo 1/2

İNCELENEN GAZETELER	GÖTEBORG Zirvesi Dönemi (13-18 Haziran 2001)		LAEKEN Zirvesi Dönemi (12-17 Aralık 2001)		SEVİLLA Zirvesi Dönemi (19-24 Haziran 2002)	
	Zirve İle Doğrudan İlgili Olanlar	Zirve İle Doğrudan İlgili Olmayanlar	Zirve İle Doğrudan İlgili Olanlar	Zirve İle Doğrudan İlgili Olmayanlar	Zirve İle Doğrudan İlgili Olanlar	Zirve İle Doğrudan İlgili Olmayanlar
CUMHURİYET	**1**	**6**	**3**	**16**	**8**	**16**
RADİKAL	**2**	**9**	**4**	**7**	**8**	**16**
ZAMAN	**3**	**3**	**1**	**0**	**3**	**3**
TOPLAM	**6**	**18**	**8**	**23**	**19**	**35**

Tablo 1/3

İNCELENEN GAZETELER	KOPENHAG Zirvesi Dönemi (10-15 Aralık 2002)		SELANİK Zirvesi Dönemi (18-23 Haziran 2003)		BRÜKSEL Zirvesi Dönemi (10-15 Aralık 2003)	
	Zirve İle Doğrudan İlgili Olanlar	Zirve İle Doğrudan İlgili Olmayanlar	Zirve İle Doğrudan İlgili Olanlar	Zirve İle Doğrudan İlgili Olmayanlar	Zirve İle Doğrudan İlgili Olanlar	Zirve İle Doğrudan İlgili Olmayanlar
CUMHURİYET	**36**	**21**	**10**	**13**	**4**	**29**
RADİKAL	**21**	**15**	**8**	**4**	**2**	**14**
ZAMAN	**13**	**6**	**3**	**3**	**1**	**5**
TOPLAM	**70**	**42**	**21**	**20**	**7**	**48**

Tablo 1: İncelenen Gazetelerde ve İncelenen Dönemlerde Avrupa Birliği ile İlgili Olarak Yayınlanmış Köşe Yazılarından AB Zirveleri ile Doğrudan İlgili Olan ve Olmayanların Sayıları.

Helsinki Zirvesi, Türkiye'nin AB'ye adaylığının kabul edildiği zirve olduğu için, Kopenhag Zirvesi ise Türkiye'de Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara gelmesinden sonraki ilk AB zirvesi olduğu için diğer zirvelere oranla daha fazla sayıda köşe yazısında ele alınmışlardır. Tabloda dikkat çeken bir diğer durum ise Brüksel Zirvesi döneminde AB ile ilgili çok sayıda köşe yazısı yazılmış olmasına rağmen bunların çok az bir miktarının Brüksel Zirvesi ile ilgili olmasıdır. Bu durumun nedeni, Brüksel Zirvesi döneminde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC'de) genel seçimlerin yapılmış olmasıdır. 14 Aralık 2003 KKTC Genel Seçimleri, AB süreci ile bağlantılı bir biçimde oldukça önemli bir gelişme olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla, gazetelerin üçünde de köşe yazılarının büyük çoğunluğu bu konu ile ilgili olarak yazılmıştır.

İncelenen yazılar arasından, gazetelerin genel eğilimlerini yansıttığı düşünülenler üzerinde diğerlerine oranla daha fazla durulmaktadır.

III. 2. ARALIK 1999 HELSİNKİ ZİRVESİ DÖNEMİ

Türkiye, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde, oybirliği ile Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak kabul ve ilan edilmiştir. Helsinki Zirvesi kararlarına göre, Türkiye, diğer aday ülkeler gibi bir katılım öncesi stratejisinden yararlanacaktır ve böylece, topluluk programları ve ajansları ile, aday ülkeler ile Birlik arasında, katılım süreci çerçevesinde yapılan toplantılara katılma imkânına sahip olacaktır.[221]

III. 2. 1. Köşe Yazılarının Değerlendirilmesi

İNCELENEN GAZETELER	Helsinki Zirvesi ile doğrudan ilgili olan köşe yazısı sayısı	Helsinki Zirvesi ile doğrudan ilgili olmayan köşe yazısı sayısı	Toplam
CUMHURİYET	**21**	**10**	**31**
RADİKAL	**24**	**7**	**31**
ZAMAN	**8**	**0**	**8**

Tablo 2: Helsinki Zirvesi Döneminde (8-13 Aralık 1999), İncelenen Gazetelerde Avrupa Birliği ile İlgili Olarak Yayınlanmış Köşe Yazılarından Zirve ile Doğrudan İlgili Olan ve Olmayan Köşe Yazıları.

[221] http://www.belgenet.com/arsiv/ab/helsinki_sonuc.htm, Erişim Tarihi: 10 Mart 2004

Toplam 6 günlük dönemde, incelenen gazetelerde Helsinki Zirvesi ile doğrudan ilgili olan 53 tane köşe yazısı yayınlanmıştır. Bunların 21 tanesi Cumhuriyet'te, 24 tanesi Radikal'de, 8 tanesi de Zaman'da yer almıştır. Zirve ile ilgili köşe yazılarının sayılarından hareketle Radikal ve Cumhuriyet'in, Zaman'a oranla zirveye daha fazla ilgi gösterdiğini söylemek mümkündür.

III. 2. 1. 1. Cumhuriyet: "Koşullu Adaylık"

Cumhuriyet gazetesi Helsinki Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 31 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan 21 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 10 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir.[222]

Erol Manisalı, 8 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet'te yer alan "Helsinki'nin Önü ve Arkası" başlıklı yazısında, Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin bazı dayatmalarla karşı karşıya kalacağını belirtmektedir.[223] Manisalı, yazısında şu düşünceleri ifade etmektedir:

"*… Şimdi Helsinki doruğunda, 1997'de masanın üzerine konulan dayatmalar, 'adaysınız ama şu koşulları yerine getirmeniz gerekir' diye Türkiye'nin sırtına bindirilecek. Bu koşullar Kopenhag kriterleri değil, kimse yanlış anlamasın, bu kriterlerin dışında olan siyasal dayatmalar.*"

Adaylığın tam üyelik için bir anlamı olmadığını belirten Manisalı, şöyle devam etmektedir:

---

[222] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından bazıları şunlardır: 8 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet'te, "Tutarsızlık" başlığıyla ve Cüneyt Arcayürek imzasıyla yayınlanan köşe yazısında, Türkiye'deki cezaevi sorunlarına değinilmekte ve bu çerçevede Avrupa Birliği ile ilgili bazı saptamalarda bulunulmaktadır. 13 Aralık 1999 tarihinde Aydın Engin Cumhuriyet'teki köşe yazısında, "Halimize Çok Üzülüyorlar" başlığını kullanmaktadır. Engin yazısında esprili bir üslupla Avrupalıların Türkiye'ye ilişkin düşüncelerine değinmektedir.

[223] **Cumhuriyet**, 8 Aralık 1999

"…. Adaylığın tam üyelik için bir anlamı yok Türkiye'nin adaylığının tam üyelik için bir anlam taşımadığını, AB Komisyonu'nun Ekim 1999'da yayımladığı 'AB'nin yeni genişleme politikası' raporu açık olarak ortaya koydu. Hatta, 'aday ev ödevini yapmış olsa bile, adayın AB'ye girişi, AB içinde ekonomik, sosyal, politik sorunlar yaratıyorsa tam üyelik görüşmelerine başlanamaz' dendi. AB Türkiye ile çok güzel oynuyor."

9 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet'te yer alan "Helsinki'yi Beklerken" başlıklı yazısında Neval Ogan Balkız, Avrupa Birliği Komisyonu'nun açıkladığı ilerleme raporunun Türkiye'ye yönelik olumlu ifadeler içermesinin Türk basınında çok abartıldığını ve bu durumun Gümrük Birliği süreci ile benzerlik taşıdığını ifade etmektedir.[224] AB'nin Helsinki Zirvesi'nde diğer aday ülkelere gösterdiği dayanışma temeline dayalı yaklaşımı Türkiye'ye de göstermesi gerektiğini savunan Balkız, ilişkilerde karşılıklı güvenin önemine işaret etmektedir.

10 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet gazetesinde "AB'ye Adaylık ve Ulus Devlet" başlığıyla ve Faruk Şen imzasıyla verilen köşe yazısında ve yine aynı gazetede "Yüz Yıllık Adaylık" başlığını taşıyan ve Aydın Engin'in yazdığı köşe yazısında, Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye adaylık statüsü verileceği yönünde yorumlar yapılmaktadır.[225] Her iki yazıda da adaylığın Türkiye açısından olumlu bir gelişme olduğu, Türkiye'nin demokratikleşme ve ekonomik önlemler gibi konularda adım atmasının AB sürecinde önünü açacağı ancak, tüm bunlar için adaylığın tek başına yeterli olmayacağı ifade edilmektedir.

10 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet gazetesinde "Helsinki'ye Doğru" başlığını taşıyan ve Orhan Birgit'in yazdığı yazıda, Türkiye'nin AB'ye adaylığının önemine

[224] **Cumhuriyet**, 9 Aralık 1999
[225] **Cumhuriyet**, 10 Aralık 1999

işaret edilmekte ve dönemin hükümetinin bu konudaki çabaları olumlanmaktadır. Birgit, yazısının bir bölümünde şu ifadeleri kullanmaktadır:

"... Hükümet, 10 Aralık 1999 Helsinki kararına yönelik sınavlarda, bir koalisyon hükümeti olmasına karşın çoğunlukla başarılı çıktı. ... Özellikle Gümrük Birliği'ne girerken DYP+SHP koalisyonunun sergilediği o düğün bayram şenliğinin çocukça gösterilerini yinelemek şöyle dursun, 'Olmazsa kıyamet kopmaz' görüşünün ağırbaşlılığı içinde bugüne geldi. Ve bu aşamada önündeki ev ödevlerinin önemli bir bölümünü tamamladı."

Hikmet Çetinkaya, 10 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan ve "Helsinki Zirvesi" başlığını taşıyan yazısında, Avrupa Komisyonu Başkanı Romano Prodi'nin Türkiye'nin adaylığı konusunda olumlu açıklamalar yaptığını ancak, Yunanistan'ın bu konuda ne yapacağının belli olmadığını vurgularken şöyle eklemektedir:

"...Peki Yunanistan ne yapacak, 'evet' mi, yoksa 'hayır' mı diyecek? Prof. Dr. Erol Manisalı, Helsinki Zirvesi öncesi, önemli bir konunun altını çizerken Atina-New York dolaylı görüşmelerinde 'jest' adı altında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bir 'cemaat haline' dönüştürülmek istendiğini, bunun da Kıbrıs Rum Cumhuriyeti'yle örtüştürülemeyeceğini vurguladı ... Görülen o ki, ortada bir kıskaç var ve Türkiye'nin adaylık koşullarına ilişkin ödün verme yolunda baskı görülüyor."

Çetinkaya, Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in ödün vermez bir tutum içinde olduğunu ifade etmekte ve Cem'in *"Türkiye AB'ye muhtaç değil, biz lütuf beklemiyoruz"* şeklindeki açıklamasını aktarmaktadır. Çetinkaya son olarak "ulus devlet" kavramına ve "Atatürk Havalimanı, Atatürk Bulvarı, Atatürk Kültür Merkezi

v.b" kavramlara karşı çıkan kimi çevreleri *"Cumhuriyet Düşmanlığı"* ile suçlamakta ve bu çevrelerin Helsinki Zirvesi öncesinde ortalığı karıştırmaya çalıştıklarını ima etmektedir.

10 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan bir diğer köşe yazısı "Top Kimsede Değil" başlığını taşımaktadır. Ali Sirmen'in yazdığı yazıda, Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığının reddedilmesinin çok büyük bir sürpriz olacağı ifade edilmekte ve ardından değişen dünya ve bölge koşulları nedeniyle Türkiye'nin stratejik öneminin artmış olduğuna vurgu yapılarak, AB'nin Türkiye ile yakınlaşmak istemesinin anlaşılabilir bir tutum olduğu belirtilmektedir. Sirmen, adaylık statüsünü kabul edenlerin, üyeliğin hangi koşulların yerine getirilmesi ile gerçekleşeceğini bildiklerini vurguladıktan sonra şöyle devam etmektedir:

"...Hep topu başkasının ayağında sanan Türkiye, artık bilmelidir ki, top kimsede değil, kendisindedir ve yapması gereken çok şey vardır."

Mustafa Balbay, 10 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan "Zirveyi Beklerken" başlıklı yazısında, öncelikle Türkiye'nin gözünün Helsinki'den çok Atina'da olduğunu ve adaylık konusunda Atina'dan gelecek haberlerin, Ankara'da merakla beklendiğini belirtmektedir. Balbay yazısının devamında Türkiye'nin, oluşturulması planlanan Avrupa Ordusu'nun karar mekanizmalarında yer alması gerektiğine ve Rusya-Çin yakınlaşmasına değinmektedir. *"Dünyanın AB'den ibaret olmadığını ortaya koyan bir haber dün Pekin'den geldi"* diyerek, Rusya-Çin yakınlaşmasından bahseden Balbay, dünyada oluşan yeni dengelerin iyi kullanılması durumunda Türkiye'nin hem dünyadaki yeni örgütlenmelere daha iyi ayak uydurabileceğini hem de bölgesinde belirleyici olabileceğini ifade etmektedir.

10 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet gazetesinde "Uyum mu, Uyumsuzluk mu?" başlığıyla verilen köşe yazısında Cüneyt Arcayürek, toplumun "AB'ye aday olacak mıyız, olmayacak mıyız?" sorusuyla meşgul olduğu bir dönemde hükümette yaşanan uyum sorunlarına değinmektedir. Arcayürek yazısında, laik cumhuriyet karşıtı girişimlere dikkat çekmek istemektedir.

11 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet gazetesinde "AB Bir Adım Daha Gelsin ki Ver Elini Helsinki" başlığıyla ve Mustafa Balbay imzasıyla yayınlanan yazıda, Helsinki Zirvesi'nden çıkan sonuç üzerine değerlendirmelerde bulunulmaktadır.[226] Balbay, yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

"Dün, çok uzun bir gündü. Helsinki zirvesinden Türkiye için çıkacak kararın ucu birkaç gün önceden görünmüştü. Ama şu sorunun yanıtını vermek zordu: Hem Türkiye'yi hem Yunanistan'ı mutlu edecek tümceler aynı metinde nasıl yer alabilir? ... Yunanistan cephesini de mutlu eden tümce kuşkusuz, Güney Kıbrıs'ın tam üyelikte önünün açılmasıydı. Almanya, Hollanda, Fransa ve İtalya, Güney Kıbrıs'ın tam üyeliği için Kıbrıs sorununun çözümünü şart koşmuşlardı. Bunu kaldırdılar."

Mustafa Balbay, bu süreçte Türkiye'nin çeşitli riskler aldığını ifade etmekte ve şu şekilde devam etmektedir:

"... 9 Eylül 1922'de Kurtuluş Savaşı'nı İzmir'de noktaladıktan bir ay sonra 11 Ekim 1922'de Mudanya'da mütareke imzaladık. Daha bir ay önce karşı karşıya olduğumuz ülkelerle masaya oturup yakın geleceği konuştuk. 1990'lı yıllarda Türkiye için Lozan'ın değil de Sevr'in geçerli kılınması için çok yönlü bir savaşım verildi. Başaramadılar. Şimdi, 'madem bu olmadı, sizinle 21. yüzyılda nasıl yürürüz, bunu yeniden biçimlendirelim' diyorlar. Daha iki yıl önce Lüksemburg'da

[226] **Cumhuriyet**, 11 Aralık 1999

aşağılanan Türkiye, şimdi davet ediliyor. Son anda bir değişiklik olmazsa Ecevit bugün Helsinki'de. Attığımız adımın riskleri yok mu? Var. Ama şu deyişi de unutmamak gerekiyor: En büyük risk, hiç risk almamaktır!"

11 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan bir diğer köşe yazısı, Hikmet Çetinkaya imzalı ve "Sonuç" başlıklı yazıdır. Çetinkaya yazısında, Yunanistan'ın, Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin Ege sorununda Uluslararası Adalet Divanı'nın yetkisini tanıması, Kıbrıs'ın üyeliği, Ankara'ya kapsamlı bir yol haritası verilmesi konularında direniş gösterdiğini ve bu yolla sonuç bildirgesine kendi koşullarını koydurmaya, Kıbrıs konusunu gündemde tutup Türkiye'den ödün koparmaya çalıştığını ifade etmektedir. *"İlk aşamada Yunanistan bir adım öne geçti"* diyen Çetinkaya, *"Ankara, koşullu adaylığa önce tepki koydu, sonra Solona ve Verheugen'in gelişiyle yumuşadı"* diyerek Türkiye'nin tutumuna işaret etmektedir. Yazısının devamında Helsinki'yi bir kenara bırakarak Türkiye'ye yönelik değerlendirmelerde bulunan Hikmet Çetinkaya, şöyle devam etmektedir:

"... Tam otuz yıldır Avrupa Birliği'ne aday adayıyız ve biz bu arada bir 12 Mart, bir de 12 Eylül'ü yaşadık; otuz yıldır ne demokrasiyi ne de insan haklarını içimize sindirebildik. ... Yazımı yazarken, bugün çıkacak gazetelerin başlıklarını şimdiden görür gibiyim: 'Türklere Avrupa kapısı açıldı..' Ne kapısı? Bu bir adaylık statüsüdür, geçen otuz yıla, on beş yıl daha eklenecektir. Yani sorulması gereken şudur: 'Türkiye, ne zaman AB'ye girecek!..' ... Türkiye'nin sorunları ortada!.. Var olan gerçekleri biliyoruz; ancak tüm sorunların çözülmesi için demokratik cumhuriyetin işlevlerinin başında demokrasi ve çağdaşlaşmanın geldiğini düşünüyoruz. ... Türkiye yeni bir yüzyıla çağcıl bir yapıyla girmeli, düşünceyi ifade özgürlüğü, örgütlenme suç sayılmamalı, ölüm cezası kaldırılmalıdır.. Türkiye,

demokratik toplum özlemini yaşama geçirmelidir.. Gözümüz Helsinki'de ama biz Türkiye'de yaşıyoruz.. Unutmayın, demokrasi bir yaşam biçimidir!"

Cüneyt Arcayürek, 11 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan "Bekleme Odası" başlıklı yazısında AB'ye aday olma konusunun çok abartıldığını, AB adaylığını onaylayan pek çok parlak yazının ve konuşmanın olmasına rağmen pek az kişinin AB'ye aday olduktan sonra nelerle karşılaşılacağı konusunda kafa yorduğunu belirtmektedir. Arcayürek yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

"... Avrupalı olmak; ulusal bağımsızlığımızı AB ile paylaşmak anlamına gelmiyor mu acaba? Avrupalı olmanın doğal sonucu acaba şu oranlardan mı geçiyor: Ulusal egemenliğimizin yüzde 50'si bizde, yüzde 50'si Brüksel'deki AB Komisyonu'nda mı olacak?"

12 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet gazetesinde "Başaracağımıza İnanarak Yola Çıkmalıyız" başlıklı yazıda Mustafa Balbay, şu değerlendirmeleri yapmaktadır:[227]

"Ortada, 'bardağın yarısı boş, yarısı dolu' denecek bir durum yok. Şu var: AB bize boş bir bardak sundu. 'Arkadaş' dedi, 'istediğimiz yol haritasını izlersen, sen de bizim pınara ortak olabilirsin'. Biz Türkler bardak görsek, boş mu dolu mu diye bakmaz, içinde ne olduğuna ilişkin bahse gireriz. AB'ye adaylığımıza da doğamız gereği bu çerçevede bakıyoruz. ... Asıl iş bundan sonra başlıyor. Medyadaki sevinç, üniversiteyi kazanınca 'Yaşasın diploma sahibi oldum' diye bağırmaya benziyor. ... Başaracağımıza inanarak yola çıkmak gerekiyor. Başarıya inanmak en büyük enerjidir."

[227] **Cumhuriyet**, 12 Aralık 1999

Cumhuriyet gazetesinin imtiyaz sahibi İlhan Selçuk, 12 Aralık 1999 tarihli "Avrupalılaşmak" başlıklı yazısında AB adaylığına yönelik eleştirilerde bulunmaktadır. Selçuk yazısında şunları söylemektedir:

"...Yunanistan'ın Türkiye'ye dönük dış siyasetine vereceğimiz prim karşılığında AB adaylığımızı tanıdı; ama, Avrupa karşısında aşağılık duygumuz benliğimizi o denli sarmış ki zil takıp oynuyoruz. Gırtlağına dek borçlanan Türkiye, Osmanlı'ya dönüştü; ekonomisini İMF'ye, dış politikasını AB'ye, dünyadaki konumunu ABD'ye emanet ediyor. ... Türkiye AB'ye açılan 'dar kapı'dan başını eğerek girebildi.. Lâyık mıydık buna?"

Cüneyt Arcayürek, 12 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki "Bir Uyarı" başlıklı yazısında, adaylık döneminde Türkiye'nin önüne çıkacak engellerin neler olduğu konusunda düşünenlerin çok az olduğunu belirtmektedir. Arcayürek yazısında, Harp Akademileri Komutanı Orgeneral Nahit Şenoğul'un bir konuşmasında Türkiye'nin artan jeopolitik önemini vurgulamasını ve AB konusunun yoğunluk kazanması ile birlikte tam üyelik sürecinde dikkat edilmesi gereken noktalara işaret etmesini bir uyarı olarak nitelendirmektedir. Arcayürek, Türkiye'nin içinde bulunduğu ortamı "kurtlar sofrası" olarak tanımlamakta ve *"Kurtlar sofrasında çok dikkatli olmamız gerekmiyor mu?"* diye sormaktadır.

13 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "Avrupa'yla Birlikte Olmak" başlıklı ve Oral Çalışlar imzalı yazıda, Türkiye'nin AB'ye aday olmasının bazı çevreleri rahatsız ettiği ve bu çevrelerin Türkiye'nin büyük ödün verdiğini söyleyerek adaylığın kabul ediliş biçimine tepki gösterdiği vurgulanmaktadır.[228] Çalışlar yazısında, Avrupa Birliği'ne karşı olmak yerine bu birlikle birlikte hareket

[228] **Cumhuriyet**, 13 Aralık 1999

ederek, birlik içinde neler yapılabilir düşüncesinin daha doğru olduğunu savunmaktadır.

13 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet gazetesinde "AB Körün Fili mi?" başlığıyla yayınlanan yazıda Orhan Erinç, Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye adaylık statüsü verilmesi konusunun çok farklı boyutları ile ele alındığını eleştirmektedir ve şunları söylemektedir:

"Ciddi olaylara önce gereğinden fazla değer verip sonra salt magazin yanlarına ağırlık tanıyarak 'Dağ fare doğurdu' izlenimini yaratmakta üstümüze yoktur. Türkiye'nin öteki aday adayı ülkelerle birlikte Avrupa Birliği'nde adaylık statüsüne alınması da aynı yöntemden nasibini aldı. Sanki Türkiye, Avrupa Konseyi'nde, Avrupa Parlamentosu'nda, Gümrük Birliği'nde ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde yokmuş da, ilk kez Avrupa Platformu'na çıkıyormuş gibi neredeyse zil takıp oynayacaktık."

Medyanın ve kimi siyasetçilerin bu süreçteki tutumlarını da eleştiren Erinç şöyle devam etmektedir:

"Medyamıza ve kimi politikacılarımıza bakarsanız Avrupa Birliği adaylığı 'körün fili' gibi bir şeydir. Herkes kendi özlemlerini ya da düşüncelerini gerçekleştirecek bir araç olarak görüyor. Yıllardır 'Kimse bize yapacaklarımızı dayatamaz' diyerek seçmeni yönlendirenler, bugün Avrupa Birliği kriterlerine uymamızın erdemlerinden söz ediyorlar. ... Avrupa Birliği'ne adaylık aşamasında medyamızın aklına ilk gelen sorunlar da bir âlem.. İşte ele alınan önemli konular: Merve'ye Meclis kapısı açıldı mı? MGK'nın etkisi azalacak. Kadınlar Meclis'e pantolonla girebilecek. Darbeler dönemi asıl şimdi kapandı. Kokoreç AB dışı kaldı. Sanırsınız ki AB üyesi ülkelerde kendi devletlerini korumak için hiçbir sınırlama

yoktur. Canınız istiyorsa AB üyesi Almanya'da anayasanın 84 ve 85'inci maddelerinin yasakladığı 14 Nazi partisinin kapatıldığını, 5 parti için de kısa bir süre önce kapatma kararı verilmiş olduğunu görmezden gelebilirsiniz. Bizim aklı evvellerin yorumuna göre Avrupa'da şeriatçı parti yasağı olmadığı için bizde de olmamalıdır. Türkiye kendi laik cumhuriyetini korumamalıdır. Korursa Avrupa'ya karşı çok ayıp olur. ..."

13 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan bir diğer köşe yazısı da Yakup Kepenek'in "Çekidüzen" başlıklı yazısıdır. Kepenek yazısında, AB adaylığının niteliksel bir dönüşüm biçiminde algılanmasının gereğine değinmekte ve ekonomideki bazı gelişmelerden söz etmektedir. Türkiye'nin adaylık süresini kısaltmak için her türlü çabayı göstermesi gerektiğini belirten Kepenek, şöyle devam etmektedir:

" ... Yalnız ve ancak tam üyelik kazanıldığında Türkiye'nin AB'nin siyasal ve ekonomik kararlarına etkin katılımı olanağı doğacaktır. Bu nedenle amaç, hızla tam üyelik olmalıdır. Ekonomisine ve siyasal yapısına olabildiğince hızla çekidüzen vermelidir. Eşikte bekletilmemenin yolu buradan geçiyor."

13 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan "İçimde Bir Burukluk Var, Acaba Neden?" başlıklı köşe yazısı Erol Manisalı imzasını taşımaktadır. Manisalı yazısında Helsinki Zirvesi'nde verilen adaylık statüsüne yönelik ağır eleştirilerde bulunmaktadır. Manisalı; *"Bugün içimde bir burukluk var, elim kaleme gitmiyor, ama yazmam gerekir diyorum. Oysa birçokları sevinç çığlıkları atıyor, Avrupa'ya girdik, Avrupalı olduk diyorlar. ... Peki benim içimde neden bir burukluk var! - Ben Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesini istemiyor muyum! Ne münasebet, belki de en fazla isteyen benim. Çünkü Türkiye tam üye olunca ilk defa*

kazanmaya başlayacak" şeklindeki ifadelerden sonra, adaylık statüsü verilmesinin geri planındaki olgulardan bahsetmektedir. Manisalı, Türkiye'nin AB adaylığının onaylanmasının Türkiye'den çok AB'nin işine yaradığını, Türkiye'nin tek taraflı olarak birçok riskli yükümlülük altına girdiğini belirtmektedir.

Mustafa Balbay 13 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki "Gelelim İçimize" başlıklı yazısında, Türkiye'de yaşanan gelişmelere dikkat çekerek, içinde bulunulan durum hakkında değerlendirmelerde bulunmaktadır. Türkiye'ye adaylık statüsü tanınmasına atıfta bulunan Balbay, yazısını şu ifadelerle sonlandırmaktadır:

" ... 90'lı yıllarda pek çok darboğazdan geçtik, pek çok boş boğazla yönetildik. 2000'li yıllara en azından yüzümüzü uygarlığa dönerek girmek, umudu yeşerten bir iklim."

Helsinki Zirvesi döneminde Cumhuriyet gazetesinden son köşe yazısı, 13 Aralık 1999 tarihli "Koşullu Adaylık" başlığını taşıyan yazıdır. "Cumhuriyet" imzasıyla yayınlanan yazıda, Cumhuriyet gazetesinin AB konusuna yaklaşımını ortaya koyan önemli ifadeler bulunmaktadır. Yazıda şu ifadelere yer verilmektedir:

"Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylığı koşullu bir kararla gerçekleşti. Bu koşullar ülkemizin ulusal çıkarlarına aykırıdır. Ankara'nın uzun yıllardan beri Kıbrıs ve Ege'de benimsediği politika ve stratejiye ters düşmektedir. Ancak 57'nci hükümet başlangıçta tepki gösterdiği koşulları, Avrupa'nın önde gelen siyaset adamlarının baskısıyla kabul etti. 'Koşullu adaylık istemeyiz' diyenlerin sonunda bu tutumdan vazgeçmeleri, ilerde Türkiye'nin sıkıntıya düşmesine yol açabilir. ... AB'ye aday olabilmek için ulusal çıkarlarını pazarlık konusu yapan bir başka ülke var mıdır? Atatürk laik cumhuriyeti kurup hukuk devrimini yaparken kuşkusuz yüzünü Batı'ya dönmüştü. Ancak Mustafa Kemal 'Batılılaşma' yı değil, 'çağdaş uygarlık'

devrimini yeğledi. Tanzimat ile Cumhuriyet arasındaki fark da budur. AB'nin çağdaş uygarlığın değerlerini savunduğu da bir gerçek!.. Bu bakımdan Türkiye'nin 21'inci yüzyıl eşiğinde AB'ye, gecikmiş ve koşullu adaylığı iyi değerlendirilmelidir."

Cumhuriyet gazetesinde Helsinki Zirvesi ile doğrudan bağlantılı olan köşe yazılarının incelendiği bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:** Cumhuriyet gazetesi yazarları AB adaylığına farklı yaklaşımlar göstermektedirler. Gazete yazarlarının büyük bölümü AB adaylığını çeşitli riskler taşıyan ve "koşullu" bir statü olarak nitelemektedirler. Ancak bu görüşü savunanlar kadar ağırlıklı olmasa da kimi yazarlar AB adaylığını olumlu karşılamaktadırlar ve büyük bir fırsat olarak değerlendirmekle beraber, asıl işin Türkiye'ye düştüğünü belirtmektedirler. Her iki görüşü savunanların ortak noktası ise; AB adaylığından sonra nelerle karşılaşılacağının tam belli olmamasından dolayı, karşılaşılacaklara karşı hazırlıklı ve dikkatli olunması gerektiği fikridir.

III. 2. 1. 2. Radikal: "Diplomasinin Zaferi"

Radikal gazetesi Helsinki Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 31 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan 24 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 7 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir.[229]

8 Aralık 1999 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "Avrupa Birliği, Demokratikleşme ve MHP'nin Tavrı" başlıklı yazıda Bilal Çetin, Türkiye'nin 40 yıllık Avrupa macerasında yeni bir sayfanın açılmak üzere olduğunu belirtmekte ve şöyle devam etmektedir.[230]

"Hafta sonunda yapılacak olan Helsinki zirvesinden çıkacak karar konusunda Ankara'da temkinli bir iyimserlik havası hâkim. AB'nin bu kez üyelik yolunu açacağı düşünülüyor. Bu, Türkiye için elbette çok önemli, çok tarihi bir virajın aşılması anlamı taşıyor. Ancak, Helsinki zirvesinden çıkacak olumlu karar ile AB macerası tamamlanmış, işler yoluna girmiş olmuyor. Türkiye için asıl sorun o noktadan sonra başlayacak. Üye adaylığının kabulü demek, Türkiye'ye beraberinde çok önemli bazı yükümlülüklerin de verilmesi anlamına geliyor."

AB adaylığından sonra atılacak adımlar konusunda koalisyon hükümetinin tutumunun çok önemli olduğunu belirterek yazısına devam eden Çetin, özellikle MHP'nin tutumunun ne olacağının merakla beklendiğini ifade etmektedir. Çetin,

---

[229] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından bazıları şunlardır: 9 Aralık 1999 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "Cevabı Alınamayan Sorular" başlıklı ve Mehmet Yılmaz imzalı yazıda, Akkuyu'da kurulması planlanan nükleer santrale ilişkin eleştiriler yer almaktadır. Yılmaz yazısında, Avrupa Birliği'nin nükleer santraller konusuna çok önem verdiğini belirtmekte ve bu çerçevede değerlendirmeler yapmaktadır. 13 Aralık 1999 tarihli Radikal'de, Hasan Bülent Kahraman "Batılılaşma Süreci ve Kültür" başlıklı yazısında, Türkiye'nin Avrupa karşısındaki konumunu asıl belirleyecek olan unsurun kültür olduğunu vurgulamakta ve Türkiye'nin Batılılaşma sürecine değinmektedir.

[230] **Radikal**, 8 Aralık 1999

MHP'nin çeşitli konularda takınacağı tutum hakkında değerlendirmelerde bulunmakta ve hükümetin iç uyum sorunu yaşamayacağını belirtmektedir.

İsmet Berkan 9 Aralık 1999 tarihli Radikal gazetesinde "AB'ye Doğru" başlığıyla yayınlanan yazısında Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye adaylık statüsü verip vermeyeceği konusunda değerlendirmelerde bulunmaktadır.[231] Berkan, Türkiye'nin adaylığının reddedilmesinin pek mümkün olmadığını belirttikten sonra şu ifadelere yer vermektedir:

"Adaylığın koşullu tescili: Ankara'yı korkutan ihtimallerin başında bu geliyor. Yani AB bir yandan adaylığı tescil edecek ama bir yandan da Türkiye'nin kabul edemeyeceği bazı koşullara bağlayacak bu adaylığı. Ben bu ihtimali de çok geçerli görmüyorum. Adaylığın tescili sonrası nasıl olsa Türkiye ile müzakere masasına oturacak olan AB, 'yol haritası' adı verilen şeyi Türkiye ile birlikte oluşturacak. Bu haritadan önce 'yol haritasına giden yol haritası' diye bir koşullar dizisi daha önce hiç uygulanmadı. ... Adaylığın tescili: Bence en güçlü ihtimal. Çünkü AB, Türkiye'ye 'adaysın' dediğinde gerçekte bir şey vermiş olmuyor. Aday olmak tek başına 'tam üyelik müzakereleri'nin açılması için yeterli değil. AB, istediklerini işte o sırada, tam üyelik müzakerelerinin açılması pazarlıklarında isteyecek. Türkiye de ev ödevlerini yapmaya başlayacak. Evet son saatlere girilirken Türkiye'nin 150 yıllık Avrupalı olma macerasında son durum bu."

9 Aralık 1999 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "Zirve Eşiğinde Koşul Arayışı" başlıklı yazısında Mahfi Eğilmez, Helsinki Zirvesi yaklaşırken Türkiye'nin üyeliğe aday olarak kabulünün ne getirip ne götüreceği üzerindeki tartışmaların iyice arttığını belirtmektedir. Eğilmez yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

[231] **Radikal**, 9 Aralık 1999

"Bu tartışmanın önemli bir kısmı, görünüşe göre özellikle Yunanistan'ın çaba gösterdiği, Türkiye'nin adaylığı ile ilgili olarak, kabul edilmesine çalışılan koşullar üzerinde toplanıyor. ... Böyle bir çerçevede, Kıbrıs uyuşmazlığının yanı sıra, özellikle Türkiye ve Yunanistan arasında süregelen uyuşmazlık konuları ve bunların nasıl aşılacağı ile ilgili öneriler ve buna bağlı adaylık koşulları yaratma manevraları türlü biçimlerde yorumlanıyor."

9 Aralık 1999 tarihli Radikal gazetesinde "Ankara'nın Helsinki Heyecanı" başlığıyla verilen Bilal Çetin imzalı yazıda Helsinki Zirvesi'nin önemine işaret edilmekte ve şu ifadelere yer verilmektedir:

"...Türkiye, tam üyeliğe giden sürecin gerektirdiği siyasal, toplumsal ve ekonomik dönüşümleri gerçekleştirmeye hazır görünüyor. Örneğin demokrasisindeki eksikliklerini giderme, işkenceyi önleme ve insan hakları standardının yükseltilmesi konularındaki siyasi kararlılık var bugün. Bunun için gerekli olan Anayasa ve yasa değişikliklerini süratle gerçekleştirmeye hazır olduklarını söylüyor iktidar partilerinin sözcüleri. Hatta bugün Türkiye açısından son derece zor bir tercih olan Abdullah Öcalan'ın idamı konusunda bile hem toplumda hem de siyasette bir konsensus oluşmuş durumda. ... Yeter ki, yarın başlayacak olan Helsinki zirvesinden Türkiye'yi tatmin edecek bir karar çıksın."

10 Aralık 1999 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "Tarihi Bir Tercih" başlıklı yazıda Murat Belge, Türkiye ve Yunanistan arasındaki yakınlaşmaya vurgu yapmakta ve karşılıklı iyi niyet sahibi olmanın önemine değinmektedir.[232]

Mine Kırıkkanat 10 Aralık 1999 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "Elif, Ba, Türkiye" başlıklı ve Avrupa Birliği'nin, Türkiye'nin gündeminden hiç düşmediğini,

[232] **Radikal**, 10 Aralık 1999

buna karşılık Avrupalıların gündeminde ise çok önemli bir olgu olmadığını vurgulayarak başladığı yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

"... Türk halkı AB konusundaki söylemini 'umut' vitesine takmış bulunuyor. Kimi AB'ye girersek, Avrupa'ya kapağı atıp iş bulabileceğini düşünüyor, kimi işlerin açılacağını. Kimi yüksekten uçuyor; insan hakları düzelecek, demokrasi gelecek, diyor. Ama herkes, hepimiz, iyi bir şeyler umuyoruz AB'den. Olumsuz düşünenlerimiz de var elbette ... Zirve bugün başladı. Büyük olasılıkla bu akşam televizyonlarınız ve yarın gazeteleriniz, 'Helsinki'de zafer kazandık...' ya da 'Olmaz olsun böyle birlik, alçaklar, yine vermediler, biz de almıyoruz artık!' diye naralanarak çıkacaklar. Bendeniz de bir kez daha, ne kazandık, ne yitirdik diye soracağım kendime. Helsinki'de zafer, Türkiye'nin AB'ye adaylık statüsünü kazanması olacak. Peki üyelik ne zaman? Türkiye, iç dinamiklerini AB'ye ayarladığı zaman. Yani belirsiz. Helsinki'de yenilgi ise, yedek adaylık statüsünde kalmak sayılacak. Yani şimdiki durum."

10 Aralık 1999 tarihli Radikal gazetesindeki "Vetodan Sonra Tufan" başlıklı yazıda Erdal Güven, ve yine aynı gazetedeki "Uçurumun Kenarından" başlıklı yazısında Haluk Şahin, Türkiye'nin AB adaylığı konusunda Yunanistan'ın engel çıkarma olasılığının zayıfladığını ifade etmektedirler. Erdal Güven yazısında, olası bir engelleme durumunda ortaya çıkabilecek sonuçlar konusunda çeşitli değerlendirmelerde bulunmaktadır. Haluk Şahin ise gelinen süreçte Türk-Yunan yakınlaşmasının önemine işaret etmektedir.

Türker Alkan 10 Aralık 1999 tarihli Radikal'deki köşesinde, "Ortak Mezar mı, Ortak Huzur mu?" başlığını kullanmaktadır. Alkan, geçmişte Avrupa bütünleşmesi içinde yer alma çabalarına sert tepkiler veren grupların artık bu konuda itirazlarının

olmadığını ve değişen koşulların her kesimde köklü değişikliklere sebep olduğunu belirtmektedir. Alkan yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

"İlk başta adı 'Ortak Pazar'dı. Kızgın solcuların sloganı hazırdı. 'Onlar ortak, bir pazar.' Daha dramatik olanlar eklerdi: 'Ortak Pazar'a değil, ortak mezara gidiyoruz!' Yalnız solcular değil, milliyetçi ve dinci sağ da karşıydı Ortak Pazar'a. Milliyetçiler, ulusal egemenliğe kısıtlama getireceği için, dinciler de Ortak Pazar'ı bir gâvur birliği olarak gördükleri için karşı çıkarlardı. ... AB'ye şimdi girmekle yitireceğimiz egemenliğin oranı, yirmi yıl önce Ortak Pazar'a girseydik yitireceğimiz egemenlikten çok daha fazladır. Buna rağmen, eski itirazlar yok artık, herkes nefesini tutmuş, 10 Aralık'ta hangi kararın çıkacağını bekliyor. Sağcısı, solcusu, milliyetçisi, dincisi, herkes AB'ye girmekten yana. İtiraz eder gibi yapanların en temel karşı çıkış noktası da, ilke olarak girmeye değil, geçiş sürecinde yaşanabilecek olumsuzluklara ilişkin. Solcular, 12 Mart ve 12 Eylül'de aldıkları demokrasi dersinin etkisiyle, 'Yandım Allah,' diyerek tavır değiştirdiler. Milliyetçiler de 12 Eylül'de hiç beklemedikleri bir devletle karşılaştılar. Türkeş, 'Fikirlerimiz iktidarda, biz hapisteyiz,' diye durumu özetlemişti. Tanınmış sağcılardan ve MHP'nin önde gelenlerinden birisi, 12 Eylül hengâmesinden sonra, 'Usul hukukunun ne kadar önemli olduğunu anladık' demişti. En çarpıcı değişiklik, radikal dinci kanatta görülendir. Tüm Batı'yı dinsizlikle, ahlaksızlıkla, Hıristiyan kulübü olmakla suçlayan dinci sağ, 28 Şubat sürecinden beri tavır değiştirdi. Birkaç gündür radikal sağın yayın organlarına bakıyorum. AB ile ilgili olarak ya olumlu yayın yapıyorlar, ya da susuyorlar."

10 Aralık 1999 tarihli Radikal gazetesinde yer alan ve İsmet Berkan'ın kaleme aldığı köşe yazısında, Radikal gazetesinin AB konusundaki genel eğilimini önemli

ölçüde ortaya koyan ifadeler bulunmaktadır. "Hazır mıyız?" başlığını taşıyan yazıda Berkan, Türkiye açısından AB adaylığının *"1997'nin ikinci yarısından itibaren ulaşılması gereken 'kızıl elma' olduğunu"* belirtmektedir. Berkan yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

"Avrupa Birliği ile ilişkilerde esas zorluk pazar gününden itibaren, yani adaylığın gerçekten tescil edilmesinden sonra başlayacak. Sakın etrafınızda dolaşan ve 'Bunlar bizi almazlar' diyenlere inanmayın. Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasını sadece ve sadece Türkiye sağlayabilir ya da engelleyebilir. Bizden başka kimse bizi AB'ye tam üye yapamaz, bizden başka kimse de bunu engelleyemez. Bu basit gerçeği hepimiz iyi anlamalıyız. Türkiye'de sokaktaki vatandaş da, siyasi partiler de AB üyeliğinin gerçekte ne anlama geldiğini yeterince bilmiyor."

Yazısının devamında Kopenhag Kriterleri gereğince yapılması gerekenleri sıralayan Berkan, yapılması gereken şeylerin başta siyasi partiler olmak üzere herkes tarafından sindirilmesi gerektiğini, bu sindirme işlemi için de bir zihniyet değişiminin gerekli olduğunu belirtmektedir. Berkan yazısını şu sözlerle sonlandırmaktadır:

" ... İşte esas zorluk da burada. Türkiye'de 'milliyetçi cumhuriyetçiler' denebilecek bir kesimin bu zihniyet değişiminden hayli uzak olduğu ve AB konusunda esas direnişin de bu kesimlerden geleceği anlaşılıyor. Kısacası zihniyetimizi değiştirmeye hazır mıyız?"

11 Aralık 1999 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "Clinton Buraya!" başlıklı yazıda Erdal Güven, Helsinki Zirvesi sürecinde yaşanan gelişmeleri aktardıktan sonra, Türkiye'nin adaylığının tescillenmesi konusunda ABD'nin girişimlerine atıfta

bulunarak, *"Anlaşılan bu akşam Helsinki'de kutlama var. Keşke Clinton da burada olsa!"* şeklinde bir ifade kullanmıştır.[233]

Haluk Şahin, 11 Aralık 1999 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "Tarihin Soğuk Damgası" başlıklı yazısında, Türkiye'nin 200 yıllık Avrupa macerasında başından beri değişmeyen birtakım olgulardan bahsetmektedir. Şahin, Sultan Abdülmecid'in bir sözüne değinerek şu ifadelere yer vermektedir:

"Ne kadar tanıdık cümleler değil mi? 'Büyük Avrupa ailesinin bir üyesi' olmak.. 'Uygar milletler topluluğu içinde önemli bir yer tutmak..' 150 yıl önce söylenmiş sözler, tarihin soğuk damgasıyla dondurulmuş adeta. Ne olursa olsun bir yerde kendini gösteriyor, silinemiyor."

Şahin yazısının devamında Helsinki Zirvesi ile ilgili beklentilere değindikten sonra, adaylık konusundaki umutlarını şu sözlerle ifade etmektedir:

"Türkiye bu role ta 1838'den beri talipti. Tarihin soğuk damgasının üzerine boya sürülmekte, o kadar.. Harfler ortaya çıkıyor. Helsinki'de çıkan kararla ilgili şu anda tereddütler ne olursa olsun, uzun dönemde ben iyimserim. 1980'den sonra kendisinde hiç ummadığı kabiliyetler keşfetmiş olan Türk halkının Avrupa'da ezilmeyeceğine, tam tersine hiç umulmadık yerlere yükseleceğine inanıyorum."

11 Aralık 1999 tarihli Radikal gazetesinde yer alan ve "Hayırlı Olsun" başlığını taşıyan yazıda Gündüz Aktan, Türkiye'nin adaylık statüsü üzerine değerlendirmelerde bulunurken, her kusuru Türkiye'de görenleri ve AB'nin Türkiye'ye karşı önyargısız yaklaştığını ileri sürenleri eleştirmektedir. Aktan yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

---

[233] **Radikal**, 11 Aralık 1999

"...AB adaylığımız hayırlı olacak. Neyin ne olduğunu daha iyi anlayacağız. Yapmamız gereken çok şey var. Bunları yapacağız. Müzakere edeceğiz. Çıkarlarımızı savunacağız. Kimliğimizi koruyacağız."

İsmet Berkan'ın 11 Aralık 1999 tarihli Radikal'deki yazısı da bir önceki yazısıyla paralellik taşımaktadır. Berkan "Diplomasinin Zaferi" başlıklı yazısında Türkiye'nin AB adaylığının tescillenmesini zafer olarak nitelemekte ve şu ifadelere yer vermektedir:

"Türkiye nihayet 'kızıl elma'sına kavuştu. Bu topraklarda Gülhane Hattı Hümayunu'nun okunduğu günden beri devam eden 'Batılılaşma-Çağdaşlaşma' kavgası yeni bir aşamaya erişti. Başkalarının ne dediğine bakmayın, zirve bildirisi Türkiye açısından büyük bir zafere işaret ediyor. Mesele her zaman olduğu gibi bardağın ne kadarı dolu-ne kadarı boş meselesi. Ve bana soracak olursanız bardağın yarısı değil yarıdan fazlası dolu. ... Türkiye'nin bu büyük başarıyı elde etmesinde çok sayıda isimsiz insan rol aldı. Son dakikaya kadar pazarlıklar yürütüldü, Türk diplomasisi bir kez daha nasıl bir köklü gelenekten geldiğini kanıtladı."

12 Aralık 1999 tarihli Radikal gazetesinde yer alan Erdal Güven'in "Gerisi Türkiye'ye Kalmış" başlıklı yazısı ile Haluk Şahin'in "Öbür Yandan Yansımalar" başlıklı yazısı, artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmadığını vurgulayarak, yeni bir bin yıla girerken zamanın artık diyalog zamanı olduğu yönünde değerlendirmelere yer vermektedirler.[234]

12 Aralık 1999 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "Türkiye Solunun Dönüm Noktası" başlıklı yazıda Ahmet İnsel, Türkiye'de solun Avrupa Birliği'ne bakışını

[234] **Radikal**, 12 Aralık 1999

Helsinki Zirvesi ile ilintilendirmekte ve bu doğrultuda çeşitli değerlendirmelerde bulunmaktadır. İnsel, *"Sol, Avrupa Birliği'ne karşı tavrını kutsal devlete, emperyalizme dayandırarak ya da susarak sürdürebilir mi?"* şeklinde bir soruyla başladığı yazısında Avrupa Birliği'nden yana net bir tavır koyarak, solun Avrupa Birliği konusunda farklı tutumlara sahip kesimlerini (özellikle de Kemalist kesimi) eleştirmektedir. İnsel, yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

"... Türkiye solunun büyük çoğunluğunun AB konusunda utangaç bir suskunluğa ve eylemsizliğe kendini mahkûm etmesi, onun Türkiye toplumunun siyasal tasavvurunda işgal ettiği alanın neden bu denli dar olduğunu açıklıyor."

12 Aralık 1999 tarihli Radikal gazetesinde yer alan bir diğer köşe yazısı da Mehmet Yılmaz'ın yazdığı "Bir Ömürlük Yolculuk" başlıklı yazıdır. Yılmaz yazısında şöyle demektedir:

"Önceki gün Türkiye ile Avrupa ilişkileri yeni bir aşamaya girdi. Avrupa'nın sınırlarının Türkiye'nin doğu sınırlarına kadar uzandığı artık geri dönülmez bir şekilde ortaya konuldu."

12 Aralık 1999 tarihli Radikal gazetesinde yer alan ve Wolfgang Koydl imzasını taşıyan yazının başlığı "Arada Kalmışlığın Sonu"dur. Yazıda şu ifadelere yer verilmektedir:

"Ya, demek oluyormuş işte. Sonunda Yunanlılar gölgelerinin üzerinden sıçrayıp 14 ortağıyla birlikte Türkiye'nin AB'ye gireceği kapıyı biraz daha araladı. Kesin olan bir şey varsa, o da Atina'nın bu kez tavizi karşılığında yüksek bir bedel talep ettiği ve bunun bir bölümünün kendisine ödendiği. ... şimdi oyunda siyasilerin, sanayicilerin ve hiç de küçümsenmeyecek boyutta ordunun arpalıkları ve ayrıcalıkları var. Türk devlet anlayışı ve hatta Kemalist devlet ideolojisi bir

sınavdan geçmek zorunda kalacak. Partilere ve mesleklere getirilen yasaklar, Türkçe dışındaki dillerin bastırılması, giyime ve düşünmeye getirilen kurallar, devletin vatandaşlarına karşı tuzu kuru ve keyfi tutumu. AB adayı Türkiye bunların hepsini dürüst biçimde tartışmak ve ister gönüllü, ister gönülsüz değiştirmek zorunda. ... Helsinki'den çıkan kararın Türkiye'nin bastırılmış, parçalanmış ve korkutulmuş sivil toplumu üzerinde kuvvet macunu etkisi yapacağı muhakkak. Diğer yandan soğuk devlet gücünün temsilcilerinin adaylık statüsünü tehdit olarak algılayacaklarına da şüphe yok."

Türker Alkan, 12 Aralık 1999 tarihli Radikal gazetesindeki köşesinde "Hoş Bulduk" başlığıyla yazdığı yazısında, Türkiye'ye adaylık statüsünün tanınmasının çok önemli olduğuna vurgu yaparak, adaylık kararında hiçbir önkoşul olmadığını ifade etmektedir. Alkan yazısında şöyle demektedir:

"AB'ye adaylık statüsü tanınması, Cumhuriyet'in kuruluşundan beri yaşadığımız en önemli olaydır. Ve bu kadar önemli bir dönüm noktasını, ilk kez tüm Türk halkı hemen hemen bütün unsurlarıyla destekliyor: Atatürkçüsü, dincisi, Kürt milliyetçisi, Türk milliyetçisi, solcusu, sağcısı.. Desteklemeyen yok gibi. Adaylık statüsünün tanınmasında Kıbrıs'ın AB'ye kabulü ve anlaşmazlıkların Lahey Adalet Divanı'nda çözülmesi konuları bir çekince yarattı, ama asıl önemli konu ve stratejik karar, adaylığımızın önkoşulsuz olarak onaylanmasıydı. Yunanistan'la olan sorunlar, elbet zaman içinde bir çözüme bağlanacaktır. Uzun dönemde Türkiye açısından asıl belirleyici olan, AB üyeliğidir."

Murat Belge, 12 Aralık 1999 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "Kaçan Fırsat" başlıklı yazısında, Türkiye'nin Helsinki'de adaylık statüsünü kabul etmesine

yönelik çeşitli değerlendirmelerde bulunmaktadır. Belge yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

"... Düşünüyorum, acaba hükümet gerçekten gafil mi avlandı? İki yüz yılı aşkın bir süredir Batılı olmaya çalışan bir ülkenin nihayet Avrupa Birliği üyeliğine aday olmasına 'evet' demek bu kadar kolay mı olmalıydı? Milli çıkarlarımızdan ve milli gururumuzdan taviz vermediğimizden emin miyiz? Gerçi öyle bir üslupla 'evet' dedik ki, olayı seyreden dost düşman, "Bu millet kimbilir nasıl 'hayır' der?" diye düşünmüş olmalıdır. ... Acaba tarihi bir fırsat mı kaçırdık diye düşünüyorum. Şimdi koca Avrupa Birliği toplanmış, bize 'Buyurun, gelin' diyor. 'Hayır, gelmiyorum' deseydik, şimdiye kadar kimsenin yapmadığı, bundan sonra da kimsenin yapmayacağı bir işi başarmış olurduk."

13 Aralık 1999 tarihli Radikal gazetesinde yer alan Gündüz Aktan imzalı "Haydi Bakalım" başlıklı yazıda ve Ayşe Karabat imzalı "Türkiye'nin AB Macerası ve Mutlu Son: Bindik Bir Alamete Çıkıyoruz Selamete" başlıklı yazıda AB adaylığı konusunda hükümetin çabaları övülmekte ve durum "hükümetin başarısı" olarak nitelendirilmektedir.[235]

Helsinki Zirvesi döneminde Radikal gazetesinden son köşe yazısı, 13 Aralık 1999 tarihli "AB ve Düşmanları" başlığını taşıyan yazıdır. Yazıda İsmet Berkan, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği önünde engel olarak gördüğü bir kesimden söz etmekte ve bu kesime yönelik ağır eleştirilerde bulunmaktadır. Berkan yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

"Aslında ilk bakışta insana bir paradoksmuş gibi geliyor ama değil: Türkiye'de Avrupa fikrinin en büyük ve en gerçek düşmanları çoğunlukla

[235] **Radikal**, 13 Aralık 1999

hayatlarının neredeyse tamamını Batılı gibi geçirmiş olan insanların arasından çıkıyor. Yanlış anlaşılmasın, mesela Altemur Kılıç gibi Avrupa Birliği'ne girmeye karşı olduğunu açık açık söyleyenlere büyük saygım var. Benim yadırgadıklarım diğerleri, yani bu fikirlerini hiçbir zaman açık açık söylemeyen, hep arkadan dolaşıp iş görenler. Bunlar en basit deyimiyle 'statüko'cular. Varolan iki arada bir derede durumun devamından medet uman, bu şartlar altında yaşanırken göstermelik biçimde özgürlükleri savunan ama gerçekte o özgürlüklerin yanından bile geçmeyenler.. Onlar, sadece Avrupa'ya değil her çeşit değişime karşılar. Vakti zamanında Türkiye'nin Orta Asya cumhuriyetlerine, Türki ülkelere açılmasına da karşı çıkmışlardı, Körfez savaşına da, Kosova'da rol alınmasına da, gümrük birliğine de.. Onlar şimdi Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğinin önündeki en büyük engeli oluşturuyorlar. Yunanistan'dan bile büyük bir engel bu. ... Ama onlar ne yaparlarsa yapsınlar, gelecekten umutlu olmak için çok nedenimiz var."

Radikal gazetesinde Helsinki Zirvesi ile doğrudan bağlantılı olan köşe yazılarının incelendiği bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:** Radikal gazetesi yazarları Avrupa Birliği konusunda genellikle aynı doğrultuda ilerleyen bir üsluba sahiptirler ve Türkiye'nin AB'ye adaylığını oldukça olumlu bir gelişme olarak algılamaktadırlar. Ancak Radikal gazetesi yazarlarından İsmet Berkan'ın diğerlerine oranla, AB adaylığına yönelik eleştirilerde bulunan çevrelere karşı biraz daha sert bir üslup kullandığını söylemek yanlış olmaz. Özelde İsmet Berkan, genelde ise Radikal gazetesi Avrupa Birliği konusunda eleştirilerde bulunan ve bu eleştirilerin dayanak noktası olarak da ulusal bağımsızlık ve emperyalizme karşı mücadeleyi ön plana çıkaran kesimleri ağır biçimde eleştirmekte ve Avrupa yanlısı bir anlayışı uygun bulmaktadırlar.

III. 2. 1. 3. Zaman: "Sadece AB'ye Giriyoruz, Uzaya Mekik Göndermiyoruz!"

Zaman gazetesi Helsinki Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 8 köşe yazısı yayınlamıştır. Bu yazıların tamamı zirve ile doğrudan ilgilidir.

8 Aralık 1999 tarihli Zaman gazetesinde, "Sırf Aday Olmak İçin Çektiklerimiz" başlığıyla yer alan İlnur Çevik imzalı yazıda, AB adaylığına yönelik eleştiriler yer almaktadır.[236] Çevik AB içindeki son gelişmelerin Türkiye'nin aleyhine şekillendiğini belirterek, Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı tartışmalarının gündemi meşgul etmesi dolayısıyla bu konuların kaynayıp gittiğini belirtmektedir. Çevik yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

" ... Yunanistan ve bazı AB ülkeleri Türkiye'ye büyük taviz veriyorlarmış gibi görünüp bizden yeni tavizler istiyorlar. Yani neredeyse 'Kıbrıs'ı verin gitsin' diyecekler. Buna karşılık bütün verebildikleri bir adaylık.. Peki bu adaylık öyle çok böbürlenecek bir şey mi? Bize göre hiç de değil. Aksine AB içindeki son gelişmeler bizim çok aleyhimize şekilleniyor. ... Bir tek Türkiye ortada kalacak ve adına aday denilecek. ... Açıkça söylemek gerekirse Türkiye'nin demokratikleşmede, kişi hak ve hürriyetlerini ciddi anlamda tesis etmede ve insan haklarına uymada hala ciddi sıkıntıları var.. Bunların yanında Silahlı Kuvvetler'in devlet yapısı içindeki yeri ve etkisi de Avrupalıları ciddi şekilde rahatsız ediyor. Türkiye bunları aştığı zaman ancak tam üyelik görüşmeleri başlayacak. Ama bütün bunlara rağmen Türkiye'ye aday ol; ama başka bir şey isteme, kenarda otur demek haysiyet kırıcı. Kimse bize

[236] **Zaman**, 8 Aralık 1999

bir iyilik yapmıyor veya taviz vermiyor. Hepimizin bu durumdan kurtulmak için bir şeyler yapması gerek."

Mustafa Ünal, 10 Aralık 1999 tarihli Zaman gazetesinde yer alan "Yok Öyle, Burası Avrupa" başlıklı yazısında, Zaman gazetesinin AB sürecine bakışını ana hatlarıyla özetleyebilecek ifadeler kullanmaktadır.[237] Ünal AB adaylığının Türkiye için mutlaka gerçekleşmesi gereken bir rüya olduğunu ve Türkiye'nin AB'ye adaylığının ilan edilmemesinin Türkiye açısından bir felaket olacağını belirtmektedir. Ünal yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

" ... Görünen o ki, rüya son dakikada kabusa dönüşmeyecek ve Türkiye Avrupa Birliği'ne aday ülke ilan edilecek. Aksi, Türkiye açısından bir felaket olur. Zira demokrasi, insan hakları ve bireysel özgürlükleri Avrupa umuduyla geliştirmeye çabalayan Türkiye, bugün önüne hedef olarak koyduğu dışarı açılmayı bir kenara bırakarak bir anda Robinson Adası'na dönüşür. Ne yazık ki bunun alt yapısı da var. Türkiye kötü bir sürprizle karşılaşmaz da beklendiği gibi Helsinki Zirvesi'nde 'aday ülke' ilan edilirse, genel yapıyı derinden etkileyecek bir süreç başlayacak. Bu 28 Şubat gibi konjonktürel bir süreç olmayacak. Helsinki süreciyle Türkiye, aday ülke konumunun belirlenen zaman diliminde asil üyeliğe dönüşmesi için genel yapıda köklü değişimlere gitmek zorunda. ... Son üç yılın gelişmelerine bakıldığında Türkiye'nin yeni döneme ayak uydurmakta zorlanacağını söyleyebiliriz. Zira bu topraklarda düne kadar tanımlanan mevhum tehditler üzerinde iktidar oyunları oynandı. Özgürlükler mevhum tehlikeler gerekçe gösterilerek bir süre askıya alınabildi. Sandıktan birinci olarak çıkan parti kapatıldı, bir yıl başbakanlık koltuğunda oturan lideri yasaklanarak evine sürüldü. Kol kırıldı yen içinde. Ama

[237] **Zaman**, 10 Aralık 1999

bundan böyle kırılan kol yen içinde kalmayacak. Helsinki süreci özgürlükler ve demokrasi talep eden herkesin işine gelecek. Yönetenlerin halka layık, görmedikleri nice hak, Avrupa bahanesiyle elde edilecek. Kriterler yere, zamana ve kişiye göre değişmeyecek. Bu açıdan yeni dönem halkın çıkarına. ... Düne kadar en katı anti Avrupacı olan Fazilet, bugün Helsinki'nin heyecanını en çok duyan parti konumunda. Eğer bu süreç sabote edilmezse, bundan böyle yasaklar, demokrasinin askıya alınması, mevhum tehditlerle özgürlüklerin kısıtlanması, odak diye parti kapatılması.. yok öyle, burası Avrupa.. Hiçbir şey Helsinki öncesi gibi olmayacak."

10 Aralık 1999 tarihli Zaman gazetesinde yer alan, "Helsinki'ye Doğru" başlıklı diğer bir köşe yazısında Hasan Ünal, son anda bir sürpriz yaşanmazsa Türkiye'ye aday ülke statüsü verileceğini belirtmekte ve bunun nedenlerini şöyle sıralamaktadır:

" ... Bir son dakika sürprizi olacağını düşünmek zor. Sebebine gelince, konu gayet açık. Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin çekim alanına sokulması veya daha doğru bir ifadeyle Avrupa Birliği'nin 'yumruk menzili' içerisine alınması AB'nin çıkarınadır. AB üyesi yapılmadan Türkiye'den AB üyesi sorumluluklar beklemek de AB'nin lehinedir. Karar alma mekanizmalarının içine tam ve eşit statüde almadan kendilerinin aldıkları ve alacakları kararları Türkiye'ye uygulattırmak da Avrupa Birliği'nin çıkarınadır. Türkiye'nin Avrupa Birliği yumruk menziline çekilmesi Yunanistan'ın da çıkarınadır. O menzil içerisine sokulmuş olan bir Türkiye hem Kıbrıs hem de Ege meseleleri konusunda Yunanistan'ın istediklerini vermek mecburiyetindedir. ... Son yirmi beş yıldır Türkiye'ye göre daha istikrarlı bir siyasi hayat yaşayan ve davalarına daha fazla sahip çıkan bir ülkenin [Yunanistan] *Türkiye*

gibi sallapati giden bir ülkeye karşı siyasi ve diplomatik zeminde daha güçlü olması kaçınılmaz değil midir?"

Ali Bulaç, 11 Aralık 1999 tarihli Zaman gazetesinde yer alan "Niçin AB?" başlıklı yazısında, İslamî muhafazakâr kesimin eskiden AB karşıtı söylemleri en fazla savunanlar olduğunu ancak Türkiye'de yaşanan gelişmeler sonucunda bu kesimlerin de AB üyeliğini desteklediklerini belirtmektedir.[238] Yazısının devamında Zaman gazetesinin ve genel olarak İslamî muhafazakâr kesimin AB konusundaki yaklaşımını açık bir dille ortaya koyan Bulaç, şu ifadeleri kullanmaktadır:

" ... Daha öncesinden MSP ve 1987'den sonra RP, Avrupa karşıtlığının bir tür bayraktarlığını yaptı. Bugün eskisi gibi bir karşıtlık gözlenmiyorsa, bu geçmişte tasarlanmış her şeyin bütünüyle boş, hayali ve afaki olduğu anlamına gelmiyor. Ama Türkiye'de insanların gündelik hayatını kabusa çeviren gelişmeler oldu ve insanlar ister istemez AB'yi kurtarıcı görmeye başladı. ... RP'nin hiç de haklı olmayan nedenlerle kapatılmasından ve aynı siyasi gelenekten belirgin renkler taşısa bile yeni kurulan FP'nin -şaşırtıcı biçimde- bu Avrupa-karşıtlığı retoriğini bırakıp, tam aksine daha çok demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğüne dayalı bir devlete kapı aralar ümidiyle adaylığı savunmaya başlamasından sonra, Avrupa ile birleşmeye Müslümanlardan çok, asıl sözüm ona ilerici ve açıkça kimliklerini Batıcı ve Batılılaşmadan yana beyan eden çevrelerin ve güçlerin karşı olduğu ortaya çıktı. Çok tuhaf bir şekilde Türk modernleşme projesi, 'Batı'ya karşı Batılılaşma'dır ve eğer Türkiye günün birinde AB'nin tam üyesi olursa bundan en büyük zararı Türkiye'deki Batıcı ve Batılaştırıcı zümreler görecektir. ... Bir ülkede depremzede akrabasına yardım etmek isteyenler, dini ve siyasi görüşleri dolayısıyla

[238] **Zaman**, 11 Aralık 1999

engelleniyorsa; dini inancının bir gereği olarak başını örten bir bayan 'örgüt suçu işledi' diye re'sen işinden atılıyorsa; bir ülkenin Danıştay'ı 'Başörtüsünden dolayı bir kadının kamusal haklarından mahrum edilmesi hukuka aykırı değildir, çünkü başörtüsü demokratik bir talep değildir' diye karar veriyorsa; on yaşındaki çocukların Kur'an okumaları yasaklanıyorsa; daha küçük ve mütevazi ölçeklerde de olsa din ve vicdan özgürlüğüne sahip olmak, temel birtakım hakları kullanabilmek için AB hepimiz için elzemdir. ... AB'ye üyeliğin birçok kişi için taşıdığı tek anlam bu."

Mustafa Ünal, 12 Aralık 1999 tarihli Zaman gazetesinde, "Saatler Artık Avrupa'ya Ayarlı" başlığını kullandığı yazısında, 10 Aralık tarihili yazısını anımsatan ifadeler kullanmaktadır.[239] Ünal *"Avrupa'nın kapıları Türkiye'ye açıldı"* diyerek, AB adaylığının sanıldığından büyük anlamlar ifade ettiğini ve sonuç değil başlangıç olduğunu vurgulamaktadır. Ünal, kısa bir zaman dilimi içerisinde dindar kesimin AB konusunda yaşadığı fikir değişiminden bahsetmekte ve bunun anlaşılabilir bir tutum olduğunu belirtmektedir. Ünal yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

" ... Bundan böyle, Helsinki'den sonra artık saatler Avrupa'ya ayarlanacak. Yalnız Avrupa'nın değil dünyanın yükselen değerleri demokrasi, insan hakları ve özgürlüklerin standardı kişiye ve zamana göre değil Avrupa'ya ayarlı olacak. Varsın, bazıları egemenliklerini ve çıkarlarını devam ettirebilmek için bazı özel koşullar masalının arkasına sığınsınlar. Artık bunları kimse yutmayacak. İnsanca yaşam için standartların Avrupa'ya ayarlanması dindar kesimin değil, onları tehlike olarak görenlerin uykusunu kaçırıyor. Ama yok öyle.. artık burası Avrupa."

[239] **Zaman**, 12 Aralık 1999

12 Aralık 1999 tarihli Zaman gazetesinde yer alan, "Atina'nın Diplomatik Zaferi" başlıklı ve Hasan Ünal imzalı yazıda, Helsinki Zirvesi'nde alınan karar *"Yunan diplomasisinin büyük başarısı"* olarak nitelendirilmektedir. Zirvede alınan kararlara ilişkin çeşitli değerlendirmeler yapan Ünal, *"Önümüzdeki yıllarda Yunanistan'ın Türkiye'den koparacaklarını gördükçe bugünkü başlangıcı daha iyi anlayacağız"* diyerek gelinen noktanın belirsizliğine işaret etmektedir.

13 Aralık 1999 tarihli Zaman gazetesinde, Beşir Ayvazoğlu imzasıyla ve "Tanzimat Süreci ve Avrupa Birliği" başlığıyla verilen yazıda, Türk tarihinin akış yönünün hep Avrupa olduğu belirtilmektedir.[240] Bu akışın hedeflerinin on sekizinci yüzyıla kadar çok farklı olduğunu ifade eden Ayvazoğlu, şu değerlendirmelerde bulunmaktadır:

" ... Bugün Avrupa birçok Türk'e ne ifade ediyorsa, dün de Osmanlı ülkesi birçok Avrupalı için onu ifade ediyordu. ... Mustafa Reşid Paşa'nın 3 Kasım 1839'da Gülhane bahçesinde okuduğu hatt-ı hümâyun, meşhur adıyla Tanzimat Fermanı, Avrupa karşısında teslim bayrağını çekmek, hatta yarı sömürge haline gelmeyi kabul etmek anlamına geliyordu. ... Avrupa Birliği'ne aday ülke ilan edilmemizi Tanzimat sürecinin son merhalesi olarak yorumlayanlara katılmıyorum. Bence o sürecin son merhalesini Avrupa Birliği'ne girmemize karşı olanlar temsil ediyor. Eğer bu maceraya Tanzimatçı kafasıyla atılıyorsak çok fena! Emin olunuz, o zaman her şey daha da kötüye gidecektir!"

13 Aralık 1999 tarihli Zaman gazetesinde, "Sadece Avrupa Birliği'ne Giriyoruz, Uzaya Mekik Göndermiyoruz!" başlığıyla yer alan yazı, Nuh Gönültaş imzalıdır. Gönültaş yazısında Türkiye'nin iç dinamiklerine yönelik bazı eleştiriler

[240] **Zaman**, 13 Aralık 1999

yapmakta ve AB adaylığını Türkiye'nin iç sorunlarının aşılmasında bir araç olarak nitelemektedir. Gönültaş yazısında şu düşüncelere yer vermektedir:

"Kendimizi küçültmeyelim, biz de az zamanda büyük işler yaptık. 76 yıla postallı ve postmodern olmak üzere çok sayıda askerî darbe sığdırdık. Çok partili düzene geçtikten sonra seçimi kazanan ilk partinin liderini, başbakanımızı ve bakanlarımızı astık. Öyle kolay mı demokrasi trenini rayında tutmak?! Olgunlaşsın diye bekledik darbelerimizi. Demokrasimiz kalın-ince ayarlarla bugüne kadar geldi. Şimdi Avrupa Birliği'ne aday ülke statüsü kazandık. ... Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne aday statüsüne kavuşması her şeye rağmen iyi bir gelişme. Kim istemez darbesiz, faili meçhulsüz, Susurluk'suz, MGK'sız bir ülkede müreffeh bir şekilde aşağılanmadan, insanlık dışı muameleye tabi tutulmadan yaşamayı. Ama kazın ayağı öyle değil. Bugüne kadar Türkiye'yi yöneten ekip içinde Turgut Özal'dan başka hiç kimse gerçekten Avrupa Birliği'ne girmeyi istemedi. Zaten bugünkü durum da AB'ye girmek isteğimizden değil, Türkiye'yi dışarıda tutmanın AB çıkarlarına uygun düşmemesinin neticesidir. Çünkü bizi yönetenlerin çıkarları AB'ye girmemekten geçiyor. Adaylık statümüzün anlamı şu: Avrupa bize bir bilgisayar verdi. Ama bu bilgisayarı işletecek programları vermedi. ... Benim bir tezim var: Bundan yıllar sonra Türkiye, Avrupa Birliği'ne girdiğinde Avrupa Birliği önemini yitirmiş olacak ya da önemini yitirmiş olmaktan dolayı dağılma gereği duyacak. Çünkü gelecekte dünyayı devletler değil uluslararası şirketler yönetecek. Keşke bir uluslararası şirketimiz olsaydı! Efendiler, dikkat edin, sadece Avrupa Birliği'ne giriyoruz, uzaya mekik göndermiyoruz!"

Zaman gazetesinde Helsinki Zirvesi ile doğrudan bağlantılı olan köşe yazılarının incelendiği bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak**

mümkündür: Zaman gazetesi İslamî muhafazakâr kesimin çeşitli konulardaki rahatsızlıklarını dile getirerek, AB adaylığını bu çerçevede demokrasi ve özgürlük getirici bir olgu olarak değerlendirmektedir. Zaman yazarları Avrupa Birliği adaylığının değerlendirilmesi aşamasında çok büyük oranda benzer fikirler dile getirmektedirler. Yazarlar toplumun bir kesiminin parti kapatılması, türbanın yasaklanması, irticai faaliyetlere karşı yürütülen eylemler ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin devlet içindeki etkili konumu gibi konularda büyük rahatsızlıklarının olduğunu belirtmektedirler. Bu çevrelerin AB adaylığını bu çerçevede değerlendirerek bir anlamda "kurtarıcı" olarak görmeleri oldukça dikkat çekicidir.

III. 3. HAZİRAN 2000 FEİRA ZİRVESİ DÖNEMİ

Feira Zirvesi'nde kabul edilen başkanlık raporu ve ekleri, Avrupa Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nın geliştirilmesi yönündeki sürecin ilk önemli aşamasını teşkil etmiştir. Zirvede, oluşmakta olan AB Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nın başlangıç aşamasındaki çerçevesi belirlenmiştir. Feira Zirvesi'nin bu bağlamdaki sonuçları Türkiye'nin beklentilerini karşılamaktan uzak kalmıştır.[241]

III. 3. 1. Köşe Yazılarının Değerlendirilmesi

İNCELENEN GAZETELER	Feira Zirvesi ile doğrudan ilgili olan köşe yazısı sayısı	Feira Zirvesi ile doğrudan ilgili olmayan köşe yazısı sayısı	Toplam
CUMHURİYET	**3**	**4**	**7**
RADİKAL	**5**	**5**	**10**
ZAMAN	**2**	**3**	**5**

Tablo 3: Feira Zirvesi Döneminde (17-22 Haziran 2000), İncelenen Gazetelerde Avrupa Birliği ile İlgili Olarak Yayınlanmış Köşe Yazılarından Zirve ile Doğrudan İlgili Olan ve Olmayan Köşe Yazıları.

[241] http://www.msb.gov.tr/Birimler/GnPPD/GnPPDBeyazKBol2Kis1.htm, Erişim Tarihi: 10 Mart 2004

Toplam 6 günlük dönemde, incelenen gazetelerde Feira Zirvesi ile doğrudan ilgili olan 10 tane köşe yazısı yayınlanmıştır. Bunların 3 tanesi Cumhuriyet'te, 5 tanesi Radikal'de, 2 tanesi de Zaman'da yer almıştır. Zirve ile ilgili köşe yazılarının sayılarından hareketle gazetelerin zirveye fazla ilgi göstermediğini söylemek mümkündür.

III. 3. 1. 1. Cumhuriyet: "Düşmana Gerek Yok!"

Cumhuriyet gazetesi Feira Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 7 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan 3 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 4 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir.[242]

Mustafa Balbay, 20 Haziran 2000 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan "AB'den Türkiye'ye: Tabura Evet, Tabureye Hayır!" başlıklı yazısında, *"iç politikadaki kısır çekişmelerin, Türkiye'yi ilgilendiren dış gelişmelerin ikinci plana itilmesine neden olduğunu"* belirtmekte ve Feira Zirvesi'ne ilişkin değerlendirmelerde bulunmaktadır.[243] Balbay, Feira Zirvesi'nin ana konusunun Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) olduğunu belirttikten sonra, zirvede alınan kararlarla Türkiye'nin AGSK'nın tüm mekanizmalarında olma isteminin reddedildiğini ifade etmektedir. Balbay yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

" ... Türkiye, AB'nin bütün katlarına AGSK'nın karar mekanizmalarında yer almak istediğini bildirdi. Ancak her kat, bu isteği katlayıp cebine koydu. Son olarak

[242] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından biri, 17 Haziran 2000 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan "Alacakaranlıkta Siyaset" başlıklı köşe yazısıdır. Yazıda Cüneyt Arcayürek, Anayasa Mahkemesi'nin Fazilet Partisi ile ilgili olarak kapatma kararı alması durumunda ortaya çıkacak erken genel seçim olasılığı üzerinde durmaktadır. Arcayürek yazısında; Başbakan Ecevit'in, erken genel seçim olması durumda Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin olumsuz yönde etkileneceğine ilişkin açıklamalarına değinmektedir.

[243] **Cumhuriyet**, 20 Haziran 2000

Portekiz Dışişleri Bakanı Jaime Gama , Dışişleri Bakanı İsmail Cem 'e bir mektup gönderdi. Mektup şu mesajları içeriyor: - Türkiye, Avrupa'nın güvenlik ve istikrarı için büyük önem taşımaktadır. Bunun ayırdındayız. - AB'nin kurmak istediği 60 bin kişilik güce Türkiye'nin de bir tabur seviyesinde katılmak istemesi memnuniyetle karşılanmıştır. - AGSK'de Ankara'nın çıkarlarına aykırı bir yapılanma oluşmayacaktır. Mektup, Türkiye'yi iyice dışlamamış olma arayışından başka bir şey değil. İş cepheye gelince Türkiye'den bir 'tabur' , karar mekanizmalarına gelince 'tabure' bile çok görülüyor. ... AB'nin -NATO'nun olanak ve kabiliyetlerini kullanmak koşuluyla- müdahale kararı alacağı operasyonlarda Türkiye yer almayacak. NATO üyesi olup AB'ye tam üye olmayan 6 ülke var. Türkiye'nin bu ülkelerle birlikte AGSK'nın tüm mekanizmalarında olma istemi bu zirve ile birlikte reddedilmiş oldu. ... Dünyadaki belli başlı kriz bölgelerini tek tek irdeleyen strateji raporlarında bizim için şu saptama yapılıyor: Türkiye 16 ciddi kriz bölgesinden 13'üne komşu! Bir başka deyişle, dünyadaki olumsuzlukların yüzde 80'i etrafımızda dönüyor. Türkiye artık, soğuk savaş döneminde adı konulan 'kanat ülke' değil, etrafında ne zaman sıcaklaşacağı belli olmayan soğukluklarla çevrili bir ülke. Planlarını da bu gidiş doğrultusunda yapması gerekiyor. AB üyeliği için şu değerlendirme sık yapılır: Önce Türkiye'nin kendi evini temizlemesi gerekir! Çok doğru. Ancak çevrenizdeki evlerden sürekli duman, kurum çıkıyorsa ne yapabilirsiniz?"

21 Haziran 2000 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "Çözelim Ama Nasıl?" başlıklı yazıda Erol Manisalı, Türkiye'nin AB'ye girebilmesi için Kıbrıs sorununu çözmesi gerektiğini, aksi halde AB'ye girmesinin mümkün olmadığını

söyleyen çevreleri eleştirmektedir.[244] Manisalı, bu çevrelerin Kıbrıs sorununun çözülmesi gerektiğini söylerken nasıl çözüleceği konusunda bir şey söylemediklerini vurgulamaktadır. Manisalı, yazısında şöyle demektedir:

" ... Atina ve Rumlar, Türkler bir azınlıktır tezini savunuyorlar. Güneydeki mevcut Rum Cumhuriyeti'nin (Kıbrıs Cumhuriyeti) şemsiyesi altında Türkleri, bazı özel hakları olan bir topluluk (azınlık) olarak görmek istiyorlar. Kıbrıs'ı 'çözün' diyen bazı işadamları ve onların güdümündeki bazı 'yazarlar' yoksa böyle bir çözümü mü istiyorlar? - Gerek AB'nin gerekse Atina'nın (ve Rumların) istedikleri çözümler sonuçta, Kıbrıs adasının Türkiye'den koparılmasına ve Yunanistan ile AB şemsiyesi altında bütünleşmesine yol açan sonuçlardır. Türkiye'de 'çözün' diyen bazı çevrelerin ben bunu kastettiklerine inanmak istemiyorum. Çünkü böyle bir şey 'ihanet' ten başka bir anlam taşımaz. ... Türkiye'de bazı çevreler Kıbrıs uyuşmazlığını 'çözün' dediklerinde, çözümden neyi kastettiklerini lütfen açıklasınlar. Yoksa aklımıza başka şeyler gelmeye başlıyor."

Ümit Zileli, 22 Haziran 2000 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki köşesinde "Düşmana Gerek Yok!" başlığını kullanmaktadır.[245] Zileli yazısında, AB Komisyonu Genel Sekreterliği'nde görevli üst düzey bürokrat Roberto Hayder'in ve Belçika'nın Türkiye Büyükelçisi Alexis Brouhns'un Türkiye ile ilgili açıklamalarına sert eleştiriler getirmekte ve şu ifadeleri kullanmaktadır:

"Şu sözlere bakın: "... Avrupa Birliği'nin ortak kimliğini oluşturan en önemli iki unsur din ve dildir... Türkiye'de din özgürlüğü yok... Türkiye tanklarını Kürt isyancılara karşı değil, sınırlarını korumak için kullansın!.. Ankara Kopenhag Kriterleri doğrultusunda adım atarak 'üyeliği istediğini' göstermelidir..." Bu sözler

[244] **Cumhuriyet**, 21 Haziran 2000
[245] **Cumhuriyet**, 22 Haziran 2000

öyle sıradan birine değil, AB Komisyonu Genel Sekreterliği'nde görevli üst düzey bürokrat Roberto Hayder 'e ait!.. Soyadı Avusturya'nın Faşist parti lideri ile pek benzeşen Bay Hayder bu cevherleri nerede yumurtlamış?.. -Güney Kıbrıslı Rum gazetecilere verdiği brifingde!.. Bizim; hiç sevmediğim, hatta nefret ettiğim özdeyişlerimizin yanı sıra, gerçekten yüzyılların deneyiminden süzülüp gelmiş atasözlerimiz de vardır. Örneğin; -Bir insanın fikri neyse, zikri de odur!.. Bir de şu sözlere göz atın: "... Türkiye'yi aramıza alamayız!.. Avrupa'nın savunması konusunda Türkiye ile AB arasında düşmanlık havası esiyor!.." Ne kadar açık, ne kadar net değil mi?!.. Belçika'nın Türkiye Büyükelçisi Alexis Brouhns böyle buyurmuş!"

Zileli, Kopenhag Kriterleri'nin temel unsurlarına katıldığını;

" ... Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı ve azınlıkların korunması gibi, Kopenhag Kriterleri'nin temel unsurlarına sonuna dek katıldığımı belirtmem gerek. Kriterlerde yer aldığı için değil, gerçek bir demokrasinin olmazsa olmaz temel ölçütleri olduğu için!"

sözleriyle belirttikten sonra, AB'nin Milli Güvenlik Kurulu'nun sivilleştirilmesi yönündeki taleplerini eleştirmekte ve bu konuda şu ifadeleri kullanmaktadır:

" ... Dünyanın neresinde olursa olsun, adı ne olursa olsun, ülke güvenliği adına oluşturulmuş bir kurum vardır. Üstelik adının içinde 'güvenlik' kelimesinin geçtiği bir kurumda asker olmayacak da tarım ve hayvancılık bakanı mı olacak, anlayamıyorum! ... Avrupalının fikrini de, zikrini de gayet iyi anlıyorum. Beni şaşırtmıyor... Ama bizim yerli malı işbirlikçilerin kendilerini ele verecek kadar paralanmalarına hayret ediyorum.. Üzülüyorum da!.. Biliyor musunuz, düşmana hiç ihtiyacımız yok!!!"

Cumhuriyet gazetesinde Feira Zirvesi ile doğrudan bağlantılı olan köşe yazılarının incelendiği bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:** Cumhuriyet gazetesi yazarlarının bir bölümü, Türkiye'nin AB üyeliğine ilişkin olarak öne sürülen koşullar konusunda, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği konusunda ve Kıbrıs konusunda AB'nin çifte standartlı bir tutum izlediğini düşünmektedirler. AB'nin demokratikleşme konusunda Türkiye'ye yönelik eleştirilerine ve Milli Güvenlik Kurulu'nun yapısına ilişkin değerlendirmelerine katılmayan Cumhuriyet yazarları, ülke içinde bazı çevrelerin bu konulardaki tutumlarını da eleştirmektedirler.

III. 3. 1. 2. Radikal: "MGK Ne İş Yapar?"

Radikal gazetesi Feira Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 10 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan 5 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 5 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir.[246]

20 Haziran 2000 tarihli Radikal gazetesinde yer alan ve Turgut Tarhanlı imzasını taşıyan "Kopenhag Çeşitlemeleri" başlıklı yazıda, Kopenhag Kriterleri'nin asıl tartışma konusu yapılanlarının siyasi kriterler olduğu belirtilmekte ve AB'ye aday bir ülkenin bu kriterlerde belirtilenleri yerine getirmiş olmasının gerekliliğine vurgu yapılmaktadır.[247] Tarhanlı, Kopenhag Kriterleri bağlamında Milli Güvenlik Kurulu ile ilgili değerlendirmelerde bulunduğu yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

" ... Aday bir ülke, demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlıklara saygı ve onları korumayı güvenceye alan kurumların istikrarını sağlamış olmalıdır. Bu kriterlerin 'siyasi' olarak adlandırılması, elbette bu çerçevede belirlenen bir siyasi rejimin rengini vermeleriyle yakından ilgilidir. ... Ortaya çıkan görüş farklılıklarının, şimdilik görülebilir olanı, özellikle yürütme ve idarenin sivil ve askeri kanatları arasındaki görev ve yetkiler konusunda belirginleşiyor. ... Bu noktada Milli Güvenlik Kurulu ön plandadır. Bu kurulun üye yapısında siviller lehine bir artırma yapılması ve genel sekreterlik makamının da sivillerde olması gibi bir değişiklik, öneriler arasındadır."

---

[246] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından biri, Mustafa Aysan'ın yazdığı ve 21 Haziran 2000 tarihli Radikal gazetesinde yer alan, "Devlet Borcunun Sınırı Vardır" başlıklı yazıdır. Aysan yazısında, Türkiye'nin büyük miktarlarda dış borç almasını ve böylelikle dış borcunu hızla artırmasını eleştirmekte ve bu durumun ekonomide bir sorun çıkarmasa bile Avrupa Birliği ölçütlerinin üzerinde olduğunu ifade etmektedir.

[247] **Radikal**, 20 Haziran 2000

21 Haziran 2000 tarihli Radikal gazetesindeki köşesinde Gündüz Aktan da Kopenhag Siyasi Kriterleri üzerinde durmaktadır.[248] Aktan "Milli Güvenlik" başlıklı yazısında, Devlet Planlama Teşkilatı'na bağlı Türkiye-AB İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu, Siyasi Kriterler Alt Komisyonu'nun hazırladığı raporu eleştirmekte ve Milli Güvenlik Kurulu'nun Kopenhag Kriterleri konusunda hazırladığı rapordan ayrıntılı bir biçimde bahsetmektedir. Aktan yazısında şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

" ... 'MGK'nın Kopenhag Siyasi Kıstasları konusunda hazırladığı rapor' diye basında tartışılan belgenin, AB tam üyelik sürecine yaklaşımı çok daha gerçekçi. Önce belge basına yansıdığından çok daha fazla olumlu unsurlar içeriyor. Bunlardan hareketle ortak alanı genişletmek yerine, sanki birbirimize girmekten marazi bir zevk alıyoruz. Belgenin, kısalığına karşın, en güçlü yanı, Türkiye'nin insan hakları ve demokrasi sorunlarının basit ve sağlam bir analizini yapmış olması. Nihayet belge, uluslararası alanda insan hakları ve özellikle de azınlıklar konusundaki gelişmelerin yakından izlendiğini gösteriyor."

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Cumhuriyet'in temeline ilişkin endişe ve görüşlerini hükümete iletmek için Milli Güvenlik Kurulu gibi bir mekanizmaya ihtiyacı olmadığını söyleyen Aktan, *"sivil yönetim Cumhuriyet Türkiye'sinin haysiyetidir"* şeklinde bir ifade kullanmaktadır.

Cüneyt Koryürek, 21 Haziran 2000 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "Bir Lider Arıyorum!" başlıklı yazısında, politikacılara yönelik eleştirilerde bulunmakta ve bu çerçevede Avrupa Birliği ile ilgili değerlendirmeler yapmaktadır. Koryürek yazısında şu ifadeleri kullanmaktadır:

---

[248] **Radikal**, 21 Haziran 2000

"Bu politikacılar ya bizim bilmediğimiz bazı bilgilere sahipler veya hiç mi hiç, bir şey bilmiyorlar. Bunu hâlâ kestirebilmiş değilim. Alın, Avrupa Birliği üyeliğimizi. Adamlar, 'Bize katılacaksanız, aşağıdaki koşulları yerine getirin' diyorlar. Kişi, katıldığı derneğe dahi, koşul ve kurallarına uyacağını bilerek katılır. Biz ise, uygulamamamıza rağmen, sürüyle idam cezası veriyoruz ve AB'nin idam cezasının kaldırılması uyarısına kulaklarımızı tıkıyoruz. ... AB üyesi ülkelerin bize karşı kararlı değil, aslında epey kararsız olduklarını sanıyorum. Türkiye gibi 65 milyonluk bir nüfusu içlerine almak kolay değil."

Koryürek yazısının devamında, *"sanki, bizim politikacı ve bürokrat kesiminde, AB'ye girmemizi istemeyen gruplar var gibi geliyor bana"* diyerek, AB konusundaki şüphelerini ortaya koymaktadır. Koryürek, Türkiye'nin yeni bir lidere ihtiyacı olduğunu şu sözlerle belirtmektedir:

" ... Türkiye'nin, her şeyden önce, vizyonu olan, eğitim ve üretimin kalkınmada en büyük unsur olduğuna inanan, kişi ve grupları, yarının belirsiz günleri için uyararak, onlara yol ve yön gösterecek bir lidere ihtiyacı var. Böyle bir kişiyi, toplum olarak biz mi bulup çıkartacağız, yoksa, o kendiliğinden mi ortaya çıkacak? Yoksa, bugünkü parti başkanlarından hiçbiri, Türkiye'yi 21. yüzyıla taşıyacak kişilik, bilgi ve birleştiricilik niteliklerine sahip değiller. İşin ilginç tarafı, onlar dahi bu kısırlığın farkındalar."

Mehmet Ali Kışlalı, 22 Haziran 2000 tarihli Radikal gazetesindeki köşesinde "Kraldan Ziyade Kralcı Olmak" başlığını kullanmaktadır.[249] Kışlalı yazısına, AB üyesi ülkelerden bazılarının büyükelçileriyle yaptığı konuşmayı aktararak başlamakta ve o konuşmada büyükelçilerin, *"Türkiye'nin üyeliğinin önündeki engeller arasında*

[249] **Radikal**, 22 Haziran 2000

Milli Güvenlik Kurulu'nun bulunmadığını" belirttiklerini söylemektedir. Kışlalı, Devlet Planlama Teşkilatı'na bağlı Türkiye-AB İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu, Siyasi Kriterler Alt Komisyonu'nun hazırladığı raporu eleştirmekte ve devletin temel kurumları arasında AB politikasının saptanması konusunda bir fikir ayrılığının bulunduğuna işaret etmektedir. Kışlalı şöyle demektedir:

" ... Devlet Planlama Teşkilatı'nın 'Türkiye-AB İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu-Siyasi Kriterler Alt Komisyonu'nun, MGK Sekretaryası'nın ve Dışişleri Bakanlığı'nın birbirleriyle çeliştikleri ve çakıştıkları söylenen raporlar mı var? Devletin bu temel kurumları AB politikamızın saptanması için yaptıkları çalışmalarda böylesine mi fikir ayrılıkları içerisinde çatışıyorlar? ... Tartışmalardaki hatalı hareket noktasının temelinde DPT'nin ilgili komisyonunca hazırlanan raporun yattığı anlaşılıyor. ... Bu komisyon işgüzarlık yapıp, AB'nin Türkiye'den ne beklediğini bile görmeden alabildiğine adımlar atmış, önerilerde bulunmuş. ... AB ile ilişkilerimizi saptarken öncelikle ülkenin temellerinin sarsılmaması için dikkate alınması gereken konuları iyi bilmek gerekir."

22 Haziran 2000 tarihli Radikal gazetesinde yer alan, "MGK Ne İş Yapar?" başlıklı yazısında İsmet Berkan, sistem içinde Milli Güvenlik Kurulu'nun rolünün ne olması gerektiği üzerine yapılan tartışmalara değinmektedir. Berkan yazısında, Milli Güvenlik Kurulu ile Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği arasındaki ayrımdan söz etmekte ve yapılan tartışmaların eksiklikler taşıdığını belirtmektedir. Milli Güvenlik Kurulu yasasında yer alan bazı düzenlemelere değinen Berkan, yasayı *"pek çok bakımdan sil baştan ele alınmaya muhtaç"* olarak nitelemekte ve kamuoyunda yapılan tartışmalara ilişkin olarak şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

“ ... Gönül isterdi ki, 'MGK'nın varlığı demokrasiye aykırı' kolaycılığı yerine 'Bu MGK ne iş yapar' sorusundan hareketle ulusal güvenlik gibi son derece önemli bir kavramı demokrasinin içine daha iyi nasıl yerleştireceğimizi tartışalım.”

Radikal gazetesinde Feira Zirvesi ile doğrudan bağlantılı olan köşe yazılarının incelendiği bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:** Radikal gazetesi bu zirve döneminde, zirve ile doğrudan ilgili olan yazılarında bile zirvede alınan kararlara değinmemektedir. Bunun yerine, zirvenin beraberinde getirdiği Kopenhag Kriterleri ve Milli Güvenlik Kurulu tartışmalarına yer verilmektedir. Radikal yazarları Milli Güvenlik Kurulu’nun sistem içindeki rolü konusunda yapılan tartışmalarda genellikle, demokrasinin işleyişi ve güvenlik konularını bir arada ele alan bir yaklaşım sergilemektedirler.

III. 3. 1. 3. Zaman'dan Milli Güvenlik Kurulu Eleştirisi

Zaman gazetesi Feira Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 5 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan 2 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 3 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir.[250]

17 Haziran 2000 tarihli Zaman gazetesinde yer alan, Nuh Gönültaş imzalı ve "Türkiye'nin Boynu Bükük Defteri ve Konum Değiştiren AB Karşıtlığı" başlıklı yazıda, Türkiye'deki insan hakları ihlallerine değinilmektedir.[251] Türkiye'deki sistemin sürekli iç düşman ürettiğini söyleyen Gönültaş, bir taraftan da devamlı insan hakları ihlalleri üretildiğini belirtmektedir. Gönültaş yazısında, insan hakları ihlallerinden hareketle Milli Güvenlik Kurulu'nun AB konusunda hazırladığı raporu eleştirmektedir. Gönültaş yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

" ... Türkiye'deki sistem sürekli 'iç düşman' üretirken aslında bir taraftan da devamlı 'insan hakları ihlalleri' üretiyor! Bu ikisi birbirini besliyor. Güya düşmanını bastırmak için işkenceye başvuruyor! ... Sonra da bu ülkenin MGK'sının sekretaryası 'Avrupa Birliği Kriterleri'nin Türkiye'nin üniter yapısına uymadığını' Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi kabul etmek için ileri sürdüğü şartların 'Türkiye şartlarına uymayan aşırı ve haksız talepler' olduğunu rapor edebiliyor! Daha önce de yazdığımız gibi Türkiye'nin AB'ye alınıp alınmamasındaki en büyük engel yine içeridendir. Türkiye'nin en büyük engeli maalesef yine kendisidir! ... Gerçekte Avrupa Birliği kriterlerinin Türkiye için 'haksız ve aşırı' bulunması sadece bu

[250] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından biri, 20 Haziran 2000 tarihli Zaman gazetesinde yer alan "Medya Sahipsiz mi?" başlıklı yazıdır. Hüseyin Gülerce'nin yazdığı yazıda, medyada yer alan ajan tartışması (veya Milli İstihbarat Teşkilatı adına çalışan gazeteciler tartışması) üzerinde durulmakta ve şu ifadelere yer verilmektedir: *" ... Türkiye Avrupa Birliği'ne girecekse, Türkiye; demokratikleşme, insan hakları ve hukukun üstünlüğü yolunda adımlar atacaksa, her kurum, her kesim gibi medya da ellerini yıkamalıdır."*

[251] **Zaman**, 17 Haziran 2000

düzenin böylece devam edip gitmesini isteyenlerin sorunu olmalı. Halkın böyle bir problemi yok! Ve Türkiye'de 'AB karşıtlığı' eskiden Erbakan'ın temsil ettiği çizgiyle uzlaşıyordu. Şimdi Avrupa Birliği'ne sadece MGK karşı çıkıyor! Ve Türkiye için 'yeni bir suç' ve dolayısı ile 'yeni bir iç düşman' üretiliyor: Aşırı AB taraftarı olmak."

Nuh Gönültaş, 21 Haziran 2000 tarihli Zaman gazetesinde yer alan "AB'ye Evet; Fakat 'Kopenhag Kriterleri' Tehdit!" başlıklı yazısında, yine Milli Güvenlik Kurulu'na yönelik eleştirilerde bulunmaktadır.[252] Gönültaş, Milli Güvenlik Kurulu'nun ve ordunun sistem içindeki durumunun, Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde en fazla tartışılacak konulardan biri olabileceğini belirttiği yazısında şöyle demektedir:

"Kopenhag Kriterleri'nin uygulanıp uygulanmayacağı konusunda elbette 'askerin görüşü' önemli. Ancak ondan daha önemlisi, sivil yaklaşımın Kopenhag Kriterleri'nin neresinde olduğudur! Mesela sivillere göre Milli Güvenlik Kurulu'nun sistemin içinde duruşu konusu nasıl olmalıdır? Süleyman Demirel, cumhurbaşkanlığı döneminde kendisine sorulan 'MGK Meclis'in neresindedir, altında mıdır, üstünde midir?' şeklindeki soruya 'Ne altındadır ne de üstündedir.' diye cevap vermişti. Yeni Cumhurbaşkanı'nın bu konularda 'demokrat eğilimli' olduğu biliniyor. Ancak fiilen MGK'nın da Genelkurmay'ın da sistem içindeki yerinin Meclis ve hükümete göre ne olduğu konusu belirsiz. İşte bu belirsizlik Türkiye'de MGK'nın durumunu, konumunu, işleyişini tartışmalı kılmaktadır. Aynı şekilde Genelkurmay'ın seçilmiş hükümetlerle ilişkisindeki 'bağımsız' görüntüsü ve kendinden başka hangi otoriteye bağlı olduğu konusundaki belirsizlik de devamlı surette onun konumunu da tartışmalı

[252] **Zaman**, 21 Haziran 2000

hale getiriyor! Türkiye'nin, Avrupa Birliği sürecinde düzenlemesi gereken en önemli iki çetrefil konu Milli Güvenlik Kurulu ve Genelkurmay'ın sistem içindeki durumudur! ... MGK'nın konumu ve ordunun durumu Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde Türkiye'de en fazla tartışılacak konular olarak görülebilir. Ancak MGK Genel Sekreterliği'nin AB'yi 'tehdit' olarak algılayan raporunun basına sızmasından sonra ordunun bu konudaki net görüşünü yetkili ağızlardan ifade etmesi gerekiyor. Çünkü birçok 'seçilmiş' Türkiye için hayati önem taşıyan konularda ne yazık ki 'Genelkurmay'ın görüşü'ne göre tavır alıyor! Türkiye'nin bu aşamadan sonra 'Avrupa Birliği'ne hayır' deme lüksü elbette yok ve olmamalıdır da. Avrupa Birliği Türkiye için 21. yüzyıla giden son trene binmek anlamına geliyor. Tersi Türkiye'ye bir yüzyıl daha kaybettirir."

Zaman gazetesinde Feira Zirvesi ile doğrudan bağlantılı olan köşe yazılarının incelendiği bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:** Zaman gazetesi de tıpkı Radikal gazetesi gibi Feira Zirvesi'nde alınan kararlara ilişkin herhangi bir değerlendirme yapmazken, zirvenin beraberinde getirdiği Kopenhag Kriterleri ve Milli Güvenlik Kurulu tartışmalarına yer vermektedir. Zaman gazetesi Milli Güvenlik Kurulu'nun ve ordunun sistem içindeki yerini, Radikal gazetesine oranla çok daha açık ve net bir biçimde eleştirmektedir. Bu konudaki tartışmalarda, "Zaman gazetesi ile Cumhuriyet gazetesi taban tabana zıt çizgilerde yer almaktadırlar", şeklinde bir değerlendirme yapmak mümkündür.

III. 4. ARALIK 2000 NİCE ZİRVESİ DÖNEMİ

Avrupa Birliği, Nice zirvesinde geleceğini Türkiye'nin yer almadığı ve üye sayısını 12 aday ülkenin de katılmasıyla 27 olarak sınırlayan bir tablo üzerinde şekillendirmiştir. AB ülkeleri, Türkiye ile tam üyelik müzakereleri henüz başlamadığı için, genişleme sonrası projeksiyonlara Türkiye'yi dahil etmemişlerdir.[253]

III. 4. 1. Köşe Yazılarının Değerlendirilmesi

İNCELENEN GAZETELER	Nice Zirvesi ile doğrudan ilgili olan köşe yazısı sayısı	Nice Zirvesi ile doğrudan ilgili olmayan köşe yazısı sayısı	Toplam
CUMHURİYET	**15**	**16**	**31**
RADİKAL	**7**	**13**	**20**
ZAMAN	**4**	**3**	**7**

Tablo 4: Nice Zirvesi Döneminde (5-10 Aralık 2000), İncelenen Gazetelerde Avrupa Birliği ile İlgili Olarak Yayınlanmış Köşe Yazılarından Zirve ile Doğrudan İlgili Olan ve Olmayan Köşe Yazıları.

[253] http://www.belgenet.com/arsiv/ab/nicezirve.html;
http://www.abhaber.com/belgeler/belgeler_6.htm, Erişim Tarihi: 10 Mart 2004

Toplam 6 günlük dönemde, incelenen gazetelerde Nice Zirvesi ile doğrudan ilgili olan 26 tane köşe yazısı yayınlanmıştır. Bunların 15 tanesi Cumhuriyet'te, 7 tanesi Radikal'de, 4 tanesi de Zaman'da yer almıştır.

III. 4. 1. 1. Cumhuriyet: "Paket Aynı, Ambalaj Değişik"

Cumhuriyet gazetesi Nice Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 31 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan 15 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 16 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir.[254]

Mustafa Balbay, 5 Aralık 2000 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan "Nice Mis Olur mu?" başlıklı yazısında, AB Katılım Ortaklığı Belgesi ile ilgili değerlendirmelerde bulunmaktadır.[255] Balbay, Türkiye'nin Katılım Ortaklığı Belgesi'nin açıklanmasından sonra tavrını kesinleştirmekte zorlandığını belirtmekte ve şunları söylemektedir:

" ... Ankara, Helsinki'nin devam edeceğini, 8 Kasım bildirisinin [AB Katılım Ortaklığı Belgesi] *bunu tamamlayacağını düşünüyordu. Kıbrıs'ın 1 yıl içinde çözümlenmesi gereken 1. öncelikli konu olduğunu görünce söylenmeden edemedi: Bu durumda Helsinki.. Ne anlama gelsin ki!"*

Nice Zirvesi öncesinde Türkiye ile ilgili olarak yaşanan gelişmelere değinen Balbay, yazısının devamında şu ifadelere yer vermektedir:

" ... Şimdi gözler Nice'deki devlet ve hükümet başkanları zirvesinde. Türkiye burada Başbakan ve Dışişleri Bakanı düzeyinde temsil edilecek. Yeri geldikçe

[254] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından biri şudur: 5 Aralık 2000 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan "Kürtçe Eğitim ve İletişim" başlıklı köşe yazısında Toktamış Ateş, Kürtçe televizyon ve eğitim konuları üzerinde durmaktadır. Ateş, yazısında Avrupa ülkelerinden konuyla bağlantılı örnekler de vermektedir.
[255] **Cumhuriyet**, 5 Aralık 2000

vurguladığımız gibi asıl olan Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğinden çok yönümüzün uygarlığa dönük olması."

6 Aralık 2000 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki köşesinde "Katılım Ortaklığı Belgesi'nin Anlamı" başlığını kullanan Erol Manisalı, Katılım Ortaklığı Belgesi ile Kıbrıs ve Ege konularının AB tarafından Türkiye'nin önüne bir koşul olarak konulduğunu belirtmekte ve Helsinki Zirvesi'nde adaylığa karşılık bu koşuların Türkiye'nin sırtına yüklendiğini ifade etmektedir.[256] Manisalı, yazısında şunları söylemektedir:

" ... Hem Helsinki hem de KOB, Atina'yı, adım adım amacına götürmektedir. 2002'de Kıbrıs'ı, 2004'te de Ege'yi, kendi istediği biçimde, Türkiye'yi AB kapısında tutarak çözmek istemektedir. ... Kapıda bekletilecek olan Türkiye'nin bütün bunları yemesi gerekiyor. Ve Türkiye yıllar boyu kapıda bekler ve içeri alınmaz iken bir de arkasına bakacak ki, neler neler gitmiş. Sonra sağına, soluna ve de önüne bakacak. Kapıda diğer bekleyenler, Ukrayna, Rusya, Beyaz Rusya ortalığa doluşmuşlar, hatta Türkiye'nin de biraz önündeler. Ama artık kapılar kapanmış, yeter denmiş. 50 bin kişilik stada 100 bin kişi koyamazsınız ki. Bazılarının torunlarının torunlarına anlatacakları çok şeyler olacak. Kimse kusuru Atina'da ve Brüksel'de aramasın, kusur bizde. 40 yıldır gerçekleri bir türlü göremeyen bir topluma bilmem ne demeli."

6 Aralık 2000 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan "Önce Kendimize Güvenmek" başlıklı yazısında Orhan Birgit, Katılım Ortaklığı Belgesi ile ilgili olarak olumlu değerlendirmelerde bulunmakta ve hükümetin çabalarını şu sözlerle değerlendirmektedir:

---

[256] **Cumhuriyet**, 6 Aralık 2000

" ... Beğenilsin, beğenilmesin. Olup bitenler Türkiye'nin ve özellikle Türkiye'yi yöneten hükümetin kararlılığıdır. Azmidir."

Cüneyt Arcayürek, 6 Aralık 2000 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan yazısında, "Paket Aynı, Ambalaj Değişik" başlığını kullanmaktadır. Arcayürek yazısında, Katılım Ortaklığı Belgesi ile ilgili değerlendirmelerde bulunmakta ve bu konuda çeşitli görüşlere yer vermektedir. Arcayürek, Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in, *"Helsinki'deki tanımların aynen Katılım Ortaklığı Belgesi'nde geçerliliğini korumakta olduğu"* yönündeki değerlendirmelerini aktardıktan sonra şu ifadeleri kullanmaktadır:

" ... Oysa, kimi bakış açıları farklı. Örneğin, emekli büyükelçi Yalım Eralp ilk metne göre yeni metni 'paket değişmemiş, ambalaj değiştirilmiş' diye yorumluyor. Prof. Haluk Ülman, "AB, Kıbrıs ve Ege konularında 'şart' sözcüğünü kullanmıyor, ama öncelikli olarak Kıbrıs sorununu, Ege anlaşmazlığının çözümünü -üstelik zaman saptamalarıyla- 'diyalog' adı altında önümüze koyuyor" diyor."

Cüneyt Arcayürek, hükümete yönelik çeşitli eleştirilerde bulunduğu yazısını şu sözlerle noktalamaktadır:

" ... Helsinki'den yola çıkıldığında AB'nin Kıbrıs sorununda çözüm için 2002, Ege'de 2004 tarihini saptadığı kendiliğinden ortaya çıkıyor. Başbakan Ecevit; yıllardır ulusal sorunlarımıza 'dışarıdan karışılmasına' direndi. Ne çare, dışarıdan gazel okuyan ABD'ye bir de ortak buldu: AB! Bu başarılı günler hükümetimize kutlu olsun!"

7 Aralık 2000 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki "Haberlerin Öteki Yüzü" başlıklı yazısında Mustafa Balbay, Katılım Ortaklığı Belgesi'ne yönelik çeşitli

eleştirilerde bulunmaktadır.[257] Balbay yazısında, Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye verdiği yol haritasını eleştirmekte ve şu ifadeleri kullanmaktadır:

" ... AB sürecinde katılım ortaklığı belgesi (KOB) Brüksel'de son şeklini aldı; Nice'e doğru yola çıktı. ... AB'yle ilişkilerimizi biçimlendirecek olan Nice Zirvesi bugün başlıyor. Başbakan Ecevit ve Dışişleri Bakanı Cem Türkiye'yi temsil edecek. KOB'de bir son dakika değişikliği olmazsa, aile fotoğrafında Türkiye de yer alacak. Gelinen noktayı şöyle özetleyebiliriz: - Bir dizi kilometre taşı var, ama aralarında yol yok! Adamlar yol haritası diyorlar, ancak ortada belli uzaklıkları gösteren taşlardan başka bir şey görünmüyor. AB süreci bizim açımızdan ikili işleyecek: - AB'nin kendi içindeki yapılanma. - Türkiye'nin ilişkilerde alacağı yol. AB genişlerken bugünkü pür eşitliğini bırakıp ikinci, üçüncü sınıf üyelikler oluşturmaya hazırlanıyor. Diyelim ki Türkiye'nin tam üye olabileceği gün geldi. Bir bakacağız, AB içinde katmanlar oluşmuş, biz son vagondayız."

Erol Manisalı, 8 Aralık 2000 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan "Aman Tren Kaçmasın" başlıklı yazısında, öncelikle Türkiye ekonomisine ilişkin eleştiriler yapmakta ve ardından eleştirilerinin kapsamını daha da genişletmektedir.[258] Manisalı, yazısında şu ifadeleri kullanmaktadır:

" ... Bazı köşe yazarlarımız hep birlikte yemin etmişçesine, 'AB'nin dediklerini yapmaz isek canımıza okurlar' diye feryat ediyor. Kıbrıs, Ege, Ermeni, Güneydoğu.. ne isterlerse verelim diye veryansın ediyorlar. İstanbul'daki 'mütareke basını' bile işi bu kadar ileri götürmemişti, ne demeli bilmem. Ben AB'nin Türkiye'de, sadece Ankara'da temsilciliği var sanırdım. Meğer esas temsilciler İstanbul'da mekân tutmuşlar. 'Egemenlik Kayıtsız Şartsız Ulusundur' yazısı duvarda öylece duruyor.

[257] **Cumhuriyet**, 7 Aralık 2000
[258] **Cumhuriyet**, 8 Aralık 2000

Affedersiniz ama Türkiye'yi kimler yönetiyor? Siyasilere de bulaşmış ve kendilerine 'işadamı' adını takmış birileri, iş adı altında ekonomiyi talan ediyorlar; Dünya Bankası, IMF nelerin nasıl yapılacağını buyuruyor. ... AB ise Türkiye'nin yönetimine açıktan açığa soyunmuş: Şunu yap, bunu yapma diye emirler gönderiyor. AB Parlamentosu sanki TBMM'nin yerini almış; yapmamız gereken işleri pembe dizi gibi art arda sıralıyor, kararlar alıyor. Türkiye'yi sanki onlar yönetiyor. ... İçerden vurguncular, dışardan IMF, Dünya Bankası ve AB, Türkiye'ye damgasını vuruyor. Bazı yazarlar da AB'nin dediklerini yapmaz isek treni kaçırırız diye yakınıyorlar. Affedersiniz ama biz hangi treni kaçıracakmışız? 66 milyonu değil de 1-2 milyonu içine alıp götürecek treni mi? Yıllardır Türkiye'nin çivisini sökenler şimdi hem içerden hem dışardan bastırıp işi bitirmek istiyorlar. Türkiye batarken onlar düze çıksın diye. Onun için de treni kaçırmak istemiyorlar. Malı alıp götürmek için."

8 Aralık 2000 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "Avrupa Ordusu" başlıklı ve Hikmet Bila imzalı yazıda, Avrupa ülkelerinin oluşturmayı planladıkları Ortak Avrupa Ordusu'na yönelik eleştiriler bulunmaktadır. Bila yazısında, *"Batı coğrafyasının ve çıkarlarının savunmasında, kriz bölgelerindeki çatışmalarda Türk askerinin hep önemli bir yeri olduğunu, Türkiye'nin de güvenlik kaygılarıyla -çoğunlukla da kraldan çok kralcı politikalarla- kendi askerini bu çıkarların hizmetine sunmaktan çekinmediğini"* vurgulamaktadır. Bila konuyla ilgili olarak şu ifadeleri kullanmaktadır:

"Türk askerinin süngüsüyle gerdeğe girmek, Batılıların alıştığı bir şey. ... Fransa'nın Nice kentinde toplanan Avrupa Birliği liderleri, bugün önemli bir konuyu ele alıyorlar: 'Ortak Avrupa Ordusu.' Sözde 'acil müdahale gücü' olarak nitelense de bu girişimin NATO'dan bağımsız bir Avrupa ordusu kurma amacında

olduğu anlaşılıyor. ... Uyanık Avrupa diyor ki 'Biz Avrupa'nın güvenliği için NATO olanaklarını kullanırız, ama AB üyesi olmayan NATO ülkelerini karar mekanizmalarına sokmayız.' Türkiye'nin sorunu da burada başlıyor. ... Türkiye, 'kriz' anında Avrupa ordusuna askerini verecek, ancak operasyonların karar mekanizmasına katılamayacak? ... Üstelik o Avrupa ordusunun Türkiye'nin güvenliğini tehlikeye atmayacağını örneğin Kıbrıs'ta kullanılmayacağını kimse garanti etmezken... At teper, katır teper, arada eşek ölür derler."

Avrupa ülkeleri ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki rekabetten de bahseden Bila, şöyle demektedir:

"*... Göründüğü kadarıyla askeri güce sahip olmayan Avrupa, bugüne kadar Amerika'nın şemsiyesi altında idare ediyordu. Şimdi kendi şemsiyesini açmaya çalışıyor. Dünyanın en büyük gücü Amerika ise Bosna ve Kosova operasyonlarıyla kesin olarak yerleştiği Avrupa'da kendine rakip bir askeri güç çıkmasını istemiyor. Kısaca Türkiye'yi çok yakından ilgilendiren yeni bir satranç oyunu oynanıyor. Türkiye satranç tahtasının kenarında. Önemli olan, bu oyunda oyuncu mu, seyirci mi olduğuna karar vermesi. Oyuncu olduğu halde seyirci gibi davranırsa bu oyunun belki de tek kaybedeni olacak. Oyuncu gibi davranırsa, Avrupa'nın hileli oyununu bozma gücü Türkiye'nin elinde vardır. NATO'nun işi bittiyse bunu Türkiye'nin ilan etmesinde de bir sakınca yoktur."*

İlhan Selçuk, 8 Aralık 2000 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan "Affın Tam Sırası" başlıklı yazısında, Türkiye gündeminin çok önemli meseleleri arasında af tartışmalarının gündeme getirilmesini ve bununla beraber Avrupa Birliği'nin gündemde çok önemli yer işgal etmesini eleştirmektedir. Selçuk, yazısında şu ifadele yer vermektedir:

"Ülkenin gündemine kuş bakışıyla bir göz atıldığında alt alta kaç kalem sıralanabilir?.. Ekonomide deprem ve IMF.. Açlık grevleri ve ölüm oruçları.. Batık bankalar ve soygunlar.. Avrupa Birliği.. Af. ... Peki, Avrupa Birliği'nin bu sıcak gündemde ilk sıralara oturması yapay değil mi?.. Aklı başında bir kişi, AB'nin Türkiye için uzun vadeli bir iş olduğunu ilk bakışta görebilir; bu konuda telaşa kapılmaz, ortalığı velveleye vermez. AB'nin şimdilik yaptığı bilinçli bir güdümlemeden başka şey değil. ... Batık bankalar, soygunlar, dudak uçuklatan karmanyolalar; açlık grevleri, ölüm oruçlarıyla sarmaş dolaş bir Türkiye.. Ve üstüne genel af!.. Aklımızı peynir ekmekle yemesek şu sırada af konusunu ortaya atar mıydık?"

9 Aralık 2000 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan "Son AB Belgesini İyi Anlamalıyız" başlıklı ve Reşat Özkan imzalı yazıda, Katılım Ortaklığı Belgesi'ne yeni bir şekil verildiği, gelinen noktada Türkiye için birtakım olumsuzlukların bulunduğu, ancak yine de belgenin olumlu taraflarının da olduğu ifade edilmektedir.[259]

Özkan, yazısında AB'ye yönelik kimi olumlu ifadelere yer vermesine karşın son bölümlerde şöyle demektedir:

" ... Biz ne olduğumuzu ve neleri yapmamız gerektiğini bileceğiz ve onun da gereklerini yapacağız, hem içeride hem de dışarıda; hem demokraside, hem hukukta ve hem de ekonomide ve de toplumun kanını emmekte olan vurguncular ve soyguncular konusunda. Karşımızdakilerin de, bize üyelik kisvesi altında bir şey yutturamayacaklarını, Ege ve Kıbrıs'taki haklarımızdan vazgeçmeyeceğimizi, Cumhuriyetimizin siyasal temellerini zorlamaya yönelik girişimlere izin

[259] **Cumhuriyet**, 9 Aralık 2000

vermeyeceğimizi ve bunları amaçlayan bir girişim ile karşı karşıya kaldığımızda gereğini yapmaktan çekinmeyeceğimizi anlamalarını sağlamalıyız. Böyle bir politikayı izlemekte ısrar ederlerse Türkiye'yi bütünüyle kaybetme risklerinin var olduğunu hep akıllarında tutmak, bir başka deyişle biz bu gerçeğin onların akıllarında iyice yer etmesini sağlamak zorundayız."

9 Aralık 2000 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki Şükran Soner'in yazdığı "Fotoğrafla Avrupalı" başlıklı yazıda ve yine aynı gazetedeki Tevfik Ünaydın imzalı "AB'ye Üyeliğimiz ve Son Gelişmeler" başlıklı yazıda, Nice Zirvesi sürecinde yapılan tartışmalardan yola çıkılarak önceki yazılarda ele alınan Kıbrıs, Ege sorunları gibi konularda çeşitli değerlendirmelerde bulunulmaktadır. Türkiye'nin bu süreçte çeşitli hatalar yaptığını belirten yazarlar, AB'ye yönelik kimi eleştirilerde de bulunmaktadırlar. Yazarlardan Tevfik Ünaydın yazısında şu düşünceleri ifade etmektedir:

" *... AB'ye girmeliyiz, ancak 'Türkler ne istenirse boyun eğmek zorundadır' inancından kaynaklanan davranışlarla, küçümsenerek, hatta aşağılanarak asla!.. Zaman zaman bazı siyasetçilerimiz ve yazarlarımızca 'Atatürk'ün yolu buydu ya da Atatürk'e ihanet etmeyelim' türünden Atatürk istismarcılığı da yapılmak isteniyor. Atatürk de böyle bir gelişmeyi kuşkusuz arzulardı, ama onun Türkiyesi de herhalde bugünkü Türkiye olmazdı."*

Mustafa Balbay, 9 Aralık 2000 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan "Af Yasasına İşkence" başlıklı yazısında, af yasası ile ilgili tartışmalara değinmekte ve yasanın hemen her kesim tarafından eleştirilmekte olduğunu ifade etmektedir. Balbay yazısının devamında, Genelkurmay Başkanlığı'nın AB ile ilgili düşüncelerini duyurduğu rapor hakkında bilgiler de vermekte ve şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

" ... Başbakan Bülent Ecevit'in Nice Zirvesi'ne katıldığı, aile fotoğrafında yer aldığı saatlerde, Ankara'da Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'le Genelkurmay Başkanı Hüseyin Kıvrıkoğlu'nun haftalık olağan görüşmesi vardı. Aynı saatlerde de Genelkurmay'da olağan dışı bir 'rapor' kamuoyuna duyuruldu. Raporun başlığı şuydu: '2000 Yılı İç Güvenlik Harekâtı Değerlendirmesi.' 7 sayfalı, 3 çizelgeli raporun özeti şu: Terör bitti, ama terörist bitmedi. Anafikir de şu: AB sürecine evet, ama AB'den gelen kimi istemler terör örgütününki ile örtüşüyor. Üniter yapıyı erozyona uğratacak istemler kabul edilemez. ... Raporun zamanlamasında diplomatik bir çizgi var. Genelkurmay, AB ile ilgili güncel pürüzlerin çözümlenmesinin, hükümetin uygun bulduğu katılım ortaklığı belgesinin (KOB) onaylanmasının ardından görüşlerini açıkladı. Bunun Türkçesi şu: Türkiye'nin AB'ye tam üyelik yolunu engellemek istemiyoruz, ama düşüncelerimizden de ödün vermeyiz."

Cüneyt Arcayürek, 9 Aralık 2000 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki yazısında, Katılım Ortaklığı Belgesi'ne açıkça karşı çıkmakta ve bu belgeyi *"PKK'nın isteklerini içeren bir metin"* olarak nitelendirmektedir. "Doğruya Doğru" başlıklı yazısında Arcayürek, Genelkurmay Başkanlığı'nın AB ile ilgili düşüncelerini duyurduğu rapora destek vermekte ve bu konuda şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

"AB'ye tam üyelik için isteklerini neredeyse 'kayıtsız şartsız kabul' etmemizi isteyecek kadar geniş yürekli davrananlarda bir telaştır gidiyor. Bu gibiler, Genelkurmay'ın tam zamanıdır diyerek basına dağıttığı on sayfalık görüşler karşısında şaşkınlığa düşmüş görünüyorlar. Ülkenin birlik ve beraberliğinden sorumlu olan TSK; Kürtçe TV'ye izin verilmesini savunanları, bundan sonrasını görmezlikten gelenleri yanıtlamayıp da ne yapacaktı? Susup bir kenara mı

çekilecekti? ... Genelkurmay açıklaması; dışarıda Avrupa Birliği'ne, hatta ABD'ye Türkiye gerçeğini ve TSK kararlılığını gösteriyor. İçeride ise Kürtçülük aşkıyla yananlara, Kürt ulusu ve sonra Kürt devleti heveslilerine son bir uyarıda bulunuyor. ... Ecevit, KOB'deki Kürtleri bağımsızlığa, en azından azınlığa taşıyacak nitelikteki kimi 'isteklere' hiç değinmiyor. Terör örgütünün -bir anlamda- silahla gerçekleştiremediğini barış çağrısı ile gerçekleştirme hevesine: TSK karşı çıkıyor. ... AB'nin dayattığı Kürtçe TV, Kürtçe eğitim, etnik kimlik, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, PKK'nın belli başlı sloganları. PKK ile KOB arasındaki fikir ve eylem koşutluğunu, ancak gözleri kör olanlar görmeyebilir. KOB metni, PKK'nın isteklerini içeren bir metin."

10 Aralık 2000 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "Saydamlık İyidir" başlıklı yazıda Aydın Engin, Milli İstihbarat Teşkilatı'nın ve Genelkurmay Başkanlığı'nın çeşitli konularda görüşlerini açıklamalarını eleştiren çevreleri eleştirmekte ve bu açıklamalar sayesinde söz konusu kurumların düşüncelerinin daha net bir biçimde öğrenilebildiğinin altını çizmektedir.[260] Engin yazısında şöyle demektedir:

" ... MİT'in de, Genelkurmay'ın da Kürtçe TV konusundaki görüşlerini günışığına çıkarmalarından tedirgin olmak ne söz, sevinmek, açıklamalara alkış tutmak gerekir. Şimdi artık MİT'in en tepesindekilerin Kürtçe TV ve oradan yola çıkılarak demokratikleşmenin pek çok alanında ne düşündüğünü biliyoruz. Genelkurmay'ın Kürtçe TV, üniter devlet, AB ile ilişkiler konusundaki yönelim ve tercihlerinin oturduğu temelleri de biliyoruz. Bilmesek daha mı iyi olacaktı. Saydamlık iyidir."

[260] **Cumhuriyet**, 10 Aralık 2000

Nice Zirvesi döneminde Cumhuriyet gazetesinde yer alan son köşe yazısı, 10 Aralık 2000 tarihinde yayınlanan "Sızlayan Vicdan, Sızlamayan Vicdan" başlıklı yazıdır. Yazıda Cüneyt Arcayürek, önce af yasası ile ilgili bazı değerlendirmelerde bulunmakta, ardından Genelkurmay'ın açıklamalarından hareketle şu ifadelere yer vermektedir:

" ... Basın kamuoyuna Genelkurmay'ın PKK amaçlarını irdeleyen açıklamalarına 'liderlerin hiç değinmediğini' yansıttı. Ecevit, Nice dönüşü kısa bir görüş ifade ederken 'Bunlar Silahlı Kuvvetler'in daima belirttiği düşüncelerdir' dedi. ... Kürtçülük akımını hafife alan çevreler, PKK bağımlı Kürt örgütlerinin yurtdışındaki faaliyetlerini kanıtlayan son örneği -tabii bilinen nedenlerden- gözden uzak tutuyorlar. Yayımlanan küçük bir haber, bu türden çalışmalara Türk hükümetinin 'kayıtsız kalışını' resmettiği gibi içeriğinde yatan gerçekleri bir kez daha anımsatıyor: "Kürdistan Enformasyon Merkezi, Nice Zirvesi'nde de faaliyetteydi. Merkezin imzasını taşıyan bildiriler basın merkezinde dağıtıldı. Bildiride, 'Türkiye'nin entegrasyonunda Kürt halkı görmezden geliniyor' iddiasına yer verildi." Adamlar vızır vızır. Hayırlısı!"

Cumhuriyet gazetesinde Nice Zirvesi ile doğrudan bağlantılı olan köşe yazılarının incelendiği bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:** Cumhuriyet gazetesi yazarlarının büyük bölümü Katılım Ortaklığı Belgesi'ni, olumlu karşılamamakta ve sert bir biçimde eleştirmektedirler. Gazete yazarları, konuyla ilgili olarak Genelkurmay'dan yapılan açıklamaları desteklemektedirler. Ayrıca, AB üyeliği konusunda Kıbrıs ve Ege sorunlarının önemine vurgu yapan Cumhuriyet yazarları, AB sürecinde ulusal çıkarların korunması gerektiğini düşünmektedirler.

III. 4. 1. 2. Radikal: "Devletçi Şahinliğin Toplumsal Bedeli"

Radikal gazetesi Nice Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 20 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan 7 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 13 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir.[261]

6 Aralık 2000 tarihli Radikal gazetesinde yer alan, "Dönemeç" başlıklı yazıda Gündüz Aktan, mali krizin Katılım Ortaklığı Belgesi'ne ilişkin önemli gelişmeleri gölgelediğini ifade etmektedir.[262] Aktan yazısında, Katılım Ortaklığı Belgesi ile ilgili olarak, *"KOB'un bizden istedikleriyle bize sağladıkları arasında dengesizlik var"* şeklinde bir değerlendirme yapmaktadır. Hükümetin bu konudaki çabalarını eleştirenleri, *"AB'ye her ne pahasına olursa olsun girmeyi savunan çevreler"* olarak nitelendiren Aktan, yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

" ... Kıbrıs ve Ege konularında hükümetin tutumu, AB'ye her ne pahasına olursa olsun girmeyi savunan çevrelerde büyük tepki uyandırdı. Aslında Kopenhag kıstaslarından kaçmak isteyen Hükümet'in ve diğer 'AB düşmanı güçler'in Kıbrıs ve Ege'yi 'bahane' olarak kullandıkları ileri sürüldü. ... Avrupa ve Batı'dan kopma korkuları, çocukların ana babalarınca terk edilme ve korumasız kalma endişesine benzer şekilde ortaya çıktı. Bu ruh haline kolayca girenler, AB tam üyeliğinin bir pazarlık süreci olduğunu; kimsenin pazarlık yapılmakta olduğunu önceden ve açıkça kendilerine söyleyemeyeceğini; pazarlığın her zaman makul argümanlarla yapılamayacağını; pazarlıkta istenen sonuçlar tam alınamazsa dahi, karşı tarafın taleplerini sınırlamak gibi bir yararı olduğunu sürekli hatırlamalılar."

[261] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından biri, 8 Aralık 2000 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "Basın" başlıklı yazıdır. Yazıda Türker Alkan, ekonomik konularda basında birbirinden çok farklı rakamların ve değerlendirmelerin yer aldığını belirtmekte ve bu noktadan hareketle AB ile ilgili değerlendirmelerde bulunmaktadır.
[262] **Radikal**, 6 Aralık 2000

Erdal Güven, 8 Aralık 2000 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "Kıstas, Diyalog Ne Fark Eder?" başlıklı yazısında, Katılım Ortaklığı Belgesi ile ilgili olarak varılan uzlaşmanın hem Türkiye ile Yunanistan'ı, hem de Avrupa Birliği'ni rahatlattığını belirtmekte ve Katılım Ortaklığı Belgesi konusunda olumlu değerlendirmelerde bulunmaktadır.[263] Helsinki Bildirisi ile Katılım Ortaklığı Belgesi arasında bağ kuran ve Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği konusunda Ege ve Kıbrıs sorunlarının önemine işaret eden Güven, şunları söylemektedir:

" ... Helsinki'den KOB'a değişen tek unsur, Ege sorununun, Yunanistan'ın gördüğü gibi, yalnızca kıta sahanlığından ibaret olmadığının AB tarafından kayıt altına alınması. 'Sınır anlaşmazlığı ve ilgili diğer' konular ifadesiyle karasuları ve FIR hattı gibi Ege'deki diğer sorunlar da 'siyasal diyalog' kapsamına alınmış durumda. Bu, ilk bakışta Ege'ye genel ve siyasi bir çözüm arayan Ankara'nın lehine görünüyor. Ancak siyasal diyalogdan sonuç alınamazsa, Ege'ye hukuki açıdan bakan Atina'nın istediği gibi Uluslararası Adalet Divanı devreye girecek. Buna karşılık Yunanistan'ın öteden beri savunduğu bir başka politika da, 'Önce Kıbrıs, sonra Ege.' Yani Yunanistan Türkiye'yle Ege'yi konuşurken gözü kulağı hep Kıbrıs'ta olacak. Dolayısıyla Ankara hangi yolu seçerse seçsin dönüp dolaşıp aynı yere geliyor: Kıbrıs. İşte bu yüzden Türkiye'nin gerek Yunanistan'la gerekse Avrupa Birliği'yle ilişkilerinin kilidi Kıbrıs. Ve bu kilidi açacak anahtar da belli: çözüm."

8 Aralık 2000 tarihli Radikal gazetesinde yer alan, "Avrupa Ordusu" başlıklı yazıda Mehmet Ali Kışlalı, Avrupa ülkelerinin, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği projeleri hakkında değerlendirmelerde bulunmakta ve Türkiye'nin bu oluşumun içinde yer alması durumunda, mutlaka karar mekanizmalarında da

[263] **Radikal**, 8 Aralık 2000

bulunması gerektiğine işaret etmektedir. Kışlalı, bu konuda Türkiye'nin yaklaşımını belirtirken, şu ifadeleri kullanmaktadır:

" ... Türkiye güçlü ordusuna güvenen ve gerektiğinde Batı camiası içinde savunma görevi almaktan kaçınmayan bir ülke. Bu defa da yeni orduya bir eksiksiz tugay tahsis edeceğini açıkladı. Ama önemli bir şartı var: 'Davul birinin boynunda, ama tokmak başkasının elinde olmamalı!..' Türkiye, hele hele NATO olanak ve yetenekleri kullanılacaksa, mutlaka karar oluşturma mekanizması içinde yer almalı."

Gündüz Aktan, 9 Aralık 2000 tarihli Radikal gazetesinde yer alan yazısında "Lozan ve Nihai Barış" başlığını kullanmaktadır.[264] Aktan yazısında, tarihi bilgiler vererek Osmanlı'dan bu yana Avrupa ülkeleri ile Türkiye arasındaki ilişkilerde yaşanan değişimi ele almaktadır. Lozan Barış Antlaşması ile başlayan Türkiye-Batı barışmasının, henüz tamamlanmamış bir süreç olduğunu belirten Aktan, bu sürecin Türkiye'nin AB'ye tam üye olması ile tamamlanabileceğini belirtmekte ve yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

" ... Lozan Antlaşması Türkiye'nin yeni ulusal ve uluslararası statüsünü hükme bağladı. Barış sağlandı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye NATO, OECD ve Avrupa Konseyi gibi, Batı'nın savunma, ekonomi ve insan hakları kuruluşlarında yerini aldı. Bu kuruluşlarda yapılan yoğun işbirliği barışma sürecinde büyük ilerleme sağladı. Ama görünen o ki, barışma süreci hâlâ tamamlanmadı. Bugün AB ile anlaşmazlık yaratan Ermeni olayları ve Kürt konusu Sevr'den kalma. Lozan'dan çok sonra ortaya çıkan Kıbrıs ve Türk-Yunan sorunlarında, Osmanlı dönemindeki gibi, Batı'nın sempatisi Hıristiyan komşumuza yöneliyor. AB ülkeleri Türkiye'yi

[264] **Radikal**, 9 Aralık 2000

genelde Avrupa'nın parçası olarak görüyorlar. Ama bu parçanın kendilerinden özde farklı olduğunu düşünen -ve bu açıdan da pek haksız olmayan AB'deki bazı ağırlıklı çevreler, bizi din ve kültür farkı nedeniyle, yani geçmişteki uygarlık mücadelesinden dolayı, kendi içlerine almak istemiyorlar. Türkiye'nin AB üyeliği Lozan'la başlayan, fakat Lozan'la bitmediği anlaşılan bu barışma sürecinin nihai merhalesi olabilir. Türkiye ekonomisini ve demokrasisini güçlendirecek bu merhaleyi AB ile kat etmeli. Yoksa, yoğun ilişkilere rağmen, Avrupa bütünleşmesi dışında kalmış bir Türkiye ile AB arasında ilerde yeniden husumet ilişkileri doğması mümkün."

İsmet Berkan, 9 Aralık 2000 tarihli Radikal gazetesinde "Anadilde Televizyon" başlığıyla yazdığı yazısında, Avrupa Birliği'ne uyum çerçevesinde tartışılan anadilde yayın konusunu ele almaktadır. Berkan, konunun Avrupa Birliği ile doğrudan ilgili olmadığını ifade etmekte ve şunları söylemektedir:

"Aslında konunun Avrupa Birliği ile doğrudan ilişkisi yok. Meselenin Kürtçe ile de ilişkisi dolaylı. Zaten adı üstünde konu, 'anadilinde radyo-TV yayını.' Türkiye'de her şey olduğu gibi bu da yanlış bir açıdan bakılarak tartışılıyor. Mesut Yılmaz gibi politikacılarla MİT ve Genelkurmay gibi kurumlar, 'anadilde yayın' denince nedense sadece Kürtçe'yi anlıyorlar ve ya 'Devlet bu yayını yapsın' diyorlar ya da 'Kürtçe yayın teröre primdir' diyerek görüş bildiriyorlar. Oysa mesele, anadilde radyo-TV yayını konusundaki yasağı kaldırma meselesi. Yayın yapma meselesi değil, bu bir. Türkiye'de anadili Türkçe olmayan tek grup Kürtler değil, defalarca yazdım onlarca başka etnik grup var. Bu iki. Anadilinde kendini ifade edebilme, bu dili öğrenebilme hakkı bir taviz değil, Türkiye'nin yıllar önce altına imza attığı bir yükümlülük, temel insan haklarının bir parçası. Bu da üç."

Türkiye'de basın yayın alanında yaşananlara ilişkin bazı örnekler vererek değerlendirmelerine devam eden Berkan, şu ifadeleri kullanmaktadır:

" ... Ayrıca Türkiye'de basın-yayın alanında yeterli yasal kısıtlama zaten mevcut. O yüzden bırakın bölücü olmayı, biraz solcu yayın yapmak bile imkânsız. Nitekim Özgür Ülke gibi, Evrensel gibi gazetelerin başına gelenler ortada. Yasak dil, adı üstünde komik bir kavram zaten ve Türkiye bu ayıbı 90'ların başına kadar taşıdı, sonra kaldırdı. Derken aynı yasak adı konmadan RTÜK kanunuyla hortladı. Şimdi kaldırılması söz konusu şey bu."

Anadilde yayının TRT eliyle yürütülmesi konusuna da değinen Berkan, yazısının sonunda şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

" ... Yayını devletin televizyonundan yapmak büyük bir hata olur. Bu, Mesut Yılmaz'ın ya da MİT Müsteşarının düşündüğü gibi propaganda amaçlı olur, kimse de seyretmez. ... Bu TV yayınlarını özel kişiler yapsın ki biz de görelim, legal kaynaklarla bu TV'ler ayakta durabiliyor mu? Şu Med TV keşke antenden yayınlansa ve rekabet ortamı içinde reytingi ölçülse, bakalım kim daha çok seyredilecek? İnsanlar, sabah akşam propaganda yapan bir TV'yi izlemekten kaçınırlar. Bugün Med TV'nin bölgede seyredilmesinin tek nedeni rakipsiz olması. Ve TRT onun rakibi olamaz, rekabeti özel kişiler yapabilir ancak. Son bir şey: 15 yıl boyunca bütün acılarını çektiğimiz bölücü terörün pek çok nedeninden biri de demokrasi ve insan hakları bolluğu muydu, yoksa bunların yokluğu muydu? Elinizi vicdanınıza koyup cevap verin. Demokrasi ve insan hakları her zaman bir ülkenin çimentosu olmuştur, o ülkenin demokrasiden ötürü bölündüğü hiç görülmemiştir. Ama bu ülke gerçekten zaman zaman tuhaflaşıyor. Temel insan haklarından birini

bir lütuf gibi verip vermemenin böyle tartışıldığı bir başka ülke var mıdır acaba dünyada?"

10 Aralık 2000 tarihli Radikal gazetesinde yer alan, "Devletçi Şahinliğin Toplumsal Bedeli" başlıklı yazıda Ahmet İnsel, genel olarak Radikal gazetesinin eğilimlerini yansıtabilecek nitelikte değerlendirmelerde bulunmaktadır.[265] İnsel yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

"Devlet geleneğinin güçlü olduğu diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de kendini devletin yerine koyarak düşünen bir insan tipi var. Fikir dünyaları devletin çıkarlarını koruma misyonu içinde biçimlenir, olaylara sadece bu açıdan bakarlar. ... Türkiye'nin AB'ye üyeliği gündeme geldiğinden beri, bu devlet aydınlarının bazıları mutlak ulusal egemenlikçi bir söylem benimsediler. Açıkça Türkiye'nin AB üyeliğine karşı tavır aldılar. Bu, kendi içinde tutarlılığı olan bir tavır. Bir de, diğer gönüldaşları gibi AB üyeliği aleyhtarı olmakla beraber, bunu Avrupa ülkelerinin aslında nasıl Türkiye'yi istemediği propagandası altında yapmayı tercih edenler var."

Türkiye'deki devlet anlayışına ve bu anlayışın yarattığı sorunlara yönelik eleştirilerde bulunan İnsel, şöyle devam etmektedir:

" ... Türkiye'nin bugün içinde boğulduğu bir dizi sorunun sorumluları arasında, en ön sırada bu devlet, daha doğrusu kendini devletle özdeşleştirmiş bu sivil ve askeri kapıkulu zümresi var. ... Askeri cunta 12 Eylül'de darbe yaptıktan sonra ... Kürtçe konuşmayı yasaklayan bir kanun çıkardı. O zamanlar PKK, bir avuç kişiydi ve daha çok rakip Kürt örgütleriyle çatışma içindeydi. Birçok gözlemci, Kürtçe konuşma yasağının ve bölgede estirilen devlet terörü havasının, PKK türü

[265] **Radikal**, 10 Aralık 2000

bir tepkisel şiddet hareketinin güçlenmesine nesnel zemin hazırladığını belirtiyor. ... Bu tür örnekleri çoğaltmak mümkün. 'Komünizm ve bölücülük tehlikesine karşı', sünni İslam'ın bir devlet dini olarak empoze edilmesi girişimini hayata geçirenler de, bu devlet aklının mümtaz sivil ve askeri temsilcileri değil miydi? ... Gümrük Birliği anlaşmasının Türkiye'de geniş toplumsal kesimlerin çıkarları düşünülmeden, sadece sermaye cephesinin çıkarları gözetilerek imzalandığını bize unutturmaya çalışıyorlar. Devletçi-milliyetçi şahinler, geçtiğimiz günlerde Telekom'un özelleştirilmesi yasasını hazırlarken, yabancı ortağın yüzde 32 blok hisse alması ama icra konseyinde çoğunluğa sahip olmasını kabul ettiler. 'Yabancı' güçlere teslim olmayanlar, işte bunlar! Özelleştirme deyince önlerini ilikleyip, 'emriniz olur' diyecekler ve üstelik kamu mülkünü hortumlama biçiminde özelleştirmeleri yapacaklar, ama demokratikleşme deyince, 'ulusal çıkar, milli egemenlik' naraları atacaklar. ... AB ile pazarlığı, toplumsal çıkarlar ışığında değil, hikmetinden sual olunmaz devlet çıkarları ışığında sürdürmek isteyenler, siyasal kriterlerde şahin ama iktisadi konularda ise süt dökmüş kedi gibi davranmak zorundadırlar. Halbuki Türkiye toplumunun ezici çoğunluğunun çıkarını savunmak, tam tersi yönde davranmayı gerektirir. Türkiye'de demokrasi mücadelesi veren çevrelerin esas hedefi, AB üyeliği değil, demokratik, özgürlükçü ve dayanışmacı bir toplum kurmaktır. AB bu hedefi mümkün kılabilecek bir olanaktır. Kendini devletle özdeşleştirmiş olan bu zümre, AB üyeliğinin değil, esas olarak bu hedefin önündeki en büyük engeldir."

10 Aralık 2000 tarihli Radikal gazetesinde yer alan bir diğer köşe yazısı, "Demokrasi Vaktidir" başlıklı ve Bahadır Kaleağası imzalı yazıdır. Kaleağası yazısında, Türkiye'de bazı çevrelerin sürekli *"demokrasi demagojileri"* ürettiğini

söylemekte ve Avrupa Birliği'ne üyelik hedefi için demokrasinin önemine değinmektedir. Kaleağası yazısında şu ifadeleri kullanmaktadır:

"Siyasi reformlar söz konusu olduğunda ortaya çıkan 'demokrasi demagojileri'ni aşarak, insanlık tarihi için de henüz çok yeni olan demokrasinin Türkiye'de gelişip yerleşebilmesi için çalışmalıyız. 'Ne demek demokrasi zamanı, bu ülkede zamanında seçim yapılmıyor mu?' 'Bu milli gelir düzeyine ancak bu kadar demokrasi mümkün.' 'Avrupa ile Amerika asıl kendisine baksın, oralarda hâlâ ırkçılık var.' 'Bizim hiçbir eksiğimiz yok, bu lafları ülkeyi bölmek isteyenler çıkartıyor.' 'Memleketin çok daha önemli sorunları var, dört bir yanımız çevrilmiş.' 'Türkiye'nin zamana ihtiyacı var, öyle dışarıdan görüldüğü gibi değil işler.' 'Olacak inşallah, yavaş yavaş, yavaş yavaş.' Demokrasi üzerine demagojinin sınırı yok. Bu durum Türkiye'de toplumu ileri götürecek siyasi reformlar söz konusu olduğunda da, ileri demokrasilerde eskiyen sistemin kendini yenileme gereksinimi ortaya çıktığında da kendini gösteriyor. Hangi nedenlere dayanırsa dayansın, demokrasi ve insan hakları sorunu Türkiye'nin uluslararası ilişkilerdeki siyasi ve ekonomik çıkarlarına çok belirgin bir şekilde zarar vermekte. ... Demokrasi Türkiye için bir ulusal çıkar ve uluslararası onur sorunu olmanın ötesinde, yine aynı ulusal çıkarlar doğrultusunda kabul ettiğimiz bir ev ödevi. AB'ye üyelik yolunda Katılım Ortaklığı Belgesi'nin başarısı ifade özgürlüğünden başlayarak demokratik reformların bir an önce yapılmasına bağlı."

Radikal gazetesinde Nice Zirvesi ile doğrudan bağlantılı olan köşe yazılarının incelendiği bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:** Radikal gazetesi yazarlarının bir bölümü Katılım Ortaklığı Belgesi'ni olumlu karşılamakta ancak, bazı konularda temkinli olunması gerektiği düşüncesini

savunarak, Türkiye'nin önüne çıkarılabilecek engellerden söz etmektedirler. Gazete yazarlarının bir bölümü ise Katılım Ortaklığı Belgesi'nden çok bu süreçte yaşanan tartışmalar üzerinde durmakta ve demokrasinin önemine işaret etmektedirler. Bu süreçte Radikal gazetesi genel olarak, anadilde yayın ve Kürt sorunu ile ilgili değerlendirmelerde, insan haklarının ve özgürlüklerin önündeki engellerin kaldırılması gerektiğini düşünmekte ve ulusalcı kaygılarla devlet politikasının yanlış belirlendiğini savunmaktadır. Avrupa Birliği sürecini demokrasinin, insan haklarının ve özgürlüklerin uygulanması bağlamında değerlendiren gazete yazarları, Türkiye'nin bu süreçte yapması gerekenleri ertelememesi gerektiğini ifade etmektedirler. Bu bağlamda, Nice Zirvesi döneminde Radikal gazetesi ile Cumhuriyet gazetesi arasında büyük fikir farklılıklarının olduğu söylenebilir.

III. 4. 1. 3. Zaman: "Başörtüsü Yasağı Bir Demokrasi Davasıdır"

Zaman gazetesi Nice Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 7 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan 4 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 3 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir.[266]

"Başörtüsü Yasağı Bir Demokrasi Davasıdır" başlıklı yazı, 5 Aralık 2000 tarihli Zaman gazetesinde yer almaktadır.[267] Hüseyin Gülerce imzalı yazıda, *"Üniversitelerdeki başörtü yasağı; vicdan ve sağduyu sahibi, gerçekten demokrat, dürüst ve ilkeli her aydının ifade ettiği gibi Türkiye'nin demokrasi dâvâlarından biridir"* şeklinde bir giriş yapılmakta ve ardından Nice Zirvesi'nde ele alınacağı belirtilen Temel Haklar Şartı'ndan alıntılar yapılarak, Zaman gazetesinin genel çizgisini yansıtan değerlendirmelerde bulunulmaktadır. Yazıda şu ifadelere yer verilmektedir:

" ... Başörtüsü yasağı, inanç özgürlüğünün kısıtlanmasıdır. Başörtüsü yasağı, eğitim özgürlüğünün kısıtlanmasıdır. Başörtüsü yasağı, kadınlara ayrımcılık yapmaktır. Bakınız, Avrupa Birliği'nin anayasası niteliğini kazanacak Temel Haklar Şartı birkaç gün sonra Fransa'nın Nice şehrinde yapılacak AB Zirvesi'nde ele alınacak ve muhtemelen oylanarak resmiyet kazanacaktır. Bu Avrupa Anayasası'na göre Türkiye'nin altına gireceği yeni yükümlülükler arasında neler var biliyor musunuz? Buyurunuz okuyalım: 'Madde 1. İnsan onuru.' İnsan onuru dokunulmazdır. Ona saygı gösterilmeli ve korunmalıdır. 'Madde 4. İşkencenin ve insanlık dışı ya da küçültücü muamelenin veya cezanın engellenmesi.' Hiç kimse

[266] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından biri, 6 Aralık 2000 tarihli Zaman gazetesinde yer alan "Yeni Hat Ufukta Görünüyor" başlıklı yazıdır. Fikret Ertan imzalı yazıda, Bağımsız Devletler Topluluğu zirvesine değinilmekte ve uluslararası ilişkiler açısından çeşitli değerlendirmelerde bulunulmaktadır.

[267] **Zaman**, 5 Aralık 2000

işkence veya insanlık dışı muamele veya ceza görmemelidir. 'Madde 10. Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü.' Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak; din veya inanç değiştirme özgürlüğünü, tek veya topluluk halinde, özel olarak ya da topluluk önünde din veya inancın ifadesi, ibadet etme, öğretim, uygulama ve gözlemleme özgürlüğünü içerir. Demek ki başörtü yasağı, aynı zamanda insan onuruna saygısızlıktır. Demek ki başörtü yasağı aynı zamanda insanlık dışı küçültücü bir muameledir. (İkna odaları, okul kapısından çevirmeler, rektör, dekan, öğretim üyesi istifaları insanlık dışı, onur kırıcı muamele değil de nedir?) Demek ki, başörtüsü yasağı, din ve inancın ifade edilmesini, hem de topluluk önünde ifade edilmesini engellemektir. Ancak düşündürücü olan şudur: AB de bu konuda çifte standart sahibidir. Türkiye'ye insan hakları ihlâlleri için gelen heyetler, nedense hep Diyarbakır'a gittikleri halde, son İlerleme Raporu'nda Alevilerin sorunlarına atıfta bulundukları halde, üniversitelerde uygulanan başörtü yasağını bir gün olsun görmediler. Raporlarının hiç birinde bu yasaktan, yasağın mağdur ettiği gözü yaşlı kız öğrencilerden tek satır söz etmediler. Sünnî Müslümanlar söz konusu olunca üç maymunu oynadılar. Amaç, insan hakları mı, yoksa Türk-Kürt, Sünnî-Alevî ayrımına körük sallamak mı? Biz asıl Türkiye'yi yönetenlere sesleniyoruz. İnsan haklarına dayalı hukuk devletine saygılı, kanunlara karşı gelmeyi; bütün entrikalara, fitnelere rağmen bir gün olsun düşünmemiş milletin büyük çoğunluğunu lütfen daha fazla germeyiniz."

Erhan Başyurt, 6 Aralık 2000 tarihli Zaman gazetesinde yer alan "Kritik Zirve: Nice" başlıklı yazısında, Nice Zirvesi'nin Avrupa Birliği açısından taşıdığı öneme işaret etmektedir.[268] Başyurt yazısında, Nice Zirvesi'nin tarihi kararlara sahne

[268] **Zaman**, 6 Aralık 2000

olacağını belirtmekte ve zirveye, "birlik" kararının alındığı 1991 Maastricht Zirvesi'nden sonraki en önemli zirve gözüyle bakıldığını ifade etmektedir. Başyurt yazısında şu değerlendirmelerde bulunmaktadır:

" ... Zirvenin hedefi, AB'yi genişlemeye hazır hale getirerek, genişleme ile ortaya çıkacak muhtemel hantallıkları giderecek yapısal reformları belirlemek. 15 üyeli AB, aday ülke olarak kabul ettiği 13 ülke ile planladığı gibi genişlerse, 28 üyeli bir birlik haline gelecek. Bu durum da ister istemez milli çıkarlardaki çatışmaları artıracak ve zaten karmaşık olan karar verme mekanizmasının çalışmasını büsbütün güçleştirecek."

Avrupa Birliği'nin karar mekanizmasında çeşitli değişiklikler yapılması konusunun Nice Zirvesi'nde ele alınacağını kaydeden Başyurt, Nice Zirvesi'nden çıkacak sonuçların Türkiye açısından kritik öneme sahip olduğunu belirtmektedir:

" ... Türkiye, şayet tam üye olmayı başarırsa, birlik içinde en çok ağırlıklı oya sahip ikinci ülke olacak. Dolayısıyla, Nice Zirvesi'nden çıkacak reform kararları Türkiye için de kritik önem taşıyor."

7 Aralık 2000 tarihli Zaman gazetesinde yer alan "Yine 'Onlar' Devreye Girdi" başlıklı ve Hüseyin Gülerce imzalı yazıda, Türkiye'nin iki önemli konuda rahatladığı belirtilmekte ve bu konular şu şekilde ifade edilmektedir:[269]

"Türkiye bu hafta iki defa derin bir oh çekti. Birincisi, hafta başında AB dışişleri bakanları, katılım ortaklığı belgesinde Kıbrıs'ı bir kriz sebebi olmaktan çıkardılar. Böylece Başbakan Ecevit bugün Nice'te yapılacak zirveye katılarak, Türkiye'nin AB üyeliği sürecindeki kararlılığını devam ettirecek. (Bu sonucun alınmasında bizzat Clinton devreye girdi. ABD, Avrupa'ya ciddi baskı uyguladı.)

[269] **Zaman**, 7 Aralık 2000

İkincisi de, dün IMF'nin 10 milyar doları aşan ek rezerv desteğinin açıklanmasıdır. Böylece, hükümetin ekonomik istikrar programı devam edecek, enflasyonu hızla aşağılara düşürme çabaları kesintiye uğramayacak. Bazı arkadaşlar, 'Türkiye; yönetimi, kendi yöneticilerine bırakılmayacak kadar önemli bir ülke' dedikçe biraz da millî onurumuza dokunduğu için kızanlar oluyordu. İki-üç bankanın sebep olduğu söylenen bir kriz bakınız yine 'onlar'ın müdahalesiyle atlatıldı. Borsa tavan yaptı, piyasalar rahatladı ve tedirginlik sona erdi."

Gülerce yazısının devamında, Amerika Birleşik Devletleri'nin devreye girmesi sonucu Türkiye'nin Katılım Ortaklığı Belgesi'nde elde ettiği olumlu sonuçlara atıfta bulunarak, ekonomik kriz ve yolsuzluklar konusunda şu ifadeleri kullanmaktadır:

" ... Yolsuzlukların, hırsızlıkların, en büyük kirlenmenin bürokrasi ve siyasî sorumluları üzerine neden gidilmiyor? Elleri kirli olanlar kelepçeleniyor, sorgulanıyor da, bu ellerin kirlenmesine göz yumanlar, alet olanlar serbest mi dolaşacak? Onun için de mi ABD yardımı gerekiyor?"

Nice Zirvesi döneminde Zaman gazetesinde yer alan son köşe yazsı Hasan Ünal'a aittir. Ünal, 7 Aralık 2000 tarihli Zaman gazetesinde yer alan "AB Müktesebatına Katkı: Atina Kriterleri" başlıklı yazsında, Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan Kıbrıs ve Ege sorunlarına ilişkin düzenlemeleri ve bu çerçevede siyasi iktidarın ve basınının tutumunu eleştirmektedir. Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan Kıbrıs ve Ege sorunlarına ilişkin düzenlemeleri *"Atina Kriterleri"* olarak nitelendiren Ünal, şu ifadeleri kullanmaktadır:

"Evvelki gün toplanan AB dışişleri bakanları 8 Kasım'da Türkiye'nin önüne konulan Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB)'ni Türkiye'nin itirazları doğrultusunda değiştirmişler. En azından bizim basının önemli bir kesiminin yazıp söylemeye

çalıştığı bu. Bir yılı aşkın bir süredir bugünden yarına AB'ye üye olacağımızı ve Atina ile bütün sorunlarımızı çözmek üzere olduğumuzu yazan basın, 8 Kasım belgesinin Türkiye'de yarattığı şok etkisinden hiç ders almamışa benziyor. ... Bizim basının iddialarına göre, bu değişiklikler İstiklal Harbi'nden bu yana Türkiye'nin elde ettiği en büyük zafer âdeta. Ne yapılmış? Metnin 'kısa vadeli siyasi kriterler' kısmında Kıbrıs konusu en son paragraf olarak yer alıyordu 8 Kasım belgesinde. Şimdi o son paragraf, yine aynı bölümün baş kısmına taşınmış ve adına 'Güçlendirilmiş Siyasi Diyalog ve Siyasi Kriter' denilmiş. 8 Kasım belgesinin 'orta vadeli kriterler' bölümünde daha önce yer almayan Ege sorunları ise 'orta vadeli kriterler' bölümünün başına yine aynı başlıkla yani 'Güçlendirilmiş Siyasi Diyalog ve Siyasi Kriter' olarak yerleştirilmiş. ... Kıbrıs ve Ege ile ilgili olarak belgede çok şeylerin değişmediği ortada. Siyasi kriter olarak yerinde duruyor. Belki Yunanistan hariç diğer AB ülkeleri açısından bir avantaj sağlanmış. Bu ülkeleri 'Kıbrıs ve Ege meseleleri nasıl olur da Kopenhag Kriterleri arasında yer alır?' eleştirilerinden kurtarıyor. Ama kriter olarak kaldığına göre buna da 'Atina Kriterleri' demek gerekecek. Yani Kopenhag Kriterleri itibariyle AB üyesi diğer ülkelere ve Atina Kriterleri açısından da Yunanistan'a karşı sorumluluklarımızın neler olduğu bu belgede daha sarih hale getirilmiş. Böylece, farklı yorumlayamayacağımız bir kesinlik kazandırılmış belgeye. Ne daha fazla maddi yardım var ne de başka bir şey. Sonuç aynı. Zaten kendisinin sebebiyet verdiği bir mali krizle boğuşan bir iktidarın daha fazla bir şeyler yapabilmesi mucize olurdu."

Zaman gazetesinde Nice Zirvesi ile doğrudan bağlantılı olan köşe yazılarının incelendiği bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:** Zaman gazetesi yazarları satırlarında Nice Zirvesi'ne, Cumhuriyet ve Radikal

gazetelerinin yazarlarına oranla daha az yer vermektedirler. Zaman gazetesi Nice Zirvesi'nin çeşitli yönlerini ön plana çıkarmakta ve zirve ile bağlantılı değerlendirmeler yaparken öne çıkardığı konular üzerinden siyasi iktidarı eleştirmektedir. Gazete eleştirilerini kendi yayın politikası doğrultusunda, hitap ettiği İslamî-muhafazakâr eğilimli insanların beklentilerine uygun olarak yapmaktadır.

III. 5. HAZİRAN 2001 GÖTEBORG ZİRVESİ DÖNEMİ

AB devlet ve hükümet başkanları Göteborg zirvesinde, müzakereleri devam eden aday ülkelerin katılımıyla Birliğin genişlemesine olanak tanıyacak ve yürürlüğe girmesi için bütün üyelerce imzalanması gereken Nice Anlaşması'nı ele almışlardır. Zirvede genişlemenin yanı sıra önemli uluslararası meseleler, Avrupa ekonomisinin durumu ve çevre kurallarına uygun büyümeyi hedefleyen "sürekli kalkınma" konuları da ele alınmıştır.[270]

III. 5. 1. Köşe Yazılarının Değerlendirilmesi

İNCELENEN GAZETELER	Göteborg Zirvesi ile doğrudan ilgili olan köşe yazısı sayısı	Göteborg Zirvesi ile doğrudan ilgili olmayan köşe yazısı sayısı	Toplam
CUMHURİYET	**1**	**6**	**7**
RADİKAL	**2**	**9**	**11**
ZAMAN	**3**	**3**	**6**

Tablo 5: Göteborg Zirvesi Döneminde (13-18 Haziran 2001), İncelenen Gazetelerde Avrupa Birliği ile İlgili Olarak Yayınlanmış Köşe Yazılarından Zirve ile Doğrudan İlgili Olan ve Olmayan Köşe Yazıları.

[270] http://arsiv.hurriyetim.com.tr/hur/turk/01/06/15/dunya/31dun.htm, Erişim Tarihi: 10 Mart 2004

Toplam 6 günlük dönemde, incelenen gazetelerde Göteborg Zirvesi ile doğrudan ilgili olan 6 tane köşe yazısı yayınlanmıştır. Bunların 1 tanesi Cumhuriyet'te, 2 tanesi Radikal'de, 3 tanesi de Zaman'da yer almıştır. Göteborg Zirvesi döneminde gazete yazarlarının zirve ile pek ilgilenmediğini söylemek mümkündür.

III. 5. 1. 1. Cumhuriyet'in Anayasa Tedirginliği

Cumhuriyet gazetesi Göteborg Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 7 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan yalnızca 1 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 6 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir. Cumhuriyet gazetesi yazarları Göteborg Zirvesi döneminde iç politikayla ilgili konulara ağırlık vermişler ve özellikle de anayasa değişikliği konusundaki fikirlerini aktarmışlardır.[271]

Göteborg Zirvesi döneminde, Cumhuriyet gazetesinden zirve ile doğrudan ilgili olan tek köşe yazısı, "E-Türkiye ve Değişim Sancısı" başlıklı yazıdır.[272] 13 Haziran 2001 tarihinde yayınlanan ve Özlem Yüzak imzalı yazıda, Türkiye'nin bilgi teknolojileri konusunda hızlı bir değişim sürecine girmek üzere olduğu belirtilmekte ve şu değerlendirmeler yapılmaktadır:

---

[271] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından bazıları şunlardır: 15 Haziran 2001 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "Anayasayı Uzlaşarak Değiştiriyorlar" başlıklı ve Aydın Engin imzalı yazıda, anayasada yapılması planlanan değişikliklerin partiler arasında varılan bir uzlaşma sonucu belirlendiği, ancak bu uzlaşmanın anayasa değişikliği için tek başına yeterli olmadığı vurgulanmaktadır. Engin yazısında, partilerin kendi siyasi çizgileri ve çıkarları doğrultusunda birtakım pürüzler çıkarma olasılığının altını çizmektedir. 16 Haziran 2001 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "MHP'nin İstediği Anayasa" başlıklı köşe yazısında Oral Çalışlar, Avrupa Birliği süreci gerektirdiği için anayasa üzerinde çeşitli değişiklikler yapılmakta olduğunu belirtmektedir. Çalışlar, anayasa değişikliği konusunda varılan uzlaşmanın, Milliyetçi Hareket Partisi'nin istediği şekilde bir uzlaşma olduğuna vurgu yapmakta ve anayasa değişikliği konusunda MHP'nin tavrını eleştirmektedir. Çalışlar, MHP'nin iktidar ortağı olduğu bir koalisyon hükümetinin, amacı demokrasi ve özgürlükleri geliştirmek olan bir anayasa hazırlayamayacağını ifade etmektedir.

[272] **Cumhuriyet**, 13 Haziran 2001

“ ... Eğitimin neredeyse bir fiyaskoya dönüştüğü, umutsuz, hayalsiz ve de işsiz bir gençlik ordusuna sahip Türkiye fokur fokur kaynıyor. Biri bitmeden diğeri başlayan krizler, yolsuzluk operasyonları, siyasi kavgalar arasında zaten cılız bir sesle çıkan ve yoğun gündem arasında yitip giden 'bilgi, eğitim, bilgi toplumu, e-Türkiye' gibi sözcükler bu hafta biraz daha gür çıkmaya başladı. Önce, Başbakan Bülent Ecevit'in 15-16 Haziran'da Göteborg'da düzenlenecek AB Başkanlar Zirvesi'nde aday diğer 12 ülkeyle birlikte Türkiye'nin de e- Avrupa kriterlerine uyacağını açıklayacağı bildirildi. Ardından, TÜSİAD 'AB Yolunda Bilgi Toplumu ve e-Türkiye' raporunu kamuoyuna açıkladı. Gelişmeler güzel. ... Türkiye 15 Haziran'da Göteborg'da atacağı imza ile 2003 sonuna kadar bütünüyle bir bilgi toplumu olma yolunda ilk ciddi ve resmi adımı atmış olacak. ... Umarız ilgili çevreler doğru adımları doğru zamanda atmasını becerebilirler.”

III. 5. 1. 2. Radikal NATO Zirvesi'ne Ağırlık Veriyor

Radikal gazetesi Göteborg Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 11 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan 2 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 9 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir. Radikal gazetesi yazarları Göteborg Zirvesi döneminde, daha çok NATO Zirvesi ile ilgili değerlendirmelerde bulunmakta ve bununla bağlantılı olarak Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği ve uluslararası alanda yaşanan gelişmeler hakkındaki görüşlerini belirtmektedirler.[273]

Zirve ile doğrudan ilgili olan köşe yazılarından birisi, 17 Haziran 2001 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "İrlanda Şakası" başlıklı yazıdır.[274] Erdal Güven imzalı yazıda, İrlandalıların bir süre önce yapılan referandumda Nice Sözleşmesi'ni reddetmeleri üzerinde durulmaktadır. Güven yazısında şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

" ... AB dahilinde bugüne kadar iki kez doğrudan halkın görüşü alındı. İkisinde de sokaktaki insan, Brüksel'de pişirilip önlerine konan yemeği geri çevirdi. İlki 1992'de Danimarka'da, ikincisi de geçen hafta İrlanda'da. Danimarkalılar, Maastricht Sözleşmesi'ni delmişti. Para birimi başta olmak üzere ulusal egemenliklerine aykırı buldukları bazı ortaklıklar öngördüğü için sözleşmeyi reddetmişlerdi. Ve ancak bu uygulamalardan muaf tutulacakları güvencesini aldıktan sonra -ikinci referandumda- Maastricht'e 'olur' vermişlerdi. İrlandalılar ise

[273] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından bazıları şunlardır: 14 Haziran 2001 tarihli Radikal gazetesinde yer alan, "Bush'tan Ecevit'e: Yanınızdayız" başlıklı ve Murat Yetkin imzalı yazıda, Brüksel'de gerçekleştirilen NATO Zirvesi'nde ABD Başkanı Bush'un, oluşturulması planlanan yeni Avrupa güvenlik sistemi konusunda 'Türkiye'ye tam destek vereceklerini' söylemesi vurgulanmaktadır. NATO Zirvesi'ndeki gelişmelerin ele alındığı yazıda Yetkin, Başbakan Ecevit'in açıklamalarından hareketle çeşitli değerlendirmelerde bulunmaktadır. 15 Haziran 2001 tarihli Radikal gazetesindeki köşesinde, "Haçlı Ordusu mu?" başlığını kullanan Haluk Şahin, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği konusunda Başbakan Ecevit'in yaptığı açıklamaları "züğürt tesellisi" olarak nitelemektedir.

[274] **Radikal**, 17 Haziran 2001

AB'nin yeni yapısını belirleyen Nice Sözleşmesi'ni reddetti geçen hafta. ... 500 bin küsur İrlandalı 'sıradan bir perşembe günü' sandığa gidip 500 milyon küsur insanı ilgilendiren bir projeyi reddetti ve Avrupa'nın 'vücut kimyası'nı bozuverdi."

İrlanda'da yapılan Referandum sonucunda halkın, "AB politikalarının seçmenlerin gözünden ırak, kapalı kapılar ardında bir avuç bürokrat ve politikacı tarafından götürülemeyeceği" gerçeğini göstermiş olduğunu belirten Güven, Türkiye'ye ilişkin olarak şu ifadeleri kullanmaktadır:

" ... Anadilde yayın hakkı-ölüm cezası-Kıbrıs üçgenine sıkışıp kalmış kısır atışmaların AB üyelik sürecinin neler getirip neler götüreceğine ışık tutacak çok daha kapsamlı ve yoğun bir tartışma ortamına ihtiyacı var. Çünkü AB üyeliği yalnızca siyasetçilere ya da bürokratlara bırakılamayacak kadar ciddi bir iş."

Hasan Bülent Kahraman, 18 Haziran 2001 tarihli Radikal gazetesinde yer alan " MHP mi Yanılsın Türkiye mi?" başlıklı yazısında, MHP'nin demokratikleşme konusundaki tutumunu eleştirmekte ve şunları söylemektedir:[275]

"Devlet Bahçeli, nihayet beklenen açıklamasını yaptı, Türkiye'deki asıl sorunun ekonomik kriz olduğunu, demokratikleşme arayış ve çabalarına kapalı kalacaklarını söyledi. Bu konuda mesafeli davranmalarının iki nedeni var ama, ikisi de biraz Türkiye siyaseti ve tarihi bilenler açısından 'malum' nedenler. Hem, 'Şimdi sırası değil hem de Türkiye hazır değil' deniyor. Ama, o bunları söyleyedursun iki farklı yerde Bahçeli'yi boşluğa iten iki önemli gelişme oldu. Önce Anayasa Komisyonu bir dizi Anayasa değişikliği üstünde iyi kötü uzlaştı. Sonra da AB toplantısında çok önemli bir karar alındı; tam üyelik meselesi en geç 2002'de nihai karara bağlanacak. Yani, o güne kadar kendimize gelip, gerçekten bu işin olmasını istiyorsak yapmamız

[275] **Radikal**, 18 Haziran 2001

gerekenleri yapacağımız bir takvim ortaya koyuldu. ... MHP 'yeni düzen'in artık sadece ekonomik terimlerle tanımlanamayacağını hem bugünkü ölçekte hem de tarihsel planda unutmuş görünüyor ya da algılayamıyor. Ne dünya ne de Türkiye tarihinde sadece ekonomiyle başlayıp biten hiçbir dönem yoktur. Ekonomik kriz denilen şey de bu yerel-uluslararası hattındaki zıtlaşmadan, uzlaşmazlıktan kaynaklanıyor. Her ekonomik oluşum kendi siyasal açılımlarıyla birlikte gelir. Bu defa daha çok böyledir. Bugün çalınan her kapının, 'seçim sistemi, Siyasal Partiler Yasası değişmeli' gibi taleplerle açılması bu nedenledir. Kapitalizm içinde kalınarak oynanacaksa bu oyun mesele ekonomik değil bir o kadar da siyasaldır, yani demokrasiyle ilgilidir."

III. 5. 1. 3. Zaman: "Hayaller ve Gerçekler"

Zaman gazetesi Göteborg Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 6 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan 3 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 3 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir.[276]

Erhan Başyurt, 13 Haziran 2001 tarihli Zaman gazetesinde yer alan "AB'nin Geleceği" başlıklı yazıda, İrlanda'da yapılan referanduma değinmektedir.[277] Referandumdan Nice Anlaşması konusunda olumsuz sonuç çıkmasının, Avrupa Birliği'nin geleceği açısından çok önemli olduğuna işaret eden Başyurt, şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

"İrlanda Cumhuriyeti'nde geçtiğimiz cuma günü yapılan Nice Anlaşması referandumunda 'hayır' kararı çıkması, AB içerisinde reformları ve genişlemeyi destekleyen çevreler üzerinde şok etkisi yaptı. Seçmenlerin yüzde 33'ünün katıldığı oylamada, 529 bin kişinin (yüzde 54) 'hayır' demesi ile AB'nin genişleme takvimi ve yapısal reformları sıkıntıya girdi. Benzer bir gelişme 1992 yılında Danimarka'da yaşanmış ve halk Maastricht Anlaşması'na 'hayır' demişti. Brüksel'in de devreye girmesi ile, ertesi yıl tekrarlanan referandumda 'evet' kararı çıkmıştı. İrlanda'nın da önümüzdeki yıl referandumu tekrarlaması ve bu kez 'evet' kararının çıkması bekleniyor. ... İrlanda referandumunun sonucu, 'AB'nin Geleceği' tartışmalarının ışığında değerlendirildiğinde, ortaya ilginç bir karmaşa çıkıyor. Referandumun sonucu, 'yerellik' ve 'ulus-devlet' kimliği ile ulus-üstü 'Avrupa vatandaşlığı'

[276] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından biri, 17 Haziran 2001 tarihli ve "Yitik Kuşak" başlıklı yazıdır. Mustafa Ünal imzalı yazıda, yurtdışında yaşayan Türk ailelerin çocuklarının Türkiye ile ilgili en basit bilgileri bile bilmedikleri vurgulanarak, durumun sadece ailelerin sorumluluğunda olmadığı ve Türkiye'yi yönetenlerin de bu konuda sorumluluklarının bulunduğu belirtilmektedir. Ünal yazısının devamında, başörtüsü yasağına da değinmekte ve bu konuda bir orta yol bulunması gerektiğini söylemektedir.

[277] **Zaman**, 13 Haziran 2001

arasındaki çatışmanın net bir örneği. Daha önceki Danimarka tecrübesi de düşünüldüğünde, 'AB'nin Geleceği'ni sağlıklı bir şekilde noktalayabilmesi için, halkın bu tartışmalara daha geniş katılımlarının sağlanması gerektiği ortaya çıkıyor."

15 Haziran 2001 tarihli Zaman gazetesinde yer alan, "AGSK-AGSP Tartışmaları ve Türkiye" başlıklı ve Hasan Ünal imzalı yazıda, Türkiye'nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği içindeki yerinin ne olacağı konusu ele alınmaktadır.[278] Ünal yazısında şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

" Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) veya daha popüler tabirle AB tarafından kurulması düşünülen Avrupa Ordusu tartışmaları sürüyor. Önümüzdeki aylarda bu tartışmaların ve AGSK içerisinde Türkiye'nin rolünün ve yerinin ne olacağına dair senaryoların artan bir oranda müzakere edileceğine şüphe yok. ... AB, Türkiye'yi AGSK bünyesine aldığı takdirde orta vadede Türkiye'nin AB üyeliğine 'hayır' demesinin zor olacağı düşüncesiyle silahlı kuvvetlerini kullanmak istediği Türkiye'ye AGSK yolunu açmıyor. Türkiye de NATO'nun imkan ve kabiliyetlerini AB'ye kullandırmıyor."

Avrupa Birliği'nin, Türkiye'nin tam üyeliğine sıcak bakmadığını söyleyen Ünal, bu konuda şu ifadeleri kullanmaktadır:

"Bu tartışmanın en önemli tarafı ise, Türkiye'nin AB üyeliği konusunda bir turnusol kağıdı vazifesi görmesi ve AB içerisinde görünebilir en uzak bir gelecekte bile Türkiye'nin tam üyeliğine sıcak bakılmadığını göstermiş olmasıdır."

[278] **Zaman**, 15 Haziran 2001

Hasan Ünal, 18 Haziran 2001 tarihli Zaman gazetesinde yer alan "Hayaller ve Gerçekler" başlıklı yazısında ise, Göteborg Zirvesi'nden çıkan sonuçlardan hareketle medyaya yönelik eleştirilerde bulunmaktadır.[279] Ünal yazısında şöyle demektedir:

"Göteborg AB zirvesi sonuç bildirgesi Türkiye açısından fevkalade iyimser ifadelerle doluymuş. Türk medyası olarak kendisini tanımlayan gazete ve televizyonlarımızın yorumu bu yönde. Bunlar sonuç bildirgesinin ciddi bir analizinden sonra ortaya konulan yorumlar mı; yoksa her halükârda bildirgede ne çıkarsa çıksın Türk medyasının mevcut konjonktürde söylemesi gerekenler mi? Bunu tam olarak bilemiyoruz; ancak ikinci ihtimal daha kuvvetli gibi."

Türkiye'nin AB'ye kısa, orta ve görünebilir uzak vadede üye olamayacağını belirten Ünal, medyanın tutumu ile hükümetin başarısızlığı arasında bağ kurmakta ve hükümete yönelik eleştirilerde de bulunmaktadır:

" ... Birinci genişlemenin gerçekleşmesinin ardından AB ekonomilerinde yaşanması muhtemel yavaşlamanın ardından AB kamuoylarının ikinci ve üçüncü dalga genişlemeye direnme katsayısının artacağına da hiç şüphe olmamalı. Türkiye'nin bu genişleme dalgalarının hiçbir yerinde olmadığı dikkate alınacak olursa, Göteborg zirvesi deklarasyonunu bu kadar iyimser yorumlayabilmek hemen hemen imkansız. İşte bu noktada yukarıda bahsettiğimiz ikinci ihtimal devreye giriyor. Popülaritesini tamamen yitirmiş bir hükümeti ne pahasına olursa olsun ayakta tutmaya çalışma misyonunu yüklenmiş gibi görünen 'Türk medyası' bütün çağdaş değerleri ve bu arada AB'yi hiç mi hiç çağdaş olmayan meşguliyetler ve amaçlar uğruna iç ediyor. Bu çabalar yüzünden yakında demokrasi ve insan hakları gibi kavramlar da halkın nezdinde içi boş hale gelecek. AB mahfilleri Türkiye'yi eğer

[279] **Zaman**, 18 Haziran 2001

bu medya marifetiyle 'çağdaşlaştıracaklar' ise, vay hallerine!!! Yok, eğer gayeleri, Türkiye'yi anlamsız ve içi boş tartışmalarla laçka, yönetilemez bir ülke haline getirmekse, buna epeyce yaklaştılar; ama bunu yaparken bütün çağdaş değerleri çirkinleştirdiler."

Zaman gazetesinde Göteborg Zirvesi ile doğrudan bağlantılı olan köşe yazılarının incelendiği bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:** Zaman gazetesi yazarları satırlarında Göteborg Zirvesi'ne, Cumhuriyet ve Radikal gazetelerinin yazarlarına oranla daha fazla yer vermektedirler. Zaman gazetesi, Avrupa ülkelerinin Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğine sıcak bakmadıklarını düşünmektedir.

III. 6. ARALIK 2001 LAEKEN ZİRVESİ DÖNEMİ

Laeken Zirvesi'nde ağırlıklı gündem maddelerini; AB'nin geleceğine ilişkin tartışmalar çerçevesinde oluşturulması kararlaştırılan Konvansiyon'un yapısı ve çalışma yöntemlerinin belirlenmesi, genişleme süreci, Birliğin güvenlik ve savunma boyutu, Euro'ya geçilmesi, Afganistan'a asker gönderilmesi, terörizmle mücadelede AB'nin tutumu ile Orta Doğu Barış Süreci ve bu bağlamda bölgede yaşanan gelişmeler teşkil etmiştir. Zirvede, AB'nin danışma meclisi olarak nitelendirilebilecek "Konvansiyon" kurulmuş, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın "operasyonel" olduğu resmen açıklanmıştır. İlk kez bir AB zirvesinde devlet ve hükümet başkanlarının onayını taşıyan resmi bir belgede, "Türkiye'nin üyelik müzakereleri perspektifinin yakınlaşmakta olduğu" ifade edilmiştir. Ayrıca Türkiye, AB Konvansiyonu'na katılmaya davet edilmiştir.[280]

III. 6. 1. Köşe Yazılarının Değerlendirilmesi

İNCELENEN GAZETELER	Laeken Zirvesi ile doğrudan ilgili olan köşe yazısı sayısı	Laeken Zirvesi ile doğrudan ilgili olmayan köşe yazısı sayısı	Toplam
CUMHURİYET	**3**	**16**	**19**
RADİKAL	**4**	**7**	**11**
ZAMAN	**1**	**0**	**1**

[280] http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ANADOLUNUNSESI/188/AND7.htm; http://belgenet.com/arsiv/ab/laekenzirvesi.html, Erişim Tarihi: 10 Mart 2004

Tablo 6: Laeken Zirvesi Döneminde (12-17 Aralık 2001), İncelenen Gazetelerde Avrupa Birliği ile İlgili Olarak Yayınlanmış Köşe Yazılarından Zirve ile Doğrudan İlgili Olan ve Olmayan Köşe Yazıları.

Toplam 6 günlük dönemde, incelenen gazetelerde Laeken Zirvesi ile doğrudan ilgili olan 8 tane köşe yazısı yayınlanmıştır. Bunların 3 tanesi Cumhuriyet'te, 4 tanesi Radikal'de, 1 tanesi de Zaman'da yer almıştır. Laeken Zirvesi döneminde gazete yazarları, yazılarında zirveye değil başka konulara ağırlık vermişlerdir.

III. 6. 1. 1. Cumhuriyet: "Doruktaki Koruklar!"

Cumhuriyet gazetesi Laeken Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 19 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan 3 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 16 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir. Cumhuriyet gazetesi yazarları Laeken Zirvesi döneminde ekonomi ile ilgili gelişmeler ve Türkiye'nin dış ilişkileri üzerinde yoğunlaşmışlardır.[281]

Laeken Zirvesi ile doğrudan ilgili olan köşe yazılarından ilki, Mustafa Balbay'ın 15 Aralık 2001 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan yazısıdır.[282] "Terör Tanımı, PKK, K. Irak" başlıklı yazıda, Laeken Zirvesi'nde ele alınan "terör tanımı

[281] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından bazıları şunlardır: 12 Aralık 2001 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan ve "Bayan Krueger Konuşuyor" başlığını taşıyan yazıda, Uluslararası Para Fonu'nun başkan yardımcısı Anne Krueger'in açıklamaları üzerinde durulmaktadır. Ferhat Boratav imzalı yazıda, Türkiye'nin ekonomik kaderinin büyük ölçüde Uluslararası Para Fonu'na bağlı olduğu belirtilmekte ve bu çerçevede Krueger'in açıklamalarına değinilmektedir. 15 Aralık 2001 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan ve Emin Gürses imzalı yazıda, "Washington'dan Brüksel'e Dizgin" başlığı kullanılmaktadır. Gürses yazısında, Amerika Birleşik Devletleri'nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası konusunda Türkiye'ye verdiği desteği vurgulamakta ve konuyla ilgili olarak çeşitli değerlendirmelerde bulunmaktadır.

[282] **Cumhuriyet**, 15 Aralık 2001

listesi" ile ilgili değerlendirmeler yapılmakta ve bu çerçevede PKK ve Kuzey Irak konularına değinilmektedir. Balbay yazısında şunları söylemektedir:

" ... Avrupa Birliği'nin (AB) Dönem Başkanı Belçika'nın Laeken kentindeki zirve dün başladı. Zirvede Türkiye'yi de doğrudan ilgilendiren pek çok konu görüşülüyor. Bunlardan biri de terör tanımı-listesiydi. Türkiye'nin beklentileri arasındaki iyimser olasılık şuydu: AB, 11 Eylül'ün ardından terör gerçeğini gördü. Terörün, dininin, ulusunun, coğrafyasının olmadığını anladı. Eylemi gerçekleştirenlerin çoğunun Avrupa kentlerinde uzun dönem rahatça yaşadığını kaygıyla öğrendi. Sonuç olarak sağlıklı bir terör tanımı yapar. Bunun beraberinde de bir terörizm listesi yapar! Hayır, öyle olmadı. AB, bu tanımı ve listeyi önümüzdeki yıla erteledi."

Belçika Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Louis Michel'in konuyla ilgili olarak yaptığı, *"Bazen terörizmle direniş arasındaki farkı koymak kolay değildir. Bunu önümüzdeki yıl ele alacağız"* şeklindeki açıklamayı değerlendiren Balbay, şu ifadeleri kullanmaktadır:

" ... Michel'in sözlerinin Türkçesi şu: 'Terör örgütü olarak bilinenler, geçmişlerini unutturacak bir pozisyon yaratırsa, onlara terörist demeyiz.' Şimdi de terör örgütü PKK yönetiminin aldığı kararı aktaralım: 'İsim değişikliğine gitmek..' Önümüzdeki günlerde 8. kongresini toplayacak olan örgüt, isim değişikliğinin yanı sıra 3 temel karar almaya hazırlanıyor: 1- Siyasi faaliyetleri öne çekmek. 2- Terörist ve bölücü imajdan kurtulmak. 3- Türkiye'deki ve uluslararası alandaki yasal yan kuruluşlarının PKK bağlantılı olduğu iddiasıyla engellenmesinin önüne geçmek! İki gelişmeyi alt alta koyup kara mizahtan izah isteyelim: Öyle görünüyor ki, AB'ye önce terör örgütleri girecek, sonra yer kalırsa Türkiye!"

Mümtaz Soysal, 17 Aralık 2001 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan ve "Laeken Bayramı" başlığını taşıyan yazısında, Laeken Zirvesi'nin sonuçlarının gösterildiği kadar olumlu olmadığını belirtmektedir.[283] Soysal yazısında şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

"Türkiye'nin dış politikasından sorumlu olanlar, olumlu olumsuz her durumu kendi halklarına çok olumlu yansıtmak zorunda mıdırlar? Yoksa, her durumdan kendilerine çıkarmaya çalıştıkları övünme payını bir yana bırakıp gerçeği olduğu gibi anlatmak mıdır ödevleri? Şimdi, soru: Laeken Doruğu'ndan Türkiye için çıkarılabilen sonuç, bayram edilecek, bayrama bayram katılacak kadar parlak mıdır? Bildirge'de 'bayram şekeri' sayılan anlatımlardan biri şu: 'Türkiye, anayasa ve insan hakları konularında attığı adımlarla, Avrupa Birliği tam üyeliği için müzakere sürecine yaklaşmıştır.' Yaklaşmak, göreceli söz. Deniz yolculuğuna çıkmışsanız, orta yolu geçtiğinizde bir kıyıdan uzaklaşmış, öbür kıyıya yakınlaşmış sayılırsınız. Beşiktaş'tan Üsküdar'a geçmekteyseniz bunun anlamı başkadır, AB'ye tam üyelik gibi bir okyanus geçiyorsanız başka. ... Türkiye'nin 'Avrupacı'ları, hep oyalandıkları bir kapıdan kendilerine iki şeker uzatıldı diye bayram edip daha fazla kafa yormayı gereksiz mi saymaktadırlar?"

17 Aralık 2001 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan ve Laeken Zirvesi dönemine ait son köşe yazısı, Mustafa Balbay imzalıdır. "Doruktaki Koruklar!" başlığını taşıyan yazıda, Laeken Zirvesi'nin gündeminde yer alan konular sıralanmakta ve bu konulardan hareketle şu değerlendirmeler yapılmaktadır:

" ... AB üyeleri artık ilişkilerini yasal birliktelikten anayasal ortaklığa dönüştürüyorlar. Nasıl bir anayasa oluşacak? Bazı ipuçları görünüyor, ama yorum

[283] **Cumhuriyet**, 17 Aralık 2001

için erken. Deyim yerindeyse konu henüz koruk! Çalışmalar olgunlaştıkça Avrupa'nın evrensele taşıyacağı anayasayı göreceğiz.. AB'nin genişleme sürecinin geleceği, aslında anayasa çalışmalarından bağımsız değil. AB, Romanya'dan Bulgaristan'a değişim süreçleri devam etmekte olan ülkeleri içine tam olarak nasıl, hangi koşullarda ve ne zaman alır? Soruya soruyla karşılık verelim: Yeni adaylar alınırken AB treninin arkasına 2., 3. sınıf yeni vagonlar mı takılacak? Bize öyle geliyor ki AB, 21. yüzyılda daha ortak değerleri paylaşan, ama daha gevşek bir federasyon olacak. Ancak bu düşüncemiz de koruk!"

Balbay, Laeken Zirvesi sürecine Türkiye'nin kazandıkları ve kaybettikleri açısından yaklaşıldığında şu sonucun çıktığını belirtmektedir:

" ... AB salonlarında bize verilen bekleme odasındaki yerimiz değişmedi, ama odada biraz daha rahat çalışmamız için masa-sandalye verdiler! 'Gidici gibi görünmüyorsunuz, bari şöyle buyurun' dediler"

Balbay, yazsının sonunda AB sürecinde Türkiye'nin yapması gerekenlerin önemine vurgu yapmakta ve şu ifadeleri kullanmaktadır:

" ... Doruktan, bir dizi olgunlaşmamış, koruk aşamasındaki konuyla döndük. 'Sabırla koruk helva olur' atasözümüzdeki sabrın yanına 'çabayla' sözcüğünü de koyup bir kez daha anımsatalım: 21. yüzyıl kurumları adım adım oluşuyor! Bunların neresinde olacağımızı, sadece dış etkenler değil, bizim çabamız da belirleyecek."

Cumhuriyet gazetesinde Laeken Zirvesi ile doğrudan bağlantılı olan köşe yazılarının incelendiği bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:** Cumhuriyet gazetesi, AB'nin terör örgütleri konusundaki tutumuna yönelik rahatsızlığını açıkça dile getirmektedir. Gazete, AB'nin Türkiye'ye yönelik olumlu yaklaşımlarının da çok fazla abartılmaması gerektiğini savunmaktadır.

III. 6. 1. 2. Radikal'in Sorusu: "Rahat Batıyor mu?"

Radikal gazetesi Laeken Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 11 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan 4 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 7 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir.[284]

14 Aralık 2001 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "Dış Politikada Kritik Günler" başlıklı ve Murat Yetkin imzalı yazıda, Laeken Zirvesi'nin Türkiye için taşıdığı öneme işaret edilmektedir.[285] Başbakan Bülent Ecevit'in ve Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in de zirveye katılacaklarını belirten Yetkin, şu ifadeleri kullanmaktadır.

" ... Dış politikada atılacak her adımın Türkiye'nin uluslararası dengelerde alacağı yeni rolü belirleyeceği kritik birkaç gün var önümüzde. Dün Cumhurbaşkanı Sezer'in başkanlığında Çankaya Köşkü'nde yapılan Kıbrıs toplantısı, zaten bu sürecin kilit konusunu belirliyor. ... Kıbrıs'ta yeni bir uzlaşma için hâlâ bir anlayış birliğine ihtiyaç var. Bu anlayış birliğinin aranacağı yer ise, ilk planda Avrupa Birliği. Başbakan Ecevit ve Dışişleri Bakanı Cem'in de katılacağı ve bugün ve yarın Belçika'nın başkenti Brüksel yakınlarındaki Laeken'de yapılacak AB zirvesi bu nedenle önem taşıyor."

---

[284] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından bazıları şunlardır: 14 Aralık 2001 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "Ayşe ile Nilgün" başlıklı ve Erdal Güven imzalı yazıda, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yaşayan Nilgün Orhon isimli öğretmenin bir gazetede yayınlanan yazısıyla ve ardından yaşanan gelişmelerle ilgili değerlendirmelerde bulunulmaktadır. Nilgün Orhon'un yazdığı yazıda, Türkiye'nin 1974'te Kıbrıs'ta ikinci harekâtı başlatmak için kullandığı 'Ayşe tatile çıksın' parolasına gönderme yapılarak 'Ayşe artık tatilden dönsün' şeklinde bir ifade bulunduğunu ve bu nedenle görevinden uzaklaştırıldığını belirten Güven, Nilgün Orhon'a destek vermekte ve Türkiye'nin Kıbrıs politikasını eleştirmektedir. 14 Aralık 2001 tarihinde Radikal gazetesinde yer alan bir başka yazıda da aynı konu ele alınmaktadır. Mine Kırıkkanat imzalı ve "Ayşe'nin Tatili" başlıklı yazıda, Erdal Güven'in yazısındaki değerlendirmelerle paralellik gösteren değerlendirmelerde bulunulmaktadır.

[285] **Radikal**, 14 Aralık 2001

Murat Yetkin, 16 Aralık 2001 tarihli Radikal gazetesinde yer alan yazısında ise "Avrupa Birliği, Kıbrıs ve ABD" başlığını kullanmaktadır.[286] Yazısına, *"Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye adaylığı ardından Birleşik Avrupa yapısına dahil edilmesi de Ecevit'in Başbakanlığına nasip oldu"* sözleriyle başlayan Yetkin, şöyle devam etmektedir:

" ... Başbakan Ecevit, dün Laeken'deki temasları ardından Dışişleri Bakanı Cem'i de yanına alıp, AB zirvesinden çıkan sonucun Türkiye açısından 'başarılı ve iyimserlik doğurucu' olduğunu açıkladı. Türkiye açısından en önemli sonuç, gelecekteki Avrupa Birleşik Devletleri'nin yapısının konuşulacağı Avrupa Birliği'nin Geleceği İçin Konvansiyon'a Türkiye'nin diğer adaylarla aynı haklara sahip olarak davet edilmesiydi."

Hükümetin dış politikada sergilediği tutumu olumlu karşılayan Yetkin, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Kıbrıs konularında şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

" ... Konu, [Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası konusu] *biliyorsunuz, Türkiye ile AB ve NATO arasında çetin tartışmalara neden olmuş ve kasım sonu yapılan son müzakerelerle, Türkiye-İngiltere ve ABD arasındaki uzlaşmayla sonuçlanmıştı. Bu uzlaşma metninin Yunanistan'ın ne kadar şiddetli itirazına neden olduğu dün bir kez daha görüldü. Sorun Kıbrıs'ta düğümleniyor Ecevit, dün bu konudaki soruları, 'Biz AGSP konusunda elimizden geleni yaptık' şeklinde yanıtladı. Cem de, 'Sonuç ne olursa olsun, bizim müzakere sürecimiz ilk kez resmi bir belgede yer alıyor' dedi. AGSP Türk Dışişleri ve Genelkurmayı'nın 2.5 yıl süren çabalarıyla, artık Yunanistan'la AB'nin geri kalanı arasında bir sorun gibi*

[286] **Radikal**, 16 Aralık 2001

görünüyor. AGSP'nin önce Türkiye'yi şimdi de Yunanistan'ı ciddi şekilde uğraştırmasının nedeni, kimse bunu böyle söylemese de, Kıbrıs."

Gündüz Aktan, 17 Aralık 2001 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "Umutlar Artarken" başlıklı yazısında, Laeken Zirvesi'nin, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği yolundaki umutları arttırdığını belirtmektedir.[287] Aktan, Kıbrıs ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası konularında sağlanan ilerlemelerin, Avrupa Birliği üzerinde olumlu etki yarattığını ifade etmekte ve şunları söylemektedir:

"AB Laeken zirvesi tam üyelik yolunda umutları artırdı. Sn. Denktaş'ın Kıbrıs'ta yüz yüze görüşmeleri başlatan adımları atarken AGSP'de sağlanan ilerleme, AB üzerinde beklenen olumlu etkiyi yarattı. Anayasa değişiklikleri Kopenhag kıstaslarının yerine getirilmesinde bir ilerleme olarak zirve bildirisine girdi. ... 2000 Aralık Nice zirvesinde varılan karar uyarınca AB'nin, yani AB kurumlarının gelecekte alacağı şekli tartışacak kurultaya diğer 12 aday ülkeyle birlikte Türkiye'nin de, gecikilerek, çağrılmış olması çok önemli sembolik bir değer taşıyor. Tam üye yapmayacakları bir ülkeyle neden AB'nin geleceğini tartışsınlar?"

17 Aralık 2001 tarihli Radikal gazetesinde yer alan bir diğer yazı ise; "Rahat Batıyor mu?" başlıklı ve İsmet Berkan imzalı yazıdır. Berkan yazısında, Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkilerin olumlu yönde ilerlediğini ve Türkiye'nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası konusunda neredeyse bütün istediklerini elde ettiğini belirtmektedir. Berkan, ilişkilerde olumlu gelişmelerin yaşandığı bir dönemde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın yaptığı açıklamaları eleştirmekte ve şu ifadeleri kullanmaktadır:

[287] **Radikal**, 17 Aralık 2001

" ... Atina, tek başına kaldığı halde Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'na direndi, Avrupa ordusunun kuruluşunu en azından altı ay erteletti. Türkiye, neredeyse mükemmel bir zamanlamayla Avrupa ile arasında sorun yaratan iki konuda, Kıbrıs ve AGSP'de çok ciddi açılımlar yapmıştı. Aslına bakacak olursanız AGSP'de yürüttüğü sıkı pazarlığın sonunda taviz filan vermemiş, neredeyse bütün istediklerini elde etmişti. Kıbrıs'ta ise görüşmelerin başlaması bile bir olaydı. Ama gelin görün ki, diplomatik alanda alışıldık olmayan bu rahatlama bazılarına fazla geliyor, hatta onları rahatsız ediyor. En başta Rauf Denktaş rahatsız yaşananlardan. ... Aralık başındaki zirvenin ardından iki lider konuyu basınla konuşmama kararı aldıkları halde Denktaş, geçen hafta Ankara'da meseleyi yeniden açtı. Amacı Türkiyeli milliyetçileri gaza getirmek ve onların çıkışlar yapıp kendisini görüşme masasından kalkmak üzere cesaretlendirmesini sağlamaktı. 'Kıbrıs, Girit gibi olur' diyordu Denktaş nereden aklına geldiyse. Sadece iç kamuoyuna mesaj vermiyordu KKTC Cumhurbaşkanı. ... Esas mesaj Rum medyasınaydı. 'Zaten adada iki devlet var' diyordu Denktaş, 'Şimdi aradığımız bunun üstüne konulacak yapı.' Yani görüşmelere bir anlamda önşart getiriyordu. ... Kısacası Rauf Denktaş'a rahat batıyordu anlaşılan. Klerides'i görüşme masasından kaçırtabilse ya da Klerides'in kendisine görüşme masasından kalkması için yeterli argümanları vermesini sağlasa rahat edecekti."

Radikal gazetesinde Laeken Zirvesi ile doğrudan bağlantılı olan köşe yazılarının incelendiği bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:** Radikal gazetesi, Laeken Zirvesi'nden çıkan sonuçları Türkiye açısından olumlu sonuçlar olarak değerlendirmektedir. Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası konusunda ise Türkiye'nin istediklerinin elde edildiği kanısı ağırlıktadır.

III. 6. 1. 3. Zaman'ın AB Algısı

Zaman gazetesi yazarları Laeken Zirvesi döneminde AB ile ilgili konulara pek değinmemişlerdir. Zirve döneminde Zaman gazetesinde, AB ile ilgili olarak yalnızca 1 köşe yazısı yayınlanmıştır. Bu köşe yazısı Laeken zirvesi ile doğrudan ilgilidir.

14 Aralık 2001 tarihli Zaman gazetesinde yer alan, "Yunanistan ve AGSP" başlıklı ve Hasan Ünal imzalı yazıda, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ile ilgili kararın Laeken Zirvesi'nde belirleneceği ifade edilmektedir.[288] Ünal yazısında, Yunanistan'ın Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası konusundaki tutumu hakkında değerlendirmelerde bulunmaktadır:

"Türkiye'nin AGSP konusunda vardığı uzlaşmanın ardından gözler Atina'ya çevrilmişti. Yunan başkenti, Türkiye'nin belli şartlarla uzlaşabileceğini fark ettiği günden itibaren, bu uzlaşmayı veto edebileceğinin sinyallerini veriyordu. Şu günlerde 15–16 Aralık tarihlerinde Belçika'nın Laeken kasabasında toplanacak olan AB zirvesinin hazırlıkları bütün hızıyla sürüyor ve AGSP ile ilgili kararın bu zirvede alınması bekleniyor. Hafta başında yapılan AB Dışişleri Bakanları toplantısında Türk dostu (!) olduğunu bizim basının ballandıra ballandıra anlatmaktan geri durmadığı Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgos Papandreu, mevcut haliyle AGSP'ye onay vermeyeceklerini söylemişti. Dolayısıyla bugünlerde AB içerisinde yapılan AGSP tartışmalarının ve uzlaşma çabalarının önemli olduğuna şüphe yok. ... Atina'nın tavrının taktiksel olduğunu ve bu uzlaşmaya AB içinde onay vermek karşılığında AB'den bazı tavizler almak niyetiyle hareket ettiği söylenebilir. Atina, GKRY'nin [Güney Kıbrıs Rum Yönetimi] *çözüm olmasa da AB'ye alınacağı*

[288] **Zaman**, 14 Aralık 2001

konusundaki AB tavrının yumuşamamasını talep edebilir. ... Türkiye'nin vardığı AGSP uzlaşması Yunanistan'ı pek tabii ki rahatsız ediyor. Yunanistan'ın AB ile yüz yüze getirilmesi taktiksel bir başarıdır Türkiye açısından; ancak daha da önemlisi Yunanistan'ın bu tavrıyla Türkiye'nin AB üyeliği konusunda hem kendisinin hem de AB'nin pek iyi niyetli olmadığını ortaya koymuş olmasıdır."

Hasan Ünal, yaptığı değerlendirmelerle "Avrupa Birliği'nin ve Yunanistan'ın, Türkiye'nin AB'ye üyeliği konusunda samimi olmadıkları" şeklindeki görüşü dile getirmektedir.

III. 7. HAZİRAN 2002 SEVİLLA ZİRVESİ DÖNEMİ

Zirvede, kaçak göçe karşı önlem, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, genişleme ve reform arayışları ele alınmıştır. Avrupa'nın geleceğini hazırlayan AB Konvansiyonu, Laeken Zirvesi'nden sonra yaptığı çalışmanın ilk raporunu Sevilla Zirvesi'nde sunmuştur. Zirve'de görüşülenler arasında AB Konseyi'nin çalışmasında büyük devletler lehine "reform" yapılması ve AB'nin dünya politikasında daha etkili bir dış politika izlenmesi gibi konular önemli yer tutmuştur.[289]

III. 7. 1. Köşe Yazılarının Değerlendirilmesi

İNCELENEN GAZETELER	Sevilla Zirvesi ile doğrudan ilgili olan köşe yazısı sayısı	Sevilla Zirvesi ile doğrudan ilgili olmayan köşe yazısı sayısı	Toplam
CUMHURİYET	**8**	**16**	**24**
RADİKAL	**8**	**16**	**24**
ZAMAN	**3**	**3**	**6**

Tablo 7: Sevilla Zirvesi Döneminde (19-24 Haziran 2002), İncelenen Gazetelerde Avrupa Birliği ile İlgili Olarak Yayınlanmış Köşe Yazılarından Zirve ile Doğrudan İlgili Olan ve Olmayan Köşe Yazıları.

[289] http://www.evrensel.net/02/06/22/gundem.html#1, Erişim Tarihi: 10 Mart 2004

Toplam 6 günlük dönemde, incelenen gazetelerde Sevilla Zirvesi ile doğrudan ilgili olan 19 tane köşe yazısı yayınlanmıştır. Bunların 8 tanesi Cumhuriyet'te, 8 tanesi Radikal'de, 3 tanesi de Zaman'da yer almıştır.

III. 7. 1. 1. Cumhuriyet'ten Sert Eleştiriler

Cumhuriyet gazetesi Sevilla Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 24 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan 8 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 16 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir.[290]

19 Haziran 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "Avrupa'nın Duvarları" başlıklı ve Güray Öz imzalı yazıda, Avrupa Birliği ülkelerinin kaçak göçe karşı aldığı önlemler üzerinde durulmaktadır.[291] Kaçak göçle mücadele konusunun Sevilla Zirvesi'nde en önemli gündem maddesi olduğunu vurgulayan Öz, Berlin Duvarı'nı yıkan Batı'nın, sınırlarını kapatmak için duvarlarını yükselttiğini belirtmektedir. Bu durumu İsrail'in Filistinlilere karşı ördüğü duvara benzeten Öz, yazısında Batı'ya yönelik sert eleştirilerde bulunmaktadır:

" ... Hiçbir sınır şimdiye kadar mültecileri durduramadı. Hiçbir sınır açlıktan ölüm sınırına gelenleri ekmek ve barınak aramaktan alıkoyamadı. Gerçekte Batı iki yüzlüdür. İhtiyar nüfusunun çaresizliği içindedir. Bir yandan işgücüne ihtiyaç duymakta, öte yandan yoksul güneyin karşısında tir tir titremektedir. Adil bir dünya istemi kendi bağrından da yükselmeye başladıkça, zenginler kulübünün her

[290] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından biri, 19 Haziran 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan "Belirsizliğin Asıl Nedeni" başlıklı yazıdır. Cüneyt Arcayürek imzalı yazıda, ekonomideki ve siyasetteki "belirsizlik" tartışmalarına değinilmektedir. Arcayürek, Başbakan Ecevit'in sağlık sorunlarına ve erken seçim tartışmalarına da yer verdiği yazısında hükümete yönelik çeşitli eleştirilerde bulunmaktadır.

[291] **Cumhuriyet**, 19 Haziran 2002

toplantısı, neoliberal küreselleşmeye itiraz edenlerin, 'başka bir dünya mümkündür' diyenlerin gösterileriyle bölündükçe, caddeden gelen sesler duvarları aştıkça, çareyi zorbalıktan başka bir şey olmayan duvarlarda bulmaktadırlar. Daha yüksek, daha korunaklı, daha çok kameralı, daha çok silahın koruduğu, uzaydan gözlenen, yerden yükselen duvarlarda. Üstün teknolojinin yükselttiği duvarlar bu duruma çare olabilir mi? İşin aslına bakarsanız onlar da bilmiyorlar."

İlhan Selçuk, 19 Haziran 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan "Avrupa Ne Olur Kurtar Bizi" başlıklı yazısında, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bugüne geldiği konumu kısaca özetleyerek, içinde bulunulan durumu sert bir biçimde eleştirmektedir. Selçuk, ülkeyi yönetenlerin tersine bir mucize gerçekleştirerek, Türkiye'yi Avrupa'ya muhtaç hale getirdiklerini ifade etmektedir:

"1920.. İtalyan Muğla'da Antalya'da.. Fransız Adana'da Antep'te.. Yunan İzmir'de Ege'de.. İngiliz İstanbul'da ve her yerde.. Türkiye Avrupa'nın işgali altında.. Bir 'adam' çıkıyor, diyor ki: - Geldikleri gibi giderler.. 'Adam'ın adı belli... 'Adam' Avrupa'nın yazdığı Sevr'i yırtıyor, yanmış ve yok olmuş bir ülkede, 10 milyonu alfabesiz, 11 milyon nüfusa geleceğin umudunu aşılıyor. 2002.. 70 milyonluk Türkiye.. Okumuşu yazmışı, üniversiteleri, gepe genç nüfusu, kentleri, gökdelenleri, karayolları, işadamları, dünyada saygın ordusu, deneyimli bürokrasisi, çalışma yaşamında yükselmiş kadınları, sivil toplum örgütleri, sendikaları, ticaret-sanayi-ziraat odaları, siyasi partileri, Büyük Millet Meclisi, barajları marajlarıyla koskoca bir ülke.. İşgal altında mı?.. Değil.. Ama sesler yükseliyor: - AB'ye giremezsek mahvoluruz.. - Çökeriz. - On yıla varmaz bölünürüz, dağılırız.. - Avrupa kurtar bizi!.. Rüya mı görüyoruz?.. Karabasan mı bastı?.. Kâbus mu? ... Biz Avrupa'dan kurtulup Türkiye Cumhuriyeti'ni kurduk; seksen yıl sonra

eloğlunun önünde diz çöküp yalvarıyoruz: - Avrupa kurtar bizi! ... Bizi bizden kim kurtaracak? Avrupa mı? 70 milyonluk Türkiye Cumhuriyeti'ni bu duruma düşürenler, tersine bir mucizeyi gerçekleştirdiler; elleri kolları zincirli deve dönüştük, kurtuluşumuzu artık kendimizde değil dışarıda arıyoruz."

22 Haziran 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "Toplumsal Yıkım" başlıklı yazıda, Avrupa Birliği ülkelerindeki sendikal haklar ve hareketler üzerinde durulmaktadır.[292] Şükran Soner imzalı yazıda, İspanya'daki genel grevin, Sevilla Zirvesi'ne büyük etkide bulunduğu ve Avrupa sendikacılık hareketinin ilk kez kararlı bir çizgide Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası programlarına karşı çıktığı belirtilmektedir. AB sendikacılık hareketinin, Türkiye'nin AB üyeliğinden yana olduğunu ifade eden Soner, şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

" ... Sosyal, sendikal boyutu olmayan, tek yanlı ekonomik gelişme uzun ömürlü olmuyor. Toplumsal yıkımı getiriyor. ... Sermayenin çıkarları adına gerçekleştirilen birliktelikte, birliğe aday ülkelerdeki sosyal boyutun, sendikal hakların aşağı çekilmesine göz yumulması hallerinde, sadece aday ülkelerin halkları, işçileri sömürülmekle kalmıyor, gelişmiş ekonominin işçilerinin, halklarının sosyal düzeyleri de aşağı çekiliyor."

Toktamış Ateş, 22 Haziran 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan "AB'nin Sınırları" başlıklı yazısında, Avrupa ülkelerinin kaçak göçe karşı aldığı önlemlere değinmektedir. Avrupa ülkelerinin ve Amerika Birleşik Devletleri'nin kaçak göç konusunda Türkiye'yi eleştirmelerine sert tepki gösteren Ateş, konuyu Avrupa ülkelerinin Türkiye'de yaşanan terör faaliyetlerine destek vermeleri ile bağlantılı bir biçimde ele almaktadır. Ateş yazısında şunları söylemektedir:

---

[292] **Cumhuriyet**, 22 Haziran 2002

" ... Hem Avrupalı ülkeler ve hem de ABD yayımladıkları raporlarla, Türkiye'nin etkin önlem almadığından şikâyet ediyorlar ve Türkiye'yi hedef olarak gösteriyorlar. İçimden, 'Oh olsun size' demek geçti. ... AB, Sevilla zirvesinde bu 'soruna' çözüm arayacakmış ve bu 'yasadışı göç' Sevilla zirvesinin gündeminin ana maddesini oluşturacakmış. Geçenlerde bizim gazetede çıkan bir habere göre; 15'ler, 'sorunu kaynak ülkelerin topraklarında çözmenin' yollarını araştırıyorlarmış. Hatta, AB zirvesinden çıkacak sonuçlara göre, ilerde başımızın daha çok ağrıyabileceği yorumları yapılıyormuş. Bu Avrupa devletlerinden kiminin yöneticileri, gerçekten bu derece yüzsüz ve utanmaz. Yahu kardeşim, senin sınırlarını beklemek ve 'Senin refahın tehlikeye girmesin' diye çabalamak, benim işim mi? Türkiye'yi yıllarca kana ve gözyaşına boğan, ayrılıkçı terörün 'aktörlerini', bu Avrupa ülkelerinin bazıları korumadı mı, eğitmedi mi, maddi ve manevi olarak desteklemedi mi?"

22 Haziran 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "AB'nin Kapanma Doruğu" başlıklı ve Ali Sirmen imzalı yazıda da Avrupa Birliği'nin kaçak göçle mücadele konusunda attığı adımlar üzerinde durulmaktadır. Avrupa Birliği'nin Sevilla'da ele aldığı bu konu ile ilgili olarak, "*Sevilla'daki Avrupa'nın Dünyaya Kapanış Doruğu, küreselleşmenin sefaletini de gözler önüne seriyor"* şeklinde bir ifade kullanan Sirmen yazısında, Türkiye kamuoyunun daha çok, Sevilla Zirvesi'nde Ankara'ya üyelik müzakerelerinin başlaması konusunda tarih verilip verilmeyeceği noktaları ile ilgilendiğini belirtmekte ve *"büyük olasılıkla, idam ve anadilde eğitim ile öğrenme olanağı konularında hâlâ yeterli adımları atamayan Ankara'ya henüz bir tarih verilmeyecektir"* şeklinde bir değerlendirmede bulunmaktadır. Sirmen Kopenhag Kriterleri konusunda ise şu ifadeleri kullanmaktadır:

" ... Bir kez daha yinelemekte yarar var. Kopenhag Kriterleri olarak önümüze sürülen kimi yapısal değişiklikler, Türkiye'nin Avrupa'dan bağımsız olarak, kendi başına yapması gereken şeylerdir. Bunları savsaklarken ulusal çıkarlar zırhına bürünmek, aslında bir türlü çağdaşlaşamayan bir sistemin abes mazereti olmaktan öte anlam taşımıyor"

Mustafa Balbay, 22 Haziran 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan "AB Gündemi ve Biz" başlıklı yazısının başında, İspanya'nın Sevilla kentinde başlayan AB zirvesinin, genişleme sürecinin nasıl ilerleyeceği konusunda ipuçları vereceğini söylemektedir. Balbay yazısına şu sözlerle devam etmektedir.

" ... Görünen o ki, birliğe yeni katılacak adaylar için 'B' kompartımanı hazırlanıyor! AB'nin dünyanın öteki coğrafyalarındaki ülkeler için hazırladığı plansa son derece bencil. O bölgelerden kompartımana kaçak girişleri önlemek için her şeyin yapılacağı anlaşılıyor."

Mustafa Balbay, 23 Haziran 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki köşesinde de Sevilla Zirvesi'ni ele almaktadır.[293] Balbay, "Sevilla Zirvesi: Türkiye AB Sorunlarının Parçasıdır" başlığını kullandığı yazıda, şu sözlere yer vermektedir:

" ... Sevilla zirvesi öncesinde 'AB'siz ölürüz' cephesi, Türkiye'yi ilgilendiren yeni hiçbir şeyin olmayacağı görüşündeydi. Zira Türkiye 'ev ödevini' yapmamıştı. Ancak çıkan sonuç öyle olmadı. Sevilla sonuçları güvenlikten kaçak göçe, genişleme planlarından stratejik açılımlara kadar AB'nin Türkiye'yi göz ardı edemeyeceğini ortaya koyuyor. Bu saptamanın yanına AB'nin kendi içinde blok olmadığını, pek çok konuda farklı bakışların bulunduğunu da koyarsak, Türkiye'nin 'AB'den gelecek her şeye evet demek zorundayız, bunlar tartışılamaz' yaklaşımı yerine, 'AB'den gelen her

[293] **Cumhuriyet**, 23 Haziran 2002

şeyi önce kendi içimizde ortak akılla değerlendirelim, sonra AB'yle masaya oturalım' sağduyusunu yeğlemesi gerekiyor."

Balbay, Sevilla Zirvesi'nin genel sonucu olarak şu saptamayı yapmaktadır: *"Türkiye, AB sorunlarının parçası! Bütün sorun, bunu olanağa çevirmek!"*

24 Haziran 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "AB Kapısı Açık mı? Yoksa Sevil Berberi'ni mi Oynuyoruz?" başlıklı yazıda, Avrupa Birliği'ne ve Türkiye'nin AB politikasını yönlendirenlere yönelik eleştiriler ön plandadır.[294] Erol Manisalı imzalı yazıda, Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin Türkiye aleyhine geliştiği düşüncesinden hareketle, Sevilla Zirvesi ile ilgili olarak şu ifadeler kullanılmaktadır:

" ... Sevil doruğundan Türkiye için bir takvim çıkmış olsa bile takvimin kâğıt üzerinde bile uygulanması Kıbrıs, Ege, Soykırım Tasarısı'nın kabulü, Güneydoğu'ya özerklik gibi koşullara bağlandığı için 'uygulanması daha başından engellenmiş bir takvim' olacaktır."

Yazıda 1989'da Türkiye'nin tam üyelik başvurusunun AB tarafından reddedilmesinde, Soğuk Savaş'ın bitmesinin önemine işaret edilmektedir. Manisalı, Gümrük Birliği'ne yönelik sert eleştirilerde bulunmakta ve Gümrük Birliği ile Türkiye'nin Avrupa'nın himayesine sokulmak istendiğini belirtmektedir. Manisalı yazısında şunları söylemektedir:

" ... AB kapısının tuhaf yanı tek tarafa açılıyor olması; - Emirler, yönlendirmeler, koşullar hep karşı taraftan bizim tarafa geçiyor. ... Yalnız buyruklar değil mallar da tek taraflı çalışıyor. Eskiden yerli üretilen mallar artık üretilmiyor; yoğurttan bisküviye, elmadan mobilyaya, kazma-kürek ve saksıya kadar her şey

[294] **Cumhuriyet**, 24 Haziran 2002

dışardan geliyor. Gırtlağımıza kadar içine gömüldüğümüz dış borçlar karşılığında. Halit Narin geçen yıl Antalya'daki tekstil konferansında şu ifadeyi haklı olarak kullanıyordu: 'Gümrük Birliği ile kendimize öyle bir kazık attırmışız ki bizde kazığı çıkaracak hal bile bırakmamışlar.' ... Evet, AB kapısı açık ama tek tarafa açılıyor; Türkiye AB himayesi altına sokuluyor."

Cumhuriyet gazetesinde Sevilla Zirvesi ile doğrudan bağlantılı olan köşe yazılarının incelendiği bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:** Gazete yazarlarının bir bölümü, Avrupa Birliği'nin sınırlarını kapatarak kaçak göçü önleme çabalarını eleştirmektedirler. Avrupa Birliği'nin yeni üye olacak devletler için farklı uygulamalara gideceğini ve bu çerçevede Türkiye'nin durumunun belirsiz olduğunu düşünmektedirler. "Türkiye'nin mutlaka Avrupa Birliği'ne girmesi gerektiğini" söyleyen çevreleri eleştiren Cumhuriyet yazarları, Türkiye'nin Avrupa Birliği karşısında zayıf bırakıldığını ve bunun sorumlusunun da siyasi iktidarlar olduğunu ifade etmektedirler.

III. 7. 1. 2. Radikal'in Çok Sesliliği!

Radikal gazetesi Sevilla Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 24 köşe yazısı yayınlamıştır. Tıpkı Cumhuriyet gazetesinde olduğu gibi, bu köşe yazılarından 8 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 16 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir.[295]

Murat Yetkin, 19 Haziran 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "Milli Takım Sevinci ve Ecevit'in AB Mektubu" başlıklı yazısında, Türkiye Milli Futbol Takımı'nın Dünya Kupası'nda çeyrek finale yükselmesi ile siyasi gelişmeler arasında bir bağ kurmakta ve yazısına, "*Artık çeyrek final oynar olduk. Siyasi hedefleri de dar alandan çıkarmanın zamanı gelmedi mi?*" sözleriyle başlamaktadır.[296] Yetkin yazısında, Başbakan Ecevit'in Sevilla Zirvesi'nde AB dönem başkanı ve İspanya'nın Başbakanı Aznar'a verilmek üzere Dışişleri Bakanı İsmail Cem'e verdiği mektup hakkında değerlendirmelerde bulunmaktadır. Yetkin söz konusu mektuba ilişkin olarak şunları söylemektedir:

" ... Mektubun özü şu: Sevilla Zirvesi'nde Türkiye'den olumlu söz edilirse reform sürecinin daha kolay yürümesine destek olursunuz."

22 Haziran 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan ve Mine Kırıkkanat'ın yazdığı yazının başlığı, "Zirveler ve Etekler" dir.[297] Kırıkkanat yazısında, Sevilla Zirvesi'ne katılacak olan Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ve Dışişleri Bakanı

[295] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından biri şudur: 23 Haziran 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan, "Dış Yardım ve Borç" başlıklı ve Mahfi Eğilmez imzalı yazıda, milattan önce 1200'lere doğru Anadolu'ya gelen ilk dış yardım hakkında açıklamalarda bulunulmakta ve konu günümüzde Uluslararası Para Fonu'ndan alınan borçlara getirilmektedir. Eğilmez yazısında, Türkiye'nin mevcut dış ve iç borçlarını sorunsuz bir şekilde yürütebilmek için yeni dış borçlanma yapmak zorunda olduğuna dikkat çekmektedir. Eğilmez, siyasette ve AB ile ilişkilerde yaşanan dalgalanmaların ise bu yeni dış borçlanma olanağını olumsuz etkilediğine işaret etmektedir.
[296] **Radikal**, 19 Haziran 2002
[297] **Radikal**, 22 Haziran 2002

İsmail Cem ile ilgili olumlu ifadelere yer verirken, Türkiye'nin AB üyeliği için geçmişte Yunanistan'ın ve Portekiz'in içinde bulunduğu durumlara oranla daha hazır olduğunu belirtmektedir. Başbakan Bülent Ecevit'in geçmişte AB üyeliğinin kaçırılmasına neden olduğunu belirten Kırıkkanat, yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

" ... Üye ülke devlet ve hükümet başkanları, asıl zirveyi dün yaptılar. Bugün öğleden sonra 'nüfusa geçirilmesi' söz konusu olan, şimdilik üvey evlatların temsilcileri de nihayet zirvenin eteklerine oturacak, toplantı masasında yer alacaklar. Türkiye niçin öz evladı olmasın AB'nin? İşte Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, işte Dışişleri Bakanı İsmail Cem. Halen tüm dünyanın saygı duyduğu iki devlet adamı. ... İkisi de 'popülist' değil, 'Aldılar da biz mi girmedik' türü ağız yavşaklığından alabildiğine uzak kişiler. Üstelik Türkiye, tüm ekonomik zorluklara ve hatta son krize rağmen, AB üyeliğine her anlamda bir zamanlar Yunanistan'ın, Portekiz'in 'gelişmişlik' düzeyinden daha hazır. ... 1981'de Yunanistan alınırken, aynı 'denge' mantığıyla Türkiye'ye de 'Gel' denmişti. Kim önledi Türkiye'nin AB'ye üyeliğini o zaman? Ecevit. Şimdi kim var Türkiye'nin başında? Yine Ecevit. ... Ecevit değişti, AB'ye girmek istiyor. ... Ama dengeler de değişti. 'Avrupa treni ekimde kaçmaz' diyen Ecevit öğrencilerinin kulağına küpe olsun. O mantıkla, 21 yıl geciktirdiler bizi. Hâlâ akıllanmadılar. Ecevit değişti de, Türkiye'yi değiştirecek mecali kalmadı artık."

Gündüz Aktan, 22 Haziran 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "Neden AB Üyeliği?" başlıklı yazısında, AB'ye girme konusundaki tartışmalara değinmekte ve kendisinin AB'ye girme taraftarı olduğunu belirtmektedir. Kısaca AB'ye neden olumlu yaklaştığını anlatan Aktan, AB üyeliği konusunda, *"Dış politikada bir şeyin*

içinde bulunmak, dışında bulunmaktan iyidir" şeklinde bir ifade kullanmakta ve şunları söylemektedir:

" ... Dış politikada bir şeyin içinde bulunmak, dışında bulunmaktan iyidir. Karar mekanizmasında eliniz olur. Aleyhinize kararları önler, lehinize karar aldırabilirsiniz. Dışarıda kalan ötekisidir. Hep birlikte ona yüklenilir. AB üyesi olmasak da, siyasi istikrar ve dengeli makro politikalarla yılda 3-4 milyar dolar yabancı sermaye alabiliriz. Ama çok ağır bir ekonomik krizden geçiyoruz. Borç ödemelerini hafifletmek için acilen yabancı sermayeye, onun için de giriş müzakerelerinin hemen başlamasına ihtiyaç var. ... AB, üye olan bir Türkiye'nin hassasiyetlerini çok daha iyi anlayacak. AB imkânlarıyla gelişen ekonomimiz Kopenhag Kıstasları'nın bölme tehlikesini asgariye indirirken, demokrasimizi geliştirmek nispeten kolaylaşacak. Laiklik karşıtı partilerin iktidar olma ihtimali çok azalacak. Terörizme karşı, üye olmayanlarla kıyaslanamayacak etkinlikte bir işbirliği gerçekleşecek. Batı Avrupa'nın önemli bir kesimi Lozan sonuçlarını hâlâ tam kabul etmiyor. Bunların Türklere karşı tarihi önyargıları ve haksız talepleri sürüyor. AB üyeliği nihai tarihi uzlaşma olacak ve Sevr tam olarak tarihe gömülecek. ... Akıllı bir Yunanistan, Kıbrıs ve Ege sorunlarının çözümü için gerekli makul ödünleri, AB üyesi bir Türkiye'ye daha kolay verebilecek."

"*AB'yi yücelten ve kurtuluş için AB'ye sığınmayı düşleyen"* çevrelere yönelik eleştirilerde de bulunan Aktan, AB'ye gerçekçi bir perspektiften bakılması gerektiğini ifade etmektedir:

" ... Kendini aşağılayıp AB'yi yücelten, 'kurtuluş' için AB'ye sığınmayı düşleyen, kendi kimliğini reddedip ulusüstü kimlik içinde erimek isteyenler, AB gerçekliğiyle ilişkisiz bir fantazm içindeler. AB'yi insanlık üstü bir uygarlık projesi

sanıyorlar. ... AB'yi karasevdayla isterken bizi AB'den uzaklaştırıyorlar. ... Ancak AB dışında kalmaktan korkmayan gerçekçiler bizi AB'ye sokabilir."

22 Haziran 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan son iki köşe yazısı, Sevilla Zirvesi'nde ele alınan "kaçak göçle mücadele" konusu ile ilgilidir. Haluk Şahin imzalı "Satıcı, Kullanıcı ve Polis" başlıklı yazıda, Avrupa'nın kaçak göçle mücadele yöntemleri eleştirilmekte ve durum *"yabancı göçmen düşmanlığı"* olarak nitelendirilmektedir. Murat Çelikkan imzalı "AB'nin Göç Zirvesi" başlıklı yazıda ise Türkiye'nin farklı beklentileri olmasına karşın Sevilla Zirvesi'nin ana konusunun mülteciler olduğu belirtilmekte ve Amerika Birleşik Devletleri ile Avrupa Birliği'nin baskıları sonucunda Türkiye'nin kaçak göçle mücadele konusunda aldığı önlemlere değinilmektedir.

Ahmet İnsel, 23 Haziran 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "AB Kapısı Kapanırken" başlıklı yazısında, Türkiye içinde AB'ye karşı olan çevreleri ve AB içinde Türkiye'nin üyeliğine sıcak bakmayan çevreleri sert bir dille eleştirmektedir.[298] İnsel yazısında, *"Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği perspektifi galiba kapandı ya da kapanmak üzere"* diyerek, eleştirilerini şöyle ifade etmektedir:

" ... Türkiye'de ve Avrupa'daki siyasal alanda içinde bulunduğumuz dönemde hakim olan güçleri dikkate alınca, 1999 Helsinki Zirvesi sonrasında aralanan pencerenin kapandığını veya buna ramak kaldığını görmek zor değil. Türkiye'nin başına çöreklenmiş otoriter yönetici, siyasetçi ve aydın kliği, basiretsiz ama muhteris bu zümre, bugünlerde Türkiye toplumunun sırtından yeni bir oyun daha oynuyor. Girmeme restiyle AB'yi korkutup görüşmelerde kriz yaratıp, bu arada Kopenhag Kriterleri'nden büyük ölçüde taviz koparark, bir müzakere tarihi elde

[298] **Radikal**, 23 Haziran 2002

etmeyi planlıyor. Aslında, mermisi olmayan tabancayla Rus ruleti oynayarak, AB aday üyeliği macerasının kapanış müziğini yönetiyorlar. Türkiye'nin fiili iktidar zümreleri ve onların manipüle ettikleri sağcısı ve solcusuyla 'milli güç unsurları'nın şanlı direnişi sonucu AB'ye üyelik tehlikesi böylece bertaraf edilmiş olacak. Hepimize hayırlı, uğurlu olsun. ... Türkiye'yi AB üyeliğine almayı, hayal bile edilmesi saçma bir olgu olarak gören AB içindeki zümreler de benzer bir tutum içindeler. ... [Türkiye'de] *Sağın milliyetçi faşizanları, Kemalizm'in aklı gelip giden ideologları kadar solun dogmatik lafazanları da aynı işi yapıyorlar. 'Ulusal bağımsızlık', 'emperyalizm', 'emekçi sınıflar sömürüsü' gibi sihirli formülleri kullandıklarında, solun büyük bölümünün eli ayağı tutmaz oluyor. ... Evet, hepimize hayırlı olsun. ... Eğer gerçekten AB üyeliği perspektifi kapandıysa, önümüzdeki dönemde karşınızda, barış ve beraberlik içinde demokratik dönüşüm beklentisinin de boş bir hayal olduğunu idrak eden bir Türkiye toplumu olacak."*

Murat Yetkin ise 23 Haziran 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan yazısında, "AB Kapısı Hala Açık" başlığını kullanmaktadır. Yetkin yazısında, Sevilla Zirvesi'nde Türkiye'nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ve Kıbrıs konularında taviz vermediğini belirtmekte ve AB kapısının hala açık olduğunu, 2002 Kopenhag Zirvesi'nde Türkiye'nin tam üyelik müzakereleri için tarih alabileceğini ifade etmektedir. Yetkin yazısını, "*Tablo ne kara, ne de pembe. Her şey bize bağlı" s*özleriyle sonlandırmaktadır.

Murat Yetkin, 24 Haziran 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan yazısında, "Cem: Hükümet, AB Reformları Nedeniyle Bozulmasın" başlığını kullanmaktadır.[299] Yetkin, Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in Sevilla Zirvesi'nden, "*Türkiye adım attıkça*

[299] **Radikal**, 24 Haziran 2002

kapıların kapanmayacağı" sözüyle döndüğünü belirtmekte ve Cem'in AB reformları nedeniyle hükümeti bozmanın gereksiz olduğu yönündeki açıklamalarını ön plana çıkarmaktadır.

Radikal gazetesinde Sevilla Zirvesi ile doğrudan bağlantılı olan köşe yazılarının incelendiği bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:** Gazete yazarlarının bir bölümü Avrupa Birliği ile ilişkilerin yolunda gitmediğini ve "kapıların kapanmak üzere olduğunu" düşünürken, bir bölümü ise ilişkilerde bir sorun olmadığını ve "kapıların hala açık olduğunu" düşünmektedir. Radikal gazetesi yazarlarının AB konusunda farklı fikirler ileri sürmelerini, "gazetenin çok sesliliğinin bir göstergesi" olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak, bu değerlendirme yapılırken, Radikal gazetesi yazarlarının AB üyeliği konusunda hemfikir oldukları ve Türkiye'deki AB üyeliğine sıcak bakmayan çevrelere yönelik sert eleştirilerde bulundukları göz ardı edilmemelidir. Gazete yazarlarından Ahmet İnsel'in, 'Ulusal bağımsızlık', 'emperyalizm', 'emekçi sınıflar sömürüsü' gibi söylemlerle Türkiye'nin AB yönelimini eleştiren çevrelere karşı kullandığı sert üslup, Radikal gazetesinin konuya yaklaşımının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

III. 7. 1. 3. Zaman'dan, "İnebahtı Mağlubiyeti" Benzetmesi

Zaman gazetesi Sevilla Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 6 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan 3 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 3 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir.[300]

Etyen Mahçupyan, 23 Haziran 2002 tarihli Zaman gazetesinde yer alan, "Yalan ve Yalancı İhtiyacı" başlıklı yazısında, Türkiye'de yaşanan AB tartışmaları konusunda çeşitli değerlendirmelerde bulunmaktadır.[301] Mahçupyan, *"Bugünlerde AB üyeliği konusunda yapılan tartışmalar toplumsal sağlıksızlığın su yüzüne vurmasından ibaret"* şeklinde bir ifade kullandığı yazısında AB üyeliğini istemeyen çevreleri eleştirmekte ve şu sözlerle devam etmektedir:

" ... Ama bu durumu daha da vahim hale getiren şey, AB karşıtı olanların siyaseten ürettikleri bir taktik: Hayali bir AB yandaşlığı pozisyonu varsayılıyor ve o pozisyon eleştirilerek, AB üyeliğinin gerçekleşmesi engellenmek isteniyor. Örneğin 'AB'ye gireceğiz ve bütün sorunlarımız çözülecek. Zenginlik ve özgürlüğe kavuşacağız.' diyen birtakım insanlar varsayılıp bunlar 'yalan' söyledikleri gerekçesiyle eleştiriliyor. Hiç olmazsa bir seferinde isim zikretseler de biz de bu adamları tanısak! Değil Türkiye'de, Avrupa'nın herhangi bir ülkesinde yukarıdaki cümleyi ciddiyetle söyleyecek kadar aptal biri olabilir mi? AB üyeliğinin sağlayacağı potansiyel bir yana, her ülkenin performansının sonuçta kendisine ait olacağı, kimsenin bizim sorunlarımızı çözmek gibi bir derdinin olmadığı, zaten isteseler de

[300] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından biri, Etyen Mahçupyan imzalı ve "Şu Yabancı Sermaye Meselesi" başlıklı yazıdır. 24 Haziran 2002 tarihli Zaman gazetesinde yer alan yazıda, Türkiye'nin Uluslararası Para Fonu'ndan aldığı borçlara ve Türkiye'de yaşanan yolsuzluklara değinilmektedir. Yazıda, yabancı sermayenin Türkiye'ye gelmemesinin nedenleri üzerinde de durulmaktadır. Mahçupyan, AB üyeliğinin yabancı sermaye için bir garanti olmadığını ancak, yabancı sermayenin ülkeye girişi için önemli bir imkân olduğunu vurgulamaktadır.

[301] **Zaman**, 23 Haziran 2002

çözemeyecekleri apaçık değil mi? ... AB dışında kalmayı savunanların bu topluma ekonomik, sosyal ve kültürel olarak nasıl bir gelecek vaat ettiklerini duymak istiyoruz."

24 Haziran 2002 tarihli Zaman gazetesinde yer alan "Kanaat Terörü" başlıklı ve Ahmet Turan Alkan imzalı yazıda, AB üyeliği konusunda yapılan tartışmalara bir benzetmeyle katkıda bulunulmaktadır.[302] Alkan, *" 'Atatürk yaşasaydı Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesini ister miydi?' sualinin nitelik itibariyle 'İnebahtı mağlubiyetinde bizim donanma radar kullanmış olsaydı yine de yenilir miydik?' fantazyasından farkı yok "* şeklinde bir benzetme yaptığı yazısında, şu ifadelere yer vermektedir:

" ... Türkiye, resmi ideolojisini, kapsamını ve niteliğini hâlâ belirleyemediği –veya belirlemekten itina ile kaçındığı– Atatürkçülük diskuru üzerine bina etti. İşbu 'belirsizlik'tir ki, her ne kadar aksi savunulsa da, resmi ideolojinin günün hadiseleri karşısında, futbol tâbiriyle birbiri ardı sıra çalım yemesine sebep oluyor. ... Atatürk'ün fikri ve siyasi mirasında, günümüzde dahi hâlâ istifade olunması gereken umdeler vardır ve bunların başında çoğulcu demokrasi ile güçlendirilmiş Cumhuriyet fikri ile tam bağımsızlık düsturu gelir. Bugünün Türkiye'sinde demokrasinin ve tam bağımsızlık fikrinin yine Atatürkçülük nâmına –hiç de çağdaş olmayan tevillere gidilerek– baskı altında tutulması gariptir. ... Atatürk'ün konuşma ve yazılarında Türkiye'nin 'AB üyeliği'ni değil, o günün çağdaş dünyasında tam istiklâle sahip güçlü bir aktör olarak yer almasını dilediğini defalarca ifade ettiğini bilelim. 'Efendim Atatürk yaşasaydı AB'ye taraftar olurdu' mantığı, su üstüne yazı yazmak gibidir; aynı mantıktan hareketle ben de, 'Atatürk yaşasaydı

[302] **Zaman**, 24 Haziran 2002

Türkiye'nin AB'ye girmesini devlet politikasıymış gibi savunanları İstiklâl Mahkemesi'ne havale ederdi' fikrini müdafaa ediyorum. ... İşsizlik ve fukaralıktan bunalmış insanlara AB'yi tek çareymiş gibi sunmanın neresi politika? Devlet, biraz da ciddi AB muhaliflerinin sesini dinlemeli!"

Hasan Ünal, 24 Haziran 2002 tarihli Zaman gazetesinde yer alan yazısında, "Psikolojik Harekâtın Malzemesi Tükenirken" başlığını kullanmaktadır. Ünal yazısında, Türkiye'de AB üyeliği konusunda bir psikolojik harekâtın yürütülmekte olduğunu ve bu harekâtın artık gerekçelerini kaybetmeye başladığını belirtmektedir. Ünal, Avrupa Birliği ülkelerinin AB'nin genişlemesini eskiden olduğu kadar arzu etmediklerini ifade etmekte ve şunları söylemektedir:

" ... Bırakınız Türkiye'nin üyeliğini, halihazırda üye olması beklenen Doğu Avrupa ülkelerinin üyelikleri dahi bilinmeyen bir tarihe ertelenebilir. ... Türkiye'deki organize yolsuzlukları gündemden düşürmek için başlatılan AB propagandasının tezgahını üstlenmiş bulunan Türk gazete ve televizyonları, ne kadar bu haber ve gelişmeleri yansıtmak istemeseler de artık mızrak çuvala sığmıyor. Ve bir manada, Sevilla Zirvesi bu durumu teyit eden gelişmelere sahne oldu. ... Ev ödevimizi yapmadığımız için AB trenini kaçırıyormuşuz. Olmayan, istasyona gelmemiş bir tren nasıl kaçırılıyorsa. Ama bütün bunlar aynı zamanda hayra alamet şeyler. Psikolojik harekatın daha doğrusu yalan kampanyasının kullandığı malzemenin tükenmekte olduğunu gösteriyor."

Zaman gazetesinde Sevilla Zirvesi ile doğrudan bağlantılı olan köşe yazılarının incelendiği bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:** Gazete yazarlarının bir bölümü, AB'nin eskiden olduğu gibi genişlemeye sıcak bakmadığını düşünmekte ve AB üyeliği konusunda Türkiye'nin durumunun

belirsizliğine işaret etmektedirler. "Atatürk'ün AB konusundaki tutumunun ne olacağı" yönündeki tartışmaları gerçeklikten uzak bulan Zaman gazetesi, AB üyeliğine olumlu yaklaşmakla beraber, "*AB'yi tek çareymiş gibi sunan"* çevreleri de eleştirmektedir.

III. 8. ARALIK 2002 KOPENHAG ZİRVESİ DÖNEMİ

AB bütünleşme tarihinde en kapsamlı genişleme kararının alındığı Kopenhag Zirvesi'nde, AB'ye aday 13 ülkeden Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Estonya, Letonya, Litvanya, Malta ve Kıbrıs'ın 1 Mayıs 2004'ten itibaren AB'ye üye olmaları kararlaştırılırken, Bulgaristan ile Romanya'ya da 2007 yılında üyeliklerini hedefleyen bir yol haritası verilmiştir. Türkiye'ye ilişkin olarak, yapılan reformlar ve yeni hükümetin bu yöndeki kararlılığı övülmüş ve 2004 yılı Aralık ayında düzenlenecek zirve toplantısında, Avrupa Komisyonu'nun hazırlayacağı 2004 Yılı İlerleme Raporu ve tavsiyesi doğrultusunda, Kopenhag siyasi kriterlerinin karşılandığının belirlenmesi halinde gecikmeksizin katılım müzakerelerine başlanması kararlaştırılmıştır. Zirvede, genişleme sonrasında 25 üyeli olacak bir AB'nin Aralık 2004'te Türkiye ile müzakerelerin başlatılması kararını daha zor alacağına ilişkin muhtemel kaygılar dikkate alınmış, bu çerçevede Kopenhag Zirvesi sonuçlarında atıf yapılan ve 1 Mayıs 2004'te üye olması öngörülen 10 ülkenin katılım antlaşmasına eklenecek Avrupa Ortak Bildirisi ile yeni üye ülkelerin kendilerinden sonra AB'ye üye olacak adayların üyeliklerini engellememelerinin ve genişleme sürecini geri döndürmemelerinin taahhüt altına alınması öngörülmüştür. Zirve kararları, Türkiye'nin beklentilerini tam olarak karşılamamıştır.[303]

[303] http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ANADOLUNUNSESI/199/AND3.htm;
http://www.dtm.gov.tr/ab/SonGelismeler/KOPENHAGSONUCLARI.doc;
http://www.gumruk.gov.tr/ab/haberler/kopenhag.htm, Erişim Tarihi: 10 Mart 2004

III. 8. 1. Köşe Yazılarının Değerlendirilmesi

İNCELENEN GAZETELER	Kopenhag Zirvesi ile doğrudan ilgili olan köşe yazısı sayısı	Kopenhag Zirvesi ile doğrudan ilgili olmayan köşe yazısı sayısı	Toplam
CUMHURİYET	**36**	**21**	**57**
RADİKAL	**21**	**15**	**36**
ZAMAN	**13**	**6**	**19**

Tablo 8: Kopenhag Zirvesi Döneminde (10-15 Aralık 2002), İncelenen Gazetelerde Avrupa Birliği ile İlgili Olarak Yayınlanmış Köşe Yazılarından Zirve ile Doğrudan İlgili Olan ve Olmayan Köşe Yazıları.

Toplam 6 günlük dönemde, incelenen gazetelerde Kopenhag Zirvesi ile doğrudan ilgili olan 70 tane köşe yazısı yayınlanmıştır. Bunların 36 tanesi Cumhuriyet'te, 21 tanesi Radikal'de, 13 tanesi de Zaman'da yer almıştır. Zirve ile ilgili köşe yazılarının sayılarından hareketle Cumhuriyet ve Radikal'in, Zaman'a oranla zirveye daha fazla ilgi gösterdiğini söylemek mümkündür.

Kopenhag Zirvesi Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) iktidara gelmesinden sonraki ilk AB zirvesi olduğu için gazeteler bu zirveye büyük önem vermişlerdir. AKP iktidarı, göreve gelmesinin hemen ardından yapılan Kopenhag Zirvesi dönemindeki tutumundan dolayı, özellikle Cumhuriyet ve Radikal gazeteleri tarafından eleştirilmiştir.

III. 8. 1. 1. Cumhuriyet: "Kasımpaşa Raconu Sökmedi"

Cumhuriyet gazetesi Kopenhag Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 57 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan 36 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 21 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir.[304]

Orhan Bursalı, 10 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan "Kopenhag Zirvesi'ne Doğru" başlıklı yazısında, AB liderlerini iki yüzlülükle suçlamaktadır.[305] Bursalı yazsında, AB'nin Türkiye'nin üyeliğine henüz karar vermemiş olduğunu ve bu konuda belirsizliği koruduğunu belirtmektedir. Yazıda şu ifadelere yer verilmektedir:

" ... AB'nin liderleri, iki yüzlü tutumlarını sürdürerek, 'Kopenhag kriterlerinin uygulamalarını görelim' diyor. Almak istediklerine tarih vermekteler, istemediklerini ise yokuşa sürmekteler. Bahaneleri çok zayıftır, sudandır. Eğer Türkiye'nin üyeliğine kesin karar verselerdi, söz konusu ilkelerin yerine getirilmesini, müzakere sürecinde de görebilirlerdi. ... Türkiye'nin tam üyeliğine belli başlı 10 engel varsa, ülkemizin tam üyeliğini destekleyen bir o kadar da güçlü neden vardır. ... Türkiye'nin en büyük artısı, AB ile bir üyelik süreci içinde bulunmasıdır. Bu, tarihsel olarak geri döndürülemez ve yok sayılamaz. ... Bu nedenle, müzakere tarihini en çok bir yıl daha erteleyebilirler."

---

[304] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından bazıları şunlardır: Hikmet Çetinkaya, 10 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan "Zor Dönemeç" başlıklı yazısında ilk olarak, AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ABD'ye uçtuğu saatlerde, Başbakan Abdullah Gül'e Genelkurmay Başkanlığı karargâhında "irtica ve terör" brifingi verildiğini belirtmektedir. Kıbrıs, AB üyeliği, ABD'nin Irak'a askeri müdahalede bulunma ihtimali gibi konular üzerinde duran Çetinkaya, Türkiye'nin zor bir dönemeçte olduğunu ifade etmektedir. 12 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "Piyasa Tüccarı" başlıklı ve Şükran Soner imzalı yazıda ise, AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'a yönelik eleştirilere yer verilmektedir. Soner yazısında, AKP liderinin kendisini "piyasa tüccarı" olarak ilan ettiğini ve "siyaset tüccarlığı" yapacağını söylediğini belirtmektedir. Soner, Recep Tayyip Erdoğan'ın Irak ve Kıbrıs konularını AB için birlikte pazarlık konusu yaptığını söylemekte ve çeşitli eleştirilerde bulunmaktadır.

[305] **Cumhuriyet**, 10 Aralık 2002

10 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "Siyaset ve Devlet" başlıklı ve Mustafa Balbay imzalı yazıda, gündemde öne çıkan üç ana konu ile ilgili değerlendirmeler yapılmakta ve bu çerçevede AKP iktidarına yönelik eleştirilerde bulunulmaktadır. Balbay yazısının başında, öne çıkan üç ana konuyu şu şekilde ifade etmektedir:

"Yoğun haftaya üç ana konu ile başladık: - Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Kopenhag programını iptal etmesi. - Genelkurmay Başkanlığı'nın hükümetin başına ve yardımcılarına iç-dış güvenlik ve irtica ile ilgili brifing vermesi. - Türkiye'den sorumlu AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, 'en üst düzeyde ilgi' programıyla ABD'ye uçması."

Balbay, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in, Avrupa'nın Türkiye'ye karşı samimi davranmadığını düşünmesi nedeniyle Kopenhag Zirvesi'ne ilişkin programını iptal etme kararını desteklemekte ve konu ile ilgili olarak şu ifadeyi kullanmaktadır:

" ... 15 AB ülkesinin Türkiye'ye karşı 4 ayrı görüş benimsediği bir ortamda, yalvarır durumda olmamak, bizce en onurlu tutum."

Yazısında, AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ABD gezisine yönelik eleştirilerde bulunan Mustafa Balbay, şöyle devam etmektedir:

" ... 'Ben iyi tüccarım' deyip dış geziye çıkarsanız, sorarlar: 'Kim adına, hangi yetkiyle, ne alıp satıyorsunuz?' Erdoğan 'Kasımpaşa modeliyle', Bush da 'Teksas modeliyle' buluşuyor. Bundan çıksa çıksa, Türkiye-ABD değil, Kasımpaşa-Teksas hattı çıkar!"

Balbay yazısının devamında şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

" ... Cumhurbaşkanı AB'ye karşı duruş gösteriyor. Genelkurmay, içte ve dışta yaşanan güvenlik konularındaki hassasiyetini ortaya koyuyor. Hükümetse geçen günlerde de altını çizdiğimiz dağınık görüntüsünü sürdürüyor. AKP'nin ısrarla vurguladığımız ikilemde ciddi bir karar vermesi gerekiyor: Devlete ve topluma hizmet etmek mi, hükmetmek mi! Bugüne kadarki deneyimimiz, ikincide ısrar edenin hükmen mağlup olduğunu gösterdi!"

Orhan Birgit, 11 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan yazısında, "Sezer'in Kararlılığı" başlığını kullanmaktadır.[306] Birgit yazısında, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in, AB ülkelerinin Türkiye'nin üyeliği konusunda samimi olmamaları gerekçesi ile Kopenhag'a gitmeme kararını olumlu karşılamakta ve bu kararın, AKP Genel Başkanı'nın ikna gezilerinden çok daha önemli ve anlamlı olduğunu belirtmektedir. AKP iktidarının Kıbrıs, AB ve Irak gibi dış politika konularında sergilediği tutumu eleştiren Birgit, Cumhurbaşkanı'nın Kopenhag'a gitmeme kararı almasını şu sözlerle değerlendirmektedir:

" ... Cumhurbaşkanı'nın dünkü açıklaması, Avrupa Birliği ülkelerinin bir bölümü Türkiye'nin adaylığı için tarih verilmesini gerçekten içtenlikle istiyormuş da başka bazı ülkeler direniyormuş türünden bir yanılgıyı da önleme açısından tam zamanında yapılmıştır. ... Üzerimizde oynanmak istenen oyunları önleyebilecek olan Cumhurbaşkanı'nın sağduyulu çıkışları, bu nedenle her zamandan daha çok önem taşıyor."

11 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan ve Deniz Som imzalı yazı, "Türkiye'nin de AB'den Koşulları Olmalı" başlığını taşımaktadır. Yazıda, AB'nin tam üyelik görüşmelerine başlamak için Türkiye'ye, *"gözünün üstünde*

[306] **Cumhuriyet**, 11 Aralık 2002

kaşın var, git düzelt" türünden koşullar öne sürdüğü ifade edilmekte ve Türkiye'nin de AB'ye çeşitli koşullar sunması gerektiği belirtilmektedir. Som yazısında bu koşulları şöyle sıralamaktadır:

"*Avrupa Birliği tarafından ortaklık anlaşmaları ve Gümrük Birliği kapsamında ödenmesi gerekirken Yunanistan tarafından veto edildiği için ödenmemiş paraların ödenmesi, Ege Denizi'ndeki adaların silahsızlandırılması, Yunanistan'daki Türk azınlığın yurttaşlık haklarından eksiksiz ve engelsiz yararlandırılması, Avrupa Birliği ülkelerindeki Türk vatandaşlarına anadillerinde eğitim görebilmeleri hakkının verilmesi, Bazı Avrupa Birliği ülkelerinde Türkler tarafından Ermenilere soykırım uygulandığı yolunda devlet ya da yarı resmi kurumlarca yapılmış açıklamaların geri alınması."*

Deniz Kavukçuoğlu, 11 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan ve "Sonunda Ölüm Yok Ya" başlığını taşıyan yazısında, Avrupa Birliği'nin Kopenhag Zirvesi'nde Türkiye'ye üyelik tarihi vermeyeceğini ve umutların büyük olasılıkla 2005'e kalacağını belirtmektedir. Kavukçuoğlu, Kopenhag Zirvesi'nden olumsuz sonuç çıkması durumunda gazetelerde ve televizyonlarda bir süre bu konu ile ilgili tartışmaların yaşanacağını, üzülenlerin ve sevinenlerin olacağını fakat ardından Türkiye'de yaşanan tüm olumsuzlukların aynen devam edeceğini belirtmekte ve eleştirel bir üslupla Türkiye'de yaşanmakta olanları anlatmaktadır.

11 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "Sonunda Beklenen Gün Geldi" başlıklı ve Oktay Ekinci imzalı yazıda, Türkiye'den pek çok kişinin Kopenhag'a gittiği belirtilmektedir. Ekinci Kopenhag'a giden kişilere yönelik şu eleştirilerde bulunulmaktadır:

"Yarınki Kopenhag zirvesinde AB'nin yeni ülkeleri kutlanırken, Türkiye'nin de 'uyum ve üyelik süreci' belirlenecek. Başta siyasilerimiz ve artık 'sivil' takılan iş çevrelerimiz olmak üzere, ne kadar 'Avrupa düşkünümüz' varsa, bir yolunu bularak Kopenhag'daki otellere yerleştiler. Çoğunun yol ve konaklama giderleri 'kamusal kaynaklardan' karşılandı. ... Kimi 'Kıbrıs' zarfını elinde tutuyor; kimileri de 'Kürtçe' kasetleri, meraklısı için yanına almış. Aralarında 'bireysel özgürlük' söylemine dört elle sarılarak, kadınlar için 'bireysel tutsaklığın' simgesi olan 'türbana' AB desteği umanlar ise çoğunlukta. Bu 'uyum' çeşitliliği içinde iş adamlarımız da yılbaşında yürürlüğe girecek yeni İhale Yasası'yla Türkiye'de yatırımlara teklif vermeye hazırlanan Avrupa şirketlerine 'ortaklık' önerilerini sunma yarışındalar."

Şükrü Sina Gürel, 11 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki köşesinde, "Kopenhag'da Kesilen Kasımpaşa Raconu" başlığını kullanmaktadır. Gürel yazısında, AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın *"hangi yetkiye sahip ve hangi gerekli konumda olduğu bilinmediği halde"*, Avrupa Birliği ve Kıbrıs seferlerine çıktığını söylemekte ve şu eleştirileri yapmaktadır:

"Bir manşet: 'Erdoğan AB'ye Raconu Kesti: Çifte standart yapma, duygularımızı zedeleme, yoksa...' Bir başkası: 'Yolumuza gideriz.' Demek ki Erdoğan Kopenhag'da Danimarka Başbakanı Rasmussen'le görüştükten sonra bazı gerçeklerin yeni farkına varmış, umutları tükenmiş, kalbi kırılmış, kolayca gerçekleşeceğini umduğu 'tarih alma' işinde düş kırıklığına uğramış ve Kasımpaşa raconunu kesivermekten kendini alamamış! ... Erdoğan ve AKP iktidarı dış politikadaki önemli konuları, belediyede imar planını değiştirivermekle karıştırmasa ve özenli davransaydı, Türkiye'nin uzun dönemli çıkarlarını tehlikeye atmadan yol alması ve eski kazanımları da heba etmemesi mümkün olabilirdi. Oysa gereksiz bir

hevesle ve alabildiğine dağınık ve tutarsız bir tutumla, işi Kopenhag'daki 'racon'a kadar vardırdılar."

11 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "Tarih Verecekler mi?" başlıklı ve Güray Öz imzalı yazıda Avrupa Birliği, *"önde gelen Avrupa ülkelerinin başı çektiği bir çıkar birliği"* olarak nitelendirilmekte ve Kopenhag Zirvesi'nde Türkiye'ye müzakere tarihi verilmeyeceği belirtilmektedir. *"AB'ye girelim, girmeyelim derken birileri de bizi Irak'a, yani ateşin içine sokuyor"* şeklinde bir değerlendirmede bulunan Öz, Kopenhag Zirvesi ile ilgili olarak şu sözleri söylemektedir:

"Dananın kuyruğu kopuyor mu? Kopmaz. Avrupa Birliği yarın Türkiye'ye 'müzakere tarihi' verecek mi? Vermeyecek. Ne verecek? Müzakere tarihi verip vermemeyi görüşmek için bir tarih, bir randevu verecek. Türkiye'nin AB üyeliği konusunda iyimser tahmin ve yorumlar yapan Avrupalıların bile kafalarından geçen tam üyelik tarihi 2013'tür. Serbest dolaşım için ise bu çevreler bir 20 yıl daha ekliyorlar bu tarihe. 2013, Avrupa Birliği'nin kendisinin ne olacağını bilemediği bir tarihtir. ... İhtiyar Avrupa 80-90 milyonluk Türkiye'yi ne yapsın? Bin yıl savaştığı Türkiye'yi neden Avrupa Parlamentosu'nun en kalabalık grubu haline getirsin? Türkiye bugünkü pozisyonu ile bu ortak pazarın pazarı değil mi ki, yeni bir formül peşine düşsün Avrupa?"

Hikmet Bila, 11 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan ve "Erdoğan da Şahin Oldu" başlığını kullandığı yazısında, AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, Danimarka Başbakanı ve AB Dönem Başkanı Rasmussen ile birlikte düzenledikleri ortak basın toplantısında yaptığı açıklamalar üzerinde durmaktadır. Bila, AKP Genel Başkanı'nın sözlerinin gerçekleri yansıttığını ve

Avrupalıların ikiyüzlülüklerinin yüzlerine vurulması anlamını taşıdığını ifade etmektedir. Bu sözleri, *" 'şahin' politikalara karşı çıkan Erdoğan'ı, bir ay bile geçmeden 'şahinden de şahin' yapan gerçeklerin anlaşılması bakımından önemli"* olarak nitelendirmektedir. Bila yazısında şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

" ... Batılı liderlerin alışmadığı bir durumdu bu. Yüz yüze görüşmelerde başka şey, arkadan başka şey söyleyen, Türkiye'nin üyeliğini artık soytarılığa dönüştürmüş olan bu efendiler, Türk liderlerin, gerçeği bilseler de karşılarında sus pus olmalarına alışmışlardı. O gün karakterleri yüzlerine vuruldu: Yalancısınız, ikiyüzlüsünüz, çifte standartlısınız. Peki, Tayyip Erdoğan'ın bu sözleri, Avrupalıları korkuttu mu? Korkutur mu? Hiç sanmam. Onlar yine bildiklerini okuyacaklardır."

Cumhuriyet gazetesi yazarlarından Cüneyt Arcayürek, yazılarında AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın isminin tamamını kullanmamakta, Recep Tayyip Erdoğan'ı, "RTE" harfleri ile nitelemektedir. Arcayürek, 11 Aralık 2002 tarihli yazısında, "Ne Yapacağız? Ne Yapıyoruz?" başlığını kullanmakta ve yazısına, *"Yılın son derbisi Kopenhag'da Türkiye ile AB arasında"* sözleri ile başlamaktadır. Arcayürek yazısında, AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Avrupa Birliği konusunda yaptığı açıklamalara değinmekte ve şu sözleri kullanmaktadır:

" ... Sert açıklamalar yapılıyor. Kimi yorumlara göre RTE rest çekiyor. Kimi, 'uyarı' diye tanımlıyor. Kimi 'öfkeli' diyor. Oysa RTE'nin son sözleri tehdit havasında söylemler. RTE'nin Kopenhag'da ve Washington'a varır varmaz söyledikleri yenilir yutulur cinsten değil. Türk halkı yüzde sekseniyle, iktidarı muhalefetiyle AB üyeliğine evet diyor.. Şayet 12 Aralık'ta tarih verilmezse, duygusal zemin zedelenirse.. Danimarka Başbakanı Rasmussen'in dikkat kesildiği an; RTE devam ediyor: 'Türk halkı AB ilişkilerini gözden geçirir. Sonuçları 'hayırlı' olmaz.

AB, sonuçlarına katlanır' diyor. ... Avrupa başkentleri tarih vermemeleri durumunda Türkiye'nin neler yapacağını ya da yapamayacağını hesaplamıyor mu acaba? Bir başka anahtar cümle daha var RTE'nin dilinde. 'Tarih vermezlerse' diyor, 'Türkiye başının çaresine bakacaktır'. Soru güncelleşiyor: Tarih alamazsak ne yapacağız? Örneğin, Avrupa sesimizi duymadı diyerek kabuğumuza mı çekileceğiz? Batı dünyasına küsüp bir kenara mı çekileceğiz? Yoksa çağdaşlığa adanan Türkiye için Kopenhag ölçütlerini yerine getirmeyi sürdürecek miyiz? Ya da Türkiye'den kurtulmanın yolunu yakaladık diye restimizi görürlerse.. Evet, ne yapacağız? ... Tarih sorunu giderek karmaşık hale dönüşünce Türkiye'nin 'ne yapacağı' sadece AB'de değil, kuşkusuz, içeride de merak konusu."

12 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan "Kopenhag Kavşağı" başlıklı ve Taner Berksoy imzalı yazıda, içinde bulunulan sürecin önemine vurgu yapılmaktadır.[307] Berksoy, sürecin önemini şu sözlerle anlatmaktadır:

"Yakın tarihimizin en önemli kavşağından geçiyoruz. Ulusal sorunlarımız yetmezmiş gibi, belki de boyumuzu aşan, uluslararası sorunlarla çevrilmiş durumdayız."

Berksoy, Kopenhag Zirvesi'nden olumlu sonuç çıkmaması durumunda yeni bir krizin ortaya çıkabileceğini belirtmekte ve şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

" ... Kopenhag'dan çıkacak karar bu kavşağın aşılması sonucunu doğurabileceği gibi tersi de olabilir. Zirveden istenen sonuç çıkmayabilir. Uluslararası plandaki sorunlar sürüncemeye terk edilebilir. Henüz net bir sonuç yok, ama gelen son haberler daha çok buna işaret ediyor. Olağandışı koşulların süreceği ve yeni bir krizin oluşabileceği anlamına gelir bu."

[307] **Cumhuriyet**, 12 Aralık 2002

Ümit Zileli, 12 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan ve "Bakalım İşbirlikçiler Ne Diyecek" başlıklı yazısında, Kopenhag Zirvesi sürecinde Avrupa Birliği yetkililerinin yaptığı açıklamaları, Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu, AKP Genel Başkanı'nın ABD ziyaretini ve bu ziyarette yapılan açıklamaları aktardıktan sonra, şu saptamayı yapmaktadır: *"Bence çok açık ve çok vahim: Türkiye, kapalı kapılar ardında teslim alınıyor!"*

12 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan bir başka köşe yazısında Orhan Bursalı, "AB Sürecini Anlamak" başlığını kullanmaktadır. Bursalı, Kopenhag Zirvesi'nden beklentilerini şu sözlerle ifade etmektedir:

" ... Kopenhag'dan çıkacak karar, belirsizlikler taşımazsa, tam üyeliğin bir-iki yıl gecikmesi önemli değildir. Önemli olan, müzakere tarihinin verileceği günlerde, Türkiye'nin bugünkü gibi, bu defa 25 ülke ile boğuşmak zorunda kalmamasıdır. Kopenhag'dan, bu açıdan temiz ve belirlilikler içeren, bugünkü gibi yeni tartışmalara yer bırakmayacak bir kararın çıkmasıdır, istediğimiz."

İlhan Selçuk 12 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki yazısında, "Adam Olalım, Cüdam Değil" başlığını kullanmaktadır. Selçuk yazısında, Türkiye'nin AB ile ilişkilerinde izlediği tutumu eleştirmekte ve durumu *"katlanılması güç"* olarak nitelemektedir. Yazıda şu ifadelere yer verilmektedir:

" ... Amerika ve Avrupa bugün Türkiye'yi avuçlarına almışlar, oynatıyorlar. İkisine birden 'Batı' diyoruz. Batı bugün bizden ne istiyor? Irak savaşına katıl! Kıbrıs'ı ver! Peki, o bize ne verecek? Bugün Kopenhag'da toplanan AB'nin büyük başları, Avrupa'nın on küçük devletinin 2004'te üyeliği için karar verecekler. Türkiye'ye bakışları ise ilginç. Gerçekte Türkiye'ye bakışları uzun bir süre bizi ne içlemek, ne dışlamak, ne tutmak, ne bırakmak üzerine. Onlar kendilerine göre

haklılar; ama, Avrupa kapılarında bu kadar rezil olmamıza katlanmak güç. Koskoca gezegenimizin tüm insanlığını ve yoksul halklarını dışlayarak yalnız Avrupa'ya indirgeyen bir yaklaşımın çağdaşlığa yakışmayacağını düşünüyorum; bu felsefe sosyalizme ters düşer. Peki, AB'ye girmeyelim mi? Girelim. Ama 'adam' gibi girelim."

12 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "Ateş Çemberi" başlıklı ve Toktamış Ateş imzalı yazıda, Kopenhag Zirvesi ile bağlantılı bir biçimde Kıbrıs sorununa ilişkin değerlendirmelerde bulunulmaktadır. Ateş, Kıbrıs konusunda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın kaygılarını desteklediğini ifade etmekte ancak, Annan Planı'nın da görüşülebilir olduğunu belirtmektedir. Ateş konuyla ilgili olarak, *"KKTC'nin varlığını kabul eden bir planı, elimizin tersiyle itmenin, yanlış olacağını düşünüyorum"* şeklinde bir ifade kullanmaktadır.

Mustafa Balbay, 12 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan yazısında, ABD ile AB arasındaki rekabetin, Türkiye'nin AB üyeliğine olumsuz etkide bulunduğuna vurgu yapmaktadır. "Avrupa-ABD Rekabetinin Gölgesindeki Türkiye" başlıklı yazıda şu değerlendirmelerde bulunulmaktadır:

" ... Bugün başlayacak Kopenhag Zirvesi, Avrupa Birliği'nin en geniş genişleme hedefine yeni bir şekil verecek. Son yılların hemen her zirvesinde olduğu gibi, durumu en belirsiz ülke, Türkiye! ... Kopenhag'ta büyük olasılıkla bardağın yanına bir sürahi konacak. Denecek ki: Bakın sizin bardağın içinde bir miktar su var ama her an ekleme yapılabilir, yanına sürahi koyduk. Gül ve Erdoğan beyler buna, 'ilahi sürahi, bu aklımıza gelmemişti billahi' deyip bayram havasıyla yaklaşabilir. Türkiye'ye de 'zafer kazandık' narasıyla dönebilir! ... AB ve ABD'nin hedeflerinin

olduğu bir coğrafyada Türkiye'nin yeri ne olabilir? ABD, Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasını ve denetimi dışına çıkmasını ister mi? AB, ABD'nin bölgede atacağı her adıma yardımcı olan bir Türkiye'yi içine almak ister mi? Kopenhag'da bu soruların tümü 'çeyrek yanıt' bulacak. Bu yanıt sonrasında Türkiye'nin duygusallığa kapılmadan, kuruluş sürecinde temelleri atılan uygarlık hedefinden sapmadan, kendisi hakkındaki planları başkasına bırakmadan yürüyebilmesi gerekiyor."

12 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan son köşe yazısı, "ABD'nin Değişmeyen Tavlama Yöntemi" başlığını taşımaktadır. Cüneyt Arcayürek imzalı yazıda, ABD Başkanı Bush'un AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı övgülerle karşıladığı ve bunun bir "tavlama yöntemi" olduğu ifade edilmektedir. Arcayürek, Kopenhag Zirvesi'nde Türkiye'nin istediği tarihin verilmemesi durumunda, Türkiye'nin ne yapacağının belirsizliğini koruduğunu belirtmekte ve AKP liderinin ABD gezisi ile bağlantılı bir biçimde bu konuyu ele almaktadır. Arcayürek yazısında şu eleştirilere yer vermektedir:

"Hükümet (Abdullah Gül).. Gayri resmi hükümet (RTE) [Recep Tayyip Erdoğan] *ağırlığını koydu: Ya 2003 ya hiç! ... AB kodamanları, Türkiye markalı tehditlerden ne ölçüde etkilenecek; beklenmez ya, aman ben ettim sen etme diye peşimize mi düşecekler, bugün yarın öğreneceğiz. 1 Temmuz 2005 ya da sekiz ay öncesi Aralık 2004 tarihlerini reddedeceğimizi Başbakan Gül açıkladı. Peki ama sonra? Ne yapacağımız hâlâ kesin değil. ... Başbakan Gül, şu sıralar Kopenhag'da dayatmanın son aşamasında. RTE ise - medyamızın çok sevdiği ve sık kullandığı deyimle- 'Washington çıkartmasından' zaferle Kopenhag'a döndü.* [AKP Genel Başkanı, Avrupa Birliği konusunda ABD'den destek alacağı sözü ile Kopenhag'a gitmiştir.] *Tek bir Allah'ın kulu -tabii Allahlık muhalefet partisi CHP başta-;*

RTE'nin genel başkanlık dışında 'hangi sıfatla' devlet adına Avrupa'yı turladığını, Başkan Bush'la 'omuz omuza' oturup bağlayıcı, belki de kimi önemli ödünler veren konuşmalar yaptığını sormuyor."

Hikmet Bila, 13 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "Demek ki Kriterler Yetmiyormuş" başlıklı yazısında, Türkiye'nin Kopenhag kriterlerini yerine getirdiğini, ancak Avrupa Birliği'nin bu kez de *"uygulamayı görelim"* şeklinde bir tutum içinde olduğunu ifade etmektedir.[308] Bila yazısında, Avrupa Birliği'nin, Türkiye'ye vereceği 'tarih' sorunundan daha önemli bir 'şart' sorunu olduğunu belirtmektedir.

13 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "Nasıl Bir Ruh Hali İçindeyim?" başlıklı ve Oral Çalışlar imzalı yazıda, Türkiye'nin AB ile müzakerelere başlayacak durumda olmadığı belirtilmekte ve AB üyesi ülkelerin, Türkiye'nin üyeliğine sıcak bakmadıkları ifade edilmektedir. Çalışlar yazısında, AKP iktidarı ile ilgili olarak şu sözleri kullanmaktadır:

" ... Şunu da kabul etmek gerekir, eğer AKP hükümeti olmasaydı, işler büyük bir olasılıkla bu kadar sıkı tutulmayacaktı, işler de bu kadar dramatik hale gelemeyecekti. Bu arada Kıbrıs'ta da statüko daha rahat korunacaktı ve bazı çevreler rahat edecekti. Şimdi işler karıştı."

Hikmet Çetinkaya, 13 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "Oyala Babam Oyala" başlıklı yazısında, AKP iktidarının AB'ye ödün üstüne ödün verdiğini ve bu arada Türkiye'nin iç sorunlarını bir kenara ittiğini ifade etmektedir. Çetinkaya, Kopenhag Zirvesi'nden Türkiye'ye yönelik olumsuz bir karar çıkacağını

[308] **Cumhuriyet**, 13 Aralık 2002

söylemekte ve bu çerçevede, "*Kopenhag'dan çıkacak karar hiçbir zaman Türkiye'nin sonu değildir"* şeklinde bir değerlendirmede bulunmaktadır.

13 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan bir diğer köşe yazısında ise Ali Sirmen, Avrupa Birliği'nin ABD baskısından hoşnut olmadığını belirtmektedir. Sirmen, "Bir Serap Oldu Şimdi Hayalin" başlıklı yazısında, Avrupa ülkelerinin İngiltere'yi, *"Amerika'nın Truva Atı"* olarak algıladıklarını vurgulamakta ve şöyle devam etmektedir:

" ... En batısında, bir Amerikan Truva atı bulunduğunu düşünen AB, en doğusunda da yine aynı misyonu taşıdığını düşündüğü bir ülkenin [Türkiye kastediliyor] *varlığını istemez. Ayrıca AB eski AB değil, üyesi 25'e doğru tırmanırken kaynakları da azalmakta ve yeni üyelere uyum için aktarılacak miktarlar azalmaktadır, ilerde daha da azalacaktır. Ve de 25 üyeli AB, altı ya da on beş üyeli AB ile aynı yapıda olmayacaktır. Kısacası, bizim kurmakta olduğumuz Avrupa hayaliyle, üyeliğimiz gerçekleşse bile, yaşayacağımız Avrupa gerçeği değişik olacaktır."*

Mümtaz Soysal, 13 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan yazısında hükümeti eleştirmektedir. Soysal "Satranç" başlıklı yazısında Türkiye'nin, yakın tarihinin en kritik haftalarını yaşadığını, Kopenhag'da son hamleleri oynanan müthiş bir satranç olduğunu belirtmekte ve şöyle eklemektedir:

" ... Böyle bir dönemde, ülke dış deneyimi zayıf bir siyasal kadronun elindedir ve Türk diplomasisi bu siyasal zayıflığı gidermek zorundadır."

İlhan Selçuk, 13 Aralık 2002 tarihli ve "Kaba Bir Oyun" başlıklı yazısında, Cumhuriyet gazetesinin Kopenhag Zirvesi sürecine yönelik genel eğilimini yansıtan şu sözleri söylemektedir:

“ Kabanın da kabası bir oyun. Bush, Tayyip'i çağırır: - Irak savaşına katıl!.. Bush'un pazarlığı açıktır. Türkiye Amerika'nın Irak savaşına tam destek sağlarsa, Amerika Türkiye'yi AB'de destekleyecektir. Nitekim Bush AB'nin önde gelenlerine telefon ederek baskı yapar. AB ise Türkiye'ye der ki: - Kıbrıs'tan çekil, Ada'yı AB'ye alalım, sana da bir kolaylık yaparız. - Ne yaparsın?.. Belli değil!.. AB'nin yapacağı en büyük numara, sonucu belli olmayan bir müzakere tarihi vermek.. Türkiye Amerika hesabına Irak savaşına katılacak, Kıbrıs'ı satacak, karşılığında müzakere tarihi alacak!.. Osmanlı, en düşkün dönemlerinde bile bunca aşağılayıcı bir pazarlığa girişmemişti.”

Ataol Behramoğlu, 14 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan yazısında, “Ah Bir Avrupalı Olabilsek” başlığını kullanmaktadır.[309] Behramoğlu, 1982 yılında Ankara Sanat Tiyatrosu salonunda bir siyasal kabare türü olarak sahnelenen “İyi Bir Yurttaş Aranıyor” adlı oyundaki bir şiirden alıntılar yapmaktadır. Behramoğlu, “Avrupa'ya Aşk Türküsü” isimli şiirden alıntılar yaptıktan sonra şöyle devam etmektedir:

“ ... Deniz Türkali'nin sahnede yerlerde sürünerek Avrupa kapılarında dilenen Türkiye'yi canlandırışı bugün gibi gözlerimin önündedir. Aradan geçen şunca yıla karşın Avrupa'yla ilişkilerimizde demek ki fazla bir şey değişmemiş.”

Hikmet Çetinkaya, 14 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki köşesinde, “Kasımpaşa Raconu Sökmedi” başlığını kullanmaktadır. Çetinkaya yazısında, AKP iktidarının ve AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın Kopenhag Zirvesi sürecinde sergilediği tutumu sert bir dille eleştirmektedir. Çetinkaya yazısında şu ifadeleri kullanmaktadır:

---

[309] **Cumhuriyet**, 14 Aralık 2002

"Kopenhag Zirvesi'nden böyle bir sonuç çıkacağını 'Sağır Sultan' bile önceden duymamış mıydı? Kendi kendimizi avutmayı gerçekten çok iyi biliyoruz. Tayyip'in 'Kasımpaşa Raconu' Kopenhag'da sökmeyince, anlı-şanlı medyamızın bazı köşe yazarları bakalım bundan sonra ne yazacaklar! Dün sabah gazeteleri okurken Recep Tayyip Erdoğan ile Abdullah Gül'ün Avrupalı liderlere çektiği rest aklıma geldi: 'Tarih vermezseniz ipleri koparırız.' Avrupalı liderler de 'Kasımpaşa Raconu'yla karşılık verdiler: 'Size tarihin tarihini verelim de ipleri koparın, görelim bakalım!' Bizimkiler boyunlarını büktüler hemen: 'Canım bu bize yapılır mı?' ... Türkiye'de demokratikleşmeyi, 'sıkma başlı' kızların özgürlüğü ve Tayyip'in siyasi yasaklılığının kaldırılması sanan düşünce, AB'den 'ilk resti' görünce ne yapacağını şaşırıp kaldı."

14 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan; "Maç Oynanırken" başlıklı ve Mümtaz Soysal imzalı yazıda, "Dış Politikada Yöntem Sorunu" başlıklı ve Emin Gürses imzalı yazıda, "Son Perde mi?" başlıklı ve Şükrü Sina Gürel imzalı yazıda ve "Zafer!" başlıklı ve Cüneyt Arcayürek imzalı yazıda, Kopenhag Zirvesi sürecinde Avrupa Birliği'ne karşı geliştirilen politikalara ve bu süreçte sergilediği tutumdan ötürü AKP iktidarına yönelik eleştirilerde bulunulmaktadır.

Şükran Soner ise, 14 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "Arka Bahçede" başlıklı yazısında şu ifadeleri kullanmaktadır:

" ... Biraz arabesk kaçacak belki ama AB, 'Ne seninle ne sensiz' diyor. Konuklar, parti evinin ön bahçesinde; Türkiye bir gün ön bahçeye alınacağı umudu beslenerek arka bahçede tutuluyor."

14 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "Bu Kadarına İstiskal Derler" başlıklı ve İlhan Selçuk imzalı yazıda, Kopenhag Zirvesi'nin Türkiye

açısından olumsuz geçtiği belirtilmekte ve AKP iktidarına yönelik eleştirilerde bulunulmaktadır. Selçuk yazısında şunları söylemektedir:

" ... Irak savaşı!.. ABD hatırına savaşa girecek miyiz?.. Bir Müslüman ülke olarak Avrupa'ya giremedik, ama, bir Müslüman ülkeyle savaşa girmek yolunda Tayyip ile Gül ne düşünüyorlar?.. İkisinin de bıyıkları sünneti şerife üzerine kırpılmış iki tosunumuz.. İkisinin de hanımları türbanlı.. 'Bush istedi' diye Müslüman komşumuz Irak üzerine sefer eyleyecekler mi?.. Ben medyanın yalancısıyım, Tayyip Erdoğan bu konuda diyesiymiş ki: - Irak'a savaş açma konusunda referanduma başvurmalı!.. Bir ülkenin komşusuna saldırmak konusunda halk oylamasına başvurması olacak şey mi?.. Tayyip Bey bunları nereden bulup çıkarıyor?.. Hazret ne demişti Amerika'da: - Bizi AB'ye almazlarsa biz de NAFTA'ya (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi) gireriz.. 'Aslan Bacanak' iyi sallıyor; ama, attıklarının çoğu karavana.. Kopenhag Zirvesi Türkiye için olumsuz geçti; müzakere tarihi çıkmaz ayın son çarşambasına kaldı. Ancak bunun önemi yok. Önemli olan Türkiye'nin şamar oğlanına döndürülmesidir."

Oral Çalışlar, 14 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki köşesinde yazdığı, "Gelelim Türkiye Gerçeklerine" başlıklı yazısında, Türkiye'nin 2004 yılı sonunda müzakere yolu açılabilecek bir tarih aldığını ve bunu AB'yi isteyen bir kişi olarak olumlu karşıladığını belirtmektedir. Çalışlar yazısında; Türkiye'de yaşanan insan hakları ihlallerine, kitap yasaklama uygulamalarına, yazarlara ve yayıncılara yönelik siyasi baskılara değinmekte ve şu ifadeleri kullanmaktadır:

" ... Türkiye'nin AB'ye girme gayretini sevgi ve sempatiyle karşılıyorum. Ancak Türkiye gerçeklerini de unutmayalım. Özgürlük ve demokrasi için daha çok yol alınması gerekiyor. Bağırarak çağırarak bu gerçek değiştirilemez."

14 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinden son köşe yazısı Mustafa Balbay imzalıdır. Balbay "ABD Desteği Torpil mi Oldu Torpilleme mi?" başlıklı yazısında, Kopenhag Zirvesi'nden sürpriz bir karar çıkmadığını belirtmekte ve AB konusunda ABD'nin Türkiye'ye verdiği desteğin, AB yöneticilerini rahatsız ettiğini vurgulamaktadır. Balbay yazısında şu sözleri kullanmaktadır:

"Kopenhag Zirvesi'nden sürpriz çıkmadı. Sağduyulu kesimlerin, bardağın her tarafına bakarak yaptığı değerlendirmeler, AB'nin 2012'ye dek bütün planlarını yaptığı, bu planlarda Türkiye'nin olmadığı yönündeydi. ... Başta AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere, hükümetin AB konusundaki üslubu geri tepti. Erdoğan gibi konuşmaktan yana olmayan AB yetkilileri açıkça şunu söylediler: 'Bundan sonra AB-Türkiye ilişkilerini bu ülkenin yaklaşımı ve üslubu belirleyecek!' Erdoğan'ın, kozla pozu birbirinden ayırması gerekiyor! ... Hükümet her fırsatta ABD'nin de devreye girmesini istedi. Bu durumun Türkçesi şu: ABD'den, AB için torpil istedik! Türk halkı, haktan çok ayrıcalık peşinde olduğu için biz bu yöntemi olağan karşıladık ama, AB yöneticileri bundan rahatsız olduklarını kamuoyu önünde de vurgulama gereği duydu. Bu durumda ABD bize torpil mi yaptı, yoksa torpilledi mi, yorumunu okura bırakalım!"

Orhan Bursalı, 15 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki yazısında, "Nasıl Görülüyoruz?" başlığını kullanmaktadır:[310] Bursalı yazısında, Kopenhag Zirvesi'nden çıkan sonucun memnuniyet verici olmadığını ve bunun doğal karşılanması gerektiğini belirtmektedir. Türkiye'nin eksiklikleri olduğunu söyleyen Bursalı, şu ifadelere yer vermektedir:

[310] **Cumhuriyet**, 15 Aralık 2002

"Kopenhag kararından memnun değiliz. Bu doğaldır. AB de bizden henüz memnun değil. İşte bunu da doğal karşıladığımız zaman, sanırım AB sürecine daha serinkanlı bakabileceğiz ve sürece yoğunlaşabileceğiz. 70 milyon nüfuslu ve ekonomik bakımdan çok zayıf bir ülkenin AB'ye girişinin her zaman problemli ve zor olacağını görebilirsek, 2004 randevusuna bakışımız daha gerçekçi olabilir."

Kopenhag Zirvesi döneminde, Cumhuriyet gazetesinden incelenecek son iki köşe yazısı Cüneyt Arcayürek ve Mustafa Balbay'a aittir.

15 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan ve "Sindirim Başladı" başlığını taşıyan yazısında Cüneyt Arcayürek, Türkiye'nin tam üyeliğinin ne zaman gerçekleşeceği üzerinde sürdürülen tartışmalara değinmekte ve Türkiye'nin Kopenhag sürecinde izlediği dış politikaya ilişkin olarak Reuters haber ajansı tarafından yapılan bir habere yer vermektedir:

" ... Şimdi yeni bir tartışma başladı. Tam üyeliğimiz hangi yıl gerçekleşecek? Bir halk deyimi vardır, sırası geldi kullanalım, 'Ölme eşeğim ölme' der ya; işte o hesap. ... Ünlü Reuters haber ajansı zirvenin ilk günü Fransa Cumhurbaşkanı Chirac'la Schröder'in, hatta 'avukatımız' İtalyan Berlusconi'nin sözlerini özetleyen şöyle bir haber geçti: 'Diyelim ki bir kulübe gireceksiniz. İşe önce o kulübün üyelerine hakaret ederek başlar mısınız? İkincisi, o kulübe üye olmayan birisini (Başkan Bush) sizin üye olmanız için baskı yapmaya teşvik eder misiniz? Artı, sizi davet etmemiş olan bir başka kulübe (NAFTA) girme tehdidinde bulunur musunuz?' Bu örnek saptamaların sahibi; Kasımpaşa'dan Beyaz Saray'a gelmekle övünen 'müstakbel' başbakan RTE!"

Mustafa Balbay ise 15 Aralık 2002 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan yazısında, "Kopenhag Zirvesi: Helsinki'ye Makyaj" başlığını kullanmaktadır. Balbay, Kopenhag Zirvesi'ni Türkiye açısından kısaca şu şekilde özetlemektedir:

" ... Kopenhag Zirvesi'ni Türkiye açısından tek tümceye indirgediğimizde şunu söyleyebiliriz: Helsinki'nin makyajlanmış hali! Yani, tam üyeliğe aday olduğumuzu bir kez daha yinelediler, müzakere için 2004'te karar vereceğiz, dediler."

Cumhuriyet gazetesinde Kopenhag Zirvesi ile doğrudan bağlantılı olan köşe yazılarının incelendiği bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:** Zirveden önce, genel olarak AB'nin Kopenhag Zirvesi'nde Türkiye'ye tam üyelik müzakereleri için bir tarih vermeyeceğini düşünen Cumhuriyet yazarları, zirveden çıkan sonuçları ve bu sonuçlar çerçevesinde hükümeti ve AB'yi eleştirmektedirler. AB'nin Türkiye'yi oyaladığını ve Türkiye'den daha fazla ödün koparmak niyetinde olduğunu düşünen gazete yazarları, Kopenhag Zirvesi sürecinde AKP iktidarının izlediği dış politikaya ve kullandığı yöntemlere sert eleştiriler getirmektedirler. Özellikle AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın resmi bir sıfatı olmaksızın yaptığı dış temasları ve bu süreçte kullandığı üslubu eleştiren yazarlar, Kopenhag Zirvesi sürecini, AKP Genel Başkanı'nın ABD ziyareti ile bağlantılı bir biçimde ele almaktadırlar. Cumhuriyet gazetesi bu süreci; AB, Irak Savaşı ve Kıbrıs gibi konuları bir arada değerlendirerek, "Türkiye'nin yakın tarihinin en önemli kavşağı" olarak algılamaktadır.

III. 8. 1. 2. Radikal: "AB Buysa, Kral Tayyip!"

Radikal gazetesi Kopenhag Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 36 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan 21 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 15 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir.[311]

10 Aralık 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan, "Kopenhag'dan Kopenhag'a" başlıklı ve İsmet Berkan imzalı yazıda, 1993 yılında yapılan Kopenhag Zirvesi'nde belirlenen Kopenhag Kriterleri'nin, Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinin demokratik değerleri benimsemesini sağlamak ve sonra da bu ülkeleri Avrupa'nın içine almak amacıyla hazırlandığı belirtilmekte ve konuyla ilgili olarak şu ifadelere yer verilmektedir:[312]

" ... Aradan 10 yıl geçtikten sonra Kopenhag Zirvesi, Türkiye hariç büyük ölçüde başarıya ulaşmış bulunuyor. Türkiye ise 50 yıldır sözde demokrasi ile yönetiliyor ama biz hâlâ TV kameralarının önünde adam döven polislerin yargılanabilecek olmasına seviniyoruz, buna karşılık sırf yazdıkları yazılardan ötürü hapiste olan 70 vatandaşımız var hâlâ."

Berkan, 2002 yılındaki Kopenhag Zirvesi'ne ilişkin olarak da şu değerlendirmelerde bulunmaktadır:

" ... İki gün sonra burada verilecek kararla bir kez daha Avrupa kıtasının kaderi değişecek. Hayır, bu karar 10 yıl önce başlayan genişlemenin tamamlanması kararı olmayacak. Avrupa'nın ve dolayısıyla dünyanın kaderini etkileyecek olan şey,

---

[311] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından bazıları şunlardır: 14 Aralık 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan, "Delikanlı ve Kovboy" başlıklı ve Murat Çelikkan imzalı yazıda, AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Washington'da ABD Başkanı Bush ile yaptığı görüşmenin ayrıntılarına girilmektedir. 15 Aralık 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan Serpil Sancar imzalı yazıda, "Başörtüsü Söylevcileri, Susun da Kadınların Sesi Duyulsun!" başlığı kullanılmaktadır. Yazıda başörtüsü tartışmalarına değinilmektedir.

[312] **Radikal**, 10 Aralık 2002

Türkiye ile ilgili karar olacak, hiç kuşkunuz olmasın. Bu sayede Avrupa'nın Avrupa hakkında ne düşündüğünü öğrenmiş olacağız. Gerçekten Avrupa söylendiği gibi bir 'değerler Avrupası' mıdır, yoksa dar anlamda bir coğrafya ve kültür müdür sadece? Yine bu zirvede verilecek karar sayesinde Yahudi-Hıristiyan kültürüyle İslam'ın bir arada ve barış içinde yaşayıp yaşayamayacağını, el ele tutuşup tutuşmayacağını da göreceğiz. Ve üçüncüsü, Avrupa ne kadar sözüne sadıktır onu göreceğiz. Sakın Türkiye'deki Avrupa düşmanları sevinmesin. Çünkü, Avrupa Türkiye'yi dışlamayacak."

Murat Yetkin, 10 Aralık 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan ve "Başbakan Gül: Kurnazlığı Sineye Çekmeyiz" başlığını taşıyan yazısında, Başbakan Abdullah Gül ile yaptığı bir görüşmeden notlar aktarmaktadır. Yetkin yazısında Başbakan Gül'ün, *"Türkiye'de yeni bir siyasi liderlik var. Bu liderlik açık, cesur ve kararlı. Ama bu açık, cesur ve kararlı tavra Kopenhag'da AB tarafından ayak oyunları ve kurnazlıkla karşılık gelirse, açık söyleyeyim, sineye çekmeyiz."* şeklindeki açıklamalarını ön plana çıkarmaktadır.

11 Aralık 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan, "ABD'ye Girsek?" başlıklı ve Mine Kırıkkanat imzalı yazıda, Kopenhag Zirvesi'nde Türkiye'ye tarih olarak 2005 yılının verilmesinin güçlü bir ihtimal olduğu belirtilmektedir.[313] Kırıkkanat yazısında, Türkiye'nin ABD desteğiyle AB'ye girme çabalarını eleştirmekte ve şu ifadeleri kullanmaktadır:

"Çıkmayan karardan umut kesilmez ama, gidişat yarın Kopenhag'da Türkiye'ye karşı bir büyük haksızlık 'daha' yapılacağını ve tarih diye gelmez ayın son çarşambası, 2005 yılının verileceğini gösteriyor. ... ABD'nin Türkiye'ye AB

[313] **Radikal**, 11 Aralık 2002

nezdinde verdiği 'aşırı' desteğin, yarınki tarih hezimetinde büyük rol oynadığını ve Amerika'nın Türkiye'nin kaşını Avrupalı yapayım derken, gözünü çıkardığını çok iyi biliyorum! ... Sonucu belki değiştirmezdi, ama Türkiye'nin, hem de yıllardan beri Amerikan anahtarıyla AB kapılarını açmaya çalışması, bence yaptığı en belli başlı hata oldu. ... Acaba AB yerine ABD'ye girmek isteseydik, alır mıydı Amerika? Acaba ABD'nin alacağını düşünerek mi istemiyor AB, Türkiye'yi koynuna?"

11 Aralık 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan ve "Kötü Sonuç Beklemeyin!" başlığını taşıyan yazıda, Kopenhag Zirvesi için *"Türkiye'nin kader günü"* ifadesi kullanılmaktadır. Erdal Güven imzalı yazıda, AB'nin Türkiye'ye ne diyeceğine karar veremediği belirtilmekte ve Fransa Cumhurbaşkanı Chirac ile Almanya Başbakanı Schröder'in zirvesinden sonra ortaya konan formül ön plana çıkarılmaktadır. Güven bu formülü şöyle ifade etmektedir:

" ... Türkiye'nin durumunu 2004 yılı sonunda gözden geçirip eğer uygun görülürse 2005 yılı ortasında üyelik görüşmelerini başlatmak."

Güven söz konusu formül ile ilgili olarak şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

" ... Şimdi soru şu: Bu formül, Fransız-Alman eksenince Kopenhag zirvesinde nihai bir pozisyon olarak sonuna kadar savunulacak mı, yoksa bir pazarlık pozisyonu olarak mı ortaya atıldı? Acaba AB Türkiye'ye, 'iyi polis kötü polis'i mi oynuyor? Ankara'da bir hayli olumsuz algılandı ama aslında Fransız-Alman formülü bir ortayol."

İsmet Berkan, 11 Aralık 2002 tarihli Radikal gazetesindeki köşesinde, "Semboller ve Gerçekler" başlığını kullanmaktadır. AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, AKP Genel Başkanlığı dışında hiçbir resmi sıfatı olmamasına rağmen uluslararası düzeyde, "Türkiye'nin lideri" olarak kabul gördüğünü söyleyen

Berkan, yazısında Erdoğan'ın ABD Başkanı Bush ile yaptığı görüşmeyi ve ABD'nin AB görüşmelerinde Türkiye'ye vereceği desteği ele almaktadır. AB'nin müzakerelere başlamak için Türkiye'ye net bir tarih vermesi konusunda umutlu olan Berkan, yazısında şu sözlere yer vermektedir:

"Çin'in eski lideri Deng'in taşıdığı yegâne resmi sıfat ülkesinin briç kulübünün başkanlığıydı ama bu onun uluslararası bir şahsiyet olmasını engellemiyor. Recep Tayyip Erdoğan da aynı durumda. Tek resmi sıfatı AKP Genel Başkanlığı. Ama görüyorsunuz haftalardır uluslararası düzeyde 'Türkiye'nin lideri' olarak kabul görüyor. Haftalardır Avrupa'nın bütün liderleriyle görüşen Erdoğan dün de Amerikan Başkanı Bush ile görüştü. ... Önemli görüşmenin bizim açımızdan en can alıcı kısmı ABD'nin Avrupa Birliği konusunda sergilediği destekti. ... AB pazarlıklarında hem Başkan Bush hem de Dışişleri Bakanı Powell önümüzdeki 48 saati Avrupalı liderleri telefonla arayarak geçirecekler anlaşılan. ... Şu anda kısa vadeli en önemli konu AB zirvesinden müzakerelere başlamak için net bir tarih almak. Görüldüğü kadarıyla bu hedef hâlâ erişilebilir bir hedef. Enseyi karartmayın."

12 Aralık 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan, "ABD Türkiye İçin Avrupa'ya Fena Yükleniyor" başlıklı yazı Murat Yetkin imzalıdır.[314] Yetkin yazısında, ABD'nin Türkiye'ye olabildiğince erken bir müzakere tarihi verilmesi konusunda AB nezdinde sürdürdüğü girişimlere değinmekte ve Avrupalıların bu durumdan hayli rahatsız olduklarını vurgulamaktadır. Yetkin şunları söylemektedir:

"ABD yönetiminin AB'nin Türkiye'ye olabildiğince erken bir müzakere tarihi verebilmesi için çabaları, Avrupa'dan artan tepkilere karşın devam ediyor. AB

[314] **Radikal**, 12 Aralık 2002

Komisyonu Başkanı Romano Prodi'nin 'Bu bir evlilikse, kiminle, ne zaman evleneceğimize biz karar verelim, ABD değil' dediği gün, 10 Aralık'ta, ABD Başkanı George Bush, AKP lideri Tayyip Erdoğan'la Beyaz Saray'da görüştü. Ona AB liderleri nezdinde girişimlerini sürdürme sözü verdi. ... Avrupalı diplomatlar ABD'nin Türkiye için bu kadar bastırmasını hakaret olarak görüyor ve ters tepeceği uyarısında bulunuyorlar. Ancak ABD hem girişimlerine, hem de Avrupalıların tepkilerine aynı şekilde yanıt vermeye devam ediyor."

12 Aralık 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "Zirvenin Anahtarı: Kıbrıs" başlıklı ve Erdal Güven imzalı yazıda, Kopenhag Zirvesi'nden çıkacak kararda Kıbrıs konusunun belirleyici bir özellik taşıyacağı vurgulanmaktadır. Güven, Kopenhag Zirvesi'nde AB üyelikleri kabul edilecek olan Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile ilgili olarak, *"Çok değil henüz 15 yıl önce totaliter rejimlerin pençesinde neredeyse karın tokluğuna yaşayan sekiz Orta ve Doğu Avrupa ülkesi demokrasisiyle, refahıyla dünyanın en ileri kulübüne resmen kabul edilecek"* şeklinde bir ifade kullanmaktadır. Kopenhag Zirvesi'nde bir anlamda Avrupa'nın siyasi haritasının yeniden çizileceğini söyleyen Güven, yazısında şu sözlere yer vermektedir:

"Kıbrıs'ta 'Annan Planı' temelinde bir ilke anlaşması. AGSP'de uzlaşma. Kıbrıs'ın ortak devlet olarak AB üyeliğine kabulü. Ve nihayet Türkiye'yle 2004'ün ilk yarısında görüşmelere başlanacağının ilanı. Dile kolay. Böylesi bir mutlu sonla inecek mi henüz belli değil, ama perde nihayet bugün Kopenhag'da açılıyor. ... Lefkoşa-Ankara-Atina-Brüksel-New York-Washington hattında yürütülen uçurum diplomasisi Kopenhag'a kadar gelip dayanmış durumda."

Güven, Türkiye'ye müzakere tarihi verilmesi konusunda değişen bir şey olmadığını belirtmekte ve şu ifadeleri kullanmaktadır:

" ... Dünden bugüne değişen bir şey yok. Ağırlık merkezi hala Fransız-Alman önerisinde. Yani Türkiye'nin durumunu 2004'te değerlendirip 2005 ortasında görüşmeleri başlatmak."

"AB Buysa, Kral Tayyip!" başlıklı yazı 12 Aralık 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer almaktadır. Nuray Mert imzasını taşıyan yazıda, AKP iktidarı *"kraldan çok kralcı"* olarak nitelendirilmekte ve Türkiye'deki hemen her kesimden insanın, Türkiye'nin iç dinamiklerinden umudunu kestiği ve dış dinamiklere, yani Avrupa Birliği'ne umudunu bağladığı vurgusu yapılmaktadır. Mert yazısında, Türkiye'deki Avrupa Birliği algısını şu sözlerle eleştirmektedir:

"Çok merak ediyorum, bu saçmalığın sonu nereye varacak? AB hezeyanından söz ediyorum. Yeni iktidar eskisinden baskın çıktı veya çıkma çabası içinde. Ne de olsa, AB meselesinin bu iktidar için fazladan bir anlamı var: kraldan çok kralcı olduklarını ispat etmek için iyi bir fırsat. Peki, kral kim? Daha doğrusu AB buysa, kral kim? Türkiye'de şimdilerde kral, kayıtsız şartsız AB'cilik. ... Kim, nasıl, neye dayandırabilir 'kayıtsız şartsız AB'ciliği'? 'Türkiye'nin tek kurtuluşu AB'ye dahil olmaktır' diye özetlenebilecek 'görüş', o kadar ipe sapa gelmez bir görüş ki, üstelik dünya görüşleri birbirinden o kadar farklı insan, grup, kesim tarafından savunuluyor ki, insan nasıl bir tanım ve tasnif getireceğini bilemiyor. ... Görünürde durum şu: solcuların, liberallerin, demokratların, İslamcıların tümü, Türkiye'de devletin baskıcı yapısından şikâyetçi, bulabildikleri tek çareyse, birilerinin gelip onları kurtarması. ... Solcular sistemi, toplumsal adalet ve haklar adına terbiye etmeyi, Kürtler kültürel kavgalarını, liberaller kapitalizmin ahlak ve düzenini hakkıyla tesis

etmeyi, İslamcılar mevcut düzenle yaşadıkları sorunları, kısacası herkes tüm meselesini AB'ye ihale etmenin peşinde. Kimse bu zavallı ittifakı, 'devletin baskıcı yapısına karşı' gibi terimlerle soylulaştırmaya falan çalışmasın, bu çok zavallı, acınası bir ittifak. Ama, iktidar olan bir ittifak. ... Ve 3 Kasım'dan sonra, AB uğruna en çok çaba sarf eden, bu ittifakın en genç ve en dinamik üyesi AKP ve kuşkusuz, âlem buysa, kral Tayyip!"

Türker Alkan, 12 Aralık 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan yazısında, "Diplomaside Kasımpaşa Ekolü" başlığını kullanmaktadır. Alkan, AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın diplomasiye yeni bir üslup getirdiğini ve ağzına geleni paldır küldür söylediğini belirtmektedir. AKP Genel Başkanı Erdoğan'ı, *"antidiplomatik bir diplomat"* olarak niteleyen Alkan, yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

"Kabul etmek lazım ki, R. Tayyip Erdoğan diplomasiye yeni bir üslup getirdi: Ağzına geleni fazla sansürlemeden ve 'Daha iyi bir ifade yolu var mıdır' diye düşünmeden paldır küldür söyleyiveriyor. Çok antidiplomatik bir diplomat. Söylediklerinden pek pişman olmuş izlenimi de vermiyor. 'Benim tarzım bu kardeşim, yersen!' der gibi. ... Son günlerde izlediğimiz yoğun trafik içinde ağzından çıkan bazı sözler diplomasi tarihine geçecek türden incilerdi. AB Komisyonu'nun genişlemeden sorumlu üyesi Günter Verheugen, Türkiye'nin tam üyeliği 2013'ü bulur deyince, Erdoğan hemen adamın ağzının payını verdi: 'Verheugen'ın açıklaması hayâsızlıktır!' Ve ekledi: 'O zaten bir bürokrat, karar verecek insan değildir.' Anlıyorum tabii. AB ile bir pazarlık süreci içindeyiz. Bu ortamda ifadelerin sertleşmesi, blöflerin yapılması normaldir. Ama kalkıp muhatabınıza 'Hayâsız' demek, akıl alacak iş değil. Ya Verheugen de kalkıp, 'Sensin o!' diye tatsızlık

çıkarırsa ne olacak? ... Bu arada Başbakan Gül'ün de yineleyip durduğu bir söz var: 'Onurumuzla oynatmayız!' Bu işin bir onur meselesi yapılması, hele bunun Başbakan tarafından böyle açıklanması yanlıştır. Bu bir onur meselesi değil, hesap kitap işidir. ... İşin üslubu ve tarzı böyle mi olmalıydı?"

ABD'den Avrupa Birliği konusunda destek istenmesini de eleştiren Alkan, bu konu ile ilgili olarak ise şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

" ... ABD'nin gözüne girme yoluyla AB'ye girmek için Irak savaşına katılabileceğimiz izlenimi yayılıyor. Gerçi biz buna alışkınız. NATO'ya girmek için de Kore'ye asker göndermiştik. Ama sınır boylarında savaşlar olan bir ülkeyi, AB kendi içine almakta tereddüt ederse, amaçlananın tam tersi gerçekleşmiş olmaz mı?"

13 Aralık 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan, "Aramızdaki Hainler" başlıklı ve Mine Kırıkkanat imzalı yazıda, Avrupa Birliği'nin Kopenhag Zirvesi sürecinde Türkiye'nin ağırlığını hiç olmadığı kadar baskın bir biçimde algıladığı belirtilmektedir.[315] Kırıkkanat yazısında, Türkiye'nin çok zor bir süreçten geçerek Kopenhag Zirvesi'ne geldiğini ve bu zor sürece neden olanların *"dış düşmanlar"* değil *"iç düşmanlar"* olduğunu belirtmektedir. Kırıkkanat, Erol Özkoray isimli bir işadamının Fransa'da, Liberation gazetesinde Türkiye'nin aleyhine bir yazı yazdığını vurgulamakta ve konuyla bağlantılı olarak Avrupa ülkelerine yönelik eleştirilerde bulunmaktadır. Kırıkkanat yazısında şu ifadeleri kullanmaktadır:

"Bugün Kopenhag zirvesinden Türkiye için çıkacak karar, işimize gelse de bir mucize, gelmese de. Mucize, çünkü AB ister yeşil ışık yaksın ister kırmızı, Türkiye'nin ağırlığını böylesine baskın biçimde algılamamıştı şimdiye kadar. Mucize, çünkü Türkiye öylesine düşman, öylesine haince kuşatmaları yararak geldi oturdu zirveye.

[315] **Radikal**, 13 Aralık 2002

Üstelik en yırtıcıları, en alçakları dış değil, iç düşmanlardı. ... Milyonlarca Türk vatandaşı, Avrupa ülkelerine kapağı atabilmek, bir yer tutabilmek için bu aşağılık ve aşağılayıcı yemliğe yumuldu. Toplum tabanından gelen kaçak göçmenlerin büyük bölümü, kendilerini işkence görmeden işkence görmüş, Kürt olmadan Kürt, cahil köylü 'siyasal sığınmacı', elin serserisi 'aranan örgüt üyesi' olarak yutturdu, çünkü Avrupa bunlara 'demokrasi kurbanları' olarak maaş bağlıyordu ve bağlıyor hâlâ."

13 Aralık 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan, "Kopenhag'dan Ankara'ya Durum Raporu" başlıklı yazıda, Kopenhag Zirvesi'nden çıkacak kararda Almanya ve Fransa'nın belirleyici olacağı vurgulanmaktadır. Murat Yetkin imzalı yazıda, Kopenhag'dan Türkiye'ye koşullu tarih çıkması ihtimalinin yüksek olduğu belirtilmekte ve şu değerlendirmeler yapılmaktadır:

" ... Kopenhag'dan Ankara'ya geçilen bilgi notlarının ve durum raporlanın özellikle vurguladığı bir nokta var: AB'nin her kararında lokomotif ülkelerin, yani Almanya ve Fransa'nın takınacağı tavra bakılır. Bu kez de durum aynı olacak. Dolayısıyla Başbakan Gül'ün Fransa Cumhurbaşkanı Chirac ve Almanya şansölyesi Schröder ile yapacağı ortak toplantı, 2004 tarihi ve diğer koşulların (Kıbrıs, AGSP -Avrupa Ordusu- ve uyum yasalarının uygulanması) kesinleşmesi açısından belirleyici olacak."

Türker Alkan, 13 Aralık 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "Dönüm Noktası" başlıklı yazısında, kamuoyunda Türkiye'nin AB'ye giriş macerasını küçümseyenler olduğunu, kendisinin bu kişilere katılmadığını ve AB konusunda gösterilen duyarlılığın yerinde bir durum olduğunu belirtmektedir. Bir zamanlar, AB'ye karşı olan ve farklı farklı siyasi eğilimleri benimseyen çevrelerin artık ortak bir paydada buluştuklarını ve bu paydanın "AB üyeliği" olduğunu vurgulayan Alkan,

içinde bulunulan sürecin bir dönüm noktası olduğunu belirtmektedir. Alkan yazısında şu sözleri kullanmaktadır:

"Kamuoyunun AB'ye giriş maceramıza gösterdiği ilgiyi küçümseyenler, alay konusu yapanlar var. 'Görmemişin oğlu olmuş..' hikâyesi. Ben aynı kanıda değilim. AB konusundaki duyarlılık yerindedir, belki azdır bile. Keşke bu duyarlılığı yıllar önce gösterseydik, uyum yasalarını zamanında çıkarsak ve uygulasaydık, şu anda çok daha iyi bir durumda olurduk. ... İlk zamanlar 'AB karşıtları'nın sayısı çok yüksekti. Marksist soldan sosyal demokratlara kadar neredeyse bütün sol karşıydı: AB, kapitalizmin yeni bir tuzağı gibi görülüyordu. ... Dinciler elbette karşı olacaktı, AB, Erbakan'ın veciz ifadesiyle, 'Batı kulübüydü. Girersek kâfir olurduk.' ... Milliyetçilerin karşı olması da doğaldı: AB, milli iradenin ve egemenliğin büyük ölçüde uluslararası kuruluşlara devredilmesi anlamına geliyordu. ... Bu siyasal eğilimlerin çoğu, zaman içinde tavırlarını değiştirdiler. ... AB, birbiriyle rekabet eden bu siyasal hareketlerin üzerinde anlaştığı ortak bir projeye dönüştü. ... Önce AB'ye karşı olan bu hareketlerin AB'yi destekler hale gelmesinin en önemli nedeni, AB ile bütünleşme sürecinin demokrasiyi güçlendireceği ve ekonomiyi canlandıracağı beklentisidir. ... Nitekim, son bir yıl içinde demokratikleşme yönünde çok büyük adımlar atıldı. Pek çok kişi, 'Daha girmeden demokratikleşmeye böyle katkısı var, bir de girsek neler göreceğiz,' diye düşünecektir. O bakımdan, halkın AB'ye gösterdiği ilgiyle dalga geçmeyelim derim. Gerçekten büyük bir dönüm noktasındayız."

İsmet Berkan, 13 Aralık 2002 tarihli Radikal gazetesindeki köşesinde, "Kıbrıs Bir Ada mıdır, Yoksa…" başlığını kullanmaktadır. Berkan yazısında, Kıbrıs sorununu Türkiye'nin iç ve dış kaynaklı birçok sorunu ile ilişkilendirmekte ve Kıbrıs

adasını, *"1974'ten beri Türkiye'nin en büyük baş belası"* olarak nitelendirmektedir. Berkan, Türkiye'nin AB üyeliği ve Annan Planı çerçevesinde Kuzey Kıbrıs'ın geleceği konusunda şu ifadeleri kullanmaktadır:

" ... Kıbrıs Adası'nın yüzde 37'lik toprağından yüzde 28.5'e düşememek yüzünden 70 milyon Türkiyelinin ve 150 bin Kıbrıslının geleceği kararsın mı?"

Berkan, Kopenhag Zirvesi'nden çıkan sonucu, olabilecek en kötü sonuç olarak değerlendirmekte ve bu konuda şunları söylemektedir:

" ... Dün Kopenhag'da başlayan Avrupa Birliği liderler zirvesinde Türkiye'nin 'tarihin tarihi' adı verilen olabilecek en kötü sonuçla karşılaşmasının ardında iki neden var: 1. Kıbrıs'taki anlaşma isteksizliği, 2. Kopenhag Kriterleri'ni yerine getirdiğimize hâlâ Avrupa'yı ikna edememiş olmamız. ... Tam iki yıl sonra tarih alıp almayacağımızı öğreneceğiz. Bu, Türkiye açısından gerçekten de olabilecek en kötü sonuçlardan biri ve herhalde kimse bu denli kötü bir sonucu beklemiyordu."

14 Aralık 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan, "Haydi NAFTA'ya Girelim" başlıklı yazıda, AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'a yönelik eleştirilere yer verilmektedir.[316] Perihan Mağden imzalı yazıda, AKP Genel Başkanı'nın Kopenhag Zirvesi sürecinde Avrupalı yetkililerle yaptığı görüşmelerde sergilediği tutum ve söylediği sözler şu ifadelerle eleştirilmektedir:

"Avrupa Birliği ile yatıp, Avrupa Birliği ile kalkıyoruz. Ne cevval çıktı AKP iktidarı: Avrupa'nın kapısına bi dayandılar ki, bu kadar olur. Bir kere Süper Kasımpaşalı Recep Tayyip beyin vücut diline, sonra da harbiden harbiden dayılanma diline bakın. Helal olsun. Ne yalan söyleyeyim; çok takdir ediyorum. Takdir ediyorum, zira özdeşleşiyorum. Ben de dayansaydım Avrupa Birliği'nin kapısına ...

[316] **Radikal**, 14 Aralık 2002

Keser atardım aynı Tayyip Erdoğan gibi: 'Amma uzattınız ha,' ya getirirdim. 'Bi çakarsak bi de yer çakar. Kıbrıs Mıbrıs'ı çözeriz be hepsini, yapın ortaya bi delikanlılık da, açın su kapılarınızı.' ... Hele Recep Tayyip'in 'Avrupa Birliği'ne almazlarsa NAFTA'ya gireriz' sözü, Türk'ün NE olduğunu lamı cimine anlatmak için bire birdir, cuk oturmaktadır; bu kadar olurdur bir yerde yani. Kuzey Atlantik Serbest Ticaret Birliği diye açıklandırabileceğimiz NAFTA zira; ABD, Kanada ve Meksika'dan oluşuyor. Şimdi oralar nire, Türkiye niiiire(ngi)? değil mi? ... Türkiye, daha önce de ifade etmiştik; ilk kez böylesine samimi ve kendi kendi olaraktan temsil ediliyor dış diyarlarda. Hem kendimizi buluyoruz, rahat nefes alıyoruz; bir de iftihar olayı içindeyiz, ayıptır söylemesi."

Murat Belge, 14 Aralık 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "Zamanı Verimli Kullanmak" başlıklı yazısında, Avrupa Birliği ile müzakerelere başlama konusunda 2005'in geç bir tarih olarak değerlendirilebileceğini belirtmekte ve Türkiye'nin zamanı verimli kullanması gerektiği üzerinde durmaktadır. Belge yazısında şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

" ... Türkiye, kendisine verilen zamanı iyi kullanmasıyla, verimli kullanmasıyla nam yapmış bir toplum değil. 'Müzakere' denen şey zaten bir hayli uzun sürdüğüne göre, onu bir an önce başlatmak, bir miktar daha zaman kazandırabilirdi - Avrupalılara da. Şu koşullarda, 2005'e kadarki sürenin, siyasi-ekonomik tedbirlerle, gerekli hazırlıkla geçmemesi, sonunda gene yumurta kapıya gelince paldır küldür bir işlere kalkışılması şaşırtıcı olmaz."

14 Aralık 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan, "Kopenhag'dan İki Ders" başlıklı ve Erdal Güven imzalı yazıda, Türkiye'nin Kopenhag Zirvesi öncesi yürüttüğü "Kasımpaşa diplomasisi"nin, tıpkı ABD'nin lobi faaliyetleri gibi ters

teptiği ifade edilmektedir. Kopenhag Zirvesi'nde Türkiye'nin üyelik sürecine ilişkin olarak alınan kararın, hükümetin beklentisinin bir hayli gerisinde olduğunu belirten Güven, yazısında şu sözlere yer vermektedir:

"AKP hükümeti Kopenhag Zirvesi öncesinde kaybeder gibi olduğu aklıselimi zirve sonrasında yeniden kazanmış görünüyor. İlk açıklamalardan çıkan sonuç şu: Hükümet umduğunu bulamadıysa da hem AB'ye tam üyelik yolunda yürümeyi hem de Kıbrıs sorununun çözümü için uğraşmayı sürdürecek. Doğrusu da bu. ... AKP hükümetinin Kopenhag'dan şu iki dersi alarak dönmüş olduğunu umuyorum. İlki, eğer Kıbrıs'ta çözüm istiyorsa tek başına niyetin yetmediği, o niyeti hayata geçirecek siyasi güç de gerektiği. Hükümet çözüm iradesini Denktaş ve Denktaş'ı arkalayan askeri-sivil bürokrasiden oluşan çözümsüzlük lobisine kabul ettirmek zorunda. İkincisi de iç politikaya getirdiğini iddia ettiği yeni zihniyeti dış politikaya da yerleştirmek. Kasımpaşa'nın değil Avrupa'nın, daha doğrusu çağdaş diplomasinin diliyle konuşmak."

Murat Yetkin, 14 Aralık 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "AB Umutlarının Teselliye Döndüğü Nokta" başlıklı yazısında, Kopenhag Zirvesi'nden çıkan sonucun, herşeye rağmen iyi bir sonuçmuş gibi halka sunulmaya çalışıldığını belirtmekte ve bunun bir teselliden başka bir anlamı olmadığını vurgulamaktadır. Yetkin, ABD'nin Türkiye için AB nezdinde yaptığı girişimlerin ve AKP iktidarının konuyla ilgili üslubunun, çıkan sonuç üzerinde oldukça etkili olduğunu ifade etmekte ve şöyle devam etmektedir:

" ... Bu açıdan bakıldığında, Türkiye'ye ilk anda soğuk bir duş gibi gelen 2004 randevusunun, bir tür tepki, hatta bir tür 'Haddini bildirme' olduğunu bile düşünmek mümkündü."

Yetkin yazısının devamında, konuyla ilgili olarak şu değerlendirmelere yer vermektedir:

"Anlaşılıyor ki, bazı meslektaşlarımızın sempatik bularak 'Kasımpaşa diplomasisi' adını taktıkları üst perdeden, girişken üslup, iş sonuç almaya geldiğinde pek işe yaramıyordu. Bu, şişirilen umutların, teselliye dönüştüğü noktadır. ... 'Tarih de vermeyebilirlerdi, bakın tarihimiz oldu' sevincini anlayabilmek, kendini teselli çabası dışında mümkün değil. ... Üzülmemiz gereken sonuca sevinmemiz gerektiği vaazlarını dinlerken insanın yaşanan gerçeklikten koparak kendisini Orwell'in kara ütopyası 1984'ün içinde bulması işten değil."

İsmet Berkan, 14 Aralık 2002 tarihli Radikal gazetesindeki köşesinde, "Avrupa Yolu Açık" başlığını kullanmakta ve Kopenhag Zirvesi'nin sonuç metnine yerleştirilen bir takım ifadeleri ayrıntılı bir şekilde açıklayarak, zirveden çıkan sonucun olumlu olduğunu vurgulamaktadır. Berkan yazısında, AB kapısının açık olduğunu ve Türkiye'nin eğer gerekli koşulları yerine getirirse 2008 ile 2013 arasındaki bir tarihte AB'ye tam üye olabileceğini ifade etmektedir. Berkan Kıbrıs konusunda da değerlendirmelerde bulunduğu yazısında, şunları söylemektedir:

" ... Türkiye Avrupa yolunda ilerlemeye devam ediyor. Eğer tam olarak hazırlanabilirsek 2004 sonunda adaylığımızın son aşaması olan müzakerelere geçebileceğiz, 2008 ile 2013 arasında bir tarihte de tam üye olabileceğiz. Kapı açık, bizi bekliyor. İşin ilginci, kapı Kıbrıslı Türkler için de açık. Hem de, bizden farklı olarak ardına kadar açık. Evet Rauf Denktaş hasta yatağında bile rahat durmayıp yan çizmeye, dolayısıyla halkının kaderiyle oynamaya devam ediyor. ... [Avrupa Birliği] *Kıbrıs'ı Türkiye'nin üyeliğinin bir koşulu olmaktan çıkardı. ... Böylece, yıllardır devam eden 'Bize tarih verin, size Kıbrıs'ı verelim' tüccarlığı sona erdi. ...*

AB zirvesinin Türkiye'nin 'tüccar'lığına son veren bir başka kararı da Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası konusundaydı. AB, Türkiye'nin tezlerini kabul etti ve bizimle pazarlık masasından kalktı. ... Bu iki 'tüccarlık' konusunun AB'nin Türkiye ile ilgili son kararında etkili olmadığını söylemek safdilliktir."

İsmet Berkan, 15 Aralık 2002 tarihli Radikal gazetesindeki köşesinde ise "Kader Haftası Devrialem" başlığını kullanmakta ve Kopenhag Zirvesi sürecinde geçirdiği yoğun günleri ayrıntısıyla anlatmaktadır.[317] Berkan çok kısa bir zaman aralığında, AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan ve beraberindeki heyetle birlikte Avrupa'nın ve ABD'nin birçok faklı yerine gittiklerini ve çok yoğun temaslar yaşandığını vurgulamakta ve yazısının sonunda şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

" ... Erdoğan, aranan ve beklenen taze enerji galiba. Çünkü Türkiye'nin böyle seyahatlere ve bu enerjiye gerçekten çok ihtiyacı var."

15 Aralık 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan, "Berabere Galip" başlıklı ve Mine Kırıkkanat imzalı yazıda, Kopenhag Zirvesi'nden çıkan sonucun, Türkiye kamuoyuna yansıtılırken çarpıtılmakta olduğu vurgulanmaktadır. Kırıkkanat, zirveden çıkan sonucun bir müzakere tarihi olmadığını, bir anlamda tarihin tarihi olduğunu ifade etmekte ve şunları söylemektedir:

" ... Başımıza ne geliyorsa, nereye ilerlediğimizi bilmeden koşmaktan geliyor. İstediğimiz kadar hızlı davranalım, hedef çarpıtılınca gayretler de boşa gidiyor tabii. Türkiye, AB'den müzakere tarihi istiyordu. Üstelik sanki müzakere olgusu cepteymiş gibi, 2003'te rapor, 2004'te pazarlık deniliyordu. Talep edilenden bir yıl sonraya bir tarih verildi. Ama müzakere tarihi değil. 2004 yılının sonunda

[317] **Radikal**, 15 Aralık 2002

Türkiye'nin durumu gözden geçirilecek, AB'ye girecek kıvama geldiğine karar verilirse, 'belki' 2005 yılı müzakere tarihi olarak verilecek. Bu sütunda, nedenlerini bir bir sıralayarak bu hükümete müzakere tarihi verilmeyeceğini defalarca yazan naçiz yazarınız, haksız çıkmayı çok isterdi. Olmadı. Cuma akşamından beri, şaşkınlık içindeyim: Ben mi geri zekâlıyım, duyduğumu gördüğümü tersinden anlıyorum, yoksa Kopenhag öncesi Türkiye'ye müzakere tarihi verileceğine kendilerini inandıranlar, hâlâ rüya mı görüyorlar? 'Türkiye'ye tarih verildi, 2005'te müzakereler başlayacak,' diyorlar. Rüya güzeldi evet, ama uyanmazlarsa, ya kâbus ya da komaya dönüşecek. Çünkü saptama yanlış ve hedef çarpıtması var. ... Bence AB, Kopenhag'da Türkiye'nin ağzına bir parmak, üstelik şeker bile değil, diyetetik tatlandırıcıyla yapılmış sahte bal çaldı. ... Adamlar resmen, 'Kardeşim ben sana müzakere tarihi bile vermiyorum daha!' dedi.

Kopenhag Zirvesi döneminde Radikal gazetesinden son köşe yazısı, Murat Yetkin imzalıdır. Yetkin 15 Aralık 2002 tarihli Radikal gazetesinde yer alan yazısında, "AKP Bastırmasaydı Sonuç Aynı mı Olurdu?" başlığını kullanmakta ve üst düzey bir diplomatın, *"Son temaslar olmasaydı bu ilerleme olmazdı."* dediğini belirtmektedir. Yetkin yazısında, görüştüğü diplomatın başlıktaki soru ile ilgili değerlendirmelerine yer vermektedir.

Radikal gazetesinde Kopenhag Zirvesi ile doğrudan bağlantılı olan köşe yazılarının incelendiği bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:** Radikal gazetesi yazarlarının büyük bölümü, Kopenhag Zirvesi sürecinde AKP iktidarının izlediği dış politikayı ve kullandığı yöntemleri eleştirmektedirler. Özellikle AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın bu süreçte kullandığı üslubu vurgulayan yazarlar, bu üslubun ve ABD'nin, Türkiye'ye

müzakere tarihi vermesi yönünde Avrupa Birliği'ne uyguladığı baskının ters teptiğini belirtmektedirler. Gazete yazarlarının bir bölümü, Türkiye'deki farklı siyasal görüşlerin Avrupa Birliği konusunda ortak bir paydaya sahip olduklarını, ancak her siyasi görüşün kendi amaçları çerçevesinde AB sürecini değerlendirdiğini vurgulamaktadır. Gazete yazarlarından İsmet Berkan, diğer yazarlardan farklı bir biçimde, AKP iktidarının Kopenhag Zirvesi sürecinde izlediği dış politikayı ve AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın bu süreçte gösterdiği performansı olumlamaktadır.

III. 8. 1. 3. Zaman: "İyi ki AB Var, Yoksa…"

Zaman gazetesi Kopenhag Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 19 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan 13 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 6 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir.[318]

10 Aralık 2002 tarihli Zaman gazetesinde yer alan, "AB, 'Miyop Bakışı'nı Terk Eder mi?" başlıklı ve Erhan Başyurt imzalı yazıda, Türkiye'nin AB'ye tam üyelik başvurusunun 1987 yılında dönemin Başbakanı Turgut Özal tarafından yapıldığı belirtilmekte ve Özal'ın Avrupalı yetkililere söylediği sözler ön plana çıkarılmaktadır.[319] Yazıda, Türkiye nüfusunun büyük bölümünün Müslüman olduğu belirtilmekte ve şu değerlendirmeler yapılmaktadır:

" … Özal'ın Avrupalıları ikna etmek için kullandığı tezlerden birisi, 'Türkiye'yi alırsanız, bir Hıristiyan kulübü olmadığınızı dünyaya göstermiş olursunuz.' şeklindeydi. … [Kopenhag Zirvesi'nde] *AB tarafından Türkiye'ye bir müzakere tarihi verilmeyerek ortaya konacak çifte standart, AK Parti lideri Tayyip Erdoğan'ın dün Kopenhag'da ifade ettiği gibi, 'neticede bir barış dünyası için hiç hayırlı olmayacak'. AB, Türkiye'yi 'din farkından' dolayı dışlamakla, sadece bir "Hıristiyan kulübü" olduğunu ortaya koymayacak, dini tabanlı yeni bir bloklaşmanın da startını verecek. 'Etki–tepki' kaidesince, 'Hıristiyan kulübü' karşı kulüplerin oluşmasını teşvik edecek. Bu da, AB'nin varlık sebebi olan refah ve istikrara büyük zarar verecek. Umarım AB, Kopenhag'da 'miyop bakışını' terk etmeyi başarır."*

---

[318] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından biri, "AB'deki Amerikan Nüfuzu" başlıklı yazıdır. 11 Aralık 2002 tarihli Zaman gazetesinde yer alan yazıda, AB'ye üye olacak 10 yeni ülkenin hepsinin NATO üyesi olduğu ve bu ülkeler üzerindeki Amerikan etkisinin doğal olarak AB'ye yansıyacağı vurgulanmaktadır.

[319] **Zaman**, 10 Aralık 2002

11 Aralık 2002 tarihli Zaman gazetesinde yer alan, "2005 İyidir" başlıklı yazıda, objektif bir biçimde bakıldığında Türkiye'nin tam üyelik müzakereleri için tarih alma konusunda henüz yeterli olmadığı belirtilmektedir.[320] Tamer Korkmaz imzalı yazıda, Avrupa'nın bir bütün olarak Türkiye'nin üyeliğine karşı olmadığı ve Türkiye'nin AB sürecinde bazı temel taahhütleri yerine getirmediği vurgulanmaktadır. Korkmaz yazısında, Zaman gazetesinin genel eğilimlerini yansıtır bir biçimde, başörtüsü sorununa da değinmekte ve şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

"Türkiye'de neredeyse herkes, Kopenhag'dan çıkacak yakın tarihli bir müzakere takviminin 'bizim hakkımız' olduğunu düşünüyor. Kişisel olarak ben aynı kanaatte değilim. AB üyeliği süreci dikkatle izlendiğinde mevcut AB havsalasının Türkiye'yi kolayca alabileceği mümkün görünmüyor. Durumu anlamak için belki biraz empati yapmak, kendimize de daha objektif bakmak gerekir. Sanıldığı gibi, Avrupa bir bütün olarak Türkiye'nin üyeliğine karşı değildir. Objektif kıstasları yerine getirdiğinde Türkiye'nin üyeliğine evet diyebileceklerin sayısı ve etkisi hayli fazladır. Zaten bunlar olmasa üyelik süreci bu noktaya gelmezdi bile. Ancak Türkiye'nin tam üyeliğine karşı olanların da etkisi ve önemi küçümsenemez. ... Türkiye, öteden beri kağıt üzerinde çok sayıda hakkı tanır, bazı temel taahhütleri yerine getireceğine dair imzalar atar, ama sıra pratiğe geldiğinde yerine getirmemek için de elinden geleni yapar. Henüz AB'nin gündeminde olmasa bile, bu tutumun en basit örneği başörtüsüdür. Bu konuda anayasa ve yasalar bakımından açık bir hüküm olmadığı, hatta 'kılık kıyafet serbesttir' denildiği halde neredeyse bütün kamusal alanlarda başörtüsü takmak yasaktır. Hukukta karşılığı olmayan bir yasak, insanları en tabii haklarından, eğitim ve öğretimden mahrum bırakmaktadır."

[320] **Zaman**, 11 Aralık 2002

11 Aralık 2002 tarihli Zaman gazetesinde yer alan bir diğer köşe yazısı, "AB ile Ticaretimiz" başlığını taşımaktadır. Kadir Dikbaş imzalı yazıda, Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girmesinden sonra AB ile yapılan ticarette yaşanan gelişmeler hakkında açıklamalarda bulunulmaktadır. Dikbaş, Gümrük Birliği'ne girilmesinden sonra AB ile yapılan ticarette rakamların büyüdüğünü ancak, karşılıklı olarak payların aşağı yukarı aynı seviyede kaldığını vurgulamaktadır. Dikbaş yazısında, Gümrük Birliği ile Kopenhag Zirvesi'nden beklenen sonuç arasında şu şekilde bir bağlantı kurmaktadır:

" ... Dönemin iktidarınca düğüne gidiliyormuş gibi takdim edilen Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecini hızlandıracağı, Türkiye'ye çok şeyler kazandıracağı reklam edildi. Karşı taraftakiler de aksini savunup, karşılığında hiçbir şey elde edilmeden 65 milyonluk Türk pazarının AB'ye açıldığını, Türk sanayiinin bundan büyük bir darbe alacağını savundu. Aradan tam 7 yıl geçti. Şu an geldiğimiz noktada üyelik müzakerelerinin başlaması için AB'den tarih bekliyoruz. Dikkat buyurun. Üyelik değil, üyeliğin müzakeresinin ne zaman başlayacağının söylenmesini bekliyoruz."

12 Aralık 2002 tarihli Zaman gazetesinde yer alan, Ekrem Dumanlı imzalı ve "Tayyip Bey'le Baş Başa" başlıklı yazıda, AKP iktidarına ve AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'a yönelik övgü dolu sözler yer almaktadır.[321] Dumanlı yazısında, Türkiye'nin önemli bir kavşakta olduğunu vurgulamakta ve AB ile ilgili olarak şu ifadelere yer vermektedir:

"Birkaç gündür AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan ile yollardayız. Önce Washington ziyaretine katıldık; Başkan Bush ile Erdoğan'ın ilk

[321] **Zaman**, 12 Aralık 2002

temasına tanıklık ettik. Ardından alelacele çıkılan New York yolculuğu. Beş saate sıkıştırılan yoğun bir koşuşturmadan sonra Kopenhag'a hareket. ... Gündem Avrupa Birliği'ydi; çünkü.. 12 Aralık, AB yolunda önemli bir kilometre taşı ve Tayyip Erdoğan, Avrupa kapılarını zorluyor. Kolay değil; uzun bir tartışmanın sonunda bu noktaya gelindi. Kopenhag Kriterleri'ne uygun yasaların çıkarılması için Meclis inanılmaz bir tempoyla çalıştı, Avrupa'nın ışıltılı rüyaları için ne büyük kâbuslara katlanıldı."

12 Aralık 2002 tarihli Zaman gazetesinde yer alan, "Hani 6 Ay Sonra Tarih Verseler" başlıklı ve Hüseyin Gülerce imzalı köşe yazısı da tıpkı bir önceki yazıda olduğu gibi, AKP hükümetine yönelik oldukça olumlu ifadeler içermektedir. Gülerce, Kopenhag Zirvesi'nden olumsuz bir sonuç çıkması durumunda, bunun çok büyütülmemesi gerektiği görüşündedir. AKP iktidarı ile birlikte, Türkiye yönetimine ve siyasetine can geldiğini belirten Gülerce, yazısında şunları söylemektedir:

"Bugün Kopenhag'da açıklanacak AB zirvesi kararları Türkiye açısından elbette çok önemli. Ancak beğenmeyeceğimiz, aleyhte kabul edeceğimiz bir sonuçla karşı karşıya kalsak bile bu sonucu, felaket senaryolarına dönüştürmek Türk milletine de, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne de büyük güvensizlik demektir. Türkiye'nin var olması, ayakta kalması, bir dünya devleti olması; neden Avrupa'nın veya Amerika'nın ya da bir başka devletin ihsanlarına, lütuflarına, yardımlarına bağlı olsun ki? Başbakan Sayın Gül'ü, salı günü AK Parti grubunda dinlerken aynı inanç ve kararlılıkta görmek gerçekten güzeldi. Salonu dolduran milletvekili ve partililer en hararetli alkışı Sayın Gül'ün şu ifadelerinden sonra yaptılar: "Biz insan hakları, özgürlükler ve demokrasi için adımlar atarken bunu başkaları bizden istediği için değil, halkımız, milletimiz istediği için ve bunlara layık olduğumuz için

kararlılık gösteriyoruz." Şunu dost–muhalif herkes kabul ediyor ki, başta Sayın Erdoğan ve Sayın Gül olmak üzere AK Parti yöneticileri, kabine üyeleri çok başarılı bir performans sergiliyorlar. Denilebilir ki, Türkiye'de yönetime, siyasete can geldi. ... Avrupa Birliği'nin bugün Kopenhag Zirvesi'nde alınacak kararlarında dilerim, Türkiye'ye 5–6 ay sonra tarih verilebileceği açıklansın. Bu temennim sizi şaşırtmasın ve ters gelmesin. Çünkü Türkiye'ye 'biraz daha çalışın, biraz daha gayret edin' denmesi, AK Parti hükümetinin demokratikleşme ve hukukun üstünlüğünü sağlama yönündeki çabalarını, çalışmalarını bir kat daha artıracaktır. Kamuoyu desteği aralıksız devam edecektir."

İbrahim Kıbrızlı, 12 Aralık 2002 tarihli Zaman gazetesinde yer alan yazısında "AB Yolunda Yorulan Türkiye" başlığını kullanmaktadır. Kıbrızlı yazısında, Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi oyaladığını ve her defasında daha fazla taviz koparma çabasında olduğunu ifade etmektedir. Türkiye'den Kıbrıs ve Ege konularında, yeni tavizler vermesinin istenmesi ihtimaline dikkat çeken Kıbrızlı, yazısında şu sözlere yer vermektedir:

" ... Türkiye'nin AB üyesi olabilmesi birçok siyasi ve sosyal kriterin yerine getirilmesi koşuluna bağlanıyor. Bu kriterler yerine getirildiğinde de hemen yeni başka kriterler icat ediliyor. Yani, mesele salt demokrasi konusundaki eksiklerin giderilmesi, Kopenhag Kriterleri'nin yerine getirilmesi olarak görülmemeli. ... Bir bakıma AB içerisinde hakim olan güç veya güçler, AB üyeliğine kabul edilme ısrarcılığında olan Türkiye'den her defasında, 'bunlar tamam, ama şimdi şunları da yerine getir, ondan sonra bir bakalım' yutturmacası ile daha fazla taviz koparma gibi tutum sergiliyor. ... Sonuç çıkması belirsiz gayretlerin karşılığında, bugün

Kıbrıs yarın Ege sorunun halledilmesi noktasında verilmesi istenecek tavizler olabilir."

"İyi ki AB Var, Yoksa…" başlıklı yazı, Nuh Gönültaş imzalıdır.[322] Gönültaş, 13 Aralık 2002 tarihli Zaman gazetesinde yer alan yazısında, Türkiye'deki demokrasiye yönelik gelişmelerin de, demokrasi karşıtı gelişmelerin de hep dışarıdan geldiğini belirtmekte ve dış dünyadaki, özellikle Avrupa'daki gelişmelerin Türkiye'de de bir kısım hareketlenmelere yol açtığını vurgulamaktadır. Türkiye'yi, *"iç düşman mantığı ile yönetilen bir ülke"* olarak nitelendiren Gönültaş şöyle devam etmektedir:

" ... İç düşman mantığı ile yönetilen bir ülke olan Türkiye'de değişimlerin hep dışarıdan zorlamalarla olması, kendi kendimize hiçbir demokratik talepte bulunmamamız ya da bulunamamamız da elbette ilginç. Ve şimdi AB sürecinin sonuna yaklaşılırken, uzun zamandır direnen sistem, halkın refahı için değil, AB'ye girmek için bazı adımlar atma yoluna gitti. Anayasa değişikliği, siyasi yasakların kaldırılması vb. AB zorlamasa bütün bunların hiçbirisi olmayacak. Çünkü Türkiye'de iç düşman esasına göre işleyen sistem var ve içtekiler zaten düşman, niçin onlara huzur, refah, mutluluk verecek çalışmalara gidilsin ki! İyi ki AB var, yoksa Suriye'den, Irak'tan farkımız olmayacak!

13 Aralık 2002 tarihli Zaman gazetesindeki köşesinde, "Kopenhag'ın Uğuru" başlığını kullanan Mustafa Ünal, Galatasaray'ın UEFA finalini Kopenhag'da kazandığını belirterek Kopenhag'ın bir kez daha uğurlu gelebileceğini ifade etmektedir. Kopenhag Zirvesi'nin, Türkiye'nin geleceği için büyük anlam taşıdığını belirten Ünal, Türkiye'nin zirveye damgasını vurduğunu söylemektedir. Ünal

[322] **Zaman**, 13 Aralık 2002

yazısının devamında Kopenhag Zirvesi sürecinde AKP iktidarının izlediği dış politikaya yönelik olumlu ifadeler kullanmaktadır. Ünal yazısında şu sözlere yer vermektedir:

" ... Kopenhag'da heyecan dorukta, nefesler tutuldu, beklenen Avrupa Birliği'nin Türkiye'yle ilgili kararı. Hava, tarih için 2004 gibi görünüyor. Bakalım Türkiye'nin kader çizgisinde Kopenhag özel anlam taşımaya devam edecek mi?"

Hasan Ünal, 13 Aralık 2002 tarihli Zaman gazetesinde yer alan "Nedir, Ne Değildir?" başlıklı yazısında, Kopenhag Zirvesi'nde Türkiye'ye verilmesi beklenen müzakerelere başlama tarihi kadar, Kıbrıs konusunda ne karar alınacağının da önemli olduğunu vurgulamaktadır. Ünal, Türkiye'nin istediği şekilde 2003 yılına ait bir tarih verilmesi ihtimalinin zayıf olduğunu belirtmekte ve şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

" ... Demek ki, 2004 civarına bir şartlı tarih alınacak. Ve bu tarih, bizim sığ ve spekülatif piyasalarımız tarafından muhtemelen 'olumlu' kabul edilecek. Hükümet de 2004 yılına ait bir tarihi 'başarı' olarak sunmaya çalışacak. Ancak bunun gerçekten başarı olup olmadığı, zirvenin Kıbrıs konusunda ne karara varacağıyla doğrudan ilgili. ... Mesele sadece Türkiye'ye verilecek tarihle sınırlı değildir. Önemli olan, Türkiye'ye tarih verirken Kıbrıs'la ilgili kararın ertelenmesidir. Annan Planı'na tarafların imza atması beklenmemelidir. Annan Planı'na imza atmak KKTC'nin tasfiyesi ve Türkiye'nin bütün haklarının kaybedilmesidir. Ancak AB, bu plana imza atılmadığı gerekçesiyle Kıbrıs Rumlarını tek taraflı olarak AB'ye alırsa, daha büyük bir hata olur."

13 Aralık 2002 tarihli Zaman gazetesine ait son köşe yazısı, Ekrem Dumanlı imzalıdır. Dumanlı, "Avrupa Birliği'ne Zeki Müren'li Yorum" başlıklı yazısında,

Zeki Müren'in bir şarkısının, Türkiye'nin Kopenhag Zirvesi'ndeki durumuna oldukça uygun olduğunu belirtmekte ve şunları söylemektedir:

" ... İsveç ile Danimarka'yı birbirine bağlayan 17 kilometrelik dev bir köprüden geçiyoruz. Karşımızda Kopenhag. İşte tam bu esnada Zeki Müren o duru sesiyle başlamaz mı o meşhur şarkısına. Yıllar var ki biz seninle bakışarak konuşuruz, sevdalanmış kalplerimizle rüyalarda buluşuruz. Aşk gülümüz solsa bile, gözümüz yaş dolsa bile, zaman geçmiş olsa bile, rüyalarda buluşuruz, bu şarkıyla kavuşuruz. İlahi Zeki Müren! İnsan ancak bu kadar hazırlıksız yakalanır. Avrupa maceramıza ve dahi Kopenhag Zirvesi'ndeki durumumuza ne kadar da uygun bu şarkı. ... Türkiye tarihi zirveden kesin tarih koparabilecek mi; bunu bugün belki yarın net bir şekilde anlayacağız. Daha uzun bir süre 'Rüyalarda buluşuruz' şarkısını dinleyeceğimiz kesin."

14 Aralık 2002 tarihli Zaman gazetesinde yer alan, "Taze Taze Cumhuriyet Taşfırın Ekmeği Bunlar!" başlıklı ve Turan Alkan imzalı yazıda, Kopenhag Zirvesi'nde hükümetin elinden geleni yaptığı belirtilmektedir.[323] Alkan yazısında, *"AB taraftarları"* olarak nitelediği çevreleri eleştirmekte ve şu ifadeleri kullanmaktadır:

" ... İçimizdeki AB taraftarları, 'moralimizi bozmayalım, doğru yoldayız; Türkiye kendi dinamikleriyle çağdaşlaşmayı beceremediği için AB'ye mahkumuz' laflarını tekrarladı. Sonuç teknik açıdan mükemmeldi; olması gereken oldu, mucize olmadı. ... Bu konudaki sezgilerimin bir kere daha doğrulanmış olmasından memnun değilim: Öteden beri kabaca, 'ne bizi alırlar, ne de biz gireriz' düşüncesindeyim. ... AB taraftarları ... açıkça söylüyorlar, 'Türkiye'nin iç dinamikleri yoluyla

[323] **Zaman**, 14 Aralık 2002

çağdaşlaşması mümkün değildir; AB, Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana önümüze çıkan en büyük tarihi aydınlanma ve rönesans fırsatıdır'; bu sözleri sarf ederken kendi toplumlarını nasıl aşağıladıklarının farkında bile değiller."

Nedim Hazar, 15 Aralık 2002 tarihli Zaman gazetesinde yer alan "Sizin Kriteriniz Nedir?" başlıklı yazısında, 12 Aralık'tan sonra herkesin kendi vizyonu ve niyetince kıssadan hisse çıkarma derdine düştüğünü söylemektedir.[324] Hazar yazısında, birilerinin mevcut düzenden çıkar sağladığını belirtmekte ve bu çevrelere yönelik eleştirilerde bulunmaktadır. Hazar şu ifadeleri kullanmaktadır:

" ... AB'ye bizi aralarına almaları için müracaat eden ve onların istediklerini yerine getirmeyi taahhüt eden biziz. ... Elbette kendi menfaatlerini, toplumsal çıkarlarını ve dengelerini öncelikli olarak düşünecekler. Ancak, bizim hem aralarına girmek için bütün kapıları zorlayıp hem de onları art niyetli ve Türk düşmanı olarak gördüğümüzü söylememizi anladıklarını hiç sanmıyorum. ... Birileri halkın ayağına geçirilen o paslı pranganın çıkarılıp, yerine daha fazla özgürlüğün, yüksek yaşam standardının, ... gelmesini istemiyor. Çünkü mevcut edinimlerinin ellerinden gideceğini, kurulu çarklar silsilesinin bozulacağını düşünüyor ve hatta endişe edip, belki geceleri uyku uyuyamıyorlar! ... Fakat bu millet bazı şeyleri değiştirecek. Daha iyisini hak ediyoruz çünkü!"

Kopenhag Zirvesi döneminde Zaman gazetesinden son köşe yazısı, Etyen Mahçupyan imzalıdır. 15 Aralık 2002 tarihli Zaman gazetesinde yer alan "AB Yolunda Pişerken" başlıklı yazıda Mahçupyan, Kopenhag Zirvesi'nin Türkiye açısından pek parlak bitmediğini belirtmekte ve zirve sürecinde Türkiye tarafından

[324] **Zaman**, 15 Aralık 2002

birçok yanlış yapıldığını vurgulamaktadır. Mahçupyan bu konuda şunları söylemektedir:

" ... Bu süreç zarfında Türkiye de birçok yanlış yaptı. Avrupa'yı tanımadığımız gibi, dış politikayı da epeyce ilkel bir çerçeve içinde yürüttüğümüz ortaya çıktı. Avrupa'yı resmi ağızlarca 'gayrısamimi' ilan etmemiz ve yapılan tehditler; AB üyeliğini bir 'pazarlık' konusu olarak algıladığımızı ortaya koydu. Yabancı basın bu tutuma işaret ederek aslında Avrupa'lı olmadığımızı ima etti. Hele ABD ile böylesine yakın olunması ve Bush'un ikide bir araya sokulması büyük bir gaftı."

Türkiye'yi, *"AB açısından kimliksel olarak travmatik bir lokma"* olarak nitelendiren Mahçupyan, yazısının sonunda şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

" ... Girmek isteyen biziz ve onlar her fırsatta cayabilirler! Bazılarımız için bu durum onur kırıcı olabilir; ama tarihsel ve duygusal gerçek bu; ve gelecek ancak bugünün gerçekliğini kavradığımız ölçüde bizim istediğimiz gibi tecelli edebilir."

Zaman gazetesinde Kopenhag Zirvesi ile doğrudan bağlantılı olan köşe yazılarının incelendiği bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:** Zaman gazetesi yazarlarının büyük bölümü, Kopenhag Zirvesi sürecinde AKP iktidarının izlediği dış politikayı ve kullandığı yöntemleri, Cumhuriyet ve Radikal gazetelerinin aksine, olumlu karşılamaktadırlar. Gazete yazarlarının çok küçük bir bölümü bu konuda ufak eleştirilerde bulunmaktadır. Gazete, Kopenhag Zirvesi'nden çıkan sonucun Türkiye'nin beklentilerini karşılamaktan uzak olduğunu belirtmekle beraber, sonucun çok da olumsuz değerlendirilmemesi gerektiği görüşündedir. Zaman gazetesi, Avrupa Birliği'ni Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde çok önemli bir faktör olarak değerlendirmektedir.

III. 9. HAZİRAN 2003 SELANİK ZİRVESİ DÖNEMİ

Üye ülke liderlerinin yanı sıra, üyeliği onaylanan 10 devletin temsilcilerinin de katıldığı zirvenin gündem maddelerini; Avrupa Anayasası, Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası, AB-ABD ilişkileri, ortak göçmen ve siyasi sığınma politikası, sınırlarda ortak güvenlik çalışmaları ve Birliğe alınacak 10 yeni ülkenin durumu gibi konular oluşturmuştur. Zirvede Türkiye'ye ilişkin olarak, ordunun siyaset üzerindeki etkinliğinin Kopenhag Kriterleri'ne aykırı olduğuna ve Kıbrıs sorununun çözümü için Annan Planı'nın desteklenmesi gerektiğine değinilmiştir.[325]

III. 9. 1. Köşe Yazılarının Değerlendirilmesi

İNCELENEN GAZETELER	Selanik Zirvesi ile doğrudan ilgili olan köşe yazısı sayısı	Selanik Zirvesi ile doğrudan ilgili olmayan köşe yazısı sayısı	Toplam
CUMHURİYET	**10**	**13**	**23**
RADİKAL	**8**	**4**	**12**
ZAMAN	**3**	**3**	**6**

Tablo 9: Selanik Zirvesi Döneminde (18-23 Haziran 2003), İncelenen Gazetelerde Avrupa Birliği ile İlgili Olarak Yayınlanmış Köşe Yazılarından Zirve ile Doğrudan İlgili Olan ve Olmayan Köşe Yazıları.

[325] http://www.tugiad.org.tr/bultendosya/AB_Basin_Bulteni%5B1%5D.doc; http://www.kizilbayrak.org/2003/sykb25/sayfa_15.html, Erişim Tarihi: 10 Mart 2004

Toplam 6 günlük dönemde, incelenen gazetelerde Selanik Zirvesi ile doğrudan ilgili olan 21 tane köşe yazısı yayınlanmıştır. Bunların 10 tanesi Cumhuriyet'te, 8 tanesi Radikal'de, 3 tanesi de Zaman'da yer almıştır.

III. 9. 1. 1. Cumhuriyet: "Askerin Kemirilişi"

Cumhuriyet gazetesi Selanik Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 23 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan 10 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 13 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir.[326]

18 Haziran 2003 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "Nato Mermer Nato Kafa!" başlıklı ve Cüneyt Arcayürek imzalı yazıda, AKP iktidarına yönelik sert eleştiriler yer almakta ve irticai faaliyetlere dikkat çekilmektedir.[327] Arcayürek, Selanik Zirvesi sonuç bildirgesine Yunanistan'ın ısrarı sonucu bazı eklemeler yapıldığını vurgulamakta, bu eklemelerin doğrudan Ege sorunlarını hedef aldığını ve Türkiye aleyhine sonuçlar doğurabilecek nitelikte olduğunu belirtmekte ve durumdan AKP hükümetini sorumlu tutmaktadır. Arcayürek konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir:

" ... İrtica gibi kimi ulusal sorunları da alttan alan tutumuyla bu hükümet, örneğin Ege'deki kimi önemli haklarımızı kaybetmemize olanak sağlayabilir. ... Kafa o kafa ki; RTE'nin [Recep Tayyip Erdoğan] *ifade ettiği gibi 'AB sürecinde' ne olursa olsun, isterse ulusal yararların korunması olsun, hiçbir konuda toz*

[326] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından biri, 19 Haziran 2003 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "Sineklik Suç Unsuru" başlıklı yazıdır. Hikmet Çetinkaya imzalı yazıda, Hakkâri'de sahnelenen bir tiyatro oyununda kullanılan sinekliğin renklerinden dolayı, polisin tiyatro sanatçısı Mahir Günşiray'ın ifadesini alması ve sinekliğe el koyması üzerinde durulmaktadır. Çetinkaya sinekliğin; sarı, kırmızı, yeşil, kahverengi ve turuncu renklere boyandığını belirtmekte ve eleştirel bir üslupla Türkiye'de yaşanan benzer olaylardan örnekler vermektedir.

[327] **Cumhuriyet**, 18 Haziran 2003

kaldırmamak! Oysa Yunanistan'a Ege sorunlarında inisiyatifi ele geçirme olanağı sağlandı. Yaz çiz söyle. Nato mermer nato kafa! İşte belgesi: AB liderlerinin hafta sonu bir araya geleceği Selanik Zirvesi'nde yayımlanması olası sonuç bildirgesine -Yunanistan'ın ısrarı ile- Helsinki Zirvesi'ndeki Türkiye ile ilgili görüşler eklendi. Böylelikle, doğrudan Ege sorunlarını hedef alan 'iyi komşuluk ilişkileri' başlığı altında, 'Türkiye'nin sınır sorunlarını 2004'e kadar çözümlemesi, aksi takdirde sorunun (Yunanistan'ın öteden beri isteği doğrultusunda) Lahey Adalet Divanı'na götürüleceği' öngörülüyor."

Hikmet Bila, 18 Haziran 2003 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan yazısında "Tekerleme" başlığını kullanmaktadır. Bila yazısında, AB uyum paketleri üzerinde yapılan tartışmalardan hareketle, Türkiye'de ordunun siyaset üzerindeki etkinliğinin azaltılması taleplerine değinmekte ve AB'ye yönelik eleştirilerde bulunmaktadır. Bila şu ifadeleri kullanmaktadır:

" ... Şimdiki tartışmaların odak noktası, 'askerin siyasetteki ağırlığı'. AB'nin isteklerine uygun olarak askerin siyasetteki ağırlığının azaltılması gerekiyormuş. Malum, Kopenhag kriterleri.. MGK konusu, Verheugen'lerin, Oostlander'lerin abuk sabuk demeçlerinden hareket edilerek ele alınacaksa işimiz var demektir. 'MGK lağv edilmelidir' diyen AB sözcülerinin demeçlerine aldanıp heyecanlananlar varsa, yine ciddi yanlış içindedirler. ... Türkiye-AB uyumu, gerçekten istenen amaç ise önce iyiniyet ve samimiyetin, inandırıcı bir şekilde kamuoyuna sunulması gerekir. 'Sivillerin ordu üzerindeki denetimi' tekerlemesiyle, Cumhuriyet'in temelleri ve güvenceleri (daha AB-MB üyeliği falan yokken) sarsılmak isteniyorsa, sonuç almak olanaksızdır. Tarih, öyle diyor."

Hikmet Bila, 20 Haziran 2003 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan "80 Yıl Önce, 80 Yıl Sonra" başlıklı yazısında ise, Yunanistan'ın Ege sorunlarında bilinçli ve planlı bir tırmandırma politikası izlediğini, bu yolla konuyu AB'ye taşıyıp Türkiye ile Avrupa'yı bir kez daha karşı karşıya getirmeye çalıştığını belirtmektedir.[328] Bila konuyla ilgili olarak, *"Aradan geçen seksen küsur yıldan sonra, hâlâ dostluğun gerektirdiği karşılığı görememek çok acı"* şeklinde bir değerlendirme yapmaktadır.

"Askerin Kemirilişi" başlıklı yazı, 20 Haziran 2003 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer almakta ve Mümtaz Soysal imzasını taşımaktadır. Soysal yazısında, askerin sistem içindeki ağırlığının azaltılması konusundaki tartışmalara değinmekte ve Avrupa Birliği'nden tarih almak amacıyla Milli Güvenlik Kurulu'nun yapısının değiştirilmek istenmesini sert bir biçimde eleştirmektedir. Genel olarak Cumhuriyet gazetesinin konuya bakışını yansıtabilecek nitelikteki yazısında Soysal, şu sözlere yer vermektedir:

"Son haftaların Türkiye'si saçma bir tartışmanın çukurunda debelenmekte. Yine Avrupa Birliği'nden tarih alma tutkusu yüzünden. Neymiş? Askerin sistem içindeki ağırlığı azaltılmalıymış. Bunun için de, yedinci 'uyum paketi'yle Milli Güvenlik Kurulu'nun yapısı değiştirilecekmiş. Yaklaşımdaki yanlışlar saymakla bitmez. Birincisi, AB'nin her istediği doğru mu? Şu konunun demokratikleşmeyle ne ilgisi var? Anayasa'yla kurulan MGK'nın 1961'den beri Bakanlar Kurulu'na ancak tavsiyede bulunduğu, sorumluluğun hükümette olduğu, her sistemde ordu ile siviller arası diyalog sağlayan bu tür organlar kurulduğu bilinmiyor mu? İkincisi, ordunun Türk toplumundaki yeri, ağırlığı, saygınlığı ve etkisi yasalarla oynayarak değiştirilebilir mi? Üçüncüsü, amaç demokratikleştirme midir, yoksa AB'nin ve

[328] **Cumhuriyet**, 20 Haziran 2003

genellikle bütün Batı'nın bazı isteklerine 'hayır' diyebilen tek kurumu zayıflatmak mı? Dördüncüsü, iktidarın bu konuda AB'yle birlik oluşu, askerin yanında cumhuriyetin bazı temellerini de kemirmeye yönelik sinsi bir ittifakın sonucu değil midir?"

Konuyla ilgili olarak ordunun da katıldığı söylenen bir takım görüşleri sıralayan Soysal, söz konusu görüşlere askerin katılmasının olanaksız olduğunu belirtmekte ve şöyle devam etmektedir:

" ... Bilinmelidir ki, ister 'AB'ye karşı çıkıyor' görünmeme endişesiyle, ister 'demokratik saygı' nedeniyle olsun, ordunun bu çeşit anlamsız uzlaşmalara katlanması Türk halkının gözünde kendi askerine yakıştırılan bir tutum olamaz. Bu halk, cumhuriyete yönelik tehditlere karşı dimdik durmuş bir ordunun 'vücut dili'nden zayıflık anlamına gelecek yorumlara varılmasını istemiyor."

Mustafa Balbay, 20 Haziran 2003 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki köşesinde, "Selanik Zirvesi ve 'Ege'menlik!" başlığını kullanmaktadır. Balbay yazısında, Selanik Zirvesi'nin, Türkiye'nin 2004 yılını görmesi bakımından ipuçları vereceğini ve zirvenin yalnızca genişleme bölümünün değil, tüm konularının Türkiye'yi doğrudan ilgilendirdiğini ifade etmektedir. Balbay, Yunanistan'ın, Kıbrıs'tan sonra Ege sorunlarını da AB zeminine çekmekte olduğunu belirtmekte ve şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

" ... Ege'deki Yunanistan iddialarının haksız olduğunu yazmak da artık AB düşmanlığı! Türkiye, 'Olayları abartmayın. Pireyi deve yapmayın' diyedursun, Yunanistan Selanik zirvesinin Türkiye bölümüne 'Ege sorununu' da sokmayı hedefliyor. Bunu başarırsa, Kopenhag şarkılarıyla dans eden Türkiye'ye 2004

başından itibaren şu söylenecek: - Arkadaş, sen Kopenhag kriterleri konusunda çok iyisin de, bundan önce Atina kriterleri var. Önce burada ilerleme kaydetmelisin!"

21 Haziran 2003 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "Sıra" başlıklı ve Şükran Soner imzalı yazıda, AB üyelik kuyruğunda Türkiye'nin sıranın en sonunda olduğu ifade edilmektedir.[329] Hırvatistan, Sırbistan-Karadağ, Bosna-Hersek, Makedonya ve Arnavutluk'un sırada Türkiye'den öne alınması ihtimalinden söz eden Soner, yazısında şunları söylemektedir:

" ... Hürriyet'in dünkü manşetinde yer alan haber kesinlik kazanırsa Türkiye Selanik zirvesinde listenin sonunda. Önümüze Hırvatistan, Sırbistan-Karadağ, Bosna-Hersek, Makedonya, Arnavutluk alınmış. ... Türkiye açısından bu son gelişmeden de almamız gereken önemli dersler olabilir. ... AB için yapılması onur kırıcı olsa da demokratik açılımları, AB uyum paketlerini hayırlı işler olarak görebiliriz. Arada AKP'nin kendi küçük çıkar hesapları, değiştiğini savlasa da takıyye yaptığı apaçık, siyasal İslam adına yerleşme ayak oyunları olmasa. Tabii bu arada AKP'nin ülke çıkarları adına ilkesiz, kimliksiz iktidar anlayışı, AB'nin kendi öncelikleri, hesaplarını da kolaylaştırmakta."

Şükrü Sina Gürel, 21 Haziran 2003 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan "AB Kuyruğu" başlıklı yazısında, Şükran Soner ile aynı konuyu ele almaktadır. Gürel yazısında, AB'ye ve AKP hükümetine yönelik eleştirilerde bulunmaktadır:

" ... Herkesten önce girdiğimiz AB kuyruğunda beklerken her gelen önümüze geçiyor. Üstelik, önümüze geçenler, bunu kimseye 'fark ettirmeden süzülerek' de yapmıyorlar, sırayı düzenleyenler tarafından önümüze geçiriliyorlar! ... Türkiye'nin geleceğini düşünen herkesin; başkalarının 'gözüne girmek' hevesiyle hareket

[329] **Cumhuriyet**, 21 Haziran 2003

etmenin, Loizidou'ya tazminat ödeyerek Kıbrıs'ta 'işgalcilik'i, 'kafa karıştırarak' Ege'de tacizciliği kabullenmenin yarar değil zarar getireceğini bilmesi gerekir. ... AB kuyruğunda beklerken artık gerçek çıkarlarımızın neler olduğunu fark edersek zamanımız boşa gitmiş olmaz."

22 Haziran 2003 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "Geleceğin Çekirdeği" başlıklı ve Orhan Bursalı imzalı yazıda, Selanik Zirvesi'nde Avrupa Birliği'nin anayasa taslağının üye ülkelere sunulduğu belirtilmekte ve bu anayasa taslağı, AB tarihinde en büyük adımlardan biri olarak nitelendirilmektedir.[330] Bursalı, AB'de atılan her adımın, Birliği güçlendirme ve bütünleştirme yönünde olduğunu vurgulamakta ve AB'de ülkelerin ulusal varlıklarının ve bütünlüklerinin korunarak, destek ve yardım mekanizmaları ile büyük ekonomik farklılıkların giderilmeye, eşit koşullarda eşit rekabetin oluşturulmaya çalışıldığını söylemektedir. Avrupa Birliği'ne yönelik olumlu ifadelerin yer aldığı yazısında Bursalı, Türkiye'nin yerinin Avrupa Birliği olduğunu ifade etmekte ve şunları söylemektedir:

" ... Avrupa Birliği'nin en önemli bir yönü, üye ülkelerin bazı ulusal egemenlik haklarını budamasıdır. Nedir budanan en önemli hak? Bence, ulus devletlerin savaşçı özellikleri. Savaş çıkarma ve başka ülkelere saldırma 'hakkı', en büyük tırpanı yiyor AB'de. 'Ulus Devlet'lerin bu iradelerini kaybedecek olmaları; anlaşmazlıklara, savaş yerine barışçıl yollarla çözüm bulma zorunluluğunda olmaları, insanlık ve uygarlaşma için de alkışlanacak bir gelişmedir. AB'nin büyük uygarlık projesi olma özelliklerinden başlıcası da bu değil mi? ... Kıtada artık savaş istenmiyor. Bu özelliği ile AB, ABD'den ayrılıyor. ... Bizim yerimizin neresi olacağını tartışmaya gerek mi var? Pentagon ve Pentagon'un ülkemizdeki sözcüleri, ülkemizi

[330] **Cumhuriyet**, 22 Haziran 2003

ABD'ye tam boyun eğdirmenin peşinde koşuyor! Ne alçalma! ... Avrupa Birliği üyeliği çok değerli bir şey. Zaten kıyamet de bu yüzden kopmuyor mu?"

Mustafa Balbay, 23 Haziran 2003 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan yazısında, Selanik Zirvesi'nden Türkiye için bir sürpriz çıkmadığını belirtmektedir.[331] Balbay, "Avrupa Birleşik Devletleri!" başlıklı yazısında, Avrupa Birliği'nde atılacak yeni adımların, AB'nin mevcut yapısını tümüyle değiştireceğini, karar alma mekanizmasında vetonun kalkacağını, oybirliğinin yerini oyçokluğunun alacağını, oy gücünün de nüfusa dayalı hale geleceğini belirtmekte ve Türkiye'nin böyle bir sistemin içine girmesi durumunda oy gücü bakımından Almanya ile başa baş olacağını vurgulamaktadır. Böylesi bir Avrupa Birliği için, Türkiye'nin sadece sorunlarının değil, yüzölçümü ve nüfusunun büyüklüğünün de çok önemli olduğuna işaret eden Balbay, Avrupa Birliği'nin bir yandan Irak'ta ABD'nin her istemine evet demediği için Türkiye'ye sempati duyduğunu, bir yandan da ABD ile kötü olmak istemediğini belirtmekte ve Avrupa'nın geleceği konusunda şunları söylemektedir:

" ... Atılacak adımlar AB'nin bugünkü yapısını tümüyle değiştirecek diyebiliriz. Örneğin 1 Kasım 2009'da AB'nin tümünü temsil eden bir başkan olacak. Yine tümünü temsil eden bir dışişleri bakanı olacak. Her altı ayda bir değişen dönem başkanlığı kalkacak, merkez tamamen Brüksel olacak. Bu yapının adı ne olacak? En çok, Avrupa Birleşik Devletleri konuşuluyor. O güne dek daha değişik adlar gündeme gelebilir."

Selanik Zirvesi döneminde Cumhuriyet gazetesinden son köşe yazısı, Mümtaz Soysal imzalıdır. Soysal, 23 Haziran 2003 tarihli ve "Aldanışlar" başlıklı yazısında, AKP hükümetine yönelik eleştirilerde bulunmakta ve hem Avrupa Birliği

[331] **Cumhuriyet**, 23 Haziran 2003

konusunda, hem de ekonomik konularda büyük bir aldanışın varlığına değinmektedir. Soysal, Avrupa Birliği ve Uluslararası Para Fonu yetkililerinin Türkiye ile ilgili olumlu açıklamalarının abartıldığını ve tam olarak gerçekleri yansıtmadığını vurguladığı yazısında şu değerlendirmeleri yapmaktadır:

" ... Türkiye, yine inanılmaz bir aldanış havasına kapılmış, sürüklenip gidiyor. Neymiş? Selanik Doruğu'nda Başbakan'la Dışişleri Bakanı 'A' masasına, yani Schröder, Chirac, Berlusconi ve Simitis'in arasına oturtulmuş. Masanın neresine, nasıl, niçin oturtuldukları hiç önemli değil; oturtuldular ya, yeter. ... Başkalarının kendi hesapları ve niyetleri yüzünden bizi aldatmaya ve oyalamaya kalkışmaları doğaldır. Ama, kendi medyanız ve seçilmiş iktidarınız kendi halkınızı aldatıp oyalamaya kalkmışsa, buna seyirci kalabilir misiniz?"

Cumhuriyet gazetesinde Selanik Zirvesi ile doğrudan bağlantılı olan köşe yazılarının incelendiği bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:** Bu süreçte Cumhuriyet gazetesi, ordunun sistem içindeki etkinliğinin azaltılması yönündeki talepleri ve bu çerçevede hükümetin izlediği politikayı sert bir dille eleştirmektedir. Orduyu demokratik ve laik Cumhuriyetin bir güvencesi olarak gören ve AKP iktidarını irticai faaliyetlere cesaret verdikleri gerekçesiyle eleştiren gazete yazarlarının bir bölümü, Yunanistan'ın Ege sorunlarını Avrupa Birliği gündemine taşımasını Türkiye açısından kaygı verici olarak değerlendirmekte ve bu konu ile ilgili olarak Yunanistan'a yönelik eleştirilerde bulunmaktadırlar. Balkan ülkelerinin AB sürecinde Türkiye'nin önüne geçirilmeleri ihtimalini, Türkiye açısından olumsuz bir gelişme olarak karşılayan gazete yazarları, Avrupa Birliği'nin yapısal bir değişikliğin eşiğinde olduğunu düşünmektedirler.

III. 9. 1. 2. Radikal: "Hedef TSK mı?"

Radikal gazetesi Selanik Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 12 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan 8 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 4 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir.[332]

18 Haziran 2003 tarihli Radikal gazetesinde yer alan, "Askerî Harcamaya Meclis Yetkisi, Sayıştay Denetimi Yolda" başlıklı ve Murat Yetkin imzalı yazıda, AKP iktidarının önünde askerlerle ilgili iki zor problemin bulunduğu belirtilmektedir.[333] Bu problemler; Milli Güvenlik Kurulu'nun yapısında değişiklik yapılması ve Askeri harcamaların sivil kurumlarca belirlenmesi ve denetimi olarak sıralanmaktadır. Yetkin, konunun Avrupa Birliği'ne uyum çerçevesinde ele alındığını belirtmekte ve konunun önemini, *"Avrupa Birliği uyumu çerçevesinde ele alınacak konular azaldıkça, hassaslaşıyor"* şeklinde bir ifade kullanarak vurgulamaktadır.

"Hedef TSK mı?" başlıklı yazı, 19 Haziran 2003 tarihli Radikal gazetesinde yer almaktadır.[334] Mehmet Ali Kışlalı imzalı yazıda, son zamanlarda iç ve dış basında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin devlet içindeki yeri hakkında dikkat çeken bir kampanya başlatıldığı belirtilmekte ve durum, 2002 yılının aynı döneminde iktidardaki koalisyon hakkında, Başbakan Ecevit'i hedef alarak başlatılan kampanyaya benzetilmektedir. Kışlalı konuyla ilgili olarak şunu söylemektedir:

---

[332] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından biri şudur: 19 Haziran 2003 tarihli Radikal gazetesinde yer alan, "Ne Zaman Dolar?" başlıklı ve Yiğit Bulut imzalı yazıda, hükümetin ömrünün ne zaman dolacağı sorusu sorulmaktadır. Bulut, *"Amaç sanki 'AB' değil de, 'AB makyajı' altında herkesin kendi istediğini yapması. ... Türkiye Cumhuriyeti'nin temeline birileri her türlü yola başvurarak su katmaya çalışıyor."* şeklinde ifadelere yer verdiği yazısında, hükümete yönelik eleştirilerde bulunmaktadır.

[333] **Radikal**, 18 Haziran 2003

[334] **Radikal**, 19 Haziran 2003

"O zaman işbaşındaki başbakanın yaşlılığı üzerine yoğunlaştırılan kampanya, şimdi TSK'nın yeriyle ilgili olarak yaygınlaştırılıyor"

Kışlalı, dış dünyada konuyu pek bilmeyenlerin, *"TSK eğer Türkiye'de sivillerin kontrolünde değilse, bu Avrupa Birliği açısından kabul edilemeyecek durum yaratır."* dediklerini ve bu gibi açıklamaların içerikle ilgili olmayan genellemeler olduğunu belirtmektedir. Kışlalı yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

" ... Hedefte varılmak istenen nokta TSK'nın kamuoyundaki ağırlığı. Türkiye'de şimdiye kadar TSK ile pek ilgilenmeyenler neredeyse hemen her gün sütunlarını, 'AB'ye uyum sağlamak için' gerekçesiyle TSK ile ilgili neler yapılması gerektiği konusuna ayırıyorlar. Öncelikle ve hep birden ele aldıkları konu, Milli Güvenlik Kurulu'nun şimdiye kadar hep asker olan genel sekreterinin sivilleşmesini sağlayacak yasa değişikliğinin gereği ve hatta kaçınılmazlığı. ... Sorun genelde teknik ayrıntılarla ilgili olmaktan ziyade, TSK'nın kamuoyu nezdindeki ağırlığı. Kampanyanın destekçileri Genelkurmay'ın çeşitli gerekçelere dayanarak hazırladıkları araç, gereç ve silah gereksinmelerini onlarla tartışacak sivil uzman varmış da sözleri dinlenmiyormuş gibi konuya yaklaşıyorlar. Kampanyanın belirgin bir parçası da medyada TSK kaynaklı haberlerin ya çok küçük yer alması ya da görmezden gelinmesiyle ilgili. ... Başbakan Erdoğan son günlerde, fırsat bulduğunda TSK'nın Türkiye'de oynadığı rolün önemi hakkında konuşuyor. Bakanları ise dikkatli üsluplarla teknik noktalara dokunup medyada ele alınıp işlenecek bilgi veriyorlar. ... Tıpkı geçen yıl bu aylarda başlayan, Ecevit'in şahsında işbaşındaki koalisyonu yıkıp yerine kendi hesaplarıyla bir hükümet kurmaya çalışanlarınkine benzeyen bir çaba sahneleniyor. Amacın AB gereklerine uyma olduğu söyleniyor. Hedef TSK'nın sivil kontrolünde olmadığı iddia edilen işlevleri."

Murat Yetkin, 19 Haziran 2003 tarihli Radikal gazetesinde yer alan "Atina'nın Perhizi ve Lahana Turşusu" başlıklı yazısında, Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisi Michael Christides'in Selanik zirvesine ilişkin açıklamalarına yer vermektedir. Yetkin; Yunan Büyükelçi'nin, Türk savaş uçaklarının Yunanistan'ın hava sahasını ihlal ettikleri yönündeki iddiaları hakkında detaylı bilgiler vermekte ve Yunan Büyükelçi'nin çelişkili ifadeler kullandığı konuşmasında, tüm ihlallere rağmen Ege sorunlarını AB'ye taşımayacaklarını söylemesi üzerinde durmaktadır. Yetkin yazısını şu sözlerle noktalamaktadır:

" ... Büyükelçi, 'Elimizdeki bilgilere rağmen Türkiye'ye destek olduğumuzu söylüyoruz' gibi bir yanıt verdi. 'Yunanistan'da biri hariç (Komünist Parti) bütün partiler Türk hükümetinin AB çabalarını destekliyor' dedi. Ege'de son ihlal iddiaları ortaya çıktığında Yunan Savunma Bakanı, Türk Genelkurmayının açıklamasını 'Yavuz hırsız ev sahibini bastırır' atasözünün karşılığıyla yanıtlamıştı. Christides'in açıklamaları da insanın aklına 'Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu' sözünü getiriyor."

20 Haziran 2003 tarihli Radikal gazetesinde yer alan, "Eteklerdeki Taşlar" başlıklı ve Mehmet Ali Kışlalı imzalı yazıda, bazı çevrelerin Türk Silahlı Kuvvetleri ile ilgili olarak eteklerindeki taşları dökmekte olduğu belirtilmektedir.[335] Kışlalı, gerçeklikten uzak tartışmalar yürüten çevreleri art niyetli olarak niteleyip eleştirirken, aynı zamanda da TSK'nın, teknik mahiyetteki konuların objektif ve seviyeli bir biçimde tartışılmasından zarar görmeyeceğini ifade etmektedir. Kışlalı, yazısında şu değerlendirmelere yer vermektedir:

[335] **Radikal**, 20 Haziran 2003

" ... Sırtında taşımakta olduğu, dikkat gerektiren yumurta küfesi olmayanlarla art niyetler taşıyanlar istedikleri gibi davranıyorlar. Bugünlerde, sözünü ettiğimiz bu grubun eteğindeki, Türk Silahlı Kuvvetleri ile ilgili, tüm taşları dökmekte olduğu görülüyor. Yıllardır tasarladıkları; demokrasi içinde TSK ile ilgili alanın düzenlenmesi projesinin uygulamaya hazır hale geldiğini düşünüyorlar. ... 'TSK diğer AB üyelerindeki askerlerin konumuna getirilmelidir' derken Türkiye'deki, demokrasi içerisindeki her kurumun, AB içindeki benzerlerin konumunda olduğunu varsayıyorlar. ... Askerin kimi görevleri teknik bakımdan neden tartışma dışı bırakılsın? Örneğin, Milli Güvenlik Kurulu'ndaki konumları ve işlevleri. ... TSK'nın Cumhuriyet içindeki konumu ve halk nezdinde sağladığı sevgi ve itibar, teknik mahiyetteki konuları ve sorunlarıyla ilgili, objektif ve seviyeli tartışmalardan zarar görmez. Aksine yararlı da olabilir."

20 Haziran 2003 tarihli Radikal gazetesindeki bir diğer köşe yazısı, "AB'de Asıl Zorluk Başlıyor" başlığını taşımaktadır. Murat Yetkin imzalı yazıda, Avrupa Birliği ile ilgili konuların giderek hassas hale geldiği belirtilmekte ve Selanik Zirvesi'nde uyum yasaları konusunda Türkiye'ye yönelik olumlu ifadeler kullanılırken, bir yandan da Kıbrıs konusunda Türkiye'yi zor durumda bırakacak bir ifade kullanılması ihtimali üzerinde durulmaktadır. Yetkin konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir:

" ... Altıncı uyum paketinin bugün Yunanistan'ın Selanik kentinde başlayacak AB zirvesi öncesinde kabul edilmiş olması, Brüksel'e 'çabaların devam ettiği' yolunda bir mesaj verdi. Bu durum mutlaka Selanik zirvesinde yerini alacaktır. Ancak Selanik bildirisinde Türkiye'nin reform çabalarının devam ettiği saptanıp daha fazla çaba için teşvik edilirken, özellikle Kıbrıs konusunda ters köşeden gelecek

goller konusunda Ankara'da endişeler bitmedi. ... Selanik zirvesinde AB Dönem Başkanlığı'nı İtalya'ya devredecek olan Yunanistan'ın ısrarı ile Kıbrıs konusunda Türkiye'yi zor durumda bırakacak bir ifade kullanılması, Kıbrıs'ta son zamanlarda yaşanan iyimser gelişmeleri tersine çevirebilir. Belki de Atina ... Kıbrıs ve Ege konularında (deyim yerindeyse) ters köşeye yatırarak AB zeminiyle karşıtlık çıkarmaya çalışıyor."

Gündüz Aktan, 21 Haziran 2003 tarihli Radikal gazetesindeki köşesinde, "Bulutlar" başlığını kullanmaktadır.[336] Aktan yazısında, Avrupa Birliği giriş müzakereleri yaklaştıkça zorlukların arttığını belirtmekte ve Türk Silahlı Kuvvetleri'ni demokrasi önünde temel engel görenlerin Milli Güvenlik Kurulu'nun sivilleştirilmesini ve savunma bütçesinin TBMM tarafından denetlenmesini istediklerini vurgulamaktadır. Aktan, demokrasilerde siyasi iktidarın orduyu kontrol etmesi gerektiği konusunda, medyada yoğun tartışmaların yapıldığını belirtmekte ve konuya, *"Sanki bu ilkeleri şimdiye kadar kimse bilmiyordu da, AB'den giriş müzakere tarihi almak gerektiğinde öğrendik"* şeklinde bir eleştiri getirmektedir. Aktan, laiklik sorununun niteliğini kaybetmediğini, AKP'nin Refah Partisi'nden ayrılanlar tarafından kurulduğunu ve bu nedenle TSK'nın sistem içindeki yerinin halen güçlü olduğunu ifade etmekle beraber, bu konuda zamanla liberalleşmenin mümkün olduğunu da söylemektedir. Aktan yazısında şunları dile getirmektedir:

" ... Toplum hayatımızda TSK'nın siyasette ağırlığına yol açan nedenler devam ettiği sürece TSK siyasetten ne kadar uzak kalabilir? ... TSK'yı siyasi tutum almaya zorlayan olayların ülkenin bütünlüğü ve laiklikle ilgili olduğunu hepimiz biliyoruz. Bu iki ilke Atatürk'te şekillenen devletin kurucu mitini oluşturuyor. Bu miti cepheden

[336] **Radikal**, 21 Haziran 2003

saldırarak değiştirmek imkânsız. Ama mitin esasları içinde samimiyetle kalarak zamanla liberalleşmeyi sağlamak kuşkusuz mümkün. PKK ile 15 yıllık mücadelede 5 bin mensubunu feda eden TSK'nın ülke bütünlüğü üzerinde söz sahibi olması, 'siyaset yapıyor' anlamına gelmez. Her devletin bekasıyla ilgili bu tür konuların tartışılacağı kapalı forumlar vardır. Laiklik konusunda ordunun siyasi ağırlığı, örneği Batı'da görülmeyen ve dolayısıyla Batı'nın anlamakta zorluk çektiği, Türk tarihi tecrübesinin bir ürünü. ... TSK'nın siyasi ağırlığının azaltılması açısından, AKP hükümetinin ilk yılının özellikle uygun düştüğü söylenemez. Nitekim toplumun bazı kesimlerinde hükümete karşı duyulan kuşkular örtülü darbe temennilerine kadar uzanıyor. Taraflar hızla kutuplaşıyor. Bir yanda ne pahasına olursa olsun AB yandaşları, diğer yanda Batı'dan gelen her şeyi emperyalizmin oyunu sayanlar, orta zeminde politika yapılmasını giderek imkânsız kılıyor. Hükümetin orta zeminden ziyade AB teslimiyetçilerine yakın görünmesi de güvensizliği artırıyor. AKP, bu hayati ulusal çıkar konularında toplumsal ve kurumlararası uzlaşmalar oluşturmadan, bırakın sivilleştirmeyi, MGK'yı ortadan kaldırsa temel sorunu halletmiş olur mu?"

22 Haziran 2003 tarihli Radikal gazetesinde yer alan, "Bir Tema Üstünde Konaklar" başlıklı ve Murat Belge imzalı yazıda, Selanik Zirvesi'nde Avrupa Anayasası taslağının Türkçe olarak da basılmış olması, AB açısından bir kararlılığın göstergesi olarak nitelendirilmektedir.[337] Belge, bu konuda şunları söylemektedir:

" *... Avrupa düşmanı koronun etkisi altında kalanlara güzel bir sürpriz gibi gelebilir, çünkü AB açısından bir kararlılığı gösteriyor: 'Siz gerekeni yapın, biz de gerekeni yaparız' diyorlar."*

[337] **Radikal**, 22 Haziran 2003

Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde TBMM'de kabul edilen altıncı paketi, Avrupa için değil Türkiye için olumlu olarak değerlendiren Belge, konuyla ilgili olarak şu ifadelere yer vermektedir:

" ... Türkiye'nin modernizasyon süreci büyük ölçüde bürokratik ve 'dar kadro' anlayışına uygun bir süreç olmuştur, çünkü geniş tabanlı bir halk hareketinin sonucu (veya böyle bir hareketin talebi) değildir. Bu koşullarda toplumu 'modernizasyon' doğrultusunda dönüştürmenin başlıca aracı da yasalar olmuştur."

Selanik Zirvesi döneminde Radikal gazetesinden son köşe yazısı, Murat Yetkin imzalıdır. Yetkin, 22 Haziran 2003 tarihli ve "Askeri Rahatsız Eden, Beni Etmiyor mu?" başlıklı yazısında, ordunun sistem içindeki yeri konusundaki tartışmalara değinmekte ve sorunun, AB uyum yasalarının asker-sivil ilişkilerinin düzenlenmesi bölümünün AKP iktidarının ilk yılına denk gelmesinden kaynaklanabileceğini vurgulamaktadır. Yetkin, laiklik konusunda TSK'nın endişelerinin sivil kesimde de bulunduğunu vurgulamakta ve AB uyum yasaları çerçevesinde asker-sivil ilişkilerinin düzenlenmesi konusuna, Türkiye'nin henüz AB'den üyeliğe ilişkin somut bir söz almamış olmasından dolayı kuşku ile yaklaşılmakta olduğunu belirtmektedir. Yetkin yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

" ... Sorunu yalnızca 'askerin 27 Mayıs ile kazandığı mevzileri bırakmak istememesi' olarak görenler yanılıyor. Anayasa'nın başlangıç bölümündeki ilkelerin ve özellikle de laiklik ilkesinin tehdit altında olduğu ve bunun da Milli Eğitim sisteminin delinmesi yoluyla yapılacağı endişesi göz ardı ediliyor. Burada ince bir nokta var. Asker-siyaset ilişkilerinin demokratikleşme çerçevesinde yeniden düzenlenmesini tartışmak, laiklik uygulamaları konusunda yeterli duyarlılığı göstermeyen hükümeti desteklemek anlamına neden gelsin? Ya da tam tersine, bu

demokratikleşme adımının sırası AKP hükümeti dönemine rastladı diye ertelenmeli mi? Askerde laiklik konusundaki endişeler sivil kesimde yok mu? Sivil toplumun Cumhuriyet'e sahip çıkmadığı gibi bir suçlama ya da çıkmayacağı gibi bir güvensizlik mi mevcut? Avrupa Birliği dün Selanik'te açıkladığı anayasasıyla laik duruşunu gösterdi. ... Hükümetin yakında AB'den de bu konuda uyarı yemeden laiklik konusundaki tutumu üzerindeki bulutları sözde değil, eylemde dağıtıp ülkeyi rahatlatması gerekmiyor mu?"

Radikal gazetesinde Selanik Zirvesi ile doğrudan bağlantılı olan köşe yazılarının incelendiği bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:** Bu süreçte Radikal gazetesi yazarlarının büyük bölümü, ordunun sistem içindeki etkinliğinin azaltılması konusunda yapılan tartışmaları demokratikleşme açısından olumlu karşılamaktadır ancak, bu tutumun "laiklik konusunda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kaygılarına katılmama" olarak değerlendirilmemesi gerektiğini düşünmektedirler. AB uyum yasaları çerçevesinde askerin sistem içindeki etkinliğinin azaltılması gibi önemli bir konunun, AKP hükümeti dönemine denk gelmesini, demokratikleşme açısından bir "şanssızlık" olarak algılayan gazete yazarları, içinde bulunulan süreçte ordunun siyasetteki etkinliğinin zorunlu olduğunu düşünmekte ve laiklik konusunda AKP hükümetine yönelik eleştirilerde bulunmaktadırlar. Gazete yazarlarının bir bölümü, Yunanistan'ın Ege sorunlarını AB gündemine taşıması ve Kıbrıs sorununu Türkiye ile AB arasındaki bir konu haline getirmesi ihtimaline dikkat çekmekte ve Yunanistan'a yönelik eleştirilerde bulunmaktadırlar.

III. 9. 1. 3. Zaman: "AB Yolunda Özel Şartlar"

Zaman gazetesi Selanik Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 6 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan 3 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 3 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir.[338]

19 Haziran 2003 tarihli Zaman gazetesinde yer alan, "Türkiye'ye Gereken Vizyon" başlıklı ve Şahin Alpay imzalı yazıda, Türkiye'nin Irak Savaşı'na katılmamakla doğru bir karar verdiği ve AB yolundan giderek demokratik ve sivil bir yönetimi yerleştirme çabası içinde olduğu belirtilmektedir.[339] Alpay yazısında şu değerlendirmelere yer vermektedir:

" ... Irak'a bulaşsaydık demokrasimiz tehlikeye girebilir, en azından rejimin sivilleşme çabaları askıya alınabilirdi. Bulaşmadığımız için, sivilleşme yolunda ilerliyoruz. ... Irak krizi Türkiye'yi iki tercihle karşı karşıya bırakmıştı: Ya ABD ve İsrail'in peşinden giderek militarize olmak, ya da AB yolundan giderek demokratik ve sivil bir yönetimi yerleştirmek. Ne mutlu ki, Irak'a bulaşmayarak ikinci yolda ilerliyoruz. Türkiye'nin aklı başında insanları barış ve istikrar içinde demokratikleşen ve zenginleşen, Avrupalı Türkiye vizyonuna sarılmalı."

"AB Yolunda Özel Şartlar" başlıklı yazı 20 Haziran 2003 tarihli Zaman gazetesinde yer almaktadır.[340] Mustafa Ünal imzalı yazıda, "MGK'nın yapısı" ve "askerin sistem içindeki yeri" gibi konular Türkiye'nin *"özel şartları"* olarak nitelendirilmekte, bu *"özel şartlar duvarı"*nın aşılmasının kolay olmadığı

[338] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından biri, 19 Haziran 2003 tarihli Zaman gazetesinde yer alan, "İkili Sistem, Siyasi İstikrar Vaat Ediyor" başlıklı ve Hüseyin Gülerce imzalı yazıdır. Gülerce yazısında, iktidar ve muhalefet partilerinden oluşan ikili sistemin, AB sürecinde ilerlerken TBMM çalışmalarını verimli kıldığını ifade etmektedir.
[339] **Zaman**, 19 Haziran 2003
[340] **Zaman**, 20 Haziran 2003

vurgulanmakta ve Türkiye'nin özel şartlarını öne sürerek Avrupa Birliği trenine arkadan el sallamak gibi bir durumla karşılaşabileceği söylenmektedir. AKP hükümetine yönelik olumlu ifadeler kullanan Ünal, yazısında şunları söylemektedir:

"Avrupa'ya doğru tam gaz yol alıyoruz. Bu tempoyla gidersek 2004'te Avrupa Birliği'nin kapısına 'Biz yükümlülüklerimizi yerine getirdik, sıra sizde' diye dayanacağız. Hükümet uyum yasalarını Meclis tatile girmeden çıkarmakta kararlı. ... MGK'nın yapısı ve askerin sistem içindeki yeri yeni paketin konusu. Bunlar Türkiye için konuşulması, tartışılması ve bazı düzenlemeler yapılması en zor konular. Ama başka çare de yok. Avrupa Birliği'nin yolu geldi buraya dayandı. ... Hatırlanacağı gibi bu ayın MGK'sı 'Avrupa Birliği' özel gündemiyle toplanacak. Konunun birinci elden tarafı olan hükümet ve askerî kesim düşüncelerini, alternatif önerilerini masaya getirecek. Yeni pakete göre MGK Genel Sekreteri'nin asker kökenli değil sivil olması söz konusu. Yeni düzenlemeye çok sıcak bakmadığı bilinen askerî kesim çekincelerini anlatacak, hükümet ise gerekçelerini sıralayacak. 40 yıllık Avrupa Birliği maceramızda geldiğimiz nokta bir yol ağzı; bir yanda Türkiye'nin özel şartlarını öne sürerek AB trenine arkadan el sallamak var, bir yanda da ülkenin her şartını AB ölçülerine taşıyarak Brüksel'in kapısını sonuna kadar zorlamak var. Türkiye'de iki şıkkın da taraftarı var. Ağırlıklı görüş Avrupa'nın kapılarını zorlamak yönünde. Hükümetin düşüncesi de bu. ... 7. paketi çıkarabilmek için hükümet 'özel şartlar duvarını' aşmak zorunda. Bu sanıldığı kadar kolay değil. Rüzgârın baskın biçimde AB yönünde esmesine rağmen kimi yapay gündemlerle Türkiye'nin Avrupa Birliği yolunu bambaşka yönlere çevirmek isteyenler pusuda bekliyor."

Etyen Mahçupyan imzalı "Suriye'ye Model Olabilir miyiz?" başlıklı yazı, Selanik Zirvesi döneminde Zaman gazetesinden son köşe yazısıdır. 20 Haziran 2003

tarihli Zaman gazetesinde yer alan yazıda, Türkiye'nin AB üyeliği ve bu çerçevede Ortadoğu'daki Müslüman ülkelere model olup olamayacağı konuları üzerinde durulmaktadır. Mahçupyan, Suriye'de topluma ayak bağı olacak dinsel ve etnik bir gerilimin bulunmadığını, laiklikle ilgili tartışmaların yaşanmadığını, ekonomik ve sosyal açıdan gelişmekte olan bir sistemin bulunduğunu belirtmekte ve Türkiye'nin bu gibi konularda Suriye'nin gerisinde kaldığını vurgulamaktadır. Yazısını, *"AB kriterlerinin bir bölümünde belki onlar için model olabiliriz; ama birçoğunda Suriye'nin de Türkiye için model olduğu açık"* şeklinde bir ifadeyle sonlandıran Mahçupyan, Türkiye'nin AB üyeliği ve Ortadoğu'daki Müslüman ülkelere model olup olamayacağı konularında şunları söylemektedir:

"Son dönemde merkez medyada popüler iki önerme var: Biri Türkiye'nin önündeki yol ayrımı ile ilgili. Denildiğine göre atacağımız adımlara bağlı olarak, ya 21. yüzyılı yakalayacak ya da Ortadoğu karanlığına yuvarlanacakmışız. Yüzyılı yakalamanın koşulu ise bir yandan AB üyeliği, diğer yandan AKP iktidarından kurtulmak biçiminde ortaya konmakta. AB üyeliği için asıl uğraş verenin AKP olması işi biraz garip hale getirse de, merkezdeki laik elitin kafası böyle 'çalışıyor'. İkinci önerme ise Türkiye'nin Ortadoğu'daki Müslüman ülkelere iyi bir model teşkil ettiği. Bu görüş ilginç bir biçimde 21. yüzyılı yakalayamama ihtimalimizden bağımsız olarak sunuluyor. Oysa yüzyıl yakalanamaz ise zaten Ortadoğu'nun karanlığına yuvarlanacağımız için, artık model olarak alınma durumumuz da olamayacak. Demek ki Türkiye'nin model olabilmesinin önkoşulu şu anki halimiz değil, esas olarak AB üyeliği. Ne var ki bu üyelik, şu anki halimizi neredeyse tepetaklak edecek düzenlemeler ve değişimler ima etmekte. Kısacası eğer Türkiye model olacaksa, Kemalist laiklik veya milliyetçilik anlayışı nedeniyle değil; tam aksine bu anlayışı

reddeden AB kriterleri sayesinde olacak. Dolayısıyla da Ortadoğu ülkeleri açısından asıl model biz değiliz. Türkiye ancak AB kriterlerini hayata geçirme performansı açısından Ortadoğu'ya model olabilir ki; bu da Kemalist ideolojinin kırılmasına yol açacak bir reformu ifade etmekte."

Zaman gazetesinde Selanik Zirvesi ile doğrudan bağlantılı olan köşe yazılarının incelendiği bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:** Zaman gazetesi yazarları, Avrupa Birliği'ne uyum çerçevesinde yapılması planlanan yasal değişiklikler konusunda, laiklik kaygısıyla hareket edilmesini eleştirmektedirler. Ordunun sistem içindeki yerinin tartışılmasını ve bu çerçevede Milli Güvenlik Kurulu'nun yapısında kimi değişiklikler yapılmasını olumlu karşılayan Zaman gazetesi, bu konularda AKP hükümetinin izlediği tutumu da olumlamaktadır. Türkiye'nin, AB yolundan giderek demokratik ve sivil bir yönetimi yerleştirme çabası içinde olması gerektiğini savunan gazete, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne yönelik doğrudan bir ifade kullanmamakla birlikte, laiklik kaygısıyla askerin siyasal sistem üzerinde etkinliğini sürdürmesini eleştirmektedir.

III. 10. ARALIK 2003 BRÜKSEL ZİRVESİ DÖNEMİ

Zirvede ekonomik büyüme, özgürlük, güvenlik, adalet, genişleme ve dış ilişkiler gibi konu başlıkları ele alınmıştır. Zirvenin sonuç bildirgesinde, Türkiye'nin gerçekleştirdiği reformların Türkiye'yi AB'ye daha da yaklaştırdığı belirtilirken; Kıbrıs, Türkiye'de yargının bağımsızlığı ve işleyişi, örgütlenme, ifade ve din özgürlükleri gibi temel hürriyetler, asker-sivil ilişkilerinin AB normlarına uyarlanması, makro ekonomik alanda iyileştirme gibi konulara da değinilmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin karşı çıkmasına rağmen sonuç bildirgesine "Güneydoğu'da kültürel haklar konusunda adım atılması" şeklinde bir ifade konularak, eksiklikler dile getirilmiştir. AB'nin daha önceki bildirilerinde Türkiye'ye yönelik eksiklikler "insan hakları sorunu" gibi genel olarak ifade edilirken, ilk kez bir belgede "Güneydoğu" ifadesinin yer alması, Türk yetkililerin tepkisine neden olmuştur.[341]

III. 10. 1. Köşe Yazılarının Değerlendirilmesi

İNCELENEN GAZETELER	Brüksel Zirvesi ile doğrudan ilgili olan köşe yazısı sayısı	Brüksel Zirvesi ile doğrudan ilgili olmayan köşe yazısı sayısı	Toplam
CUMHURİYET	**4**	**29**	**33**
RADİKAL	**2**	**14**	**16**
ZAMAN	**1**	**5**	**6**

[341] http://www.ntvmsnbc.com/news/247704.asp?cp1=1;
http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/SonGelismeler/Bruksel.htm;
http://www.demanu.com.tr/arsiv/31_12_2003_67sy/sir_12_AB.htm, Erişim Tarihi: 10 Mart 2004

Tablo 10: Brüksel Zirvesi Döneminde (10-15 Aralık 2003), İncelenen Gazetelerde Avrupa Birliği ile İlgili Olarak Yayınlanmış Köşe Yazılarından Zirve ile Doğrudan İlgili Olan ve Olmayan Köşe Yazıları.

Brüksel Zirvesi döneminde AB ile ilgili çok sayıda köşe yazısı yazılmış olmasına rağmen bunların çok az bir miktarı zirve ile doğrudan ilgilidir. Bu durumun nedeni, 14 Aralık 2003 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC'de) genel seçimlerin yapılmış olmasıdır. Gazeteler, 14 Aralık 2003 KKTC Genel Seçimleri'ni, AB süreci ile bağlantılı bir biçimde, oldukça önemli bir gelişme olarak ele almışlardır. Dolayısıyla, gazetelerin üçünde de köşe yazılarının büyük çoğunluğu bu konu ile ilgili olarak yazılmıştır.

Toplam 6 günlük dönemde, incelenen gazetelerde Brüksel Zirvesi ile doğrudan ilgili olan 7 tane köşe yazısı yayınlanmıştır. Bunların 4 tanesi Cumhuriyet'te, 2 tanesi Radikal'de, 1 tanesi de Zaman'da yer almıştır.

III. 10. 1. 1. Cumhuriyet, AB, Kıbrıs

Cumhuriyet gazetesi Brüksel Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 33 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan 4 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 29 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir. Zirve ile doğrudan ilgili olmayan 29 köşe yazısından 17 tanesi, 14 Aralık 2003 KKTC Seçimleri ile ilgilidir.[342]

[342] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından bazıları şunlardır: *"Pazar Günkü Seçim"*, 10 Aralık 2003, Orhan Birgit; *"Bush Devrede"*, 12 Aralık 2003, Hikmet Çetinkaya; *"En Büyük Düşman: Rauf Denktaş!"*, 12 Aralık 2003, İlhan Selçuk; *"İhanetin İtirafı"*, 12 Aralık 2003, Cüneyt Arcayürek; *"Kıbrıs'ta Tarihsel Bir Seçim"*, 14 Aralık 2003, Oktay Akbal; *"Kıbrıs: Tekno-Ulus Laboratuvarı"*, 14 Aralık 2003, Mustafa Balbay.

Brüksel Zirvesi döneminde, Cumhuriyet gazetesinden zirve ile doğrudan ilgili olan ilk köşe yazısı, 10 Aralık 2003 tarihli ve "Bu Hükümetle Her Şey Olur" başlıklı yazıdır.[343] Cüneyt Arcayürek imzalı yazıda, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Avrupa Birliği'nin, ABD'nin ve KKTC muhalefetinin ortak çabalarıyla seçim sonuçlarını etkilemeye ve Annan Planı'nı uygulamaya yönelik uluslararası bir kampanya yürütüldüğü belirtilmektedir. KKTC muhalefet partilerinden CTP'nin Genel Başkanı Mehmet Ali Talat'a yönelik sert eleştirilerde bulunan Arcayürek, AKP hükümetinin söz konusu senaryoyu yazan ve uygulamaya çalışan ülkelere karşı tavır alması gerekirken, tam aksini yaptığını ve muhalefeti destekleyip kışkırttığını söylemektedir. Arcayürek, İlerleme raporunda Kıbrıs sorununun Türkiye'nin üyeliğini engellediğini öne süren AB'nin, Brüksel Zirvesi bildirisinde, lütufta bulunurmuşçasına, Türkiye'nin kaygılarını gidereceği haberlerinin geldiğini belirtmekte ve şu ifadeleri kullanmaktadır:

" ... İlerleme raporunda Kıbrıs sorununun Türkiye'nin üyeliğini engellediğini öne süren AB'nin, birkaç gün sonra toplanacak zirveden sonra yayımlayacağı bildiride -lütuf örneği- Ankara'nın sızlanmalarını gidereceği haberleri geliyor. Lütuf da ne lütuf ama? AB zirvesi Türkiye ve KKTC'yi bir an önce müzakerelere başlayarak Kıbrıs sorununu çözmeye çağırıyor. Çağrı yine tek taraflı. Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi'ne çözüme ortak ol çağrısı yok! Bu tutum, AB'nin ABD gibi, ödünleri Türkiye'den ve KKTC'den beklediğini gösteriyor. Ama lütfen telaşlanmayın, sakin olun. Tek parti iktidarı oldukları için başı dönen, günübirlik AB sendromu ile sarsılan RTE ile Dışişleri Bakanı Gül , bakarsınız, tek yanlı çağrıyı -ilerleme raporuna oranla- daha yumuşak, daha uygun bulabilirler. Karşı taraftan söz

[343] **Cumhuriyet**, 10 Aralık 2003

edilmeyişine şöyle uzaktan değiniverir ve Kıbrıs sorununun AB üyeliği için koşul olmaktan çıktığını bir zafer havasında yineleyebilirler. Olmaz mı? Bu hükümetle her şey olur!"

Deniz Som, 11 Aralık 2003 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan köşesinde, "AKP ile AB" başlığını kullanmaktadır.[344] Som yazısında, Türkiye AB'ye girer mi giremez mi sorusunun yanıtını Dr. Ali Haydar Yedek'in sözlerinden aktarmaktadır. Yedek'e göre Türkiye'nin AB hedefine ulaşması AKP iktidarı ile mümkün görünmemektedir. Yedek AKP'yi AB konusunda inandırıcı bulmamakta ve AB'de uygulanmakta olan demokrasi anlayışının çok gerisinde bir parti olarak nitelemektedir. Deniz Som'un, Brüksel Zirvesi yaklaşırken AB konusundaki tartışmalara Ali Haydar Yedek'in sözlerini aktararak katkıda bulunması, Som'un ve Cumhuriyet gazetesinin Avrupa Birliği konusunda AKP'ye bakışlarını göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

14 Aralık 2003 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan, "Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe" başlıklı ve Cüneyt Arcayürek imzalı yazıda, Brüksel Zirvesi sonuç bildirisinde yer alan bazı ifadelerden dolayı, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Abdullah Gül eleştirilmektedir.[345] Arcayürek, ilk kez bir AB zirvesi sonuç bildirisine Güneydoğu'daki durum ile kültürel haklar konusunda adım atılmasını isteyen ifadelerin girdiğini belirtmekte ve bu durumun, Kıbrıs konusunda olduğu gibi, zamanla ilerletileceğini, bu konudaki taleplerin artırılacağını söylemektedir. Arcayürek yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

"Yeni sahibi elinde iktidara çook yakın bir gazete, AB zirvesinin sonuç bildirisinden bizim iki ünlünün 'ziyadesiyle memnun olduklarını' yazıyor. Diğer

[344] **Cumhuriyet**, 11 Aralık 2003
[345] **Cumhuriyet**, 14 Aralık 2003

gazetelere baktığınızda saptanan bu durumun tam tersi yorumlar haberler. Ünlü ikilimizin -canım adlarını yazmamı neden istiyorsunuz, Türkiye'de şu sıralar RTE'den ve onun yardımcısı Abdullah Gül 'den başka ünlü var mı- bütün çabalarına karşın sonuç bildirisine: İlk kez Güneydoğu'daki durum ile kültürel haklar konusunda adım atılmasını isteyen ifade giriyor. Bizimkiler memnun! İlk kez AB üyeliğimize Türkiye'nin -üstelik AB üyeliğimize destek verdiğini söyleyen Almanya'nın öncülüğünde- sonuç bildirisinde makro ekonomide iyileştirmeye, gözden geçirmeye, yapısal durumun düzeltilmesine değiniliyor. Bizimkiler memnun! Yargının işleyişi, örgütlenme, ifade ve din özgürlükleri gibi temel hürriyetler üzerinde yeni dayatmalar yer alıyor. Bizimkiler memnun! Sonuç bildirisinde elma şekeri tadındaki; "...AB, müzakerelere başlanması yolunda şu ana kadar gerçekleştirilen kayda değer ilerlemelerin devamı için Türkiye'yi teşvik eder..." cümlesi, Brüksel'i şereflendiren ünlü ikiliyi memnun etmeye yetiyor da artıyor bile. ... Kıbrıs'ı bugünkü iktidarın yumuşak karnı gördükleri için AB adım adım ilerledi. Sonunda zirvede üyeliğe karşı Kıbrıs'ı koşul olarak önümüze koydu. Güneydoğu ile ilgili durum Kıbrıs'ın ilk günleri gibi. Kültürel haklarla ilk kez bildiriye giriyor. Zaman ilerledikçe azınlık statüsü mü isteyecekler, yoksa özerklik mi, Kuzey Irak'taki Kürt devleti ile konfederasyon mu? Batılının aklından geçeni şeytan bilemez! Bugün üyelik müzakereleri için Kıbrıs'ı önümüze koydular; uygun aşamada Güneydoğu ile ilgili bir dayatmanın gelmeyeceğine kim güvence verebilir?"

Brüksel Zirvesi döneminde, Cumhuriyet gazetesinden zirve ile doğrudan ilgili olan son köşe yazısı, 15 Aralık 2003 tarihli ve Mümtaz Soysal imzalı yazıdır.[346] "Plan ve Planlar" başlığını taşıyan yazıda, Kıbrıs sorunu ile ilgili olarak Annan Planı

[346] **Cumhuriyet**, 15 Aralık 2003

çerçevesinde yürütülen tartışmaların, Kıbrıs konusunda bütünleşmiş olanların, ayrıca doğrudan doğruya Türkiye'ye ilişkin planları da olabileceğini unutturduğu belirtilmektedir. Soysal yazısında, Brüksel Zirvesi sonuç bildirisinin Türkiye'ye yönelik planlar konusunda çeşitli belirtiler taşıdığını belirtmekte ve şu ifadelere yer vermektedir:

" ... Kıbrıs konusunda bütünleşmiş olanların, ayrıca doğrudan doğruya Türkiye'ye ilişkin planları, en azından ortak niyetleri var mı? Varsa, bunlar ne olabilir? Brüksel Doruğu'nun bildirisi bu konuda birtakım belirtiler taşıyor. Ankara'nın bildiriye ilişkin iyimser yorumları, bazı tümcelerle deyimlerin gerisindeki niyet ve tasarımları örtmeye yetmez. Unutmayın ki, metinlerde önemli olan, bizim yorumlarımız değil, yazanların yapabilecekleri yorumlardır. Bir nokta açık: Türkiye'nin tam üyeliği konusundaki belirsizlik ve kararsızlık sürüyor. Bunun arkasında, belki de, AB'nin anayasa tartışmalarıyla birlikte, Türkiye'ye tam üyelikten farklı bir 'özel statü' tanımanın hazırlığı saklı olabilir."

Bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:** Cumhuriyet gazetesi; "Güneydoğu'daki durum ile kültürel haklar", "makro ekonomide iyileştirme, gözden geçirme", "yargının işleyişi, örgütlenme, ifade ve din özgürlükleri gibi temel hürriyetler", "Kıbrıs'ta çözüme gidilmesi" gibi konu başlıklarının Brüksel Zirvesi sonuç bildirisinde yer almasını eleştirmektedir. Gazete yazarları, Avrupa Birliği'nin bu ifadelere sonuç bildirisinde yer vermek yoluyla Türkiye'nin önüne yeni engeller çıkarmak istediğini düşünmektedirler.

Cumhuriyet gazetesi, KKTC Seçimleri'nde iktidar partilerini desteklemiş ve AKP hükümetinin Kıbrıs politikasını eleştirmiştir.

III. 10. 1. 2. Radikal, AKP, Kıbrıs

Radikal gazetesi Brüksel Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 16 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan 2 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 14 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir. Zirve ile doğrudan ilgili olmayan 14 köşe yazısından 11 tanesi, 14 Aralık 2003 KKTC Seçimleri ile ilgilidir.[347]

Brüksel Zirvesi döneminde, Radikal gazetesinden zirve ile doğrudan ilgili olan iki köşe yazısından biri, 10 Aralık 2003 tarihli ve "Ankara Kıbrıs'ta Ne İstiyor" başlıklı yazıdır.[348] İsmet Berkan imzalı yazıda, AKP hükümetinin Kıbrıs konusunda belirsiz bir politika izlediği ve bu durumun KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın işine yaradığı söylenmektedir. Berkan, KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'a yönelik eleştirilerde bulunduğu yazısında, Brüksel Zirvesi sonuç bildirisinde, "Kıbrıs'ta çözüm Türkiye'nin üyeliğini kolaylaştıracaktır" şeklinde bir ifade yer alacağını ve Türkiye'nin bu durumu iyi anlaması gerektiğini belirtmektedir. Berkan yazısında şu ifadelere yer vermektedir:

" ... Ankara'nın Kıbrıs'ta ne istediği belli değil aslında. Çünkü hükümet bir yandan farkında ki, Kıbrıs'ta bir çözüm olmaması durumunda Avrupa Birliği üyeliği uzak bir hayale dönüşecek. AB'ye üye olmamanın Türk vatandaşları üzerindeki etkisi bir yana, AB hedefinden resmen uzaklaşmış olmanın iç politika ve AKP üzerinde doğrudan etkileri olacaktır. AKP herhalde bunun da farkında; AB'den uzaklaşmak demek demokrasiden uzaklaşabilme ehliyetine de sahip olmak demek Türkiye için. ...

[347] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından bazıları şunlardır: *"Kıbrıs'ta Korku ve Umut"*, 10 Aralık 2003, Murat Çelikkan; *"Çıkarsanıza O Petrolü ve Gazı"*, 11 Aralık 2003, İsmet Berkan; *"KKTC'de Hesap Günü"*, 12 Aralık 2003, Mehmet Ali Kışlalı; *"Türkiye'nin Kaderi"*, 12 Aralık 2003, İsmet Berkan; *"Denktaş'ın Şapkasındaki Tavşan"*, 12 Aralık 2003, Haluk Şahin; *"Kıbrıs'ta Kader Seçimi: Muhalefetin Yüzü Gülüyor"*, 13 Aralık 2003, Erdal Güven; *"Kıbrıs'ta Son Perde"*, 13 Aralık 2003, Gündüz Aktan; *"Kıbrıs'ın ve Türkiye'nin Kaderi"*, 14 Aralık 2003, Erdoğan Aydın.

[348] **Radikal**, 10 Aralık 2003

Abdullah Gül ve Dışişleri Bakanlığı bir yandan, Başbakan Erdoğan bir yandan aylardır Avrupalı muhataplarına 'Tamam Kıbrıs'ı çözelim ama siz de bize 2004 sonunda müzakerelerin başlayacağına dair kuvvetli bir işaret verin' diyorlar. Dünkü gazetelere sızan bir habere göre bu hafta sonunda yapılacak AB zirvesinin bildirisinde, "Kıbrıs'ta çözüm Türkiye'nin üyeliğini kolaylaştıracaktır" cinsinden bir ifade yer alacakmış. Acaba bu mu Ankara'nın AB'den beklediği işaret? Fevkalade şüpheli. Ankara yalpalamaktan vazgeçip gerçekten ne istediğine bir karar verse, ortalık çok netleşecek. Kararsızlık, kaçınılmaz olarak Denktaş'a destek anlamına geliyor."

Brüksel Zirvesi döneminde, Radikal gazetesinden zirve ile doğrudan ilgili olan ikinci köşe yazısı Murat Yetkin imzalıdır.[349] 14 Aralık 2003 tarihli ve "AB Raporu, Kıbrıs ve Gerçekler" başlıklı yazıda, Brüksel Zirvesi sonuç bildirgesinde yer alan; "Güneydoğu'daki durum ve kültürel haklar" ve "makroekonomik dengesizlikler ve yapısal yetersizlikler" ifadelerinin gerçekleri yansıttığı belirtilmektedir. Yetkin yazısında, Güneydoğu'daki durum ile ilgili ifadelerin kamuoyuna yansımasından önce zirvenin sonuç bildirgesinin olumlu olarak değerlendirildiğini ancak, bu ifadelerin kamuoyuna yansımasından sonra Türkiye'de tepkilerin ortaya çıktığını belirtmektedir. Yetkin konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir:

"Kendimize söylediğimiz gerçekleri Avrupalılar söyleyince neden ağırımıza gidiyor? Avrupa Birliği'nin Brüksel zirvesi sonuç bildirgesinde 'Güneydoğu'daki durum' ve 'kültürel haklar' ifadesinin peşi sıra kullanılması iki gündür Türkiye'de büyük tepkilere yol açıyor. Doğrusu, bu ifadeler, 57'nci Ecevit hükümetince kabul edilen 8 Kasım 2000 tarihli Katılım Ortaklığı Belgesi'nde de yar almış. Üstelik aynı

[349] **Radikal**, 14 Aralık 2003

sıralamayla yer almış. Yani bunda yeni bir durum yok. ... Türk kamuoyunda tepkiye yol açacağı, AB üyeliğinden derin kuşkular duyan kesimlerin eline yeni bir silah vereceği belli olduğu halde, bu ifadeler belgeye konulmasa olmaz mıydı? Olurdu. Biraz daha bastırılsa olabilirdi. AB cephesinde Türkiye'yi istemeyenler Kıbrıs'ta 2004 yılında çözüm ihtimalinden bu kadar endişelenmeseler olabilirdi. Ama madalyonun diğer yüzüne de bakalım. Güneydoğu'daki durum çok mu iyi? Erdoğan ve Gül Brüksel'deyken Van'da bir mahkemenin şiddet içermeyen ilan panolarını salt Kürtçe diye kaldırtması uygulamada sorun olduğunu göstermiyor mu? Hükümetin, tamamen kendi elinde olan anadilde yayın yönetmeliğini yürürlüğe koymaması, kültürel hakların uygulanması gereğini göstermiyor mu? ... Yine tepkiye yol açan 'makroekonomik dengesizlikler ve yapısal yetersizlikler' ifadesinin neresi yanlış? ... Bizim kendimize söylemekten çekinmediğimiz gerçekleri, parçası olmak için 40 yıldır kapısında beklediklerimiz söyleyince mi ağırımıza gidiyor?"

Bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:** Radikal gazetesi, Brüksel Zirvesi sonuç bildirisinde Türkiye'ye ilişkin olarak yer alan "Güneydoğu'daki durum ve kültürel haklar" ve "makroekonomik dengesizlikler ve yapısal yetersizlikler" gibi ifadelerin gerçekleri yansıttığını düşünmekte ve bu konulardaki uygulama eksikliklerinin en kısa zamanda giderilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Radikal gazetesi, KKTC Seçimleri'nde muhalefet partilerini ve AKP hükümetinin Kıbrıs politikasını desteklemiştir.

III. 10. 1. 3. Zaman, Güneydoğu, Kıbrıs

Zaman gazetesi Brüksel Zirvesi döneminde AB ile ilgili konularda toplam 6 köşe yazısı yayınlamıştır. Bunlardan 1 tanesi zirve ile doğrudan ilgilidir. 5 tanesi ise zirveyle doğrudan ilgili değildir. Zirve ile doğrudan ilgili olmayan 5 köşe yazısının tamamı, 14 Aralık 2003 KKTC Seçimleri ile ilgilidir.[350]

Brüksel Zirvesi döneminde, Zaman gazetesinden zirve ile doğrudan ilgili olan tek köşe yazısı, 15 Aralık 2003 tarihli ve "Güneydoğu da Nereden Çıktı?" başlıklı yazıdır.[351] Selçuk Gültaşlı imzalı yazı, *"Güneydoğu her zaman oradaydı"* şeklinde bir ifadeyle başlamaktadır. Yazıda, Brüksel Zirvesi bildirisinde Güneydoğu ve kültürel haklar konularının yer almasının günlerdir bilindiği belirtilmekte ve Türkiye'nin, ilerleme raporları dahil hiçbir AB belgesinde "Kürt" sözcüğünün kullanılmasını istememesinden dolayı, bildiride "Güneydoğu" ifadesinin yer aldığı ve bu ifadenin bir uzlaşı formülü olduğu söylenmektedir. Brüksel Zirvesi'nin sonucunun olumlu olduğunu belirten Gültaşlı, yazısında şu değerlendirmelere yer vermektedir:

" ... Üyelik müzakerelerine başlama hazırlıklarını sürdürmesi için Türkiye'nin destekleneceğini kayda geçiren AB, gelecek yılki zirve için olumlu sinyal vermiştir. AB liderlerinin ilk defa Türkiye'ye 3 paragraf ayırmaları Türkiye'nin artık ne kadar ciddi ele alındığına da bir işarettir. Bu açılardan bakıldığında Brüksel Zirvesi'nin sonucu olumludur. ... Peki mesele neden kamuoyuna sadece Güneydoğu sorunu olarak yansıdı? Çünkü Başbakan ve Dışişleri Bakanı 'kültürel haklar' ifadesinden

---

[350] Zirve ile doğrudan ilgili olmadıkları için çalışmada incelenmeyen köşe yazılarından bazıları şunlardır: *"Kıbrıs'ta Son Tango!"*, 10 Aralık 2003, Eyüp Can; *"Kıbrıs'ta AB Referandumu"*, 12 Aralık 2003, Etyen Mahçupyan; *"Denktaş'ı Tanıyalım"*, 14 Aralık 2003, Etyen Mahçupyan.

[351] **Zaman**, 15 Aralık 2003

rahatsız olduklarını açıklamakla birlikte, rahatsızlığın sebebini izah etme konusunda yetersiz ve yavaş kaldılar."

Bu bölümün sonunda **şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:** Zaman gazetesi, AKP hükümetine verdiği destek çerçevesinde, Brüksel Zirvesi sonuçlarını olumlu karşılamaktadır.

Zaman gazetesi, KKTC Seçimleri'nde muhalefet partilerini ve AKP hükümetinin Kıbrıs politikasını desteklemiştir.

SONUÇ

Çalışmada, günümüz medyası ve Türkiye basını, kitle iletişim araçlarının etkileri, genel olarak Avrupa Birliği ve Türkiye-AB ilişkileri konularında genel bir çerçeve çizildikten sonra, belirtilen zaman aralığında gerçekleştirilen Avrupa Birliği zirvelerinin basına yansımaları dönemler halinde, sırasıyla incelenmiştir.

Gazetelerin incelendiği zaman aralığında, Türkiye'de üç ayrı hükümet görev yapmıştır. Bunlar:

1- Bülent Ecevit'in Başbakanlığında Kurulan DSP-ANAP-MHP Koalisyon Hükümeti. (İlk Altı Zirve)

2- Abdullah Gül'ün Başbakanlığında Kurulan AKP Hükümeti. (Kopenhag Zirvesi)

3- Recep Tayyip Erdoğan'ın Başbakanlığında Kurulan AKP Hükümeti. (Son İki Zirve)

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylığının kabul edildiği Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nden başlayarak, Aralık 2003 Brüksel Zirvesi'ne kadar olan toplam 9 AB zirvesi döneminde, AB ile ilgili konularda yazılan köşe yazılarının değerlendirilmesinin ardından, incelenen gazetelerle ilgili olarak aşağıdaki saptamaları yapmak mümkündür.

Cumhuriyet

Temelde Atatürk ilke ve inkılaplarını savunan ve Kemalist bir sol anlayış doğrultusunda yayınlarını sürdüren **Cumhuriyet gazetesi**, Türkiye'nin AB adaylığını olumlu karşılamış ve Türkiye açısından bir fırsat olarak değerlendirmiştir.

Avrupa Birliği'ni, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasından beri varlığını sürdüren "medeni uygarlık seviyesine ulaşma" amacının bir parçası olarak algılayan gazete, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğini desteklemektedir. Ancak, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucuları tarafından sınırları çizilmiş olan ulusal egemenlik kavramı ile Avrupa Birliği sürecinin getirdiği kimi gelişmeler birbiriyle çeliştiğinden, Cumhuriyet gazetesi, Avrupa Birliği'ne girerken Türkiye'nin egemenlik haklarının ve ulusal çıkarlarının korunmasını istemektedir.

AB üyeliği konusunda Kıbrıs ve Ege sorunlarının önemine vurgu yapan Cumhuriyet gazetesi, Avrupa Birliği'nin yeni üye olacak devletler için farklı uygulamalara gidebileceğini ve bu çerçevede Türkiye'nin durumunun belirsiz olduğunu düşünmektedir. AB'yi Türkiye'yi oyaladığı ve Türkiye'den daha fazla ödün koparmak niyetinde olduğu gerekçesiyle kimi zaman eleştiren gazete, AKP iktidarının AB konusunda izlediği dış politikaya ve kullandığı yöntemlere de sert eleştiriler getirmektedir.

Cumhuriyet gazetesi yazarlarının bir bölümü, Türkiye'nin AB üyeliğine ilişkin olarak öne sürülen koşullar konusunda, AB'nin çifte standartlı bir tutum izlediğini düşünmekte ve Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin tek çaresi veya kurtuluşu olarak değerlendirilmemesi gerektiğini ifade etmektedirler.

Orduyu demokratik ve laik Cumhuriyetin bir güvencesi olarak gören ve AKP iktidarını irticai faaliyetlere cesaret verdikleri gerekçesiyle eleştiren gazete, ordunun sistem içindeki etkinliğinin azaltılması yönündeki talepleri ve bu çerçevede hükümetin izlediği politikayı sert bir dille eleştirmektedir.

Cumhuriyet gazetesi yazarları, genel olarak çağdaşlaşma, modernleşme ve ileri medeniyetler seviyesine ulaşma bağlamında AB üyeliğini desteklerken, kendi içlerinde bu konuda, bir çizginin bir ucundan diğer ucuna kadar sıralanabilecek nitelikteki farklı görüşlere sahiptirler.

Radikal

Yayınları genellikle merkez ile sol arasında yer alan **Radikal gazetesi**, Türkiye'nin AB adaylığını oldukça olumlu bir gelişme olarak değerlendirmiştir.

Avrupa Birliği sürecini demokrasinin, insan haklarının ve özgürlüklerin uygulanması bağlamında değerlendiren Radikal gazetesi, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğini desteklemektedir. İncelenen gazeteler içinde Avrupa Birliği'ne yönelik en az eleştiride bulunan ve AB üyeliğini en az itirazla destekleyen gazete, Radikal gazetesidir. Gazete, AB uyum yasaları çerçevesinde yapılan değişiklikler konusundaki uygulama eksikliklerinin en kısa zamanda giderilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Gazete, ordunun sistem içindeki rolü konusunda yapılan tartışmalarda genellikle, demokrasinin işleyişi ve güvenlik konularını bir arada ele alan bir yaklaşım sergilemektedir. Ordunun sistem içindeki etkinliğinin azaltılması konusunda yapılan tartışmaları demokratikleşme açısından olumlu karşılayan

Radikal gazetesi, bu tutumun "laiklik konusunda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kaygılarına katılmama" olarak değerlendirilmemesi gerektiğini düşünmektedir.

Radikal gazetesi, Avrupa Birliği sürecini desteklerken demokrasinin önemine işaret etmekte, insan haklarının ve özgürlüklerin önündeki engellerin kaldırılması gerektiğini düşünmekte ve ulusalcı kaygılarla devlet politikasının yanlış belirlendiğini savunmaktadır. Radikal gazetesi ile Cumhuriyet gazetesi arasında, ulusal kaygılar konusunda büyük fikir farklılıklarının olduğunu söylemek mümkündür.

Radikal gazetesi, Avrupa Birliği konusunda eleştirilerde bulunan ve bu eleştirilerin dayanak noktası olarak da ulusal bağımsızlık, emperyalizme karşı mücadele gibi konuları ön plana çıkaran kesimleri ağır biçimde eleştirmektedir. Radikal gazetesi yazarları ağırlıklı olarak AB üyeliği konusunda hemfikirdirler. Gazetenin AB üyeliğine sıcak bakmayan veya Türkiye'nin AB yönelimini eleştiren çevrelere karşı kullandığı sert üslup, özellikle gazete yazarlarından İsmet Berkan'ın yazılarında kendini göstermektedir.

Zaman

İslamî sağ/muhafazakâr görüşleri temsil eden **Zaman gazetesi**, İslamî kesimin çeşitli konulardaki rahatsızlıklarını dile getirerek, AB adaylığını bu çerçevede insan hakları, demokrasi ve özgürlük getirici bir olgu olarak değerlendirmiştir.

Gazetenin, demokratik uygulamalar ve insan hakları kavramlarından çıkardığı anlam, genellikle 'siyasal İslam'ın bir simgesi olduğu gerekçesiyle türbanın yasaklanması veya irticai faaliyetlere karşı girişilen uygulamalar çerçevesinde

şekillenmektedir. Zaman gazetesi; toplumun bir kesiminin parti kapatılması, türbanın yasaklanması, irticai faaliyetlere karşı yürütülen eylemler ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin devlet içindeki etkili konumu gibi konularda büyük rahatsızlıklarının bulunduğunu belirtmekte ve AB üyeliğini bu çerçevede değerlendirerek bir anlamda "kurtarıcı" olarak görmektedir.

Zaman gazetesi Milli Güvenlik Kurulu'nun ve ordunun sistem içindeki yerini, açık ve net bir biçimde eleştirmektedir. Ordunun sistem içindeki yerinin tartışılmasını ve bu çerçevede Milli Güvenlik Kurulu'nun yapısında kimi değişiklikler yapılmasını olumlu karşılayan Zaman gazetesi, bu konularda AKP hükümetinin izlediği tutumu desteklemektedir. Türkiye'nin, AB yolundan giderek demokratik ve sivil bir yönetimi yerleştirme çabası içinde olması gerektiğini savunan gazete, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne yönelik doğrudan bir ifade kullanmamakla birlikte, laiklik kaygısıyla askerin siyasal sistem üzerinde etkinliğini sürdürmesini eleştirmektedir. Bu konudaki tartışmalarda, "Zaman gazetesi ile Cumhuriyet gazetesi taban tabana zıt çizgilerde yer almaktadırlar", şeklinde bir değerlendirme yapmak mümkündür.

Zaman gazetesi yazarlarının bir bölümü, Avrupa Birliği'nin ve Yunanistan'ın, Türkiye'nin AB'ye üyeliği konusunda samimi olmadıkları, görüşünü dile getirmektedirler. Bu yazarlar, AB üyeliği konusunda Türkiye'nin durumunun belirsiz olduğunu düşünmekte ve AB üyeliğine olumlu yaklaşmakla beraber, "*AB'yi tek çareymiş gibi sunan"* çevreleri de eleştirmektedirler. Zaman gazetesi ile Cumhuriyet gazetesi bu açıdan değerlendirildiklerinde, oldukça benzer bir tutum içindedirler. Radikal gazetesi ise bu konuda Zaman ve Cumhuriyet'ten ayrılmaktadır ve AB'yi Türkiye açısından, "olmazsa olmaz" olarak görmektedir.

Zaman gazetesi AB'ye yönelik eleştirilerini kendi yayın politikası doğrultusunda, hitap ettiği İslamî-muhafazakâr eğilimli insanların beklentilerine uygun olarak yapmaktadır.

Sonuç olarak,

Çalışmanın temel varsayımı çerçevesinde; köşe yazıları üzerinde yapılan incelemeler sonucunda, bu çalışmada incelenen gazetelerin üçünün de Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğini desteklediklerini ve Türkiye'nin AB'ye tam üye olabilmesi için yapması gerekenlerin en kısa zamanda yapılması gerektiğini savunduklarını ancak, bu gazetelerin AB'ye girmenin yöntem ve koşulları üzerinde ciddi fikir ayrılıklarına sahip olduklarını söylemek mümkündür.

Çalışmanın temel varsayımından hareketle;

İncelenen yazıların içeriklerinde de görülebileceği gibi, her ne kadar, AB sürecinde Türkiye açısından bir takım olumsuz gelişmeler yaşansa da devlet yetkililerinin bu süreçteki söylemleri ve basında AB ile ilgili olarak yer alan mesajlar genellikle, olumlu bir hava yaratmaya çalışır niteliktedir. Bu durumun nedeni, gelişmeler karşısında hem iç politika, hem de dış politika (yani AB ile ilişkiler) açısından değerlendirmelerin yapılmasıdır. Ayrıca, basın kuruluşlarının ait oldukları sermaye grubunun etkisi ile belirli bir çizgide yayın politikalarını belirlediklerini ve bu yayın politikaları doğrultusunda AB'nin kimi yönlerini desteklediklerini, kimi yönlerini ise eleştirdiklerini, ancak bunları yaparken son aşamada AB sürecini geliştirip hızlandıracak tutumlar sergilediklerini söylemek mümkündür. Çalışmada incelenen gazetelerin fikir ayrılığı yaşadıkları nokta Avrupa Birliği'ne girme konusu

değil, Avrupa Birliği'ne girerken yapılması gerekenler ve girişin yöntemi konularıdır. Bu gazeteler Avrupa Birliği'ne girme konusunda hemfikirdirler. Dolayısıyla incelenen gazeteler (Türkiye basınının büyük çoğunluğunda olduğu gibi), toplumun Avrupa Birliği konusundaki görüşlerini önemli ölçüde etkilemektedirler.

Türkiye'deki farklı siyasal görüşlerin, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği konusunda ortak bir paydaya sahip olmalarında olduğu gibi, bu üç gazete de Avrupa Birliği konusunda ortak bir paydaya sahiptirler. Ancak her siyasi görüşün, kendi amaçları çerçevesinde AB sürecini değerlendirdiğini dikkate alırsak, bu gazeteler için de aynı durumun geçerli olduğunu söylemek yanlış olmaz.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR ve MAKALELER

ADİL, İdris, **Haberde Dışa Bağımlılık,** İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1991

AKMAN, Vedat, **Avrupa Topluluğu ve Türkiye: Uluslarüstü Antlaşmalar ve Ekonomik Birliğin Ötesinde Bir Avrupa**, İstanbul, Alfa Yayınevi, 1995

AKŞİN, Sina, **Türkiye'nin Yakın Tarihi**, İmaj Yayıncılık, Ankara, 1996

ALDOĞAN, Yazgülü, "Uluslararası Haber Dolaşımının Yapısı, Sorunları ve Çözüm Önerileri", **Dış Politika Basını ve Basında Dış Politika**, İstanbul, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1984

ALLEYNE, M. D., **International Power and International Communication**, London, MacMillan Press, 1995

ALPAY, Şahin (1996), "Türkiye'de Demokrasi, Medya ve Sorunları", **Yeni Türkiye Dergisi**, 11, 660-665

ALTHUSSER, Louis, **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, Çev: Yusuf Alp ve Mahmut Özışık, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002

AMİN, Samir, **Emperyalizm ve Eşitsiz Gelişme**, Çev: Semih Lim, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1992

AMİN, Samir, **Kaos İmparatorluğu**, Çev: Işık Soner, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1993

ANG, Ien, **Living Room Wars**, London, Routledge, 1996

ANSAH, Paul A. V., "Uluslararası İletişimde Haklar ve Değerler Mücadelesi", **Enformasyon Devrimi Efsanesi,** Çev.-Der: Yusuf Kaplan, Kayseri, Rey Yayınları, 1991

ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Ankara, 1988

ARSAVA, Füsun, " Avrupa Birliği'nin Kurumsal Yapısı ve Karar Alma Süreci", **Avrupa Birliği El Kitabı**, Ankara, Merkez Bankası Yayını, 1999

ASLANOĞLU, Rana A., **Kent, Kimlik ve Küreselleşme**, Bursa, Asa Kitabevi, 1998

ATABEY, Melek, **Television News Broadcasting and Journalism in Turkey**, The Impact of Political, Economic and Socio-Cultural Change in the 1990s, unpublished PhD thesis, The University of London, London, 1998

AVCI, Nabi, **Enformatik Cehalet**, Ankara, Rehber Yayınları, 1990

BALCI, Kemal, " Türkiye'de Gazeteci-Politikacı İlişkileri: Bir Çürümenin Perde Arkası", L. Doğan Tılıç (Der.), **Türkiye'de Gazetecilik, Eleştirel Bir Yaklaşım**, Ankara, ÇGD Yayınları, 2003

BAŞARAN, F., **İletişim ve Emperyalizm**, Ankara, Ütopya Yayınları, 2000

Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, **İşte Türkiye** (Tanıtım Kitabı), 2002

BAUDRILLARD, Jean, **Tüketim Toplumu**, Çev: Hazal Deliceçaylı ve Ferda Keskin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1997

BAYKAL, Sanem ve ARAT, Tuğrul, "AB'yle İlişkiler", Baskın Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt. II, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001

BERBEROĞLU, Güneş N., **Basın İşletmeciliği**, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1991

BERRY, Nicholas O., **Foreign Policy and the Press**, New York, Greenwood Press, 1990

BİRAND, Mehmet Ali, **Bir Pazar Hikayesi**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1978

BİRAND, Mehmet Ali, **Türkiye'nin Ortak Pazar Macerası, 1959-1985**, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1985

BORA, Tanıl, **Yeni Dünya Düzeni'nin Av Sahası**, İstanbul, Birikim Yayınları, 1994

BORATAV, Korkut, "Ekonomi ve Küreselleşme", Işık Kansu (Der.), **Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme**, Ankara, Güldiken Yayınevi, 1999

BOSTANCI, Naci, **Siyaset Medya ve Ötesi**, Ankara, Vadi Yayınları, 1998

BOZKURT, Veysel, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, İstanbul, Alfa Yayınevi, 1997

BÖLÜKBAŞI, İsmail, **Avrupa Birliği Sürecinde Farklı İdeolojik Kamplardaki Gazete ve Köşe Yazarlarının Yaklaşımları Üzerine Bir İnceleme**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002

CEYHAN, Ayşe, **Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Alfa Yayınevi, 1991

CHOMSKY, Noam, **Medya Gerçeği**, İstanbul, Tüm Zamanlar Yayıncılık, 1993

ÇAKIR, Ruşen, "İslamî Medyanın Bağımsızlaşma ve Diğerlerine Benzeme Süreci", L. Doğan Tılıç (Der.), **Türkiye'de Gazetecilik, Eleştirel Bir Yaklaşım**, Ankara, ÇGD Yayınları, 2003

ÇAPLI, Bülent, **Televizyon ve Siyasal Sistem**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1995

ÇEÇEN, Anıl, "Dünyadaki ve Bölgedeki Gelişmeler Açısından Küreselleşme", Işık Kansu (Der.), **Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme**, Ankara, Güldiken Yayınevi, 1999

ÇETİN, Zeynep, "Yayıncılıkta Globalleşme ve Uluslararasılaşma", **İletişim Fakültesi Dergisi**, VI, İstanbul, İ.Ü. Basımevi, 1997

ÇOBAN, H., **Bilgi Toplumuna Planlı Geçiş**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1997

ÇOPUROĞLU DEMİRDELEN, N. Dilek, **Türk Basınında Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, İçerik Analizi Çalışması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2000

DEMİR, Vedat, **Türkiye'de Medya ve Özdenetimi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1998

DOĞAN, Ali Ekber, **Birikimin Hamalları, Kriz, Neo-Liberalizm ve Kent**, İstanbul, Donkişot Yayınları, 2002

DORDICK, H. S. ve WANG, G., **The Information Society**, London, Sage Publication, 1993

DURAN, Ragıp, **Apoletli Medya**, İstanbul, Yol Yayınları, 1996

ERALP, Atila, "Değişen Savaş Sonrası Uluslararası Sistemde Türkiye ve Avrupa Topluluğu", **Türkiye ve Avrupa İlişkileri**, Yayına Hazırlayanlar: Canan Balkır, Allan M. Williams, Çev: Bülent Tanatar, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1996

ERALP, Atila, "Soğuk Savaş'tan Günümüze Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri" Atila Eralp (Der.), **Türkiye ve Avrupa**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1997

ERALP, Atila, "Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması", Atila Eralp (Der.), **Devlet, Sistem ve Kimlik Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1997

ERCAN, Fuat, **Modernizm, Kapitalizm ve Azgelişmişlik**, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1996

ERDOĞAN, İrfan ve ALEMDAR, Korkmaz, **İletişim ve Toplum, Kitle İletişim Kuramları Tutucu ve Değişimci Yaklaşımlar**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1990

ERDOĞAN, İrfan, **Dünyanın Çarpık Düzeni Uluslararası İletişim,** İstanbul, Kaynak Yayınları, 1995

ERDOĞAN, İrfan, **İletişim Egemenlik Mücadeleye Giriş**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1997

ERHAN, Çağrı ve ARAT, Tuğrul "AET'yle İlişkiler", Baskın Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt. I, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001

ERHAN, Çağrı ve ARAT, Tuğrul, "AT'yle İlişkiler", Baskın Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt. II, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001

EROĞUL, Cem, **Çağdaş Devlet Düzenleri**, Ankara, İmaj Yayıncılık, 1997

FEJES, Fred, "Eleştirel Kitle İletişimi Araştırması ve Medya Etkileri, Yok Olan İzleyici Sorunu", Çev-Der: Mehmet Küçük, **Medya, İktidar, İdeoloji**, Ankara, Ark Yayınları, 1994

FIRAT, Melek, "Yunanistan'la İlişkiler", Baskın Oran (Ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt. II, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s.441

FISKE, John, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, Çev: Süleyman İrvan, Ankara, Ark Yayınları, 1996

FUKUYAMA, Francis, **Tarihin Sonu ve Son İnsan**, Çev: Zülfü Dicleli, İstanbul, Gün Yayınları, 1999

GAY, Paul du, **Production of Culture/Cultures of Production**, London, Sage Publications, 1997

GIDDENS, Anthony, **Modernliğin Sonuçları**, Çev: Ersin Kuşdil, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1994

GÜNDÜZ, Mustafa, **Basın ve Terör**, İzmir, Saray Medikal Yayıncılık, 1996

GÜRBÜZ, Burak, "Küreselleşme ve Kalkınma Krizi: Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Bir Değerlendirmesi", Faruk Sönmezoğlu (Der.), **Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Yeni Bakışlar**, İstanbul, Der Yayınları, 1998

GÜRKAN, Nilgün, **Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1998

GÜVENÇ, Nazım, **Küreselleşme ve Türkiye**, İstanbul, BDS Yayınları, 1998

HABERMAS, J., **Sosyal Bilimlerin Mantığı**, **Üzerine**, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 1998

HALL, Stuart, "İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü", Çev-Der: Mehmet Küçük, **Medya, İktidar, İdeoloji**, Ankara, Ark Yayınları, 1994

HAMELINK, Cees, "Merkez ve Çevre Ülkeler Arasındaki Enformasyon Dengesizliği", **Enformasyon Devrimi Efsanesi**, Çev.-Der: Yusuf Kaplan, Kayseri, Rey Yayınları, 1991

HERMAN, E. S. ve McCHESNEY, R. W., **The Global Media**, London, Cassel Ltd., 1997

HUNTINGTON, Samuel, "Medeniyetler Çatışması", **Türkiye Günlüğü**, Çev: Mustafa Çarlık, 23/Yaz, İstanbul, 1993

ILGAZ, Ceyda, **Küreselleşme ve 1980 Sonrası Türk Toplumuna ve Basınına Yansıması**, İstanbul, Doğan Ofset, 2000

ILLICH, Ivan, **Tüketim Köleliği**, Çeviren: Mesut Karaşahan, İstanbul, Pınar Yayınları, 1990

IŞIKLI, Alpaslan, **Devlet ve Demokrasi**, Ankara, Kuvayı Milliye Yayınları, 1999

İLHAN, Atilla, **Hangi Küreselleşme**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1997

İNAL, Ayşe, **Haberi Okumak**, İstanbul, Temuçin Yayınları, 1997

İNCEOĞLU, Yasemin, **Uluslararası Medya**, İstanbul, Der Yayınları, 1997

İNSEL, Ahmet, **Türkiye Toplumunun Bunalımı**, İstanbul, Birikim Yayınları, 1990

İNUĞUR, M. Nuri, **Türk Basın Tarihi (1919-1989)**, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1992

İRVAN, Süleyman, **Dış Politika ve Basın: Türk Basınındaki Dış Politika Haberlerinin Gündem Belirleme Yaklaşımı Açısından Çözümlenmesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1997

KABACALI, Alpay, **Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Basın Sansürü**, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1990

KAHRAMAN, Ahmet, **Cici Basının Sefalet ve Rezaleti**, İstanbul, Tüm Zamanlar Yayıncılık, 1996

KARLUK, Rıdvan, **AB ve Türkiye**, İstanbul, Turhan Kitabevi, 1996

KAYA, A. Raşit, "Türkiye'de 1980 Sonrası Medyanın Gelişimi ve İdeoloji Gereksinimi", **Türk-İş Yıllığı 99, Yüzyıl/Binyıl Biterken Dünyada ve Türkiye'de Durum**, Ankara, Türk-İş Araştırma Merkezi, 1999

KAYHANLI, Gül, **Türkiye'de ve Avrupa Birliği'nde Basın Özgürlüğü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002

KAZGAN, Gülten, **Tanzimattan XXI. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi, 1. Küreselleşmeden 2. Küreselleşmeye**, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 1999

KEANE, John, **Medya ve Demokrasi**, Çev: Haluk Şahin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1999

KENNEDY, Paul, **Yirmibirinci Yüzyıla Hazırlanırken**, Çev: Fikret Üçcan, Ankara, İş Bankası Yayınları, 1999

KENTEL, Ferhat (1991), "Demokrasi, Kamuoyu ve Siyasal İletişime Dair", **Birikim**, 30, 39-44

KEYMAN, E. Fuat (1995), "Küçülen ve Parçalanan Dünyada Siyaseti Anlamak", **Toplum ve Bilim**, Kış 68, 41-65

KISSINGER, Henry, **Diplomasi**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1998

KONGAR, Emre, **21. Yüzyılda Dünya, Türkiye ve Kamuoyu**, İstanbul, Simavi Yayınları, 1992

KONGAR, Emre, **İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1997

KOZANOĞLU, Can, **Cilalı İmaj Devri**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1992

KÖSTEKLİ, Şeyma İpek, **Türkiye ve Avrupa Birliği**, Ankara, Türk-İş Eğitim Yayınları, No:11, 1999

KÜÇÜK, Mehmet (1992), "Kitle İletişim Araçlarının 'Sınırlı' Etkisi ve Etkileşimcilik", **A. Ü. BYYO Yıllık**, A.Ü. BYYO Yayınları, Ankara, 277-288

KÜÇÜK, Mehmet (1993), "Eleştirel Kitle İletişim Araştırması ve Medya Etkileri", **A.Ü. İLEF Yıllık**, A.Ü. İLEF Yayınları, Ankara, 237-254

LENİN, V. İ., **Kapitalizmin En Yüksek Aşaması, Emperyalizm**, Çev: Olcay Geridönmez, İstanbul, Evrensel Basım Yayın, 2001

LIPPMANN, Walter, **Public Opinion,** New York, The Free Press, 1965

MACBRİDE, Sean, vd., **Bir Çok Ses Tek Bir Dünya**, Çev: Ertuğrul Özkök, vd., Ankara, Unesco Türkiye Milli Komisyonu Yay., 1993

MANİSALI, Erol, **Avrupa Çıkmazı**, İstanbul, Otopsi Yayınları, 2001

MARCUSE, Herbert, **Tek Boyutlu İnsan, İleri İşleyim Toplumunun İdeolojisi Üzerine İncelemeler**, Çev: Aziz Yardımlı, İstanbul, İdea Yayınları, 1986

MARDİN, Şerif, **İdeoloji**, Ankara, Turhan Kitabevi, 1982

MARSHALL, Gordon, **Sosyoloji Sözlüğü**, Çev: Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1999

MARX, Karl ve ENGELS, Friedrich, **Alman İdeolojisi**, Çev: Sevim Belli, Ankara, Sol Yayınları, 1992

MARX, Karl ve ENGELS, Friedrich, **Komünist Parti Manifestosu**, Çev: Yılmaz Onay, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 1998

McCOMBS, Maxwell, ve SHAW, Donald, "Kitle İletişim Araçlarının Gündem Oluşturma İşlevi", Çev: Abdülrezak Altun, **İletişim**, sayı 1-2, Ankara, 1994

McQUAIL, Denis, **Mass Communication Theory: An Introduction**, London, Sage Publications, 1989

NADAROĞLU, Halil, "XX. Yüzyılın Genel Görüntüsü", **Finansal Forum**, 13 Ocak 1999

ODABAŞI, Yavuz, **Tüketim Kültürü**, İstanbul, Sistem Yayınları, 1999

ORAN, Baskın, **Azgelişmiş Ülke Milliyetçiliği**, Ankara, Işık Yayıncılık, 1990

ORAN, Baskın, **Kalkık Horoz: Çekiç Güç ve Kürt Devleti**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1996

ORAN, Baskın, **Küreselleşme ve Azınlıklar**, Ankara, İmaj Yayınları, 2000

OSKAY, Ünsal, **İletişimin ABC'si**, İstanbul, Der Yayınları, 1997

OSKAY, Ünsal, **Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri**, İstanbul, Der Yayınları, 1993

ÖNÜR, Nimet, **Küreselleşen Dünyada İletişim ve Toplum**, Ankara, Alp Yayınevi, 2002

ÖRNEK, Aynur, **1990-1992 ve 1996 Yıllarında Türk Basınında Alman İmajı: Karşılaştırmalı Bir İçerik Analizi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 1998

ÖZCAN, Zafer, **Uluslararası Haberleşme ve Az Gelişmiş Ülkeler**, Ankara, Dayanışma Yayınları, 1983

ÖZGEN, Murat, **Türkiye'de Basının Gelişim ve Sorunları**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2000

REEVES, G., **Communication and Third World**, New York, Routledge, 1993

RİGEL, Nurdoğan, **Haber, Çocuk ve Şiddet**, İstanbul, Der Yayınları, 1995

SANDER, Oral, **Siyasi Tarih 1918-1994**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1989

SCHILLER, Herbert, "Information and Advanced Capitalism", Frank Webster (Ed.), **Theories of the Information Society**, London, Routledge, 1995

SEÇİM, Filiz ve TURAN, Seyfettin, **Haber Ajansları**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1994

SEZER, Duygu, **Kamuoyu ve Dış Politika**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1972

SHOEMAKER, Pamela J., **Gatekeeping**, London, Sage Publication, 1991

SIĞIN KARADUMAN, Sibel, **Televizyon Haberlerinde Küreselleşme Olgusu: NTV ve CNN TÜRK'ün Dış Haberleri Üzerine Bir İnceleme,** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2002

SÖNMEZ, Mustafa, "Türkiye Medyasında Yeni Sahiplik Yapısı, Cepheler ve Profiller", L. Doğan Tılıç (Der.), **Türkiye'de Gazetecilik, Eleştirel Bir Yaklaşım**, Ankara, ÇGD Yayınları, 2003

SÖNMEZOĞLU, Faruk, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1995

ŞAYLAN, Gencay, **Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1995

ŞENEL, Alaaddin, **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Ankara, Bilim ve Sanat Yayıncılık, 1996

TALU, Umur, **Dipsiz Medya**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2000

TARTAN, Hakan (1996), "Basın ve Demokrasi", **Yeni Türkiye Dergisi**, 11, 677-678

TEKELİ, İlhan ve İLKİN, Selim **Türkiye ve Avrupa Birliği, Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'ya Türkiye'nin Yaklaşımı**, cilt. III, Ankara, Ümit Yayıncılık, 2000

TEKELİ, İlhan ve İLKİN, Selim **Türkiye ve Avrupa Topluluğu I, Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'ya Türkiye'nin Yaklaşımı**, cilt. I, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1993

TILIÇ, L. Doğan, "Sonuç Yerine: 21. Yüzyılda Gazetecilik, Yeni Koşullar ve Tehditler", L. Doğan Tılıç (Der.), **Türkiye'de Gazetecilik, Eleştirel Bir Yaklaşım**, Ankara, ÇGD Yayınları, 2003

TİMUR, Taner, **Küreselleşme ve Demokrasi Krizi**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1996

TOKGÖZ, Oya, **Temel Gazetecilik**, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2000

TOKGÖZ, Oya (1980), "Siyasal Toplumsallaşmada Kitle Haberleşme Araçlarının Rolü ve Önemi", **SBF Dergisi**, c. 33, sayı:3-4, 79-92

TONUS, Özgür, **Avrupa Birliği'nde Ekonomik ve Parasal Birlik ve Türkiye**, İstanbul, İKV Yayını, No: 163, 2000

TOPUZ, Hıfzı, **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2003

TOPUZ, Hıfzı, **Uluslararası Anlayış ve Kitle İletişim Araçları**, Ankara, UNESCO-Hacettepe Üniversitesi Ortak Yay. 1980

TOPUZ, Hıfzı, **Uluslararası İletişim**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1984

TORUN, Abdullah, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri / Gümrük Birliği Anlaşması'nın Türkiye'nin Tam Üyeliğine Etkileri Üzerine Bir İnceleme**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2001

TOSUN, Gülgün, "Kamuoyunun Oluşumunda Kitle İletişiminin Rolü ve Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Basının Etkisi", **Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Dergisi**, Haziran 1994, 1, 1

TURAM, Emir, **Medyanın Siyasi Hayata Etkileri**, İstanbul, İrfan Yayıncılık, 1994

TURAN, Sibel, "Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri ya da Bitmeyen Senfoni", **Balkan Araştırmaları,** Edirne, Trakya Üniversitesi Balkan Araştırmaları Merkezi Yayını, 1998

TÜRKDOĞAN, Berna, **Ulus Devletler ve Avrupa Birliği**, Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2001

UÇAROL, Rifat, **Siyasi Tarih**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1985

YUMLU, Konca, **Kitle İletişim Kuram ve Araştırmaları**, İzmir, 1994

ZILLIOĞLU, Merih, **İletişim Nedir?**, İstanbul, Cem Yayınevi, 1993

ZÜRCHER, Erik Jan, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1995

İNTERNET ADRESLERİ

http://www.abhaber.com/belgeler/belgeler_6.htm

http://www.arsiv.hurriyetim.com.tr/hur/turk/01/06/15/dunya/31dun.htm

http://www.belgenet.com/arsiv/ab/helsinki_sonuc.htm

http://www.belgenet.com/arsiv/ab/laekenzirvesi.html

http://www.belgenet.com/arsiv/ab/nicezirve.html

http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ANADOLUNUNSESI/188/AND7.htm

http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ANADOLUNUNSESI/199/AND3.htm

http://www.demanu.com.tr/arsiv/31_12_2003_67sy/sir_12_AB.htm

http://www.dtm.gov.tr/ab/SonGelismeler/KOPENHAGSONUCLARI.doc

http://www.evrensel.net/02/06/22/gundem.html#1

http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/SonGelismeler/Bruksel.htm

http://www.fp6.org.tr/web/e_dokuman/ab_genel/AB_Kurumlari.doc

http://www.fp6.org.tr/web/e_dokuman/ab_genel/ABnin_abc.doc

http://www.gumruk.gov.tr/ab/haberler/kopenhag.htm

http://www.kizilbayrak.org/2003/sykb25/sayfa_15.html

http://www.msb.gov.tr/Birimler/GnPPD/GnPPDBeyazKBol2Kis1.htm

http://www.ntvmsnbc.com/news/247704.asp?cp1=1

http://www.tugiad.org.tr/bultendosya/AB_Basin_Bulteni%5B1%5D.doc

http://www.yasamdersleri.com/yazi.asp?id=566

GAZETELER

Cumhuriyet

8-13 Aralık 1999

17-22 Haziran 2000

5-10 Aralık 2000

13-18 Haziran 2001

12-17 Aralık 2001

19-24 Haziran 2002

10-15 Aralık 2002

18-23 Haziran 2003

10-15 Aralık 2003

Radikal

8-13 Aralık 1999

17-22 Haziran 2000

5-10 Aralık 2000

13-18 Haziran 2001

12-17 Aralık 2001

19-24 Haziran 2002

10-15 Aralık 2002

18-23 Haziran 2003

10-15 Aralık 2003

Zaman

8-13 Aralık 1999

17-22 Haziran 2000

5-10 Aralık 2000

13-18 Haziran 2001

12-17 Aralık 2001

19-24 Haziran 2002

10-15 Aralık 2002

18-23 Haziran 2003

10-15 Aralık 2003

KOÇ, Taylan, **Türkiye Basınında Avrupa Birliği'ne Adaylık Süreci**, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. M. Nail ALKAN, 294 s.

ÖZET

Bu çalışmanın temel konusu; Türkiye basınında, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylığının kabul edildiği Aralık 1999 tarihinden itibaren, 2003 yılı sonuna kadar Avrupa Birliği ile ilgili konularda yazılan köşe yazılarının dönemlerine ayrılarak değerlendirilmesidir.

Çalışmada, Türkiye basınının Avrupa Birliği'ne bakışının ve Türkiye'nin AB'ye adaylığının kabul edilmesinden sonra Türkiye basınındaki tutumun gelişim şeklinin ele alınıp değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada Türkiye basınını temsilen üç gazete örnekleme dahil edilmiştir: Cumhuriyet, Radikal, Zaman.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylığı Aralık 1999'da yapılan AB Helsinki Zirvesi'nde kabul edildiğinden, araştırma dönemi 1 Aralık 1999 tarihinde başlamaktadır. Araştırma dönemi 31 Aralık 2003 tarihinde sona ermektedir ve toplam 49 aylık bir süreyi kapsamaktadır.

Çalışmada temel olarak, Aralık 1999'daki AB zirve toplantısından başlanarak Aralık 2003 tarihindeki AB zirve toplantısına kadar olan 9 zirve toplantısı dönemler halinde incelenmiştir.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır:

"Bilgi Toplumu Söylemi ve Medya" başlığını taşıyan birinci bölümde öncelikle, eleştirel bir yaklaşımla küreselleşmenin meydana getirdiği değişimlere ve

bu değişimlerin medya/kitle iletişimi alanındaki yansımalarına değinilmiştir. Küreselleşmenin "yapıcı" olmaktan çok "yıkıcı" olduğuna ve "bilgi çağı", "bilgi toplumu" gibi gösterişli söylemlerle bu durumun üzerinin örtülmeye çalışıldığına ilişkin görüşlere yer verilmiştir. Ardından Türkiye basınının günümüzdeki yapısına, konumuna ve işleyişine ilişkin birtakım değerlendirmelere ve kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkileri konusunda bazı tartışmalara değinilmiştir.

"Avrupa Birliği" başlığını taşıyan ikinci bölümde, ilk olarak AB'nin kısa tarihçesine ve kurumsal yapısına değinildikten sonra, kısaca Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin gelişiminden bahsedilmiştir.

Teze ismini veren ve çalışmanın en temel bölümü olan, "Türkiye Basınında Avrupa Birliği'ne Adaylık Süreci" başlıklı bölümde ise daha önce belirtilen 49 aylık dönemde, Avrupa Birliği ile ilgili olan köşe yazıları 9 zirve dönemine ayrılarak değerlendirilmiştir.

Çalışmanın temel varsayımı çerçevesinde varılan en temel sonuç şudur:

Farklı sermaye gruplarının himayesinde bulunan, birbirinden farklı siyasi görüşleri temsil eden ve bu özellikleri dolayısıyla Türkiye basınını temsilen seçilip incelenen gazeteler (Türkiye basınının büyük çoğunluğunda olduğu gibi), Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğini desteklemektedirler ve Türkiye'nin AB'ye tam üye olabilmesi için yapması gerekenlerin en kısa zamanda yapılması gerektiğini savunmaktadırlar. Ancak, bu basın kuruluşları AB'ye girmenin yöntem ve koşulları söz konusu olduğunda ciddi fikir ayrılıklarına sahiptirler.

KOÇ, Taylan, **Candidacy Period to European Union on Turkish Newspapers**, Master's Thesis, Advisor: Yrd. Doç. Dr. M. Nail ALKAN, 294 p.

SUMMARY

What constitutes the basis of this work is; the evaluation of articles from the date of acceptance of Turkey's candidacy to European Union (EU) in December, 1999, till the end of 2003, on Turkish newspapers.

In this work, the aim is to evaluate and analyse the attitude of Turkish Media after the acceptance of Turkey's candidacy to European Union.

As a representative of Turkish Media, three newspapers were analysed: Cumhuriyet, Radikal, Zaman.

Since the acceptance of Turkey's candidacy is accepted in December, 1999 in EU Helsinki Summit, the start date of this work is 1 December 1999. The work ends in 31 December 2003. And it consists of 49 months.

In this work, as a basis, the 9 summit committees that started in EU summit committee in December 1999 till to the meeting of EU summit committee in December 2003, have been analysed in accordance with their times.

The study consists of 3 parts:

In the first part called "The Information Society and Media", the changes caused by globalization and the reflections of these changes at media/public communications field have primarily been mentioned.

Arguments such as globalization's being destructive rather than constructive and attempts to hide this truth wiht attractive expressions like "Information Age" or

“Information Society” have been mentioned. Then some evaluations regarding the structure, situation and operation of the press in Turkey, and some arguments on the effects of the public communications means on the society have been discussed.

In the second part titled “European Union” after a short history and the instutional structure of the EU have been explained, the development of the relations between Turkey and the EU has been mentioned.

And in the part titled “Candidacy Period to European Union on Turkısh Newspapers”, which gave the thesis its name and which is the main part of the study, articles concerning the EU during the before – mentioned 49 months period have been evaluated by being separated into 9 summit periods.

This is the main conclusion in accordance whit the hypothesis of the study:

The newspapers under the patronage of different groups, representing different political attitudes and so chosen and studied as representatives of the Turkish press, support the idea of Turkey’s membership to the European Union, and they claim everything to be done immediately in order to realize this membership. Yet, they show serious difference of opinions when it comes to the methods of the entrance to the EU.